

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

ŠIUOLAIKINĖS POLITIKOS STUDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

ROKAS RAMANAUSKAS

II kurso studentas

**STRATEGINIS BYLINĖJIMASIS DĖL TOS PAČIOS LYTIES PORŲ
SANTYKIŲ TEISINIO PRIPAŽINIMO LIETUVOJE:
KODĖL POKYČIŲ SIEKIAMA TEISMUOSE?**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: Dr. Inga Vinogradnaitė

Vilnius, 2026 m. gegužės 15 d.

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(V. Pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė

.....

(V., Pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas *Strateginis bylinėjimasis dėl tos pačios lyties porų santykių teisinio pripažinimo Lietuvoje: kodėl pokyčių siekiama teismuose?* yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Rokas Ramanauskas
(Vardas, Pavardė)

.....
(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Ramanauskas, R. Strateginis bylinėjimasis dėl tos pačios lyties porų santykių teisinio pripažinimo Lietuvoje: kodėl pokyčių siekiama teismuose?: Šiuolaikinės politikos studijų specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė Dr. Inga Vinogradnaitė. – V., 2026. – 49 p.

Reikšminiai žodžiai: strateginis bylinėjimasis, teisinė mobilizacija, politikos suteisminimas, teisių sąmoningumas, teisių mitas, žmogaus teisės, LGBT+ teisės.

Šiame darbe nagrinėjama, kaip strateginis bylinėjimasis dėl tos pačios lyties porų santykių teisinio pripažinimo Lietuvoje yra suprantamas jį vykdančių veikėjų. Remiantis grindžiamosios teorijos metodologija ir atliktais interviu su nevyriausybinų ir politinių organizacijų atstovais, advokatais ir pareiškėjais, plėtojama substantyvioji teorija, aiškinanti strateginį bylinėjimąsi kaip teisinės mobilizacijos formą politinio neveikimo sąlygomis. Analizė rodo, kad teisminis kelias pasirenkamas ne kaip savaime pageidautinas politinio veikimo būdas, bet kaip alternatyvus institucinis kanalas, kai politinis procesas neužtikrina tos pačios lyties porų santykių teisinio pripažinimo. Darbe parodoma, kad teisinė mobilizacija tampa įmanoma tada, kai patiriama problema paverčiama teisiniais reikalavimais, o šį procesą palaiko paramos struktūros. Tyrimas taip pat atskleidžia strateginio bylinėjimosi ribotumą: teismų sprendimai suteikia formalų pripažinimą, tačiau neužtikrina aiškaus santykių reguliavimo ir savaime nepakeičia politinio sprendimo poreikio.

Turinys

Įvadas	1
1. Teorinė prieiga	5
1.1. Strateginis bylinėjimasis ir teisinė mobilizacija	5
1.2. Politikos suteisminimas	7
1.3. Kultūrinis aiškinimas	9
1.4. Paramos ir galimybių struktūros	10
2. Metodologija	12
2.1. Duomenų rinkimas	13
2.2. Duomenų analizė	16
2.3. Tyrimo etika ir duomenų apsauga	19
3. Analizė.....	19
3.1. „Žaidžia su žmonių gyvenimais“: kai politika neveikia	20
3.2. „Kito kelio nėra“: teismai kaip alternatyvi teisių užtikrinimo priemonė	23
3.3. Teisinė mobilizacija: nuo teisių sąmoningumo iki strategijos	28
3.4. „Į visą šitą balą įbristi“: paramos struktūros ir barjerai	33
3.5. Pergalės teismuose ribos: tarp pripažinimo, įgyvendinimo ir politinio sprendimo poreikio ..	41
Išvados	47
Literatūros sąrašas	50

Įvadas

Pasaulyje pastebimas strateginio bylinėjimosi bumas: JAV,¹ Europoje² ir kitur socialiniai judėjimai, nevyriausybinių organizacijų ir kiti veikėjai vis dažniau kreipiasi į teismus, siekdami ne išspręsti konkrečius individualius ginčus, bet pasiekti platesnių teisinių, socialinių ir politinių pokyčių.³ Socialinių judėjimų veiklos persikėlimas į teismus žymi tradicinių politinio dalyvavimo formų transformaciją.⁴ Šis pokytis susijęs su platesne politikos suteisminimo tendencija: nacionaliniai ir tarptautiniai teismai vis dažniau įtraukiami į politiškai jautrių klausimų, pavyzdžiui, reprodukcinių teisių⁵ ar klimato kaitos,⁶ sprendimą. Teismais naudojamosi siekiant platesnių politikos bei galios santykių pokyčių.⁷

Lietuvoje pastaruoju metu teismus pasiekia bylos, kurios gali būti laikomos strateginio bylinėjimosi pavyzdžiais. Po nesėkmingo bylinėjimosi Lietuvoje 2020 m. Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) priėmė sprendimą byloje *Beizaras ir Levickis prieš Lietuvą*, kuri ir bylinėjimosi šalininkų,⁸ ir oponentų⁹ įvardinta kaip strateginio bylinėjimosi pavyzdys. 2023 m. Tolerantiško jaunimo asociacijos iniciatyva pradėtos kelios strateginės bylos dėl tos pačios lyties porų santuokos ir partnerystės įteisinimo. Pradėdama šį procesą organizacija pareiškė, kad politiniam procesui neveikiant strateginis bylinėjimasis yra „įrankis asmenims, kurių žmogaus teisės ir teisėti lūkesčiai lieka už politinių prioritetų ribų“.¹⁰ Lietuvos teismams šiuos prašymus atmetus, 2024 m. buvo kreiptasi į EŽTT.¹¹

¹ David S. Meyer ir Steven A. Boutcher, „Signals and Spillover: Brown v. Board of Education and Other Social Movements” *Perspectives on Politics* 5 (2007): 81–93.

² Sonja Buckel, Maximilian Pichl, Carolina A. Vestena, „Legal Struggles: A Social Theory Perspective on Strategic Litigation and Legal Mobilisation” *Social & Legal Studies* 33, No. 1 (2024): 21–41.

³ James A. Goldston, „Public Interest Litigation in Central and Eastern Europe: Roots, Prospects, and Challenges” *Human Rights Quarterly* 28, No. 2 (2006): 496.

⁴ Gesine Fuchs, „Strategic Litigation for Gender Equality in the Workplace and Legal Opportunity Structures in Four European Countries” *Canadian Journal of Law and Society*, 28, No. 2 (2013): 189–208.

⁵ Dorota Szelewa, „Killing ‘unborn children’? The Catholic church and abortion law in Poland since 1989” *Social & Legal Studies* 25, No. 6 (2016): 741–764.

⁶ Shagun Agarwal, „The Rise of Climate Litigation”, The Harvard Law School Forum on Corporate Governance, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d. <https://corpgov.law.harvard.edu/2022/03/03/the-rise-of-climate-litigation/>

⁷ Kathryn Sikkink, *Evidence for hope: making human rights work in the 21st century* (Princeton: Princeton University Press, 2017).

⁸ TSPMI, „VU TSPMI žmonės. Tomas Vytautas Raskevičius“, TSPMI, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d. <https://www.tspmi.vu.lt/vu-tspmi-zmones/tomas-vytautas-raskevicius/>

⁹ Laisvos visuomenės institutas, „Byla „Beizaras ir Levickis prieš Lietuvą“ – faktai, argumentai ir pasekmės“, LVI, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d. <https://laisvavisuomene.lt/byla-beizaras-ir-levickis-pries-lietuva-faktai-argumentai-ir-pasekmes/>

¹⁰ Tolerantiško jaunimo asociacija, „Spaudos Konferencija „Kantrybė politikų pažadams išseko. Pirmą kartą Lietuvos istorijoje vienos lyties asmenų šeimos siekia santuokos ir partnerystės teismuose“, TJA, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d. <https://tja.lt/2023-04-11-spaudos-konferencija-kantrybe-politiku-pazadams-isseko-pirma-karta-lietuvos-istorijoje-vienos-lyties-asmenu-seimos-siekia-santuokos-ir-partnerystes-teismuose.htm>

¹¹ Greta Zulonaitė, BNS, „Ketrios tos pačios lyties poros kreipėsi į EŽTT dėl partnerystės, santuokos įteisinimo“, LRT, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2237713/ketrios-tos-pacios-lyties-poros-kreipesi-i-ezt-del-partnerystes-santuokos-iteisinimo>

Šalia strateginio bylinėjimosi pavyzdžių svarbu paminėti ir atvejus, kai į Konstitucinį Teismą kreipiasi valdžios institucijos ar valdantieji, siekiant palengvinti politiškai jautrių ir parlamente stringančių klausimų sprendimą. 2023 m. Seimas kreipėsi į Konstitucinį Teismą dėl Stambulo konvencijos atitikimo Konstitucijai.¹² 2024 m. Vyriausybė kreipėsi į Konstitucinį Teismą dėl partnerystės instituto nebuvimo po kelių nesėkmingų valdančiosios daugumos bandymų įteisinti tos pačios lyties porų partnerystę.¹³ Nagrinėdamas šį prašymą, Konstitucinis Teismas 2025 m. priėmė nutarimą, kuriuo konstatavo, kad Civilinio kodekso normų, reglamentuojančių partnerystę, neįsigaliojimas ir nepritaikymas tos pačios lyties poroms prieštarauja Konstitucijai. Šis nutarimas atvėrė galimybę tos pačios lyties poroms kreiptis į teismus dėl partnerystės registravimo. Skaičiuojama, kad per metus teismams galėjo būti pateikta apie 50 prašymų.¹⁴ Šie pavyzdžiai rodo, kad žmogaus teisių klausimai Lietuvoje yra perkeltami į teismus.

Vis dėlto šis reiškinys vertinamas priešaringai. Strateginis bylinėjimasis, ypač dėl žmogaus teisių, kelia klausimų dėl politinių konfliktų depolitizavimo,¹⁵ demokratinio legitimumo, politinių klausimų perkėlimo į teismus.¹⁶ Strateginį bylinėjimąsi vykdančys veikėjai taip pat kaltinami piktnaudžiavimu teise.¹⁷ Kita vertus, kai politinis procesas stringa, teismai gali būti pasirenkami kaip tinkamas kelias pasiekti pokyčių.¹⁸

Šio darbo tyrimo problema kyla iš poreikio paaiškinti, kaip šis priešaringai vertinamas kelias pasirenkamas ir suprantamas žmogaus teisių srityje veikiančių organizacijų, teisininkų ir pareiškėjų. Struktūriniai aiškinimai leidžia suprasti, kokie veiksniai gali skatinti kreiptis į teismus, tačiau nepaaiškina, kaip pats teisminio kelio pasirinkimas yra suprantamas ir pagrindžiamas jį pasirenkančių veikėjų. Todėl šiame darbe strateginis bylinėjimasis analizuojamas „iš apačios“, t. y. jį inicijuojančių, koordinuojančių, palaikančių ir jame dalyvaujančių veikėjų perspektyvos.

¹² BNS, „Seimas kreipėsi į Konstitucinį Teismą dėl Stambulo konvencijos“, 15min, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seimas-kreipesi-i-konstitucini-teisma-del-stambulo-konvencijos-56-2118530>

¹³ ELTA, „Vyriausybė kreipiasi į Konstitucinį Teismą dėl partnerystės instituto nebuvimo“, lrytas, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d. <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2024/05/29/news/vyriausybe-kreipiasi-i-konstitucini-teisma-del-partnerystes-instituto-nebuvimo-32118389>

¹⁴ Jolanta Venskutė, „Metai po Konstitucinio Teismo nutarimo: partnerystės pripažįstamos, bet realūs pokyčiai – riboti“, BNS, žiūrėta 2026 m. gegužės 5 d. <https://sc.bns.lt/view/item/metai-po-konstitucinio-teismo-nutarimo-partnerystes-pripazistamos-bet-realus-pokyciai-riboti-528813>

¹⁵ Duncan Kennedy, „The critique of rights in critical legal studies,” kn. *Left legalism/left critique*, sud., Wendy Brown Janet Halley (New York: Duke University Press, 2008), 178–227.

¹⁶ Laura Burgers, „Should judges make climate change law?” *Transnational Environmental Law* 9, No. 1 (2020): 1–21.

¹⁷ Łukasz Mirocha, „Strategic Litigation: The Problem of Abuse of Law and Other Critiques” *Forum Prawnicze* 3, No. 53 (2020).

¹⁸ David S. Meyer, Suzanne Staggenborg, „Movements, Countermovements, and the Structure of Political Opportunity” *American Journal of Sociology* 101 (1996): 1628–1660.

Galima išskirti kelias pagrindines strateginio bylinėjimosi tyrimų kryptis. Pirmoji nagrinėja strateginio bylinėjimosi reikšmę socialiniams ir politiniams pokyčiams. Šiuose tyrimuose teigiama, kad strateginis bylinėjimasis gali būti vykdomas siekiant keisti galios santykius ir atverti erdvę pilietinės visuomenės protestui, skatinti naujus viešuosius diskursus¹⁹ ar suteikti socialinių judėjimų reikalavimams legitimumo,²⁰ nagrinėjamas ir potencialus demokratizuojantis bylinėjimosi indėlis.²¹ Kartu ši literatūra atkreipia dėmesį ir į bylinėjimosi ribas: pergalės teismuose tam tikrais atvejais gali užtikrinti tik ribotus, formalius pokyčius²² ar sukelti priešingas nei tikėtasi pasekmes.²³

Kita tyrimų kryptis strateginį bylinėjimą sieja su socialinių judėjimų mobilizacija. Bylinėjimasis kai kurių nagrinėjamas kaip mobilizacijos taktika,²⁴ kuri gali būti derinama su kitomis strategijomis.²⁵ Dalyvaudami teismų sistemoje, veikėjai savo reikalavimus formuluoja teisine ar teisių kalba,²⁶ tad svarbų vaidmenį įgyja teisininkai,²⁷ nevyriausybinės organizacijos ir kiti tarpininkai,²⁸ gebantys socialinius nusiskundimus ir reikalavimus paversti teisiniais argumentais.²⁹

Trečia tyrimų kryptis aiškina socialinių judėjimų teisinės mobilizacijos veiksnius. Vienas iš veiksmų yra teisių ar teisinis sąmoningumas: tam, kad galėtų kreiptis į teismus, individai ar judėjimai turi savo patiriamas skriaudas suprasti kaip teisių pažeidimus, kuriuos galima spręsti pasitelkiant teisę.³⁰

¹⁹ Jules Lobel, „Courts as forums for protest” *UCLA Law Review* 52 (2004): 477–561.

²⁰ Sonja Buckel, Maximilian Pichl, Carolina A. Vestena „Legal Struggles: A Social Theory Perspective on Strategic Litigation and Legal Mobilisation” *Social & Legal Studies* 33, No. 1 (2024): 24.

²¹ Tamara Ehs, „Democratisation Through Participation in Juristocracy: Strategic Litigation Before the ECJ”, kn. *Perspectives for Europe: Historical Concepts and Future Challenges*, sud. M. Pausch (Baden-Baden: Nomos Verlag, 2020), 119–126.

²² Lani Guinier, „From Racial Liberalism to Racial Literacy: Brown v. Board of Education and the Interest-Divergence Dilemma” *The Journal of American History* 91, No. 1 (2004): 92–118.

²³ Andreas Fischer-Lescano, „From Strategic Litigation to Juridical Action,” kn. *Transnational Legal Activism in Global Value Chains: The Ali Enterprises Factory Fire and the Struggle for Justice*, sud. M. Saage-Maaß et al. (Cham: Springer International Publishing, 2021), 299–312.

²⁴ Scott Cummings, „The social movement turn in law” *Law & Social Inquiry* 43, No. 2 (2018): 360–416.

²⁵ Sandra Levitsky, „To Lead with Law: Reassessing the Influence of Legal Advocacy Organizations in Social Movement”, kn. *Cause Lawyers and Social Movements*, sud. Austin Sarat, Stuart A. Scheingold (Stanford: Stanford University Press, 2006), 145–163; Anna-Maria Marshall, „Social Movement Strategies and the Participatory Potential of Litigation”, kn. *Cause Lawyers and Social Movements*, sud. Austin Sarat, Stuart A. Scheingold (Stanford: Stanford University Press, 2006), 164–181.

²⁶ Stuart A. Scheingold, *The Politics of Rights: Lawyers, Public Policy, and Political Change* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2004).

²⁷ Austin Sarat, Stuart Scheingold, sud., *Cause lawyering: political commitments and professional responsibilities* (Oxford: Oxford University Press, 1998).

²⁸ Charles R. Epp, *The Rights Revolution: Lawyers, Activists, and Supreme Courts in Comparative Perspective* (Chicago: University of Chicago Press, 1998).

²⁹ Cecília MacDowell Santos, „Mobilizing women’s human rights: what/whose knowledge counts for transnational legal mobilization?” *Journal of Human Rights Practice* 10, No. 2 (2018): 191–211.

³⁰ Sally Engle Merry, *Getting Justice and Getting Even: Legal Consciousness among Working-class Americans* (Chicago: University of Chicago Press, 1990); Neal Milner, „The Dilemmas of Legal Mobilization: Ideologies and Strategies of Mental Patient Liberation Groups” *Law & Policy* 8 (1986): 105–129.

Tačiau vien teisių sąmoningumo nepakanka – teisinei mobilizacijai reikalingi ir organizaciniai ištekliai: finansai, lyderystė, bendruomenės palaikymas,³¹ paramos struktūros³² ir teisės profesionalai.³³ Be to, mobilizaciją veikia politinių ir teisinių galimybių struktūros: politinio proceso atvirumas³⁴ ar uždarymas³⁵ gali skatinti veikėjus kreiptis į teismus, o teisinės galimybės apibrėžia, kokie reikalavimai gali būti formuluojami³⁶ ir kokiuose teismuose jie gali būti keliami.³⁷

Literatūra suteikia svarbių teorinių įrankių strateginiam bylinėjimuisi suprasti, tačiau dažniausiai šį reiškinį nagrinėja per bylinėjimosi sąlygas ir rezultatus, socialinių judėjimų strategijas ar teismų įtaką politikai. Tai nepaaiškina, kaip pats teismo kelio pasirinkimas yra suprantamas ir grindžiamas pačių jį vykdančių veikėjų. Lietuvoje strateginis bylinėjimasis apskritai nėra išsamiai tirtas, juo labiau iš pačių procese dalyvaujančių veikėjų perspektyvos. Todėl šiame darbe nesiekiama pritaikyti išankstinių teorinių aiškinimų, bet, remiantis grindžiamosios teorijos metodologija, iš surinktų empirinių duomenų plėtoti aiškinimą, kaip teismo kelio pasirinkimas yra suprantamas ir grindžiamas pačių jį pasirenkančių veikėjų. Remiantis pusiau struktūruotais giluminiais interviu su nevyriausybinė ir politinių organizacijų atstovais, pareiškėjais bei teisininkais, strateginis bylinėjimasis analizuojamas „iš apačios“, nagrinėjant jį inicijuojančių, koordinuojančių, palaikančių ir jame dalyvaujančių veikėjų motyvacijas, suvokimą ir patirtis.

Tos pačios lyties porų santykių teismo pripažinimo atvejis pasirinktas kaip tyrimo objektas dėl to, kad tai bene ryškiausias politinio klausimo perkėlimo į teismus pavyzdys Lietuvoje: dėl partnerystės ir santuokos buvo kreiptasi į Lietuvos teismus, Konstitucinį Teismą ir Europos Žmogaus Teisių Teismą. Pasirinktas atvejis leidžia analizuoti, kaip teismo kelio pasirinkimą supranta skirtingi šiame procese dalyvaujantys veikėjai ir kaip šis pasirinkimas siejamas su platesniu politiniu kontekstu.

³¹ John D. McCarthy, Mayer N. Zald, „Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory” *American Journal of Sociology* 82 (1977): 1212–1241.

³² Charles R. Epp, *The Rights Revolution: Lawyers, Activists, and Supreme Courts in Comparative Perspective* (Chicago: University of Chicago Press, 1998).

³³ Holly J. McCammon, Allison R. McGrath, „Litigating Change? Social Movements and the Court” *System Sociology Compass* 9, No. 2 (2015): 130.

³⁴ Scott Barclay, Shauna Fisher, „Cause Lawyers in the First Wave of Same Sex Marriage Litigation”, kn. *Cause Lawyers and Social Movements*, sud. Austin Sarat, Stuart A. Scheingold (Stanford: Stanford University Press, 2006), 84–100.

³⁵ David S. Meyer, Suzanne Staggenborg, „Movements, Countermovements, and the Structure of Political Opportunity” *American Journal of Sociology* 101 (1996): 1628–1660; Sonja Buckel, Maximilian Pichl, Carolina A. Vestena, „Legal Struggles: A Social Theory Perspective on Strategic Litigation and Legal Mobilisation” *Social & Legal Studies* 33, No. 1 (2024): 21–41.

³⁶ Chris Hilson, „New Social Movements: The Role of Legal Opportunity” *Journal of European Public Policy* 9 (2002): 238–255.

³⁷ Ellen Ann Andersen, *Out of the Closets and into the Courts: Legal Opportunity Structure and Gay Rights Litigation* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2005)

Darbo tikslas – remiantis grindžiamąja teorija, išplėtoti aiškinimą, kaip strateginį bylinėjimąsi dėl tos pačios lyties porų santykių teisinio pripažinimo Lietuvoje inicijuojantys, koordinuojantys, palaikantys ir jame dalyvaujantys veikėjai supranta teismo kelio pasirinkimą ir kodėl pokyčių siekia per teismus. Tikslui pasiekti keliama šie uždaviniai:

1. Remiantis akademinė literatūra, apibrėžti teorinius orientyrus, padedančius analizuoti strateginio bylinėjimosi pasirinkimą.
2. Pristatyti grindžiamosios teorijos metodologijos taikymą bei tyrimo duomenų rinkimo ir analizės procesą.
3. Remiantis atliktų interviu medžiaga, atskleisti, kaip tyrimo dalyviai supranta politinį kontekstą, teismo kelio pasirinkimą ir praktinį jo įgyvendinimą.
4. Remiantis atliktų interviu medžiaga, atskleisti, kaip tyrimo dalyviai vertina strateginio bylinėjimosi procesą, jo pasekmes ir santykį su politiniu veikimu.

Darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmojoje dalyje pristatoma tyrimo teorinė prieiga: apibrėžiamos strateginio bylinėjimosi, teisinės mobilizacijos ir politikos suteisminimo sąvokos, pateikiami teisių sąmoningumo, teisių mito, paramos struktūrų ir galimybių struktūrų aiškinimai. Antrojoje dalyje pagrindžiama ir pristatoma grindžiamosios teorijos prieiga ir tyrimo metodologija, duomenų rinkimo ir analizės procesas. Trečiojoje dalyje pateikiama empirinė duomenų analizė. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

1. Teorinė prieiga

1.1. Strateginis bylinėjimasis ir teisinė mobilizacija

Vis dar nėra nusistovėjusios sąvokos strateginio bylinėjimosi reiškiniui apibūdinti. Tyrimuose vartojamos įvairiausios sąvokos: bylinėjimasis dėl viešojo intereso,³⁸ dėl socialinių problemų,³⁹ dėl (socialinio) pokyčio,⁴⁰ judėjimų bylinėjimasis,⁴¹ maištinga⁴² ar kritiška⁴³ teisinė veikla, teisinė

³⁸ Scott Cummings, „Law and social movements: an interdisciplinary analysis,” kn. *Handbook of social movements across disciplines*, sud. Bert Klandermans, Conny Roggeband (New York: Springer, 2017), 232–270.

³⁹ Austin Sarat, Stuart Scheingold, *Something to believe in. Politics, professionalism, and cause lawyering* (Stanford: Stanford University Press, 2004).

⁴⁰ James A. Goldston, „Public Interest Litigation in Central and Eastern Europe: Roots, Prospects, and Challenges” *Human Rights Quarterly* 28, No. 2 (2006): 492–527.

⁴¹ Veryl Pow, „Rebellious social movement lawyering against traffic court debt” *UCLA Law Review* 64 (2017): 1770–1827.

⁴² Gerard P. Lopez, *Rebellious lawyering: one Chicano's vision of progressive law practice* (Boulder: Westview Press, 1992).

⁴³ Louise Trubek, Elizabeth M. Krasner, „Critical lawyers. Social justice and the structures of private practice,” kn. *Cause lawyering: political commitments and professional responsibilities*, sud. Austin Sarat, Stuart Scheingold (Oxford: Oxford University Press, 1998), 201–226.

mobilizacija.⁴⁴ Šiame darbe pasitelkiama Kris van der Pas **strateginio bylinėjimosi** sąvoka ir jos apibrėžimas kaip nukentėjusiojo ar jo atstovo teisinis veikimas per teisminį mechanizmą, siekiant norimų plataus masto teisinių, politinių ar socialinių pokyčių.⁴⁵ Teisinis veikimas čia naudojamas kaip priemonė pasiekti tikslų, peržengiančių individualios bylos ribas ar individualius interesus.⁴⁶

Strateginis bylinėjimasis ilgą laiką nebuvo įvardinamas kaip politinio dalyvavimo forma. Šiame darbe, atsižvelgiant į bylinėjimąsi apibrėžiantį platesnio masto pokyčių tikslą, prisidedama prie augančios tyrimų stovyklos,⁴⁷ laikančios tai politiniu dalyvavimu. Įprastai išskiriamos konvencinės (balsavimas, dalyvavimas rinkimų kampanijose, lobizmas, kontaktavimas su politinės valdžios institucijomis) ir nekonvencinės (demonstracijos, boikotai, kitos protesto formos) politinio dalyvavimo formos⁴⁸, taip pat institucinės ir neinstitucinės, trikdančios ir netrikdančios taktikos. Ne iki galo aišku, kaip šiose schemose klasifikuoti teises strategijas ir strateginį bylinėjimąsi. Viena vertus, strateginis bylinėjimasis remiasi instituciniais politinės įtakos kanalais ir suteikia socialiniams judėjimams tiesioginę prieigą prie sprendimų priėmėjų; kita vertus, ši strategija yra konfrontacinė: bylos įvardina žalą ir už ją atsakinguosius, įskaitant ir valstybės institucijas.⁴⁹ Socialinių judėjimų posūkis į teismus įvardinamas kaip tradicinių politinio dalyvavimo formų transformacija;⁵⁰ šiame darbe bylinėjimąsi pasirenkama suvokti kaip institucinį, bet nebūtinai griežtai konvencinį ar nekonvencinį politinį dalyvavimą.

Strateginis bylinėjimasis sudaro dalį to, kas mokslinėje literatūroje įvardinama teisine mobilizacija. Nėra nusistovėjusio ir šios sąvokos apibrėžimo: vienuose tyrimuose teisinė mobilizacija suprantama siauriau, apsiribojant tik strateginiu bylinėjimusi, kituose – plačiau, apimant ir teisinių normų, simbolių ir diskursų naudojimą. Šiame darbe, remiantis Emilio Lehoucq ir Whitney K. Taylor apibrėžimu, **teisinė mobilizacija** (angl. legal mobilization) suprantama kaip sąmoningas ir aiškiai išreikštas teisės naudojimas per formalius institucinius mechanizmus.⁵¹ Tai apima ne tik bylinėjimąsi, bet ir administracines ir kvazi-teismines procedūras, pavyzdžiui, nevyriausybinų organizacijų teikiamas

⁴⁴ Emilio Lehoucq, Whitney K. Taylor, „Conceptualizing legal mobilization: how should we understand the deployment of legal strategies?” *Law & Social Inquiry* 45, No. 1 (2020): 166–193.

⁴⁵ Kris van der Pas, „Conceptualising strategic litigation” *Oñati Socio-Legal Series* 11, No. 6(S) (2021): S124-127.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Emilio Lehoucq, Whitney K. Taylor, „Conceptualizing legal mobilization: how should we understand the deployment of legal strategies?” *Law & Social Inquiry* 45, No. 1 (2020): 175

⁴⁸ Gal Dor, Menachem Hofnung “Litigation as Political Participation.” *Israel Studies*, 11, No. 2 (2006): 131–157.

⁴⁹ Austin Sarat, Stuart Scheingold, sud., *Cause Lawyers and Social Movements* (Stanford: Stanford University Press, 2006), 167.

⁵⁰ Sonja Buckel, Maximilian Pichl, Carolina A. Vestena, „Legal Struggles: A Social Theory Perspective on Strategic Litigation and Legal Mobilisation” *Social & Legal Studies*, 33, No. 1 (2024): 21–41.

⁵¹ Emilio Lehoucq, Whitney K. Taylor, „Conceptualizing legal mobilization: how should we understand the deployment of legal strategies?” *Law & Social Inquiry* 45, No. 1 (2020): 166–193.

amicus curiae nuomones bylose.⁵² Šis apibrėžimas leidžia išvengti pernelyg plataus sąvokos taikymo ir atskirti teisinę mobilizaciją nuo susijusių, tačiau vis dėlto skirtingų reiškinių: teisinio rėminimo ir teisinės sąmonės.

Teisinis rėminimas (angl. legal framing) suprantamas kaip aiškiai artikuliuotas ir sąmoningas teisės naudojimas įvykiui suteikiant reikšmę (kitais tariant, problemos įvardinimas kaip teisinės), o **teisinė sąmonė** (angl. legal consciousness) kaip numanomas, neįvardintas teisės naudojimas įvykiui suteikiant reikšmę (apibrėžia tai, kaip mąstoma apie problemas, pavyzdžiui, jas suvokiant kaip teises ar kaip nepatenkančias į teisės sritį arba apskritai nemąstant apie teisę).⁵³

1.2. Politikos suteisminimas

Ran Hirschl **politikos suteisminimo** (angl. judicialization of politics) sąvoka apibūdina reiškinį, kai vis daugiau esminių politinių, moralinių ir viešosios politikos klausimų sprendžiama remiantis teismais ir teisinėmis priemonėmis.⁵⁴ Teismai prašomi išspręsti net visiškai politinio pobūdžio ir reikšmės prieštarigus „mega-politikos“ arba „grynosios“ politikos klausimus (pavyzdžiui, kolektyvinės tapatybės ar režimų legitimumo), susijusius su moralinėmis ir politinėmis, o ne teisinėmis dilemomis.⁵⁵ Šie nesutarimai vis labiau traktuojami kaip konstituciniai klausimai, ir tai lydi prielaidą, kad teismai, o ne pats demosas ar jo renkami atstovai, turėtų svarstyti ir spręsti šias problemas.⁵⁶

Politikos suteisminimas apima tris tarpusavyje susijusius procesus. Pirmas procesas yra socialinių santykių juridifikacija – teisinio diskurso, žargono, taisyklių ir procedūrų sklaida į politikos lauką.⁵⁷ Antras aspektas yra teismų vaidmens išplėtimas sprendžiant viešosios politikos klausimus: teismų sprendimai apibrėžia įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios ribas, plečia konstituciškai saugomų teisių, ypač teisės į privatų gyvenimą, turinį⁵⁸ – tai ypač reikšminga nagrinėjant strateginį bylinėjimąsi dėl tos pačios lyties porų santykių teisinio pripažinimo. Viešosios politikos sprendimų suteisminimas taip pat pasireiškia stiprėjančiu tarptautinių žmogaus teisių teismų vaidmeniu.⁵⁹ Trečias aspektas yra jau anksčiau pristatytas „mega-politikos“ klausimų, dažnai skaldančių politines

⁵² Emilio Lehoucq, Whitney K. Taylor, „Conceptualizing legal mobilization: how should we understand the deployment of legal strategies?“, 180.

⁵³ Emilio Lehoucq, Whitney K. Taylor, „Conceptualizing legal mobilization: how should we understand the deployment of legal strategies?“, 179-180, 186.

⁵⁴ Ran Hirschl, „The Judicialization of Politics“, kn. *The Oxford Handbook of Political Science*, sud. Robert Goodin (Oxford Academic, 2011), 253-254

⁵⁵ Hirschl, 253–254, 257

⁵⁶ Hirschl, 254

⁵⁷ Hirschl, 255

⁵⁸ Hirschl, 255

⁵⁹ Hirschl, 256

bendruomenės, suteisminimas, ypač esant menkam konstituciniam reguliavimui (ar jo išvis nesant).⁶⁰ Vis dėlto svarbu atkreipti dėmesį ir į politinės bendruomenės nuostatų poveikį teismams: teismai ne tik nėra linkę „sukurti“ toje visuomenėje nepripažįstamų teisių, bet ir neturi institucinės galios įgyvendinti sprendimų, prieštaraujančių plačiai paplitusiems įsitikinimams.⁶¹

Politikos suteisminimas aiškinamas kaip daugelio veiksnių – institucinių bruožų, teismų vaidmens bei politinių priežasčių – rezultatas. Tarp institucinių bruožų įvardinama teisminiam aktyvizmui palanki konstitucinė struktūra, suteikianti veikėjams, kurie negali ar nenori siekti savo politikos preferencijų per daugumos sprendimų priėmimo mechanizmus, alternatyvų institucinį kanalą, t. y. teismus, šiems tikslams pasiekti. Be to, konstitucijoje garantuojamos teisės gali didinti teisių suvokimą visuomenėje ir sudaryti sąlygas politikos suteisminimui iš apačios, t. y. įvairių grupių ir judėjimų teisinei mobilizacijai. Antra, reikšmingas yra ir pačių teismų vaidmuo: jų polinkis dalyvauti sprendžiant viešosios politikos klausimus, teisėjų ideologinės preferencijos, jautrumas visuomenės nuomonei ir kiti veiksniai.⁶² Galiausiai politikos suteisminimui lemtingas yra politinės aplinkos palankumas, aiškinamas ne tik per makro socialines ir politines tendencijas, bet ir per politikos suteisminimą iš apačios – procesą, kylantį iš teisių diskurso paplitimo ir didesnio sąmoningumo teisių klausimais.⁶³

Suteisminimo procese svarbų vaidmenį taip pat atlieka savanaudiški politikos veikėjų pasirinkimai, interesai ar svarstymai. Politikams sprendimų priėmimo galios delegavimas teismams gali būti veiksminga priemonė perkelti atsakomybę ir taip sumažinti rizikas sau ir institucijoms, kuriose jie veikia. Prieštaringų klausimų permetimas teismams taip pat yra patogus nenorint ar negebant išspręsti sudėtingų ginčų politinėje erdvėje ar siekiant išvengti aklavietėje atsidūrusių valdančiųjų koalicijų žlugimo.⁶⁴ Suteisminimui taip pat svarbios įtakingų sociopolitinių grupių, bijančių prarasti įtaką politinei valdžiai, pastangos išsaugoti hegemoniją.⁶⁵ Šios grupės ir jų politiniai atstovai, turintys neproporcingą prieigą prie teisinės sistemos ir įtaką jai, yra labiau linkę perduoti galią teismams, kai mato veikimo daugumos sprendimų priėmimo mechanizmuose trūkumų arba kai jų pasaulėžiūra ir politikos preferencijos tokiose arenose yra vis dažniau kvestionuojamos. Taip pat politikai, susiduriantys su kliūtimis įgyvendinant savo

⁶⁰ Hirschl, 257

⁶¹ Charles R. Epp, *The Rights Revolution: Lawyers, Activists, and Supreme Courts in Comparative Perspective* (Chicago: University of Chicago Press, 1998), 15–16

⁶² Hirschl, 266–267

⁶³ Hirschl, 269

⁶⁴ Hirschl, 269–270

⁶⁵ Hirschl, 270

politinę darbotvarkę, gali palaikyti aktyvią jiems palankesnių teismų konstitucingumo kontrolę, siekdami įveikti šias kliūtis.⁶⁶

1.3. Kultūrinis aiškinimas

Tam, kad individai galėtų mobilizuoti teisę, jie turi įgyti **teisių sąmoningumą** (angl. rights consciousness), t. y. gebėjimą savo patiriamas skriaudas suprasti kaip teisių pažeidimus, kuriuos galima spręsti pasitelkiant teisę.⁶⁷ Teisių sąmoningumas reiškia, kad individai ir grupės gali įsivaizduoti ir veikti remdamiesi teisėmis, kurios dar nėra formaliai pripažintos valdžios institucijų.⁶⁸

Kultūra apibrėžia, kaip piliečiai savo problemas traktuoja kaip teisių reikalavimus, apie kokius reikalavimus individai apskritai gali galvoti ir kokius pokyčius gali įvertinti kaip realistiškus.⁶⁹ Teisinei mobilizacijai svarbus teisių sąmoningumas gali kilti iš platesnės kultūrinės ideologijos, kurią Stuart Scheingold vadina teisių mitu, akcentuojančiu bylinėjimosi kaip socialinių pokyčių strategijos efektyvumą. **Teisių mitas** – įsitikinimas, kad teismų pripažintos teisės yra save įgyvendinančios jėgos, galinčios lemti socialinius pokyčius, nepriklausomai nuo politinių procesų.⁷⁰ Teisių mitas priešpriešina teismų kaip skaidrių ir nešališkų institucijų įvaizdį su politinių sprendimų priėmimo procesais, kuriems būdinga slapta interesų grupių įtaka.⁷¹ Tai formuoja įvaizdį, jog teismų dalyvavimas daro politiką racionalesnę, ir stiprina teisminių sprendimų patrauklumą.⁷²

Teisių mitui būdinga prielaida, kad bylinėjimasis gali ne tik paskatinti teismus pripažinti teises, bet ir užtikrinti jų įgyvendinimą, o įgyvendinimas savaime laikomas reikšmingu pokyčiu. Kitaip tariant, teisių mitas grindžiamas tiesiogine grandine tarp bylinėjimosi, teisių, gynimo priemonių ir socialinio pokyčio.⁷³

Taigi, iš apačios kylantis politikos suteisminimas yra tikėtinas, kai teisminės institucijos socialinių judėjimų ir aktyvistų yra matomos kaip patikimesnės, nešališkesnės ir efektyvesnės sprendimų priėmimo

⁶⁶ Hirschl, 270

⁶⁷ Holly J. McCammon, Allison R. McGrath, “Litigating Change? Social Movements and the Court System” *Sociology Compass* 9 (2015), 128–139, 129

⁶⁸ Michael W. McCann, *Rights at Work: Pay Equity Reform and the Politics of Legal Mobilization* (Chicago: University of Chicago Press, 1994), 7

⁶⁹ Charles R. Epp, *The Rights Revolution: Lawyers, Activists, and Supreme Courts in Comparative Perspective* (Chicago: University of Chicago Press, 1998), 16–17

⁷⁰ Stuart A. Scheingold, *The Politics of Rights: Lawyers, Public Policy, and Political Change* (Michigan: University of Michigan Press, 2004), 6

⁷¹ Stuart A. Scheingold, *The Politics of Rights: Lawyers, Public Policy, and Political Change* (Michigan: University of Michigan Press, 2004), 34–36

⁷² Stuart A. Scheingold, *The Politics of Rights: Lawyers, Public Policy, and Political Change* (Michigan: University of Michigan Press, 2004), 34–36

⁷³ Stuart A. Scheingold, *The Politics of Rights: Lawyers, Public Policy, and Political Change* (Michigan: University of Michigan Press, 2004), 5

institucijos nei kitos biurokratinės valstybės institucijos ar šališkos mažoritarinės sprendimų priėmimo arenos, taip pat kai politinė sistema ir jos sprendimų priėmimo institucijos yra užstrigusios.⁷⁴

1.4. Paramos ir galimybių struktūros

Visgi vien teisių mitas negali paaiškinti teisinės mobilizacijos ir to, kaip su teisių reikalavimais susijusios bylos atsiranda ir pasiekia teismus. Teisių sąmoningumą turi lydėti resursai, įprastai neprieinami individualiems pareiškėjams. Tad strateginiam bylinėjimuisi reikalinga paramos struktūra, apimanti norinčius ir galinčius padėti advokatus, teisių siekiančias organizacijas ir finansavimo šaltinius.⁷⁵ Organizacijos padeda užtikrinti teisinę pagalbą, kurti ir koordinuoti teises strategijas, suteikia finansavimą arba padeda rasti jo šaltinius, užtikrina viešumą, palaiko ryšius su kitomis organizacijomis ir padeda užtikrinti idėjų sklaidą.⁷⁶ Advokatai taip pat atlieka svarbų vaidmenį: jie ne tik atstovauja pareiškėjams teisme, bet ir prisideda prie teisinių strategijų, taip pat kaupia patirtį ir žinias, praverčiančias bylinėjantis.⁷⁷

Taip pat svarbus galimybių struktūrų vaidmuo. Ellen Ann Andersen siūloma teisinių galimybių struktūros (angl. legal opportunity structure) prieiga leidžia strateginį bylinėjimąsi sieti su instituciniu ir sociokultūriniu kontekstu. Remiantis socialinių judėjimų literatūroje įsitvirtinusia politinių galimybių struktūros samprata, judėjimų strategijos priklauso nuo institucinių ir sociokultūrinių veiksnių, kurie padaro vienas veikimo formas labiau prieinamas ar patrauklias nei kitas.⁷⁸ Šias galimybes sieja erdvės atsідarymas ir užsідarymas veiksmui: didesnė galimybė reiškia daugiau erdvės ir mažiau apribojimų.⁷⁹

Pritaikant politinių galimybių struktūros prieigą teisės laukui, išskiriamos pagrindinės teisinių galimybių struktūros dimensijos. Pirma, svarbi yra prieiga, apibrėžianti, kas gali bylinėtis, kokie klausimai gali būti keliama ir kokiuose teismuose tai gali vykti.⁸⁰ Antra, reikšminga yra galios konfigūracija teisminėje sistemoje, susijusi su teisėjais, jų nuostatomis ir kaita; teisėjų nesutarimai gali skatinti tolesnį bylinėjimąsi ir atverti naujas galimybes, o jų kaita gali atverti ar užverti galimybes bylinėjimuisi.⁸¹ Trečia, svarbų vaidmenį atlieka sąjungininkai ir oponentai, kurie gali tiek sustiprinti

⁷⁴ Hirschl, 269

⁷⁵ Charles R. Epp, *The Rights Revolution: Lawyers, Activists, and Supreme Courts in Comparative Perspective* (Chicago: University of Chicago Press, 1998), 18-19

⁷⁶ Charles R. Epp, *The Rights Revolution: Lawyers, Activists, and Supreme Courts in Comparative Perspective* (Chicago: University of Chicago Press, 1998), 19

⁷⁷ Charles R. Epp, *The Rights Revolution: Lawyers, Activists, and Supreme Courts in Comparative Perspective* (Chicago: University of Chicago Press, 1998), 20

⁷⁸ Ellen Ann Andersen, *Out of the Closets and into the Courts: Legal Opportunity Structure and Gay Rights Litigation* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2005), 6

⁷⁹ Andersen, 8

⁸⁰ Andersen, 9

⁸¹ Andersen, 10–11

(prisidėdami finansiškai ar ruošiant strategijas), tiek apsunkinti (skųsdami sprendimus) teisinę mobilizaciją.⁸²

Galiausiai teisinė mobilizacija taip pat priklauso ne tik nuo kultūrinių, bet ir teisinių rėmų, apibrėžiančių, kokie reikalavimai apskritai gali būti formuluojami ir laikomi pagrįstais.⁸³ Siekdamį pokyčių, veikėjai privalo formuluoti savo reikalavimus taip, kad jie atitiktų jau egzistuojančias teises kategorijas ar precedentus.⁸⁴

Verta paminėti, kad politinių galimybių (ne jų struktūros) idėja taip pat gali padėti suprasti teisinę mobilizaciją. Alternatyvios strategijos gali būti pasirenkamos net ir esant palankiai galimybių struktūrai (atvirumo ar prieigos požiūriu), jei politinė aplinka nėra imli keliams reikalavimams.⁸⁵ Taigi, politinių galimybių stoka taip pat gali daryti įtaką bylinėjimosi strategijos pasirinkimui.

Taigi, teorinėje prieigoje derinamos kelios literatūros kryptys. Strateginio bylinėjimosi ir teisinės mobilizacijos literatūra pasitelkiama aiškiai apibrėžti tiriamą reiškinį. Politikos suteisminimo prieiga leidžia matyti strateginį bylinėjimąsi kaip platesnio politinių klausimų perkėlimo į teismus proceso dalį. Teisių mito idėja padeda analizuoti, kodėl veikėjai renkasi teisinį kelią ir kokius lūkesčius su juo sieja. Paramos struktūros literatūra pasitelkiama atkreipti dėmesį į strateginiam bylinėjimuisi reikalingus resursus. Galimybių struktūrų aiškinimas taip pat prisideda prie supratimo apie veiksnius, darančius įtaką socialinių judėjimų strategijų pasirinkimui.

Nors pasitelkiamoje teorinėje prieigoje išskiriami instituciniai, teismų veiksmų, politiniai ir kultūriniai politikos suteisminimo aiškinimai, šiame darbe didžiausias dėmesys skiriamas būtent teisei mobilizacijai iš apačios, todėl aktualiausiais laikomi politiniai ir kultūriniai aspektai. Tokį pasirinkimą lemia pats tyrimo pobūdis: atliekami ir analizuojami interviu su strateginį bylinėjimąsi vykdančiais veikėjais: organizacijų atstovais, poromis ir joms atstovaujančiais advokatais. Tai leidžia sprendimų perkėlimą į teismus nagrinėti per konkrečių veikėjų motyvus, pasirinkimus ir patirtis, strateginį bylinėjimąsi suprantant kaip vieną iš politikos suteisminimo iš apačios išraiškų.

Instituciniai ir teismų vaidmens aspektai analizėje aptariami tik tiek, kiek jie atsiskleidžia informantų refleksijose. Vadovaujantis grindžiamąja teorija, teorinė prieiga pasitelkiama kaip analitinis

⁸² Andersen, 11–12

⁸³ Andersen, 12–13

⁸⁴ Andersen, 12–13

⁸⁵ Chris Hilson, „New social movements: the role of legal opportunity” *Journal of European Public Policy*, 9, No. 2, 238–255, 242

orientyras, padedantis atpažinti, kaip tyrimo dalyviai aiškina teismo kelio pasirinkimą, jo galimybes, ribas, kaštus ir reikalingus resursus.

2. Metodologija

Šiame tyrime taikoma grindžiamosios teorijos metodologija – socialinių mokslų tyrimo metodas, tinkamas taikyti tada, kai yra nepakankamai žinių apie tiriamą reiškinį, egzistuojančios teorijos nesuteikia atsakymų į rūpimus klausimus⁸⁶ arba ne iki galo paaiškina individų patirtį ar tam tikrus reiškinius.⁸⁷ Metodo tikslas – paaiškinti nagrinėjamą reiškinį teoriniais rėmais, kylančiais iš tyrimo metu gautų duomenų.⁸⁸ Jis taip pat suteikia gaires, kaip rinkti, koduoti ir analizuoti empirinius duomenis, todėl tai yra ir kokybinių duomenų analizės būdas.⁸⁹

Ši prieiga pasirinkta todėl, kad tyrime siekiama ne patikrinti iš anksto suformuluotą paaiškinimą apie strateginio bylinėjimosi pasirinkimą, o iš interviu duomenų rekonstruoti, kaip šį pasirinkimą supranta ir pagrindžia patys procese dalyvaujantys veikėjai. Grindžiamoji teorija šiame darbe taikoma kaip metodologija, leidžianti iš dalyvių pasakojimų išskirti reikšmingas kategorijas ir jų tarpusavio ryšius.

Taikant šį metodą, įprasta tyrimo pradžioje iš esmės tik nustatyti tyrimo lauką, bet iš esamų teorinių aiškinimų nekelti hipotezių, kadangi tai, kas svarbu, negali būti iš anksto nustatyta ir turi atsiskleisti tyrimo procese.⁹⁰ Šiame tyrime pasirinkta literatūros apžvalgą atlikti prieš pradedant rinkti duomenis, tačiau, siekiant teoriją rasti duomenyse, darbe nėra tikrinamos hipotezės iš esamų teorinių aiškinimų ar rėmų – empiriniai duomenys yra iškeliami aukščiau egzistuojančių teorinių konceptų.⁹¹ Tyrimo pradžioje atlikta literatūros apžvalga, derinama su išankstinių prielaidų ar žinojimo suskildimu (angl. bracketing), suteikia žinių, su kuriomis vėlesniuose tyrimo etapuose lyginamos kylančios kategorijos.⁹² Pasirinkta prieiga leidžia literatūrą plačiau inkorporuoti duomenų analizės etape, siekiant patvirtinti ar

⁸⁶ Rosalind Bluff, „Grounded theory: the methodology,“ kn. *Qualitative Research in Health Care*, sud. Immy Holloway (London: Open University Press, 2005), 147-167.

⁸⁷ Barney G. Glaser, Anselm L. Strauss, *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research* (Chicago: De Gruyter, 1967), 7.

⁸⁸ Giedrė Paurienė, „Grindžiamoji teorija: samprata, atsiradimo istorija, bendrieji tyrimo proceso aspektai“ *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 11, 2014: 176-188.

⁸⁹ Giedrė Paurienė, „Grindžiamoji teorija: samprata, atsiradimo istorija, bendrieji tyrimo proceso aspektai“ *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 11, 2014: 177-178.

⁹⁰ Giedrė Paurienė, „Grindžiamoji teorija: samprata, atsiradimo istorija, bendrieji tyrimo proceso aspektai“ *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 11, 2014: 180.

⁹¹ Barney G. Glaser, Anselm L. Strauss, *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research* (Chicago: De Gruyter, 1967), 1.

⁹² Janice M. Morse, „Situating Grounded Theory Within Qualitative Inquiry,“ kn. *Qualitative Health Research*, sud. Rita Sara Schreiber, Phyllis Noerager Stern (New York: Springer, 2001), 1–13.

paneigti iš duomenų kylančias idėjas, ar, plėtojant kylančią teoriją, ieškoti idėjų iš literatūros savo surinktuose duomenyse.⁹³

2.1. Duomenų rinkimas

Empiriniai duomenys buvo renkami atliekant pusiau struktūruotus giluminius interviu su strateginio bylinėjimosi dėl vienalyčių porų santykių pripažinimo procese dalyvaujančiais ar jį palaikančiais veikėjais. Pusiau struktūruoti interviu leido užtikrinti, kad visuose pokalbiuose būtų aptartos pagrindinės tyrimui aktualios temos, kartu sudarant galimybes plėtoti spontaniškai kylančias reikšmingas temas.⁹⁴

Iš viso atlikta 11 interviu, kurių trukmė svyruoja nuo 35 iki 105 minučių, vidutinė interviu trukmė siekia apie 57 minutes. Interviu buvo atliekami tiek nuotoliniu būdu, tiek kontaktiniu būdu: 6 vyko vaizdo skambučiais, 5 gyvai. 8 informantai gyvena Vilniuje, 3 gyvena kaimiškose vietovėse ar vienkiemiuose. Pašnekovų amžius svyruoja nuo 31 iki 58 metų, vidurkis – apie 39 metai. Buvo kalbintos 6 moterys ir 5 vyrai. Imtis aprėpia skirtingus vaidmenis strateginio bylinėjimosi procese:

- 5 asmenys, teismuose siekė ar siekiantys savo santykių teisinio pripažinimo;
- 2 advokatai, atstovaujantys poroms teismuose;
- 3 nevyriausybinių organizacijų atstovai, dalyvaujantys strateginio bylinėjimosi inicijavime ar koordinavime;
- 1 atstovas iš politinės partijos, siekusios partnerystės įteisinimo Seime, nepavykus – prisidėjusios prie Vyriausybės kreipimosi į Konstitucinį Teismą ir teikiančios teisinę pagalbą poroms;

Viena informantė apjungia kelis vaidmenis, kadangi ji kaip nevyriausybinių organizacijų atstovė koordinuoja bylinėjimosi procesus ir pati teisiniu procesu sprendama asmenines teisines problemas siekė formuoti precedentą, padėsiantį kitoms poroms.

Nedidelė imtis (grindžiamajai teorijai jos būdingos⁹⁵) aprėpia skirtingus vaidmenis strateginio bylinėjimosi procese bei skirtingas veikėjų patirtis bei kontekstus. Tyrime dalyvavo ir organizacijų

⁹³ Barney G. Glaser, *Doing grounded theory: Issues and discussions* (Mill Valley: Sociology Press, 1998), 67

⁹⁴ Rosalind Bluff, „Grounded theory: the methodology,“ kn. *Qualitative Research in Health Care*, sud. Immy Holloway (London: Open University Press, 2005), 152-153.

⁹⁵ Rosalind Bluff, „Grounded theory: the methodology,“ kn. *Qualitative Research in Health Care*, sud. Immy Holloway (London: Open University Press, 2005), 151

atstovai, dar 2023 m., t. y. iki Konstitucinio Teismo nutarimo, inicijavę strateginę bylinėjimąsi, ir tie, kurie iš pradžių atmetė teisminį kelią ir siekė pokyčių politinėje arenoje, tačiau vėliau, iš naujo įvertinę politines galimybes, pasirinko bylinėjimąsi. Be to, buvo kalbinti ir asmenys, kurie dėl savo santykių pripažinimo į teismus kreipėsi po galimybes atvėrusio 2025 m. KT nutarimo, ir asmuo, kuris dar iki KT nutarimo pradėjo strateginio bylinėjimosi dėl santuokos pripažinimo kelią. Tai reiškia, kad aprėpiamos įvairios patirtys: tiek tų, kurie pakankamai lengvai gavo palankius teismų sprendimus, tiek tų, kurių prašymus visų instancijų teismai Lietuvoje atmetė ir kurių bylos jau pasiekė EŽTT. Į imtį taip pat įtrauktas politinės partijos atstovas, galėjęs reflektuoti apie veikimo parlamente ribotumus bei politinių institucijų pasirinkimą kreiptis į teismus.

Tyrimo imties formavimą reikšmingai veikė strateginio bylinėjimosi apibrėžimo problema. Jei iki 2025 m. Konstitucinio Teismo nutarimo pradėtos bylos aiškiai atitiko strateginio bylinėjimosi kriterijus, buvo orientuotos į platesnių teisinių ir socialinių pokyčių siekį, tai po šio nutarimo pradėtas bylas įvertinti yra sudėtingiau. Atsivėrus galimybei teismine tvarka registruoti partnerystę, išaugo bylų skaičius, ir dalis jų gali būti labiau susijusios su individualių teisių įgyvendinimo siekiu nei su sąmoningu siekiu formuoti precedentą, reikšmingą platesniam asmenų ratui. Dėl šios priežasties potencialių pašnekovų ratas yra pakankamai ribotas. Siekiant išlaikyti tyrimo fokusą į strateginę bylinėjimąsi, buvo atrenkami asmenys, kurie pradėjo strateginę bylinėjimąsi dar iki 2025 m. KT nutarimo ar buvo vieni pirmųjų, kurie į teismus kreipėsi po jo, kurių bylos pirmosios pasiekė teismus ar kurie vieni pirmųjų sulaukė palankių sprendimų.

Kita vertus, pačių informantų pateiktas vertinimas rodo, kad riba tarp strateginių ir paprastų bylų šiuo metu nėra aiški. Dalis informantų – advokatai ir organizacijų atstovai – teigė, kad kol nėra priimto Partnerystės įstatymo ir su tuo susijusio aiškaus teisinio reguliavimo, visos bylos dėl partnerystės vis dar gali būti laikomos strateginėmis. Šią poziciją stiprina ir praktinės aplinkybės. Teismai vis dar gali priimti skirtingus sprendimus (kartais ir atmėta pareiškimus⁹⁶), sprendimai nėra įgyvendinami, registrų sistema nėra pritaikyta partnerystėms registruoti, o Teisingumo ministerija 2026 m. pradėjo skusti sprendimus dėl partnerystės pripažinimo. Be to, kaip pažymėjo tyrimo informantai, Civilinio kodekso nuostatos tos pačios lyties partneriams šiuo metu reglamentuoja tik dalį turtinių santykių, o dėl kitų šeimos gyvenimui svarbių klausimų (pavyzdžiui, paveldėjimo) reikia kreiptis į teismus.

⁹⁶ Jolanta Venskutė, „Metai po Konstitucinio Teismo nutarimo: partnerystės pripažįstamos, bet realūs pokyčiai – riboti“, BNS, žiūrėta 2026 m. gegužės 5 d. <https://sc.bns.lt/view/item/metai-po-konstitucinio-teismo-nutarimo-partnerystes-pripazistamos-bet-realus-pokyciai-riboti-528813>

Vis dėlto potencialių tyrimo dalyvių ratas išlieka ribotas. Praėjus metams nuo Konstitucinio Teismo nutarimo, skaičiuojama, kad Lietuvoje teismus iš viso galėjo pasiekti apie 50 prašymų registruoti partnerystę teismų keliu.⁹⁷ Be to, dauguma tokių bylų nagrinėjamos uždaruose teismo posėdžiuose, siekiant užtikrinti pareiškėjų privataus gyvenimo apsaugą, tad viešumo vengimas papildomai apribojo galimybes plėsti imtį. Strateginis bylinėjimasis bei tos pačios lyties porų santykių apsauga yra tiek politiškai jautrūs, tiek asmeniškai reikšmingi klausimai. Daliai potencialių informantų dalyvavimas tyrime galėjo reikšti papildomą viešumą ar poreikį reflektuoti galimai nemaloniais asmenines patirtis, todėl ne visi kontaktuoti asmenys sutiko duoti interviu. Nepavyko paimti interviu iš advokatų kontorų, po 2025 m. KT nutarimo teikusių *pro bono* teisinę pagalbą, atstovų; tai galėjo lemti profesiniai apribojimai. Vis dėlto literatūroje pažymima, kad didesnių advokatų kontorų *pro bono* veikla retai apima platesnių pokyčių siekiantį strateginį bylinėjimąsi⁹⁸; tuo galima pagrįsti ir jų ribotą aktualumą šiam tyrimui. Svarbu, kad tyrime pavyko aprėpti pagrindinių organizacijų atstovus ir labiausiai į procesus įsitraukusius veikėjus.

Informantai iš pradžių buvo atrenkami taikant netikimybinę tikslinę atranką, remiantis viešai prieinama informacija apie jų veiklą ir dalyvavimą nagrinėjamuose procesuose. Vėliau taikyta sniego gniūžtės atranka⁹⁹ – dalis informantų rekomendavo kitus jiems žinomus asmenis, kurie galėtų dalyvauti tyrime.

Duomenų rinkimo etape buvo naudojamos pusiau struktūruotos interviu gairės, apimančios pagrindines tyrimui aktualias temas. Jos buvo taikomos lanksčiai, atsižvelgiant į kiekvieno pašnekovo vaidmenį bylinėjimosi procesuose. Pirmoji klausimų grupė skirta atskleisti informantų patirtis ir įsitraukimą į strateginio bylinėjimosi procesus, suprasti, kaip jie susidūrė su teisiniu keliu, kokį vaidmenį jame atlieka bei ar ir kaip šis pasirinkimas susijęs su ankstesne jų profesine veikla ar aktyvizmu. Antroji klausimų grupė skirta gilintis į motyvacijas ir pasirinkimus – informantų buvo klausiama, kodėl pasirenkamas teisminis kelias, kaip jis vertinamas, lyginant su kitomis politinio veikimo formomis, ir ko juo siekiama – individualių teisių užtikrinimo ar platesnių teisinių, politinių ar socialinių pokyčių. Trečiąja klausimų grupe siekta atskleisti požiūrį į strateginio bylinėjimosi efektyvumą ir ribotumus, informantų prašant įvertinti šio kelio prieinamumą, galimus barjerus, taip pat reflektuoti teigiamas ir

⁹⁷ Jolanta Venskutė, „Metai po Konstitucinio Teismo nutarimo: partnerystės pripažįstamos, bet realūs pokyčiai – riboti“, BNS, žiūrėta 2026 m. gegužės 5 d. <https://sc.bns.lt/view/item/metai-po-konstitucinio-teismo-nutarimo-partnerystes-pripazistamos-bet-realus-pokyciai-riboti-528813>

⁹⁸ Austin Sarat, Stuart Scheingold, sud., *Cause Lawyers and Social Movements* (Stanford: Stanford University Press, 2006), 168.

⁹⁹ Rosalind Bluff, „Grounded theory: the methodology,“ kn. *Qualitative Research in Health Care*, sud. Immy Holloway (London: Open University Press, 2005), 151.

neigiamas tokio veikimo pasekmes. Paskutinis klausimų blokas skirtas atskleisti informantų požiūrį į teismų vaidmenį sprendžiant politiškai jautrius klausimus ir strateginio bylinėjimosi kaip politinio veikimo formos demokratiškumą. Taip pat buvo plėtojamos spontaniškai iškylančios temos ir informantams reikšmingi aspektai.

Šios interviu gairės leido surinkti duomenis apie strateginio bylinėjimosi procesą: veikėjų vaidmenis, įsitraukimo kelius, strategijų formavimą. Tai apima, pavyzdžiui, tai, kaip poros sužino apie galimybę įsitraukti į teisminį kelią, kaip advokatai įtraukiami į organizacijų veiklą, kaip nevyriausybinių organizacijų identifikuoja ir įtraukia potencialius pareiškėjus. Kartu gairės leido atskleisti grindžiamajai teorijai svarbius požiūrius ir interpretacijas: kaip patys veikėjai supranta strateginį bylinėjimąsi, kokias reikšmes jam suteikia, kaip jį sieja su platesniais politiniais ir socialiniais procesais. Tokia prieiga leidžia darbe remtis „iš apačios“ kylančiu aiškinimu, neprimetant išankstinių teorinius rėmų ar prielaidų apie nagrinėjamą reiškinį.

Duomenų rinkimo procese gana anksti pradėjo ryškėti temų pasikartojimas: pasakojimuose kartojosi panašūs strateginio bylinėjimosi pasirinkimo paaiškinimai, aplinkybės, požiūriai į patį procesą ir galimybes pasiekti pokyčių kitais būdais. Vėlesniuose interviu naujų kategorijų atsirasdavo vis mažiau, o jau identifikuotos kategorijos buvo papildomos, bet iš esmės nekito. Tai leidžia teigti, kad pasiektas pakankamas duomenų prisotinimas ir galima apsiriboti esama imtimi.

2.2. Duomenų analizė

Laikantis grindžiamosios teorijos prieigos principų, tyrėjas viso proceso metu reflektavo savo vaidmenį ir galimą įtaką duomenų rinkimui bei interpretacijai. Atrankos etape tyrėjo sprendimai, pavyzdžiui, į ką kreiptis pirmiausia ir ką laikyti reikšmingais veikėjais, buvo formuojami išankstinių žinių apie šį lauką, todėl pradžioje didesnę dalį imties sudarė viešojoje erdvėje matyti veikėjai. Interviu metu tyrėjo turimos žinios apie nagrinėjamą reiškinį padėjo geriau suprasti kontekstą ir užduoti tikslius klausimus. Siekiant išvengti žinių ir požiūrio primetimo, siekta formuluoti atvirus klausimus, leisti informantams patiems įvardinti savo patirtis ir požiūrius.

Duomenų analizės etape buvo taikomas nuolatinis lyginimas ir refleksyvumas, siekiant atskirti iš duomenų kylančias kategorijas nuo išankstinių tyrėjo prielaidų, o ankstyvos interpretacijos buvo peržiūrimos ir tikrinamos naujų duomenų kontekste. Svarbu pažymėti, kad pats tiriamo reiškinio jautrumas ir politinis vertinimas galėjo veikti ir informantų atsakymus. Ši aplinkybė buvo laikoma neatsiejama tyrimo dalimi: atsižvelgta į tai, kad informantai galėjo būti suinteresuoti tam tikru būdu pakreipti savo atsakymus, šią įtaką buvo siekiama atpažinti ir reflektuoti duomenų analizės etape.

Remiantis grindžiamosios teorijos logika, duomenų analizė buvo vykdoma keliais etapais, iš empirinės medžiagos siekiant sukurti substantyviąją teoriją, kurios sąvokos tiksliai atspindi nagrinėjamą situaciją ir kuri pateikia naudingus paaiškinimus.¹⁰⁰ Duomenų analizės metu kategorijos buvo formuojamos iš empirinės medžiagos, ją koduojant. Kathy Charmaz kokybinį kodavimą apibrėžia kaip pirmąjį analitinį žingsnį, kuriuo tyrėjas įvardija, „apie ką“ yra duomenys: atskiri duomenų (teksto) segmentai pažymimi trumpais kodais, kurie apibendrina, kategorizuoja ir pradeda aiškinti konkrečią duomenų dalį.¹⁰¹ Kodavimas leidžia pereiti nuo konkrečių informantų pasisakymų iki analitinių interpretacijų, išlaikant ryšį su tirama empirine tikrove.¹⁰² Šiame darbe kodavimas vykdomas keliais etapais, sisteminant interviu medžiagą ir palaipsniui kuriant substantyviąją teoriją – aplink centrinę kategoriją sudėliotą teoriją, kuria siekiama paaiškinti strateginio bylinėjimosi pasirinkimą ir suvokimą konkrečiame Lietuvos tos pačios lyties porų santykių pripažinimo kontekste.

K. Charmaz teigimu, grindžiamosios teorijos kodavimas paprastai apima bent dvi pagrindines fazes: pirminį kodavimą, kai koduojami atskiri žodžiai, eilutės ar duomenų segmentai, ir fokusuotą kodavimą, kai dideliuose duomenų kiekiuose atrandamos ir vystomos svarbiausios kategorijos, rūšiuojant ir organizuojant reikšmingiausius ar dažniausiai pasikartojančius pirminius kodus.¹⁰³ Šiame tyrime analizė buvo vykdoma keliais – pirminio, fokusuoto ir teorinio kodavimo – etapais.

Pirminio kodavimo metu interviu transkripcijos buvo skaidomos į prasminius vienetų ir koduojamos siekiant kuo tiksliau užfiksuoti informantų prasmes, motyvus, patirtis ir vertinimus. Šiame etape buvo siekiama laikytis kuo arčiau duomenų ir vengti turimų išankstinių sąvokų primetimo jiems. K. Charmaz pabrėžia, kad pirminis kodavimas turėtų „laikytis arti duomenų“ ir, kiek įmanoma, fiksuoti veiksmus, o ne temas.¹⁰⁴ Tad koduojant buvo klausiama ne tik kokia tema aptariama konkrečiame fragmente, bet ir koks procesas ar veiksmas jame atsiskleidžia.

Dalis pirminių kodų buvo įvardinami remiantis informantų vartotomis formuluotėmis arba kaip *in vivo* kodai. K. Charmaz pažymi, kad *in vivo* kodai gali padėti išsaugoti tyrimo dalyvių reikšmes ir požiūrį, tačiau juos reikia toliau lyginti ir integruoti į platesnę analizę.¹⁰⁵ Tokios informantų formuluotės kaip „kito kelio nėra“, „geriau negu nulis“ ar „ledai pralaužti“ buvo naudojamos ne tik kaip iliustratyvios

¹⁰⁰ Giedrė Paurienė, 183.

¹⁰¹ Kathy Charmaz, *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis* (London: Sage, 2006), 43.

¹⁰² Charmaz, 45.

¹⁰³ Charmaz, 46.

¹⁰⁴ Charmaz, 47–49.

¹⁰⁵ Charmaz, 55.

frazės, bet ir kaip analitinės užuominos, atskleidžiančios, kaip tyrimo dalyviai suvokia, pavyzdžiui, teisinio kelio būtinybę, ribotą pergalės naudą ar kaip tik didelę jos reikšmę.

Visos analizės metu buvo taikomas nuolatinio lyginimo metodas: kodavimo metu buvo lyginami skirtingi vieno interviu fragmentai, taip pat skirtingų informantų pasisakymai tarpusavyje.¹⁰⁶ Tai atskleidė nagrinėjamų duomenų panašumus ir skirtumus.

Fokusuoto kodavimo etape pirminiai kodai buvo peržiūrimi, jungiami ir atrenkami pagal jų dažnį, analitinę reikšmę ir gebėjimą paaiškinti didesnes duomenų dalis. K. Charmaz fokusuotą kodavimą apibrėžia kaip labiau kryptingą, selektyvų ir konceptualų kodavimo etapą, kuriame reikšmingiausi ir/ar dažniausi ankstesni kodai naudojami dideliems duomenų kiekiams atsijoti ir paaiškinti.¹⁰⁷ Šiame etape buvo pereinama nuo smulkių, arti duomenų esančių kodų iki platesnių kategorijų, pavyzdžiui, kodai, susiję su Seimo neveikimu, politinės valios stoka ir partnerystės įstatymo nepriėmimu buvo jungiami į politinio kelio neveikimo kategoriją.

Vėlesniame analizės etape taip pat buvo taikomas teorinis kodavimas, siekiant paaiškinti ryšius tarp pagrindinių kategorijų. K. Charmaz teorinius kodus apibūdina kaip būdą konceptualizuoti, kaip fokusuoto kodavimo metu išskirtos kategorijos gali būti susietos tarpusavyje ir integruotos į nuoseklią teoriją.¹⁰⁸ Teorinis kodavimas leido strateginę bylinėjimąsi suprasti kaip procesą, kuriame politinio proceso neveikimas, teisių sąmoningumas, paramos struktūros ir kiti veiksniai susijungia į teisinę mobilizaciją. Taip buvo išgryninta centrinė kategorija, apibūdinanti strateginę bylinėjimąsi kaip teisių užtikrinimo priemonę politinio neveikimo sąlygomis.

Galiausiai svarbu pažymėti, kad teoriniai konceptai nebuvo taikomi kaip iš anksto nustatytos kategorijos. Teorinėje darbo prieigoje aptartos politinių galimybių, teisinės mobilizacijos, teisinės sąmonės, teisių mito ir paramos struktūrų sąvokos informavo, bet nedeterminavo analizės. Kodavimo metu buvo siekiama, kad jos „užsitarnautų“ vietą.¹⁰⁹ K. Charmaz pabrėžia, kad išankstinės teorinės sąvokos gali būti naudingos kaip orientyrai, tačiau neturi pakeisti darbo su duomenimis; tyrėjas turi klausti, ar konkreti sąvoka iš tiesų padeda suprasti tai, ką rodo empirinė medžiaga.¹¹⁰ Todėl galutinės kategorijos buvo formuojamos tikrinant, ar jos adekvačiai paaiškina tyrimo dalyvių patirtis bei strateginio bylinėjimosi pasirinkimo logiką.

¹⁰⁶ Charmaz, 53–54, 60.

¹⁰⁷ Charmaz, 57–58.

¹⁰⁸ Charmaz, 63–64.

¹⁰⁹ Charmaz, 68.

¹¹⁰ Charmaz, 67–68.

2.3. Tyrimo etika ir duomenų apsauga

Atsižvelgiant į darbe nagrinėjamos temos politinį ir asmeninį jautrumą ir tai, kad dalis informantų kalbėjo apie asmenines patirtis, santykius ir bylas, tyrime buvo taikomi informuoto sutikimo, konfidencialumo ir duomenų nuasmeninimo principai. Kiekvieno interviu metu tyrimo dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, interviu medžiagos naudojimu ir duomenų apsaugos principais. Prieš pradėdant interviu, buvo gaunamas tyrimo dalyvių sutikimas dalyvauti tyrime ir įrašyti pokalbį. Pradėjus įrašinėti, tyrimo dalyviams papildomai buvo primenama, kad jie gali bet kuriuo metu nutraukti dalyvavimą tyrime, taip pat buvo prašoma žodžiu patvirtinti savanorišką sutikimą dalyvauti tyrime, pokalbio įrašymą ir nuasmenintų duomenų naudojimą tyrimo tikslais.

Analizuojant ir pateikiant duomenis, buvo taikomas duomenų nuasmeninimas, tyrimo dalyvių vardus pakeičiant kodais, o netiesiogiai identifikuoti galinčios detalės šalinamos arba apibendrinamos. Analizės išnašose informantai žymimi pagal jų vaidmenį: O – politinių ar pilietinės visuomenės organizacijų atstovai, A – advokatai, P – pareiškėjai, ir numeruojami šiose grupėse. Toks kodavimas pasirinktas siekiant suteikti analizei reikalingą kontekstą, kartu sumažinant tyrimo dalyvių identifikavimo riziką. Iš darbo teksto ir prieduose pateikiamų transkripcijų šalinamos arba apibendrinamos ir netiesiogiai identifikuoti galinčios detalės, tokios kaip asmenų vardai, organizacijų pavadinimai, specifinės biografinės aplinkybės. Darbo prieduose pateikiamos ne pilnos interviu transkripcijos, o anonimizuoti jų fragmentai, aktualūs tyrimo analizei. Esant poreikiui, papildoma medžiaga gali būti pateikta darbo vertintojams.

3. Analizė

Remiantis surinktais empiriniais duomenimis, plėtojama substantyvioji teorija, paaiškinanti, kaip strateginis bylinėjimasis suprantamas ir kodėl jis pasirenkamas jį inicijuojančių, koordinuojančių ir jame dalyvaujančių veikėjų požiūriu. Duomenų kodavimo metu buvo išgryninta centrinė kategorija: strateginis bylinėjimasis kaip teisių užtikrinimo priemonė politinio neveikimo sąlygomis. Centrinė kategorija leidžia paaiškinti, kodėl teisminis kelias tampa matomas kaip bene vienintelis galimas būdas siekti tos pačios lyties porų santykių pripažinimo ir apsaugos, kai politinis procesas to nesuteikia. Ji taip pat leidžia susieti pagrindines tyrimo eigoje išryškėjusias kategorijas: politinio kelio neveikimą, teisių pripažinimo ir praktinės apsaugos siekį, teismų kaip įrankio naudojimą, paramos struktūrų svarbą, strateginio bylinėjimosi kaip demokratinio veikimo būdo suvokimą ir šios priemonės ribotumą.

Analizėje parodoma, kaip strateginis bylinėjimasis dėl tos pačios lyties porų santykių teisinio pripažinimo veikėjų pasakojimuose tampa svarbiu veikimo būdu. Pirmiausia aptariama, kaip politinis procesas suprantamas kaip neveikiantis ar nepajėgus užtikrinti žmogaus teisių apsaugos. Toliau analizuojama, kodėl teismai pradedami matyti kaip alternatyvus teisių užtikrinimo kelias, kaip teisių pažeidimo suvokimas paverčiamas konkrečia bylinėjimosi strategija, kokios paramos struktūros leidžia šią strategiją įgyvendinti bei kaip informantai vertina pergalių teismuose ribas.

3.1. „Žaidžia su žmonių gyvenimais“: kai politika neveikia

Pirmoji analizėje aiškiai išryškėjusi kategorija yra politinio kelio neveikimas. Tai reiškia, kad strateginį bylinėjimąsi pirmiausia reikia suprasti kaip alternatyvą, pasirenkamą tada, kai tikslai nėra pasiekiami per įprastą politinių sprendimų priėmimo procesą. Politinis kelias, kaip informantai dažnai įvardina sprendimų priėmimą parlamente, suprantamas kaip normalus ir pageidautinas būdas spręsti tos pačios lyties porų santykių teisinio reguliavimo klausimą. Vis dėlto šis kelias matomas kaip neveikiantis. Įtampą tarp politinio kelio kaip pageidautino ir praktiškai neveikiančio apibendrina ši citata:

„Tai aišku, aš labai norėčiau, kad parlamente visi išsiaiškintų, kaip čia viską daryti, ir priimtų įstatymus laiku, ir sprendimus kažkokius problemom, kurios visuomenėje egzistuoja ir niekur nepranyks, spręsti. Tai būtų puiku. Aš irgi manyčiau, kad tai yra tas teisingas, kad taip viskas turėtų vykti. Bet jeigu taip nėra, o ką daugiau galime daryti?“¹¹¹

Tad strateginio bylinėjimosi pasirinkimą pirmiausia paaiškina politinio kelio neveikimas, kuris šiame kontekste suprantamas dar ir kaip ilgalaikio valstybės įsipareigojimo nevykdymas. Svarbu pažymėti, kad tokį požiūrį formuoja specifinė situacija, susijusi su nagrinėjamu reiškiniu. 2001 m. įsigaliojusiam Civiliniame kodekse buvo numatytas partnerystės institutas, o jame įtvirtintos teisės normos turėjo įsigalioti iki 2002 m., priėmus specialų įstatymą. Per daugiau nei 20 m. Seimas, nepaisant įvairių bandymų, nepriėmė partnerystę reglamentuojančio įstatymo. Todėl pastebimas įsitikinimas, kurį galima apibūdinti kaip teisių priklausymo idėją, esą tos pačios lyties poroms priklauso valstybės pripažinimas ir teisinė apsauga. Šis įsitikinimas dar labiau stiprina neigiamą požiūrį į politinį neveikimą, kadangi tikima, kad politinė valdžia neužtikrina to, kas informantų akimis jiems priklauso.

Politis kelias ima atrodyti kaip priklausymas nuo politinės valios ar kitų geranoriškumo. Tokia situacija vieno informanto įvardinama kaip naivus malonės tikėjimasis¹¹², o ją suvokus tarsi natūraliai priimamas sprendimas kreiptis į teismus. Tai sustiprina teisių priklausymo idėją: jei valstybės

¹¹¹ P3

¹¹² A1

pripažinimas suvokiamas kaip priklausanti teisė, jo laukimas iš politinės valdžios matomas kaip nepagrįstas priklausymas nuo kitų malonės.

Teisinė apsauga suvokiama kaip konkrečių asmenų ir šeimų situacijoms ar problemoms reikalingas sprendimas, kurio negalima laukti neribotą laiką. Kaip pabrėžia vienas informantas, „žmogus turi vienas gyvenimą, ir jam dešimtmetis yra milžiniškas laiko tarpas“.¹¹³ Todėl politinis delsimas, laikoma, tiesiogiai veikia žmonių gyvenimus, santykius ir kasdienes teises problemas. Tokiame kontekste ryškėja stiprus nusivylimas politika ir neigiamas politinio proceso vertinimas. Jis dažnai grindžiamas įsitikinimu, kad tos pačios lyties porų teisės tampa politinių žaidimų objektu.

„Ir kai tu supranti, kad tavo teisės ir kažkokie įstatymai yra jų tiesiog tarpusavio žaidimai kažkokie, tai labai yra skaudu. Nėra taip, kad jie kažko nepriima, nes jų tokie įsitikinimai. Jie tiesiog naudoja LGBT ir mūsų teises kaip žaidimo kortą, ir tą supratęs yra žiauriai, žiauriai skaudu, nes jie galėtų tą priimti bet kurią dieną ir gyvenimas nuo to nepablogėtų. Tai, matyt, kad toks žiauriai didelis nusivylimas.“¹¹⁴

Ši citata atskleidžia informantams būdingą politinio proceso patirtį, kai jų teisės matomos kaip priklausomos nuo sąmoningų politinių žaidimų. Politikai dažnai įvardinami ne kaip nuoširdžiai vertybiškai ar ideologiškai nepritariančios tos pačios lyties porų santykių pripažinimui, bet kaip oportunistiškai išnaudojantys šį klausimą. Informantai pabrėžia atotrūkį tarp privačių politikų pozicijų ir viešo jų elgesio:

„Net patys politikai sako, mum ta partnerystė iš esmės net neįdomi, mes ją priimtume, bet mūsų koalicijos partneriai tam nepritartų, nes tada gaunasi taip, kad jie rajonuose savo nesurinktų balsų, kurie patekę per vienmandates. Tai politikai, kurie savo rinkėjams traktuoja, kad nepalaiko partnerystės, jie privačiai sako, kad jiems iš esmės vienodai ir jie nemato tame grėsmės, bet jiems reikia susirinkti tam tikros auditorijos balsus.“¹¹⁵

Toks elgesys matomas kaip sąmoningas baimių kūrimas: partnerystės ar platesni LGBT+ teisių klausimai pateikiami kaip grėsmė, sukuriamas dirbtinis baubas,¹¹⁶ kuriuo gąsdinant visuomenę siekiama mobilizuoti palaikymą. Tad politinis procesas kritikuojamas ne tik dėl neveikimo, bet ir dėl aktyvaus susipriešinimo palaikymo. Žmogaus teisių klausimai suvokiami kaip politiškai „užrakinti arba

¹¹³ A1

¹¹⁴ P1

¹¹⁵ P2

¹¹⁶ A1

įkalinti“¹¹⁷ Lietuvos rinkimų sistemos, pagrindine kliūtimi laikant Seimo narių rinkimą per vienmandates apygardas. Tad politinis procesas atrodo dar labiau nepatikimas dėl to, kad politikų pasipriešinimas suvokiamas kaip nenuoširdus, susijęs su rinkėjų reakcijos ir politinių rizikų vertinimu. Be to, vienos lyties porų santykių pripažinimo klausimas nuolat grąžinamas į politinę darbotvarkę, tačiau politinis procesas, kartodamas tą pačią diskusiją, suvokiama, neduoda rezultato. Politinės diskusijos matomos kaip neproduktyvios ir išnaudojančios klausimą rinkėjų mobilizacijai:

„O dėl diskusijų, tai diskutuojama jau 30 metų. Ir iš esmės, man atrodo, jau iš visų pusių šitas dalykas yra ant tiek išdiskutuotas, kad jau net nebeįdomu šnekėti. Bet šitas klausimas nuolatos yra tampomas. Ir jau nebėra nieko naujo pasakyti, bet jis kiekvienais rinkimais žiauriai keliamas į viršų, ir vėl tas pats per tą patį. Ir aš sakau, tiesiog valkiojamas klausimas, ir jis tiesiog naudojamas balsams susirinkti, o ne dėl to, kad iš tikrųjų labai jau baisiai aktuali tema.“¹¹⁸

Klausimo „tampymas“ ir „valkiojimas“ kuria nuovargį, nusivylimą ir mažina tikėjimą, kad Seimas realiai galėtų užtikrinti priklausančią teisinę apsaugą. Politinio kelio kaip neveikiančio supratimą sustiprina ir politinių jėgų, kurios buvo siejamos su galimų pokyčių viltimi, nepateisinti lūkesčiai. Vienas informantas sprendimą pradėti bylinėjimąsi aiškiai sieja su tuo, kad politinė jėga, žadėjusi pokyčius ir dalyvavusi valdančiojoje koalicijoje, jų neįgyvendino. Tad 2023 m. pradėtas strateginis bylinėjimasis gali būti matomas kaip galutinio nusivylimo politiniu keliu kulminacija:

„dar buvo valdžioje partijos, kurios žadėjo pokyčius ir kurios tų pokyčių nedavė, netgi minimumo jokio nedavė, ir būtent tame kontekste jau buvo viršūnė visuomeninio nusivylimo. Tas ažiotažas, tas rinkiminis džiaugsmas kažkoks, viltis. Pasirodė, kad politika lietuviška tiesiog ne ta kryptim važiuoja. Nesvarbu, kokia partija, o darbo rezultatai vienodi. Ir tada visuomenė sako gana, ir mes pradėjome be jokio politikų dalyvavimo tas bylas jau sukt.“¹¹⁹

Taigi, strateginį bylinėjimąsi galima suprasti kaip atsaką į nepateisintus lūkesčius ir nusivylimą politiniu procesu. Politinis kelias buvo (ir yra) laikomas pageidautinu, ir pirmiausia į jį buvo dedama daug vilčių ir pastangų. Su organizacijomis nesusiję veikėjai kaip savo įsitraukimo į politinį kelią pavyzdžius mini balsavimą, paramą pokyčius žadėjusioms politinėms jėgoms ir dalyvavimą eitynėse už

¹¹⁷ O2

¹¹⁸ P2

¹¹⁹ A1

lygias teises. Organizacijų atstovų pasakojimai atskleidžia aktyvias ilgametes pilietinės visuomenės pastangas dėl tos pačios lyties porų santykių pripažinimo: komunikacijos ir aktyvizmo kampanijas, teisės aktų rengimą, dalyvavimą Seimo komitetų posėdžiuose svarstant įstatymų projektus, bendradarbiavimą su politikais ir paramą jiems rinkimuose, renginių organizavimą ir kitus veiksmus, kuriais siekiama didinti visuomenės paramą ir užtikrinti įstatymų priėmimą parlamente. Pastangų nukreipimas į politikus ir politinį procesą siejamas su įstatymų leidžiamosios valdžios galios suvokimu – net pasirinkus strateginį bylinėjimąsi, galutinį politinį sprendimą turės priimti Seimas.

Vis dėlto į politinį procesą dedamos pastangos rezultatų neatneša, ir informantai suvokia, kad šis kelias iš esmės neveikia. Kaip apibendrina vienas informantas, LGBT+ teisių klausimas buvo 30 metų neišspręstas, ir tai parodo, jog „politinė sistema yra absoliučiai neefektyvi“.¹²⁰ Pati politinė sistema formaliai išlieka atvira, t. y. įstatymų projektai gali būti teikiami, diskusijos vyksta, tačiau ji yra neveikianti ir neatneša rezultatų. Tad ilgalaikės stagnacijos kontekste situaciją galima įvardinti kaip politinių galimybių neveikimą. Tai galima sieti su literatūra apie alternatyvių strategijų pasirinkimą, t. y. posūkį į teismus, esant palankiai ar atvirai galimybių struktūrai, jei politinė aplinka nėra imli reikalavimams.¹²¹

Taigi, šiame poskyryje strateginis bylinėjimasis išryškėja kaip atsakas į neveikiantį politinį procesą. Politinis kelias informantų pasakojimuose išlieka pageidautinas, tačiau praktiškai neveikiantis ir neduodantis rezultatų. Jo neveikimo suvokimą formuoja ilgalaikis teisinio pripažinimo nebuvimas, klausimo pavertimas politinių žaidimų objektu bei nepateisinti politiniai lūkesčiai. Viena informantė santykį su politika apibendrina taip: „kaip kariamasis šuo, matyt, pripranta, tai, matyt, mes pripratome nieko nebesitikėti iš valdžios.“¹²² Neigiamas politikos vertinimas sudaro vieną teisių mito logikos dalį: politika informantų pasakojimuose siejama su politiniais žaidimais, populizmu, lūkesčių nepateisinimu ir nusivylimu. Kita šios logikos pusė atsiskleidžia kitame poskyryje, analizuojant požiūrį į teismus kaip institucijas, galinčias suteikti bent formalų teisinį rezultatą ten, kur politinis procesas jo nesuteikia.

3.2. „Kito kelio nėra“: teismai kaip alternatyvi teisių užtikrinimo priemonė

Informantų pasakojimuose teismai atsiskleidžia kaip alternatyvus teisių užtikrinimo kanalas politinio neveikimo sąlygomis. Jo pasirinkimą iš esmės lemia kito kelio nebuvimas: nors politinis sprendimas laikomas pageidautinu, jo nesulaukiant teismai suvokiami kaip vienintelis realiai veikiantis

¹²⁰ O3

¹²¹ Chris Hilson, „New Social Movements: The Role of Legal Opportunity“ *Journal of European Public Policy* 9 (2002): 242

¹²² P1

kelias siekti pokyčių: „Kaip ir jau visą laiką miniu, kad kito kelio nėra. Tai yra vienintelis kelias, viskas, nėra nei dešinės, nei kairės, tik tiesiai.“¹²³ Strateginis bylinėjimasis ir teisminis kelias, kaip pabrėžia informantai, turi būti suvokiamas kaip alternatyva, kurią renkamosi dėl to, kad politinis procesas tiesiog neveikia:

„Jeigu politiniu procesu galima būtų pasitikėti, tai tos alternatyvos, strateginio bylinėjimosi, neprireiktų. Bet, žinoma, žinoma, strateginis bylinėjimasis yra tik alternatyva. Ten, kur neveikia politinis procesas, tenka kliautis juo.“¹²⁴

Teismo kelio patrauklumas yra susijęs su efektyvumu, kurį informantai labai aiškiai supranta kaip gebėjimą pasiekti rezultatą. Teismo kelio efektyvumas geriausiai atsiskleidžia jį lyginant su politiniu procesu: „Tai yra efektyvesnis būdas negu politinis šiuo metu. Duoda daugiau rezultatų, bent jau duoda formalaus pripažinimo, nes politika net formalaus pripažinimo neduoda“.¹²⁵ Net jei teismų suteikiamas pripažinimas turi ribotą poveikį, tai vis tiek yra apčiuopiamas, konkretus rezultatas, kurio politinis procesas ilgą laiką nesuteikė. Šiuo atžvilgiu teismų efektyvumas grindžiamas ne tik partnerystės bylų patirtimi, bet ir ankstesne LGBT+ teisių Lietuvoje istorija, kurioje bene visi reikšmingi pokyčiai siejami ne su politinės valdžios sprendimais, o su teismų įsikišimu:

„bet koks teisių progresas buvo pasiektas tik per teismus. Teisė į taikius susirinkimus [...] visi buvo per teismus. [...] Tada saviraiškos laisvė dėl nepilnamečių apsaugos – per teismus. Partnerystė – per teismus. Lyties keitimas – per teismus. Tai kol kas po 2003 metų nebuvo nė viena teisė užtikrinta LGBT bendruomenei be teismo įsikišimo.“¹²⁶

Teismo kelio patrauklumą stiprina ir informantams būdingas teismų kaip nešališkų ir objektyvių institucijų suvokimas. Teismų sprendimai jų pasakojimuose suvokiami kaip grindžiami faktais, įstatymais ir teisės principais bei normomis. Viena informantė pabrėžia, kad teismas priima „faktinį, gerą sprendimą, teisinį sprendimą, kuris nėra paremtas emocija arba nuomone, o faktine teisine sistema“ ir kad „visą laiką teismuose yra įvertinamas faktas, o ne emocija“¹²⁷. Kitas informantas panašiai akcentuoja, kad teismai sprendimų „nesugalvoja iš oro“, o remiasi Konstitucija, jos principais, įstatymais.¹²⁸

¹²³ P4

¹²⁴ O1

¹²⁵ A1

¹²⁶ O4

¹²⁷ P2

¹²⁸ O4

Ši sprendimų priėmimo logika informantams skiria teisminį kelią nuo politinio. Politinis procesas ankstesniame poskyryje atsiskleidė kaip siejamas su manipuliacijomis, partnerystės klausimo eskalavimu siekiant mobilizuoti rinkėjus, o teisminis procesas siejamas su objektyvumu ir galimybe sprendimus ir reikalavimus grįsti faktais ir teisės normomis. Šį kontrastą aiškiai atskleidžia viena informantė, reflektuodama apie strateginio bylinėjimosi pasirinkimą: „iš esmės dėl to teisiniu keliu ir geriausiai eiti. Nes mes einam per faktą, o ne per *yappinimą*“ (šiuo žodžiu politikų kalbėjimas pašiepiamas kaip nerimtas, neturintis turinio). Kitas informantas tą patį skirtumą įvardina akcentuodamas mažesnę teismų subjektyvumą:

„teismai šitoje vietoje, kadangi jie vadovaujasi teisės aktais, subjektyvumas biškį sumažėja. [...] politikai [...] turi didesnę subjektyvumą šitoje vietoje priimti sprendimą, nes jiems, pavyzdžiui, lemia ką bobutė [...] pasakys arba ką kunigėlis pasakys bažnyčioj.“¹²⁹

Pasitikėjimą teismų sprendimais kai kurie informantai grindžia ir pačios teisinės sistemos mechanizmais. Vienas informantas akcentuoja, kad, priešingai nei politinė valdžia, kuri gali būti sudaryta iš labai skirtingų kompetencijų turinčių asmenų („bet koks švalius gali sueiti į Seimo rūmus“¹³⁰), teisėjams keliama itin aukšti reikalavimai, be to, instancinė teismų sistema užtikrina galimų klaidų pašalinimą. Tad teismų ir jų sprendimų patikimumas siejamas ne tik su abstrakčiu teisės objektyvumu, bet ir su institucine struktūra, kuri užtikrina teisingus sprendimus. Mažesnis teismų subjektyvumas nereiškia, kad teismai suvokiami kaip visiškai nešališkos institucijos (apie tai – vėlesniame poskyryje), tačiau jų sprendimų priėmimo logika informantams atrodo patikimesnė nei politinė.

Šiame kontekste svarbi ir teisių sąmoningumo dimensija: kadangi informantai savo situaciją aiškina kaip teisių neužtikrinimo problemą, kurią reikia spręsti teisinėmis priemonėmis, teisminis procesas matomas kaip tinkamas ir teisėtas būdas tas teises užtikrinti:

„žmogus, kurio teisės pažeidžiamos kitais būdais, jis neprivalo sulaukti kažkieno malonės, jis gali paimti iniciatyvą į savo rankas ir pats realizuoti savo teisę teisėtais būdais. Ir vienas iš teisėtų būdų yra teismo sprendimas.“¹³¹

Ši citata parodo strateginį bylinėjimąsi kaip veikimą iš apačios, kai teismas tampa priemone asmeniui imtis iniciatyvos ir teisinėmis priemonėmis reikalauti savo teisių. Tai susieja teisių

¹²⁹ O3

¹³⁰ P1

¹³¹ A1

sąmoningumą su teisine mobilizacija: kai problemos suvokiamos kaip teisinės, o teisės suprantamos kaip priklausančios, tai strateginis bylinėjimasis yra vienas būdų jas įgyvendinti, nelaukiant politinės valdžios geranoriškumo.

Teismų vaidmuo informantų pasakojimuose pateisinamas ir demokratiškumo požiūriu – strateginis bylinėjimasis, priešingai nei teigia kritikai, nėra laikomas demokratijos apėjimu. Teisminė valdžia suprantama kaip demokratinės sistemos dalis, atliekanti jai priskirtas funkcijas, pavyzdžiui, vykdyti teisingumą ir garantuoti konstitucingumo kontrolę. Ši kai kurių informantų pozicija siejama su literatūroje aptinkamu argumentu, kad visuomenei sutarus dėl konstitucinės kontrolės, jos taikymas nėra demokratijos paneigimas; priešingai – tai yra demokratinės valios išraiška, kuri ne tik dera su demokratija, bet ir ją įtvirtina.¹³² Demokratinio legitimumo pagrindimą informantams stiprina ir teisėjų korpuso formavimo procedūros, akcentuojant, kad teisėjus į pareigas skiria ir valdžios institucijos, politikai.

Dalis informantų demokratinio legitimumo problemą apskritai laiko nepagrįsta ar neaktualia. Teismų vaidmuo žmogaus teisių klausimuose jiems atrodo kaip savaime suprantama demokratinės santvarkos dalis: „man atrodo, mokykloje moko, kas yra demokratija ir kokią kokią dalį sudaro teismai demokratijoje. [...] man klausimų dėl teismų vaidmens demokratijoje nėra.“¹³³ Kai kurie pripažįsta apskritai niekada negalvoję apie šį klausimą.

Kiti pabrėžia, kad strateginis bylinėjimasis, kuriuo įtvirtinamos teisės didesnei visuomenės daliai, kaip tik gali būti laikomas demokratinį procesą skatinimo priemone.¹³⁴ Demokratiškumas grindžiamas ir tuo, kad teismai suteikia asmenims galimybę ginti savo teises, kai politinė valdžia jų neužtikrina. Todėl strateginis bylinėjimasis informantų pasakojimuose suprantamas kaip demokratijos realizavimas, o ne jos apėjimas:

„Aš tai kaip tik manau, kad teismas yra labai toks demokratiškas įrankis pasiekti savo tikslų, jeigu žmonės valdžioje rodo visišką neveiklumą [...]. Man tai kaip tik atrodo, kad čia yra teismas už žmogų, teismas už teisybę. [...] O tai kaip tu kitaip gali būti apsaugotas prieš, tarkim, valdžios neveiklumą kitaip?“¹³⁵

¹³² Mariano Croce, Natascia Tosel, „Are Citizens in Court Impairing Representative Politics? On the Politics of Judicial Rights Protection“ *Political Studies*, 73, No. 4 (2025), 1592–1609.

¹³³ P5

¹³⁴ O1

¹³⁵ P1

Šis požiūris glaudžiai susijęs su informantams būdinga demokratijos samprata, kurioje demokratija nėra tapatinama vien su daugumos valia. Jei demokratija pirmiausia suprantama kaip santvarka, kurioje saugomos žmogaus teisės, mažumų apsauga ir teisės viršenybė, teismų naudojimas šioms teisėms ginti yra ne demokratinio proceso apeidinėjimas, o vienas iš jo mechanizmų.

„Žmogaus teisės yra apskritai tas konceptas, kuris išskiria demokratiją nuo bet kurios kitos valdymo formos, ir išskiria ją tuo, kad tai yra demokratija, o ne daugumos diktatūra. [...] demokratijoje mes, nesvarbu, kokioj – ar daugumos, ar mažumos – pozicijoje aš būsiu, aš žinau, kad mano pagrindinis teisių paketas bus apsaugotas, ir aš galėsiu jas realizuoti. Tai šičia yra demokratijos esmė.“¹³⁶

Demokratijos suvokimas ne kaip neribotos daugumos valdžios ar daugumos diktatūros, o kaip santvarkos, kurią taip pat apibrėžia ir mažumų apsauga bei teisės viršenybė, leidžia informantams pateisinti ar legitimuoti teisminį kelią sprendžiant klausimus, susijusius su žmogaus teisėmis. Informantai pabrėžia, kad Konstitucija ir teismai veikia kaip antimažoritariniai mechanizmai, ribojantys daugumos galimybę priimti sprendimus dėl mažumų teisių:

„Konstituciją reikia suprasti, labai svarbų ir esminį momentą, kad yra antimažoritarinis aktas, kaip ir apskritai teismo procesas yra, ypač kai kalbama apie žmogaus teises, tai yra antimažoritarinis veiksmas kažkoks. Nesvarbu, ką galvoja dauguma, bet teisė yra ginama ir nepriklausomai nuo daugumos nuomonės.“¹³⁷

Nors informantų teisinių žinių lygis skiriasi, panaši demokratijos samprata atsikartoja ir teisininkų, ir pareiškėjų pasakojimuose: žmogaus teisės nepriklauso nuo daugumos valios. Vienas pareiškėjas, reflektuodamas apie referendumą dėl šeimos sampratos, klausia: „čia dauguma turi nuspręsti, nu kaip jie gali nuspręsti? Nu tai čia kaip [...] lapių pulkas nuspręstų, vištai ar gyventi, ar negyventi?“¹³⁸ Toks palyginimas atskleidžia suvokimą, kad dauguma negali nevaržomai spręsti dėl mažumos teisių ar šeimos statuso pripažinimo. Priešiškų visuomenės nuostatų kontekste teismai matomi kaip institucija, galinti užtikrinti pagrindinių teisių apsaugą.

Taigi, teismų vaidmuo grindžiamas demokratijos samprata, kurioje demokratija nėra suprantama vien kaip daugumos valia – informantų pasakojimuose ji reiškia ir mažumų apsaugą, teisės viršenybę bei galimybę asmenims realizuoti pagrindines teises. Ši samprata leidžia pateisinti teisminį kelią žmogaus

¹³⁶ O4

¹³⁷ A1

¹³⁸ P4

teisių klausimuose. Teismai informantų pasakojimuose išryškėja kaip alternatyvi teisių užtikrinimo priemonė politinio neveikimo sąlygomis. Jų patrauklumui daro įtaką galimybė pasiekti bent formalų rezultatą, sprendimų grindimas faktais ir teisės normomis, teisinės sistemos mechanizmai ir suvokimas, kad žmogaus teisės negali priklausyti nuo politinės daugumos valios. Šiame požiūryje atsiskleidžia ir teisių mito logika: lyginant su neigiamu politinio proceso vertinimu, teismai matomi kaip patikimesnis, objektyvesnis ir efektyvesnis kelias. Vis dėlto informantai besąlygiškai neidealizuoja teismų, ir jie yra suvokiami tik kaip alternatyva, pasirenkama dėl politinio kelio neveikimo.

3.3. Teisinė mobilizacija: nuo teisių sąmoningumo iki strategijos

Pirmuose dviejuose poskyriuose strateginis bylinėjimasis buvo nagrinėjamas kaip atsakas į neveikiantį politinį procesą ir kaip alternatyvi teisių užtikrinimo priemonė. Tačiau teismo kelio pasirinkimas dar nepaaiškina, kaip konkrečios asmenų ar bendruomenės patiriamos problemos tampa strateginėmis bylomis. Tam reikia suprasti, kaip veikėjai mąsto apie teisę ir teises, kokie šaltiniai formuoja jų supratimą apie žmogaus teises ir jų standartus, kokių pokyčių jie tikisi iš teisinių priemonių ir kaip šis supratimas veda į strateginį bylinėjimąsi.

Teisių sąmoningumas informantų pasakojimuose pirmiausia atsiskleidžia per tai, kad tos pačios lyties porų santykių pripažinimas suvokiamas kaip joms priklausanti teisinė apsauga. Šis suvokimas grindžiamas lygiateisiškumo, nediskriminavimo ir orumo principais bei teise į privatų gyvenimą. Tai leidžia apie kasdienes praktines problemas – turto, paveldėjimo, sveikatos, vaikų ir kitus klausimus – kalbėti teisės kalba. Tad informantai kalba ne vien apie nepasitenkinimą ar praktinius sunkumus, bet ir apie teisių neužtikrinimą: teisinės apsaugos nebuvimas įvardijamas kaip lygiateisiškumo, privataus gyvenimo apsaugos ar teisinio aiškumo problema. Teisinis rėminimas, patiriamą neteisybę įvardinant kaip teisės problemą, kurią galima spręsti teisinėmis priemonėmis, daro teisinę mobilizaciją įmanomą.

Informantų supratimą formuoja platesnis europinis ir tarptautinis kontekstas. Informantai Lietuvos situaciją vertina lygindami ją su kitomis Europos valstybėmis, tarptautiniais žmogaus teisių standartais ir viršnacionalinių teismų, tokių kaip Europos Žmogaus Teisių Teismas ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, praktika. Žinios apie kitų šalių patirtį ir teismų sprendimus formuoja jų įsitikinimą, kad tos pačios lyties porų santykių pripažinimas yra jau įsitvirtinęs standartas, nuo kurio Lietuva atsilieka: „mes įstatymiškai, administraciškai labai atsiliekame nuo visos Europos.“¹³⁹

¹³⁹ p3

Kitų šalių patirtis ir progresas LGBT+ teisių srityje, siejamas su teismų sprendimais, taip pat daro įtaką teismo kelio pasirinkimui. Matant, kad kitose valstybėse santykių pripažinimo klausimai buvo sprendžiami per teismus, teisminis kelias matomas kaip jau išbandytas ir todėl paprastesnis veikimo būdas:

„nusibosta laukti politinių pokyčių, kurie neįvyksta daugelį metų. Ir tada, matant iš esmės sėkmės istorijas iš kitų šalių, ypatingai tarptautiniuose teismuose, vienintelis kelias yra iš esmės eiti per teismus [...]. Tai yra jau pramintas kelias, yra daug paprastesnis.“¹⁴⁰

Spartesnis kitų valstybių progresas skatina organizacijų atstovus apmąstyti savo veiklos efektyvumą ir svarstyti apie teisminį kelią kaip galintį užtikrinti pokyčius: „aš tiesiog supratau, kad neveikia ta strategija, kurią tu darai. Jinai veikia, bet jinai iš esmės pernelyg lėtai veikia, nes visa Europa jau smarkiai pasistūmėjo šitais klausimais. Vos liko pora valstybių, įskaitant Lietuvą, kur nėra jokio reguliavimo. [...] Ir mes pasirinkome efektyvumo elementą, kad teismai yra ne panacėja, bet yra gera spaudimo priemonė keisti sistemą.“¹⁴¹

Kitų valstybių patirtis strateginiam bylinėjimuisi suteikia ir praktines gaires. Informantai žino apie jau egzistuojančias bylas, sprendimus ir argumentus, kurie suteikia teisinei mobilizacijai didesnę apibrėžtumą ir stiprina įsitikinimą, kad panašus kelias gali būti taikomas ir Lietuvoje. Viena pareiškėja, svarstydamą apie ESTT sprendimą, įpareigojusį Lenkiją pripažinti kitoje valstybėje sudarytas tos pačios lyties asmenų santuokas, mąsto apie jo pritaikymą Lietuvai:

„Lenkijoje teismai pripažino, kad jeigu sudaryta santuoka yra užsieny, privalo pripažinti ir jų šalyje. Tai pagal tą teisinę praktiką šiaip iš esmės ir Lietuva gali lygiai tą patį padaryti.[...] mes galėtume tai galbūt netgi padaryti, paduoti Lietuvą ir laimėti. Nu grynai copy paste padaryti.“¹⁴²

Aišku, informantai dažnai supranta, kad kiekvienos valstybės teisinė sistema skiriasi, tačiau kitų šalių patirtys leidžia matyti, kokios strategijos gali veikti ir kokiais argumentais galima remtis. Kaip pabrėžė kitas informantas, gilinantis į bylinėjimosi kitose valstybėse patirtį, „sudedi kažkas, kas naudinga, kas nenaudinga, ir tą darai“.¹⁴³ Patirtimi dalinamasi ir per tarptautinius nevyriausybinį organizacijų tinklus. Vienas informantas mini strateginio bylinėjimosi europiniuose teismuose patirties

¹⁴⁰ P5

¹⁴¹ O3

¹⁴² P2

¹⁴³ O3

turinčių teisininkų grupes, kuriose yra „dalinamasi informacija, kas veikia, kas buvo sėkminga“¹⁴⁴. Kita informantė taip pat kalba apie keitimąsi žiniomis su tarptautiniais partneriais, kurie „sėkmingai šitą strateginę bylinėjimąsi kaip įrankį naudoja advokacijoje“.¹⁴⁵ Tai atitinka literatūroje pabrėžiamą mintį, kad teisinė mobilizacija žmogaus teisių srityje dažnai remiasi nacionalinių ir transnacionalinių veikėjų bendradarbiavimu.¹⁴⁶

Taigi, kitų valstybių patirtis ir tarptautinių teismų praktika leidžia Lietuvos situaciją suvokti kaip atsilikimą nuo žmogaus teisių standartų, teisminį kelią matyti kaip įmanomą. Gilinimasis į teismų praktiką ir transnacionaliniai teisininkų bei nevyriausybinų organizacijų ryšiai padeda įvertinti strategijas, kurios gali būti išbandomos Lietuvos kontekste.

2023 m. pradėtas tris bylas galima laikyti strateginio bylinėjimosi dėl tos pačios lyties porų santykių pripažinimo pradžia. Bylomis buvo siekiama kelių skirtingų santykių pripažinimo formų: santuokos, partnerystės ir kitoje ES valstybėje sudarytos santuokos įtraukimo į apskaitą Lietuvoje. Kaip aiškino vienas informantas, šiuo metu vykdoma dar daugiau bylų: „mes turime 12 bylų [...] tos bylos yra labai skirtingos, ir skirtingus aspektus tenai bandai pramušinėti“¹⁴⁷. Daugybės skirtingų strategijų tikrinimą vienu metu galima sieti su teismo proceso trukme ir rezultato nenuspėjamumu:

„pateiksi penkias bylas, viena byla laimės, o keturios bylos nelaimės. Bet tu nežinai, kuri iš tų bylų laimės, tai tiesiog bandai vienu ir turi vienu metu daryti tas bylas, [...] kadangi teisminis procesas vyksta labai ilgai [...]. Tai jeigu kuo daugiau bylų vienu metu paleidi skirtingais aspektais, tuomet gali sutrumpinti tą pokyčio laiką.“¹⁴⁸

Kita vertus, ir pralaimėtos bylos organizatorių yra laikomos naudingomis, kadangi jos padeda patikrinti ribas ir nurodo tolesnes bylinėjimosi kryptis: jei vienas kelias nepavyksta, tai parodo, kad „šitokiu būdu nepraeisi, o praeisi kitu būdu“.¹⁴⁹

Teisminį kelią pasitelkia ir politiniai veikėjai, kai nepavyksta politinės darbotvarkės įgyvendinti parlamente. Vienas informantas Vyriausybės kreipimąsi į Konstitucinį Teismą apibūdina kaip atsarginį kelią, pasirinktą tada, kai tapo „praktiškai neįmanoma artėjant rinkiminiam ciklui surinkti balsus“

¹⁴⁴ O3

¹⁴⁵ O1

¹⁴⁶ Michael McCann, „Law and Social Movements: Contemporary Perspectives“ *Annual Review Law and Social Science* 2 (2006): 24.

¹⁴⁷ O3

¹⁴⁸ O3

¹⁴⁹ O3

Partnerystės įstatymui. Nepavykus pasiekti politinės jėgos tikslų, nuspręsta apeiti užstrigusį procesą kreipiantis į Konstitucinį Teismą: „neišeina, neišeina, tai bandykim dar šitą, atidarykim dar šitą kelią.“¹⁵⁰

Strateginis bylinėjimasis informantų pasakojimuose siejamas su įvairiais lūkesčiais ir motyvais. Vieniems tai pirmiausia būdas spręsti konkrečias praktines problemas, kitiems – siekti valstybės pripažinimo, visuomenės nuostatų pokyčio ar galimybė daryti spaudimą politikai. Tai parodo, kad strateginis bylinėjimasis suvokiamas kaip individualios bylos ribas peržengianti priemonė siekti platesnių pokyčių.

Pirmiausia, daugelio informantų teigimu, siekiama konkrečių teisinių pokyčių, kadangi kasdienėms porų situacijoms ir problemoms reikia sprendimų. Viena pareiškėja pabrėžia, kad svarbiausia yra „apsauga vienas kito atžvilgiu per teisę“, siejama su paveldėjimu, testamentais, turtu, paskolomis ir kitais praktiniais dalykais, kurie įvardinami kaip trūkstami. Jos teigimu, tai yra „bazė kiekvienai porai“, kuri turėtų būti „visiems lygi ir vienoda“¹⁵¹. Tad vieniems svarbiausia yra kasdienis saugumas ir galimybė būti apsaugotiems taip, kaip apsaugotos skirtingų lyčių poros. Kita vertus, praktinių poreikių sprendimas dažnai yra neatsiejamas nuo pripažinimo ir orumo. Viena pareiškėja, kalbėdama apie motinystės pripažinimą, pabrėžia, kad tai susiję ir su labai praktiniais dalykais, pavyzdžiui, nedarbingumu sergant vaikui, ir su „pripažinimu, su orumo klausimais“¹⁵².

Bylinėjimasis taip pat siejamas su poreikiu panaikinti teisinį neaiškumą, su kuriuo daugelis porų susiduria kasdienybėje. Viena pareiškėja, kalbėdama apie savo užsienyje sudarytą santuoką, pabrėžia neatitikimą tarp jos realybės ir teisinio statuso: „labiausiai [...] norisi, kad nebūtų to tokio dvilypiško, kad tu gyveni vienaip, bet ant popieriaus tai kitaip.“ Ji akcentuoja kasdienybėje patiriamas dilemas ir neaiškumą, kai pavyzdžiui, registruodama vaiką į darželį, nežino, ar galėtų ir ar turėtų žymėti save kaip vienišą mamą – teisiškai jos šeima nėra pripažįstama, tačiau realiai ji nėra vieniša.¹⁵³ Tokios situacijos skatina siekti santykių teisinio pripažinimo.

Asmeninės pareiškėjų problemos dažnai formuoja organizacijų rengiamų bylų pagrindą, tačiau jos formuluojamos tokiu būdu, kad sprendimas galėtų turėti platesnę reikšmę. Viena pareiškėja, pasakodama apie savo bylą, akcentuoja, jog tai, „kaip ji buvo sudėliota arba kaip ji buvo vesta, yra tam tikros detalės, kurios turėtų padėti ateity“. Tad, siekiant pirmiausia išspręsti konkrečią poros situaciją, byla gali būti

¹⁵⁰ O4

¹⁵¹ P2

¹⁵² O2

¹⁵³ P3

vedama taip, kad sėkmės atveju strategija „galėtų naudotis ir kitos poros“.¹⁵⁴ Kai kurių pareiškėjai aiškiai įvardina, kad platesnis pokytis, siejamas su teisių užtikrinimu tos pačios lyties poroms, jiems bylinėjantis yra svarbesnis už asmeninį interesą:

„Mano pagrindinis siekis iš esmės iškovoti didesnes teises visai bendruomenei ir tokiom porom kaip mūsų su [Vardas]. Čia yra pagrindinis. Mes tikrai nekovojame dėl savęs. [...] Tai asmeniškai nėra taip svarbu, kaip svarbu iš esmės iškovoti kitokią realybę visai bendruomenei.“¹⁵⁵

Kai kurie informantai sieja strateginę bylinėjimąsi su lūkesčiais dėl dar platesnių pokyčių. Dalis jų kalba apie siekį per bylinėjimąsi keisti visuomenės supratimą apie LGBT+ žmones ir normalizuoti jų santykius. Viena pareiškėja žinutę, kurią tikisi nusiųsti, formuluoja paprastai: „priėmus partnerystę, jokia šeima nesugrius.“¹⁵⁶ Kiti tikisi, kad teisinis pripažinimas „atneša ir tą visuomeninį kontekstą, suvokimą, kad LGBT žmonės yra lygiaverčiai, lygiateisiai, tokie patys žmonės, kurie gali santykius sudaryti, kad jie turi turėti lygias teises“.¹⁵⁷ Suvokiama, kad teisė gali atlikti auklėjimo ar informavimo funkciją, ir norima ją panaudoti siekiant visuomenės nuostatų pokyčio:

„Vadinasi, reikia eiti ir naudotis teisiniais įrankiais, kurie daugumą šiek tiek paskatintų greičiau keistis. Ne visada dauguma keičiasi pati savaime, reikia ir paraginti kartais, šiek tiek bizūnėlių tam tikrų. [...] Tai įstatymas ir teismų sprendimai iš pradžių gali būti sutinkami nepalankiai, bet akivaizdu, kad jie auklėja žmones ir skatina juos elgtis kitaip. Kartais be prievartos nieko neįmanoma.“¹⁵⁸

Strateginis bylinėjimasis kai kurių pareiškėjų taip pat suprantamas kaip pilietinės visuomenės galios demonstravimo ir spaudimo politikams forma. Vienas pareiškėjas teigia, kad bylinėjimasis „rodo pilietinės visuomenės galimybes veikti“ ir „indikuoja politikams, kad nebus taip paprasta, jeigu būtų norima suvaržyti dar labiau teises, nes yra ir judėjimas, kuris nori iš esmės jas padidinti“.¹⁵⁹

Dalis informantų strateginę bylinėjimąsi sieja ir su noru patvirtinti valstybės geopolitinę kryptį: siekiama parodyti, kad Lietuva yra vakarietiška valstybė, ypač gyvenant „Rusijos pašonė“¹⁶⁰ ir norint

¹⁵⁴ O2

¹⁵⁵ P5

¹⁵⁶ P2

¹⁵⁷ O3

¹⁵⁸ A1

¹⁵⁹ P5

¹⁶⁰ P1

aiškiai nuo jos atsiriboti. Tos pačios lyties porų santykių pripažinimas per bylinėjimąsi matomas kaip žmogaus teisių standartų įtvirtinimas, patvirtinantis valstybės priklausymą Vakarų vertybinei erdvei.

Taigi, strateginis bylinėjimasis šiame poskyryje atsiskleidžia kaip teisinės mobilizacijos forma. Teisinis rėminimas leidžia praktines tos pačios lyties porų problemas įvardinti kaip teisinius reikalavimus, o kitų šalių patirtis, tarptautinių teismų praktika ir pareiškėjų lūkesčiai suteikia šiam veikimui kryptį. Pagrindinis informantų pasakojimuose atsikartojantis strateginio bylinėjimosi tikslas yra tos pačios lyties porų santykių pripažinimas ir teisių užtikrinimas, tačiau procesui priskiriamos ir platesnės reikšmės, LGBT+ santykių normalizavimo ir spaudimo politikams siekiai. Tikslų įvairovė parodo, kad strateginis bylinėjimasis yra suprantamas kaip priemonė, peržengianti individualaus ginčo ribas ir galinti užtikrinti platesnius pokyčius.

3.4. „Į visą šitą balą įbristi“: paramos struktūros ir barjerai

Tam, kad bylos pasiektų teismus, reikia paramos struktūrų: nevyriausybinių organizacijų, *pro bono* paslaugas galinčių ir norinčių teikti advokatų, finansinių resursų, kontaktų su pareiškėjais ir jų pasirengimo dalyvauti ilgame bei dažnai viešame procese. Šiame poskyryje analizuojama, kaip šios paramos struktūros daro strateginį bylinėjimąsi įmanomą ir su kokiais barjerai susiduria pareiškėjai, organizacijų atstovai ir advokatai.

Visi informantai pabrėžia, kad strateginis bylinėjimasis reikalauja itin daug išteklių. Dėl to esminis veiksnys, darantis bylinėjimąsi įmanomą ir prieinamą pareiškėjams, yra procesus inicijuojančios ir finansinę paramą renkančios organizacijos bei pagalbą teikiantys advokatai. Paramos struktūrų svarbą bylinėjimosi procesui paaiškina vienas informantas:

„Tai absoliučiai neprieinamas. [...] Ir, jeigu yra žmonės, nevyriausybinių organizacijos, advokatai, teisininkai, kurie padeda, tada tas procesas yra efektyvus. Bet jeigu kažkas sako žmogui, tai tu eik ir pasibylinėk, game over, nes žmonėms atrodo, kad tai yra labai sudėtinga, neįmanoma. Tiesiog tie žmonės, kurie turi know-how, turi susitikti su tais žmonėmis, kuriems reikia tų paslaugų.“¹⁶¹

Bylinėjimosi finansiniam prieinamumui svarbi ne tik organizacijų parama, bet ir advokatų kontorų bei pavienių advokatų vaidmuo. Viena informantė pažymi, kad dalis bylų yra pradėtos advokatų kontorų: „Tai čia nereiškia, kad vien tiktai yra pilietinės visuomenės iniciatyva. Paraleliai egzistuoja ir privačiame sektoriuje dirbantys advokatai, kurie tuo užsiima.“¹⁶² Advokatų įsitraukimas informantų

¹⁶¹ O4

¹⁶² O1

pasakojimuose grindžiamas vertybiniu apsisprendimu. Viena advokatė, aiškindama savo apsisprendimą *pro bono* atstovauti poroms, teigia suvokianti: „reikia žmonėms padėti“, kadangi tos pačios lyties poros susiduria su diskriminacija, be to, ne visos poros gali pasinaudoti atsiradusia galimybe registruoti partnerystę.¹⁶³ Organizacijos atstovas panašiai svarsto apie advokatų prasmės matymo poreikį:

„tie žmonės [...] turi matyti prasmę tame, nu, čia yra ne biznesas, ne verslas. Čia yra tiesiog darbas dėl tam tikresnių principų. [...] jie galėtų tą savo laiką skirti kažkokioms komercinėms byloms, kurios jiems neša dideles pajamas. Ir ne, jie sako, tai svarbu padaryti.“¹⁶⁴

Iš pareiškėjų perspektyvos strateginės bylos atsiranda susiduriant įprastai ilgalaikiam porų norui įforminti santykius ir organizacijų pasiūlomai galimybei tą padaryti teisiniu keliu. Viena informantė pasakoja: „mes su savo partnere jau seniai norėjome įteisinti partnerystę arba santuoką, bet Lietuvoje tų galimybių neturėjome. Ir mus tiesiog susirado [organizacija] su advokatu [...]. Ir, žinodami [...], kad mes siekiame to ir norime to, tai tiesiog pasiūlė tą galimybę eiti per teismus.“¹⁶⁵ Organizacijos pareiškėjų gyvenimuose egzistuojančiai problemai ir santykių pripažinimo norui pasiūlo konkretų teisinį kelią.

Tyrime dalyvavę pareiškėjai, nepaisant ilgalaikio noro įforminti santykius, patys nebuvo pradėję konkrečių veiksmų – teisminis procesas dažnai matomas kaip labai formalus ir nepažįstamas:

„Pirma siena, kurią reikia perkopti, kad tai yra toks labai formalus dalykas, ir tu nežinai, kaip ten kas vyksta, kur čia kreiptis, kur eiti, kur ką daryti. Tu nežinai, ar tau čia pačiam teikti tą bylą, ar čia tau reikia advokato, ir pas kokį advokatą eiti, kiek tau čia kainuos. Ir, man atrodo, kartais tai atrodo toksai labai didelis dalykas, kur tikrai daug žmonių atbaido.“¹⁶⁶

Šiame kontekste organizacijų pagalba pareiškėjams suteikia aiškią veikimo galimybę ir padeda suvokti teisminį procesą kaip įmanomą. Ta pati informantė pabrėžia, kad teisinės pagalbos pasiūlymas paskatino pagaliau imtis veiksmų:

„Va, dabar kažkas vyksta, čia tiesiog paspaudi, užsiregistruoji, ir viskas aišku. Nes kitaip tai [...], jeigu niekada nesikreipei į teismą, niekada nekalbėjai su advokatais, tai tu

¹⁶³ A2

¹⁶⁴ O4

¹⁶⁵ P1

¹⁶⁶ P3

nežinai, ten nueisi, ten kokie bus vyresni vyrai, ten jie rėks ant tavęs, sakys, tu čia nieko nežinai, kaip čia viskas vyksta. Nu tai, atrodo, viskas bus paprasčiau.“¹⁶⁷

Net įsitraukus į teisminį procesą, dažnam pareiškėjui jis išlieka menkai suprantamas. Vienas pareiškėjas prisimena, kad sulaukęs teismo nutarimo, jis pirmiausia prašė dirbtinio intelekto išversti jį iš teisinės kalbos, o vėliau dar turėjo pasitarti su advokate. Jis akcentuoja, kad be advokato procesas būtų neįmanomas: „Bet jeigu reikėtų pačiam sutvarkyti dokumentus, niekaip be advokato, niekaip.“¹⁶⁸

Viena advokatė pabrėžia, kad daugelį gali atgrasyti ne tik išlaidos ar proceso trukmė, bet ir nežinojimas, į ką apskritai kreiptis.¹⁶⁹ Prieinamumas gali priklausyti ir nuo socialinės aplinkos ar gyvenamosios vietos: „Viena gal yra tam tikra visuomenės dalis Vilniuje, kur yra vieniems paprasčiau. Kitiems gali būti sudėtingiau. Ir turėti pinigų, ir sugalvoti, ir kreiptis, ir nepabijoti.“¹⁷⁰ Socialinė klasė taip pat gali formuoti sudėtingą santykį su teise: „Tikrai yra žmonės, kurie gyvenime nesikreips į teismą, jeigu neturės ten kažkokių labai spaudžiančių problemų.“¹⁷¹ Prieinamumą gali riboti ir tai, kad dalis žmonių yra prisitaikę gyventi be teisinės apsaugos. Vienas informantas pastebi, kad poros dažnai nelaiko bylinėjimosi prioritetu, nes yra „internalizavę jau tą savo gyvenimo patirtį“: yra tiek pripratę prie blogų sąlygų, kad renkasi „gyventi prisitaikius“, o ne imtis brangaus ir sudėtingo proceso sistemai keisti.¹⁷²

Net kai teisinė pagalba prieinama, pats kreipimasis į teismą matomas kaip nemalonus ir atgrasus. Informantai pabrėžia nenorą susidurti su formaliomis institucijomis: „nu kas ten norės eiti su tom institucijom formaliom ten kažkaip aiškintis kažką. Niekas to nenori, niekas to nemėgsta.“¹⁷³ Gąsdina ne tik proceso formalumas ir galima jo trukmė, bet ir būtinybė įrodinėti savo santykius institucijai, kuri gali juos kvestionuoti.¹⁷⁴ Dėl to dalis pareiškėjų stengiasi kiek įmanoma atsitraukti nuo paties proceso ir patikėti viską advokatams. Viena informantė teigia: „Mes atidavėm visą vairą savo advokatui. Mes nenorėjom tame dalyvaut.“¹⁷⁵ Tad advokatai ir organizacijos suteikia galimybę dalyvauti procese, kurio pareiškėjai patys nebūtų pradėję, ir iš dalies gali apsaugoti pareiškėjus nuo proceso sudėtingumo ir emocinės naštos.

¹⁶⁷ P3

¹⁶⁸ P4

¹⁶⁹ A2

¹⁷⁰ A2

¹⁷¹ P3

¹⁷² O3

¹⁷³ P3

¹⁷⁴ P3

¹⁷⁵ P1

Informantų pasakojimuose reikšmingas ir finansinis barjeras: dėl su teisiniu procesu susijusių išlaidų savarankiškas bylinėjimasis būtų sunkiai prieinamas ar neįmanomas. Palankesnėje situacijoje atsiduria tie, kurie sulaukia nemokamos teisinės pagalbos. Viena informantė pabrėžia: „Mums pasisekė, mums tai nekainavo, bet kitiems kainuoja, deja.“¹⁷⁶ Vis dėlto tokia pagalba nėra garantuota. Kaip pažymi kitas informantas, kreipiantis į nevyriausybinės organizacijas, jos „galbūt net suras advokatą, kuris dirbs *pro bono*. Bet taip nebus visada“.¹⁷⁷ Be to, net ir nemokant už advokato paslaugas, tam tikros išlaidos išlieka neišvengiamos, pavyzdžiui, žyminis mokestis ar dokumentų vertimas.

Organizacijoms finansinis barjeras reiškia viso bylinėjimosi proceso išlaikymą. Strateginis bylinėjimasis yra labai brangus procesas – vieno organizacijos atstovo skaičiavimu, viena byla gali kainuoti apie 4 tūkstančius eurų, o vienu metu vykdant keliolika bylų, resursų poreikis stipriai išauga. Dėl to organizacijos turi ieškoti finansavimo šaltinių. Tai apsunkina faktas, kad, kaip akcentuoja kita informantė, „sunku įtikinti potencialų rėmėją remti būtent strateginį bylinėjimąsi, nes vėlgi teisinis procesas yra siejamas su tam tikrais labai negatyviais galbūt dalykais“.¹⁷⁸ Resursų stoka tiesiogiai veikia bylinėjimosi mastą ir tempą: „Dabar biškį sukiesi pagal tai, kiek turi tų resursų. Jeigu būtumėm pakankamai turėję resursų, mes būtumėm pagreitinę procesą kokiais trim keturiais metais.“¹⁷⁹ Taigi, nuo turimų finansinių resursų priklauso visa teisinės mobilizacijos eiga.

Strateginiam bylinėjimuisi reikia ir pareiškėjų – ruošiantis procesui, organizacijoms svarbi tinkamų pareiškėjų atranka. Viena informantė, prisimindama, kaip sulaukė organizacijos pasiūlymo bylinėtis, teigia:

*„jie kaip tik ieškojo poros, su kuria būtų galima dirbti šiuo klausimu, ir jiems reikėjo poros, kuri viso proceso metu tikrai neišsiskirtų. Nu, tipo, turėtų stabilus, aiškius santykius ir, kaip čia pasakius, gal nebijotų tiesiog į visą šitą balą įbristi.“*¹⁸⁰

Organizacijos atstovas taip pat pasakoja, kad prieš pradedant strateginį bylinėjimąsi, jis jau turėjo potencialių pareiškėjų sąrašą ir žinojo, į ką gali kreiptis bei kurios poros ryžtųsi viešumui. Atrankos procese jis taip pat įvardina porų santykių stabilumo svarbą:

„Tada žinojau, aišku, ir tos poros, kurios pakankamai daug metų jau gyvena kartu, kad nebūtų taip, kad vat šiandien partnerystė, o rytoj jau skiriamės. Tai visos pas mumis poros,

¹⁷⁶ P2

¹⁷⁷ P5

¹⁷⁸ O1

¹⁷⁹ O3

¹⁸⁰ P2

*kurios dalyvavo procesuose, bent jau tos pirmosios poros, tai visos trys daugiau nei 10 metų kartu gyveno. Tai, žinai, turėjo jau praėję tą ugnį ir ledą.*¹⁸¹

Tai parodo, kad organizacijos vertina, kaip bylos bus matomos viešumoje, todėl, siekiant sumažinti diskreditavimo riziką, ieškoma pareiškėjų, kurių santykiai būtų stabilūs ir kurie galėtų atlaikyti viešumą. Pareiškėjai ir patys suvokia reprezentatyvumo svarbą – bylinėjimasis atsiduria po padidinamuoju stiklu, todėl svarbu išvengti rizikų:

*„aš įsivaizduoju, kad gali tai ir komiškai atrodyti, jeigu eina teismo procesas, ir išsiskiria. [...] Jo, jo, nuskambėtų tai tikrai labai žiauriai, ir aš įsivaizduoju, kaip čia būtų išvartyta, suvartyta ir pateikta, ir kaip būtų pasinaudota tokiu dalyku.*¹⁸²

Pareiškėjų atrankos logika siejasi su literatūroje įvardinamu tobulos bylos ir tobulo pareiškėjo pasirinkimu. Strateginiame bylinėjimesi svarbu ne tik konkrečių porų teisių pažeidimas, bet ir tai, ar byla gali padėti siekti platesnio tikslo. Dėl to pareiškėjų pasirinkimas gali kelti įtampą: nors būtina apsaugoti jų interesus, byla vis dėlto naudojama platesniam tikslui pasiekti.¹⁸³ Literatūroje pažymima ir rizika, kad teisininkai ar organizacijos gali primesti savo požiūrį pareiškėjams, nustumiant pačių pareiškėjų poreikius į antrą planą.¹⁸⁴ Šiame tyrime tokios problemos neaptikta: pareiškėjai atskleidžia, kad patys puoselėjo ilgalaikį norą įforminti santykius, o organizacijų pasiūlytas kelias suteikė galimybę to siekti. Vis dėlto duomenys patvirtina, kad organizacijos aktyviai ieško pareiškėjų, kurių situaciją galėtų panaudoti strateginėms byloms. Tai atitinka literatūroje aptariamą mintį, kad reikalavimų tapimas teisiniais ginčais gali vykti skirtingais keliais. Įprastai šis procesas aiškinamas įvardijimo (teisių pažeidimo fakto), kaltinimo (identifikuojant kaltąjį) ir ieškinio (suformuluojant skundą ar ieškinį) formule, tačiau strateginio bylinėjimosi atveju, kaip patvirtina informantai, šis kelias gali būti priešingas: organizacijos jau turi numatytą bylą ir ieško pareiškėjų, kurių situacija galėtų tapti tinkamu jos pagrindu.¹⁸⁵

Pareiškėjų atranka susijusi su viešumu, kuris gali sustiprinti bylos poveikį. Kai kurie pareiškėjai viešumą supranta kaip pareigą. Viena informantė, kalbėdama apie sprendimą viešinti savo ir partnerės vardus ir veidus, tai aiškina kaip atsaką į organizacijos ir advokato įdėtą darbą ir pajauستą pareigą prisidėti

¹⁸¹ O3

¹⁸² P2

¹⁸³ Kris van der Pas, „Bridging the gap?: Using strategic litigation to increase access to justice of asylum seekers in Europe” *e-legal*, 9 (2025).

¹⁸⁴ Austin Sarat, Stuart Scheingold, sud., *Cause lawyering: political commitments and professional responsibilities* (Oxford: Oxford University Press, 1998), 4.

¹⁸⁵ Johan Karlsson Schaffer, Isabel Schoultz, „Introduction: Legal Mobilization in Nordic Civil Society” *Nordic Journal of Human Rights*, 2024, 42, No. 1: 1–10, 6.

prie pokyčių: „mes su partnere irgi turim kažkaip atstovėti, kad dabar mūsų eilė yra kažką padaryti.“¹⁸⁶ Viešumo reikšmę ypač aiškiai įvardija ir kitas pareiškėjas, pabrėždamas skirtumą tarp bylos, kuria siekiama tik spręsti asmenines problemas, ir bylos, kuri orientuota į platesnį pokytį. Jo teigimu, viešumas, derinamas su bylinėjimusi, suteikia naudą ne tik individui, bet ir visai bendruomenei:

„man atrodo, kad tai yra svarbu eiti į viešumą [...]. Jeigu tai yra asmeninis poreikis tiesiog pakeisti savo gyvenimą, bet nepakeisti kitų, tai tada taip, okay, viskas gerai, žmonės renkasi tokį kelią, ir aš jį gerbiu. Bet man atrodo, kad yra daug efektyvesnis tuomet, kai tu iš esmės sieki pokyčio visiems. Ir tokiu atveju gauni ir tu asmeniškai.“¹⁸⁷

Kita vertus, viešumas didina pareiškėjų pažeidžiamumą. Viešumo kaina informantų pasakojimuose siejama su neigiamais komentarais, dėmesiu ir net grasinimais. Viena pareiškėja pasakoja teismo proceso pradžioje apsisprendusi neviešinti jokios asmeninės informacijos dėl aplinkos reakcijų baimės:

„Kadangi mes savo šeimose turim šiek tiek homofobiškų asmenų, ir ne tik homofobiškų, ir ten tėvai, jie labai jaudinosi, kad mum čia, galiu pacituot, langus išdaužys, daržinę padegs ir taip toliau, jeigu sužinos, nes mes gyvenam kaimo vietovėj.“¹⁸⁸

Net jeigu pasirenkamas uždaras teismo posėdis, pats partnerystės pripažinimas per teismą suvokiamas kaip santykių išviešinimas.¹⁸⁹ Tai paaiškina, kodėl ne visi potencialūs pareiškėjai ryžtasi teismui keliui. Viena organizacijos atstovė pasakoja apie šeimą, kuri gyvena Vilniuje ir augina vaiką, tačiau baiminasi dėl galimo viešumo poveikio artimiesiems:

„ta moteris sako, žinai, mano mama gyvena kaime, ir jeigu šitas klausimas iškiltų į viešumą nu vat kažkaip, tai jai būtų, nu, ten kaimynai, visa kita. [...] vis dar baiminasi ir turi tam tikrų rezervacijų dėl to, kad bijo dėl savo artimųjų. Tai čia yra didelis irgi dalykas, kuris groja šituose klausimuose.“¹⁹⁰

Kita reikšminga pareiškėjų našta yra būtinybė įrodinėti savo santykius. Teisiniu keliu siekiant santykių pripažinimo, poros turi įrodyti patį santykį, ir tam reikia atskleisti privataus gyvenimo detales: „visi rašinėliai, nuo susipažinimo, kas už ką atsakingas, ar švenčiate Kalėdas, su kuo švenčiate, ar tėvai

¹⁸⁶ P1

¹⁸⁷ P5

¹⁸⁸ P1

¹⁸⁹ O4

¹⁹⁰ O2

žino, ar nežino, nu vienu žodžiu. Tai tas savo duomenų paviešinimas, [...]. Nu tai vat, turi įrodinėti, kad esi.“¹⁹¹ Daugelis pareiškėjų tai laiko žeminančia patirtimi:

*„aš galiu pasakyti, kodėl poros nesikreipia tenai. [...] Tai tiesiog kalbėjau su kai kuriom porom, tai jos sakė, čia man yra pažeminimas, kad aš turiu savo gyvenimą įrodinėti per teismus.“*¹⁹²

Poras žeidžia poreikis įrodinėti tai, kas joms pačioms yra savaime suprantama: kad jos gyvena bendrą gyvenimą, turi tarpusavio įsipareigojimus. Viena advokatė laiko apskritai neteisingu tai, kad į žmonių asmeninį, privatų gyvenimą tenka įverti teismą, ir kad teisėjai sprendžia dėl porų santykių.¹⁹³ Įrodinėjimo našta ypač ryški lyginant su skirtingų lyčių poromis – ne vienas informantas pabrėžia, kad sudarant santuoką nereikia įrodinėti savo santykių: „skirtingos lyties žmonės tai neina į teismą ir neaiškina, kaip jie vienas kitą myli, kiek metų gyvena kartu, ar kas moka už vandenį.“¹⁹⁴

Tokioje situacijoje žmogus gali jaustis itin pažeidžiamas. Vienas pareiškėjas itin vaizdžiai apibūdina teismo posėdžio patirtį: „reikia ateit į teismo salę ir nusivilkti marškinius. Ir triusikus.“¹⁹⁵ Tad poreikis atskleisti savo asmeninio gyvenimo detales gali būti patiriamas kaip apsinuoginimas prieš formalią instituciją. Kita vertus, rašytinis procesas, kai nereikia dalyvauti teismų posėdyje, kelių informantų yra įvardinamas kaip barjero panaikinimas, ypač tiems, kurie bijo ar vengia tokios patirties.

Vis dėlto ne visi pareiškėjai patirtį teismuose vertina neigiamai. Viena informantė, nors iš pradžių bijojo kreiptis į teismą, pasakoja susidūrusi su supratingais ir palaikančiais proceso dalyviais. Jos vertinimu, teismuose šis klausimas matomas kitaip nei politikoje ir yra suprantamas poreikis pripažinti realiai egzistuojančius santykius:

*„Neįmanoma kvestionuoti žmonių gyvenimo kartu arba tai, kad žmonės yra susituokę [...]. Ir tiesiog privaloma įforminti, nes negalima tiesiog palikti žmonių tokioje nežinomybėje. [...] Tai visi sutinka.“*¹⁹⁶

Ši patirtis leidžia pareiškėjai atskirti pareigą įrodinėti santykių faktą nuo poreikio pagrįsti pačią teisę į jų pripažinimą. Ji pabrėžia, kad bijojo, jog reikės „advokuoti už savo teisę“, tačiau iš tiesų reikėjo tik įrodyti santykių faktą:

¹⁹¹ P4

¹⁹² P4

¹⁹³ A2

¹⁹⁴ A2

¹⁹⁵ P4

¹⁹⁶ P3

„toks administracinis procesas patapęs, kad tiesiog tai iš esmės nėra byla. Jeigu tu tiesiog pateiki visus įrodymus, tu gauni sprendimą. [...] Tiesiog formalumas, [...] to tokio bylinėjimosi, kaip mes jį įsivaizduojam, iš esmės jis neegzistuoja.“¹⁹⁷

Vis dėlto kiti kalba apie sudėtingą pačio proceso eigą: dokumentų rinkimą, laukimą, rezultato neapibrėžtumą ir galimybę, kad sprendimas bus apskūstas. Viena pareiškėja procesą apibūdina kaip lydimą jausmo, kad „viską darai veltui“, kurį sieja su pripratimu nieko negauti.¹⁹⁸ Net sulaukus palankaus sprendimo, reaguojama atsargiai:

„Mes labai labai norėjom džiaugtis. Labai norėjom apie tai kalbėti ir su draugais, ir su artimaisiais, ir panašiai. Bet mus advokatas įspėjo, kad dar yra 30 dienų, kai tai gali būti užginčyta. Ir vėl buvo tas toksai, tik spėjai apsidžiaugt, trukt už vadžių, vėl iš pradžių. [...] ta emocinė būsena vėl nukrito, tik spėjai apsidžiaugti.“¹⁹⁹

Teisminis kelias, nors ir suteikia galimybę siekti pripažinimo, pareiškėjų dažnai patiriamas kaip nemalonus ar net žeminantis. Su viešumu, įrodinėjimo poreikiu ir proceso neapibrėžtumu susijusi našta informantų pasakojimuose virsta psichologiniu barjeru. Viena organizacijos atstovė, dirbanti su potencialiais pareiškėjais, pabrėžia, kad bylos yra „papildomas stresas pareiškėjų, ir dauguma išgyvena papildomą traumą teisiniame procese“.²⁰⁰ Jos teigimu, dalyvavimas procese reikalauja vidinio apsisprendimo ginti savo teises būtent tokiu būdu: „tai kainuoja [...] kompromiso radimą savyje, kad aš turiu čia ginti savo teises šituo būdu.“ Sprendimas bylinėtis gali būti emociškai sunkus, net jei žmogus suvokia savo teisių pažeidimą, kadangi „ne kiekvienas žmogus nori jaustis auka“. Kai kuriems trukdo ir pojūtis, kad bylinėjimasis gali būti matomas kaip „ėjimas prieš savo šalį“.²⁰¹

Taigi, paramos struktūros yra būtina strateginio bylinėjimosi sąlyga, tačiau jos nepanaikina bylinėjimosi kaštų. Organizacijoms ir advokatams pagrindiniai sunkumai – resursų paieška, *pro bono* darbo koordinavimas, pareiškėjų atranka ir ruošimas. Pareiškėjams našta reiškia teisinio proceso nesuprantamumą, finansines ir laiko sąnaudas, viešumo riziką, santykių įrodinėjimą, laukimą ir emocinius sunkumus. Praktiniai informantų minimi sunkumai leidžia kritiškai vertinti teisių mito prielaidą, kad teisminis kelias savaime užtikrina teisių įgyvendinimą – informantai teismus mato kaip realiai veikiančią kelią, tačiau jų pasakojimai rodo, kad šis kelias priklauso nuo resursų, paramos struktūrų,

¹⁹⁷ P3

¹⁹⁸ P1

¹⁹⁹ P1

²⁰⁰ O1

²⁰¹ O1

pareiškėjų pasirengimo priimti proceso našta. Strateginis bylinėjimasis atsiskleidžia kaip organizuota, daug išteklių reikalaujanti ir pareiškėjams sunki teisinė mobilizacija. Tai leidžia pereiti prie paskutinio tyrimo poskyrio, kuriame nagrinėjama, kiek pati pergalė teismuose yra pajėgi išspręsti problemas.

3.5. Pergalės teismuose ribos: tarp pripažinimo, įgyvendinimo ir politinio sprendimo poreikio

Ankstesniuose poskyriuose strateginis bylinėjimasis nagrinėtas kaip atsakas į politinio proceso neveikimą, alternatyvi teisių užtikrinimo priemonė, teisinės mobilizacijos forma ir resursų bei paramos struktūrų reikalaujantis procesas. Galiausiai informantų pasakojimuose paaiškėja, kad teisminis kelias nėra savaime pakankamas: teismų sprendimai gali suteikti formalų santykių pripažinimą, tačiau jų praktinis poveikis išlieka ribotas. Todėl šiame poskyryje nagrinėjama, ką informantai laiko pergale teismuose, kaip vertina jos praktinį poveikį ir kokias mato bylinėjimosi rezultatų ribas.

Teismo sprendimų reikšmė pirmiausia sietina su porų santykių pripažinimu. Net ir tada, kai tokio pripažinimo praktinis turinys nėra iki galo aiškus, pats faktas, kad valstybė porą įvardina kaip partnerius ar šeimą, informantams turi didelę simbolinę ir socialinę reikšmę. Vienas pareiškėjas sulauktą sprendimą aiškiai vertina per oficialaus santykių pripažinimo prizmę: „mes laimėjom teismą. Mes įvardinti kaip partneriai, ir *that's it*.“²⁰² Teisinis pripažinimas jam pirmiausia svarbus dėl santykių legitimacijos, ypač atsižvelgiant į patirtis, kai net artimi žmonės palaikė iniciatyvas, nukreiptas prieš vienos lyties porų santykių pripažinimą. Kita pareiškėja pripažinimą taip pat sieja su išoriniu santykių legitimumo patvirtinimu:

*„LGBT turi tą tokį, [...] mūsų santykiai atrodo laikini ir negaliojantys. Nors mes, pavyzdžiui, su partnere, esame jau 13 metų kartu, ir visą laiką tėvai ar artimieji sako, ai, nu tai čia fazė, čia praeis. Bet dabar, kai tai yra [...] įrodyta, įteisinta, kad jūs esate kartu, jūs esate šeima, jūs esate partnerės, tai kažkaip, bendrai paėmus, tai atrodo rimčiau ir įtikinamiau, ir niekas dabar nesako, kad čia yra fazė, kad čia praeis ar tu pasidarysi normali ir persoksi atgal ant vyro.“*²⁰³

Panašiai kalba ir advokatė – jos teigimu, net jei pareiškėjai dar nepasinaudoja konkrečiomis teisėmis, pats valstybės pripažinimas po tiek metų poroms yra savaime svarbus ir suteikia moralinio pasitenkinimo.²⁰⁴ Kita su pareiškėjais dirbanti informantė pastebi, jog LGBT+ bendruomenė nėra

²⁰² P4

²⁰³ P1

²⁰⁴ A2

išlepinta, tad kai kurioms poroms užtenka vien simbolinio valstybės pripažinimo fakto: „bent jau kažkas yra geriau negu nieko.“²⁰⁵

Šioje vietoje aiškiai suprantamas teismų galios ribotumas: „Teismas gali priimti ką tik nori, patį ten įmantriausią sprendimą. Kas jį įgyvendins?“²⁰⁶ Dėl to teismai daugelio įvardinami kaip konservatyvūs, vengiantys inovatyvumo, radikalumo ir atsižvelgiantys į visuomenės nuomonę. Todėl ir Konstitucinio Teismo nutarimas dėl partnerystės kai kurių pašnekovų vertinamas kritiškai:

„Konstitucinis teismas davė neįtikėtinai konservatyvų išaiškinimą, kuris buvo akivaizdžiai aiškus jau kiekvienam kvailiui. Ir davė tik tiek, kiek jau mažiau negali duoti. [...] nutarimas yra praverta orlaidė, net ne langas, jau ką kalbėt apie duris. Pravėrė orlaidę, kad neuždustume, bet tik tiek.“²⁰⁷

Kita vertus, pergalė teismuose nėra suvokiama kaip vien simbolinė, kadangi informantai ją sieja su realiu, nors ir ribotu, teisiniu statusu: pirmą kartą gaunamas šeimos statuso ar partnerystės pripažinimas. Vienas iš informantų apibendrina, kad tai vis tiek „geriau nei nulis“²⁰⁸: iki bylinėjimosi teisių iš esmės nebuvo, o po teismų sprendimų atsiranda bent minimalus teisinis pagrindas, kuriuo poros gali remtis ateityje. Be to, teismų sprendimų reikšmė informantams neapsiriboja vien administraciniais ar teisiniais aspektais. Teismų sprendimai matomi kaip potencialus platesnių visuomeninių pokyčių variklis. Keli informantai svarsto, kad teismo suteiktas partnerystės pripažinimas keičia viešąjį diskursą: diskusijos ima sukintis nebe apie tai, ar tos pačios lyties porų santykiai apskritai gali būti pripažinti, bet apie tai, kaip toks pripažinimas turėtų būti tobulinamas:

„Bet tai keičia pokalbį, nes mes kalbam jau apie egzistuojančią, nu kad ir labai nominalią, kad ir labai tokią kiaurą, bet jau egzistuojančią partnerystę ir jos tobulinimą.“²⁰⁹

Kitas informantas taip pat svarsto apie tai, jog partnerystės pripažinimas keičia viešas diskusijas ir kad net priešiškesniausiai nusiteikę veikėjai turi koreguoti argumentus apie tos pačios lyties porų santykius:

„pats teismo įvardijimas [...] iškart nepakeičia visuomenės požiūrio, bet net ir dabar ir Agnė Širinskienė, jau jai yra sunkiau aiškinti, kad čia ne šeima, nes, nu, tai parašyta juodu ant balto, ir tada gaunasi toks multiplikatoriaus efektas. Konstitucinis Teismas parašo, ir

²⁰⁵ O1

²⁰⁶ A1

²⁰⁷ A1

²⁰⁸ A1

²⁰⁹ O2

tada kiti pradeda kartoti arba nebesakyti kitų dalykų. Ir tada tai keičia tą patį viešąjį diskursą.“²¹⁰

Taip pat įžvelgiama galimybė, kad klausimo išsprendimas per teismus gali nuraminti visuomenės aistras dėl tos pačios lyties porų santykių pripažinimo: „realus parodymas visuomenei, kad pripažinus X poros ten partnerystę arba pripažinus kažkokį, nežinau, smulkesnį klausimą, [...] yra konkrečiai parodoma, kad įvykus teisiniam pokyčiui, kad nuo to kažkaip visuomenėj niekas ten nesugriuvo.“²¹¹ Kitas pareiškėjas normalizavimo poveikį sieja su tuo, kad teismų sprendimai atkreipia dėmesį į klausimą: „kuo daugiau reiškinys žinomas, tuo mažesnė nežinomybės baimė. Vadinasi, visuomenė tiesiog auklėjasi, kad, o, pasirodo, nu ir ką, priėmėm šitą dalyką ir pasaulis nesugriuvo. Tai turi viešinimo, auklėjimo funkciją šitas dalykas labai stiprią.“²¹² Po palankių sprendimų, informantų supratimu, dalis visuomenės laipsniškai pripranta prie partnerystės egzistavimo, ir klausimas tampa mažiau reikšmingas.

Vis dėlto partnerystės pripažinimas sukuria naują neapibrėžtumo problemą. Visi informantai pabrėžia, kad partnerystės pripažinimas teismuose dar nereiškia aiškios ir kasdienybėje veikiančios tvarkos: neaišku, kokios iš tokio pripažinimo kyla teisės, kokie įstatymai taikytini, kaip skirtingos institucijos turėtų ar galėtų traktuoti teismo sprendimus ir kokia yra praktinė įtaka konkrečioms porų situacijoms. Tad pareiškėjų pasakojimuose yra aiškus bylinėjimosi ribotumas – partnerystės pripažinimas savaime nereiškia aiškaus teisių turinio ar praktinės naudos. Viena pareiškėja pabrėžia: „kaip ir tą partnerystę gavom, bet tai neturi turinio. Na, mes nesuprantam, ką mums tai duoda iš esmės.“²¹³ Kitas pareiškėjas taip pat kalba apie praktinės naudos stoką: „mes tiesiog turim tą popierių iš teismo ir viskas, o daugiau viskas yra pakibę ore. Kaip ir buvo, taip ir yra. Niekas nepasikeitė.“²¹⁴

Praktinio poveikio neaiškumas pirmiausia siejamas su tuo, kad dar nėra reikiamų registų, tad teismų pripažintos partnerystės nėra įregistruojamos: „jeigu būtų registras, tu ateitum kažkur, sakytum, čia mano partneris. Jie patikrina, kaip ir sutuoktinį, taip, viskas. Dabar jie turės ateiti su tuo teismo sprendimu ir sakyti, va žiūrėkite, ir tuomet kas nors turi skaityti tą teismo sprendimą ir žiūrėti, apie ką čia yra kalba.“²¹⁵ Tad realus poveikis kol kas yra nenusipėjamas ir gali priklausyti nuo to, kaip partnerystės faktą traktuos įvairios institucijos. Viena pareiškėja pasakoja, kad kai kuriose situacijose institucijos

²¹⁰ O4

²¹¹ O2

²¹² P5

²¹³ P1

²¹⁴ P4

²¹⁵ A2

„atsižvelgia ir bando padėti kaip gali“, tačiau kartu pripažįsta, kad dabar viskas priklauso nuo geros valios.²¹⁶

Informantai nevienodai vertina neaiškumo problemą. Dalis jų pabrėžia, kad partnerystės pripažinimas turi pasekmių, nes Civiliniame kodekse jau numatomos įvairios partnerių teisės ir pareigos. Vienas informantas tvirtina: „atsiverčiu Civilinį kodeksą ir matau, kas priklauso.“²¹⁷ Kiti tai vertina skeptiškai: kaip ironiškai pastebi viena informantė, „dalis mūsų bendruomenės narių tikrai nedaro Civilinio kodekso analizės [juokiasi], kas jiems priklauso“.²¹⁸ Daugelis šį neaiškumą sieja su teisinio reguliavimo trūkumu: „kol nėra įstatymo“, lieka neaiškūs paveldėjimo, vaikų ir kiti klausimai.²¹⁹

Dar vienas strateginio bylinėjimosi ribotumas yra susijęs su valstybės institucijų reakcija į teismų sprendimus. Pareiškėjų pasakojimuose tai išryškėja kaip teismų sprendimų nevykdymo, selektyvaus jų įgyvendinimo ir atsakomybės vengimo problema. Informantai teigia, kad palankūs teismų sprendimai savaime negarantuoja jų įgyvendinimo: valstybė nekuria reikalingų registrų, ieško pasiteisinimų, skundžia teismų sprendimus. Jų nevykdymas vertinamas kaip didelis pavojus demokratijai:

„Kai Teisingumo ministerija apeliacijai paduoda teismo sprendimą, [...] tai reiškia, kad institucija, kuri turi užtikrinti teisingumo procesus, pati atlieka neteisėtą veiksmą, pamindama Konstitucinio Teismo nutarimą. [...] Ir tokiu atveju labai aiški išvada, kad iš esmės tikslas Teisingumo ministerijos yra šiuo metu griauti demokratinius procesus Lietuvoj.“²²⁰

Ne vienas informantas tvirtina, kad tai, kaip politiniame lygmenyje yra įgyvendinami strateginio bylinėjimosi rezultatai, parodo šalies demokratijos lygį.²²¹ Tad Teisingumo ministerijos veiksmai vertinami kaip teisės viršenybės bei demokratijos erozijos problema:

„tas selektyvus pasirinkimas, kad vat vienus Konstitucinio Teismo nutarimus arba vienus Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus mes įgyvendinsim, o kitų ne, tai yra tiesiog savaime bloga praktika. Ir ji kol kas galbūt yra tiktais, sakykim, LGBT klausimais.“

²¹⁶ P3

²¹⁷ P5

²¹⁸ O1

²¹⁹ O1

²²⁰ P5

²²¹ O1

[...] didesnį rūpestį kelią, nu, kad erozija prasideda, kad tai nebūtų dar didesnės erozijos klausimas. [...] jeigu galima vienoj srity, kodėl negalima ir kitoj srity. ”²²²

Valstybei neįgyvendinant teismų sprendimų, teisminis kelias yra suvokiamas kaip priklausomas nuo politinės valios. Tad dalis informantų suvokia, kad partnerystės pripažinimas nėra proceso pabaiga, o veikia naujo etapo pradžia. Suvokiama, kad politinė valdžia „ieško būdų, kaip sukaišiot pagalius į registracijos tvarkos nustatymą, iki teisių mes net neprieinam“.²²³ Tad matoma galimybė pripažinimo siekti ir praktinį partnerystės turinį kurti toliau tęsiant strateginį bylinėjimąsi: „tai, ko neduoda politikai iš karto, bus pasiekta galbūt žingsnis po žingsnio. Vienas iš kelių yra būtent lašas po lašo.“²²⁴ Partneriams susidūrus su konkrečiomis situacijomis, pavyzdžiui, skyrybomis, turto dalybomis, vaiko atsiradimu, „atsiras nauji teismų procesai, [...] aiškės po truputėlį gabaliukais, ką mes galime turėti iš viso to“.²²⁵

Vis dėlto toks kelias kitų suvokiamas kaip nerealistiškas, pernelyg sudėtingas ar brangus. Viena informantė pabrėžia: „niekas neturi nei tiek laiko, nei išteklių, nei noro, nei pasiryžimo, nei sveikatos, kad kiekvienu atveju kreiptųsi į teismą“²²⁶. Tad strateginis bylinėjimasis suprantamas kaip nevisavertis pakaitalas politiniam procesui – jis gali atverti kelią, sukurti precedentus ir daryti spaudimą politikams, tačiau negali pakeisti aiškaus, lygiavertę teisinę apsaugą užtikrinančio reguliavimo. Akcentuojamas ir teismo kelio lėtumas. Viena informantė juokaudama teigia: „gal iki pensijos susitvarkysim visus šitus reikalus.“²²⁷ Kita svarsto, kad galbūt „iki gyvenimo galo mes negausim to, ką turi kiti Lietuvos piliečiai“.²²⁸ Tolesnis veikimas per teismus suvokiama kaip pernelyg ilgas ir neužtikrintas procesas.

Apskritai neigiamai vertinamas įklimpimas į teisminius procesus. Informantai pabrėžia, kad situacija, kurioje partnerystės pripažinimas turi būti pasiekiamas per teismus, iš esmės yra nenormali. Tai, jų nuomone, turėtų būti paprasta administracinė procedūra, o ne ilgas ir daug resursų reikalaujantis procesas. Tai kuria kelias problemas. Pirma, bylinėjimasis apkrauna teismų sistemą ir verčia teisėjus spręsti klausimus, kurie galėtų ir turėtų būti aiškiai sureguliuoti įstatymu. Antra, jis užima pareiškėjų, organizacijų ir teisininkų laiką, reikalauja finansinių bei emocinių resursų ir įtraukia žmones į procesus, kuriuose jiems, informantų vertinimu, apskritai nereikėtų dalyvauti.

²²² O2

²²³ A1

²²⁴ A1

²²⁵ O3

²²⁶ O1

²²⁷ P2

²²⁸ P1

Dėl aptartų problemų informantai nuolat akcentuoja poreikį priimti tinkamą įstatymą Seime. Viena informantė pabrėžia, kad įstatymų leidėjas yra Konstitucinio Teismo įpareigotas klausimą sureguliuoti.²²⁹ Kitas organizacijos atstovas pripažįsta, kad, nors santykių pripažinimas buvo „pramuštas“ per teismus, Seimas vis tiek turi priimti įstatymus.²³⁰ Kita advokatė pabrėžia, kad jei būtų vienas įstatymas, aiškiai sureguliuojantis partnerių teises ir pareigas, situacija būtų daug aiškesnė.²³¹ Vis dėlto strateginis bylinėjimasis čia taip pat matomas kaip svarbi priemonė daryti spaudimą politikams, siekiant, kad Seimas priimtų įstatymą:

„Kai atsirastų daugiau neišvengiamų tų teisminių procesų, [...] tai tada turėtų pralūžti ta sistema, nes tu, žinai, pavyzdžiui, vieną bylą gali sulaikyti, ten gal nieks nepastebės. [...] Bet kai tu daugiau tokių procesų sudedi, nu tai padaro tą tokį jau neišvengiamybės procesą ir politikams, ir jie pasiduoda, nors netgi ir būna nepalanku.“²³²

Tad strateginis bylinėjimasis ir toliau gali būti naudojamas ne tik kaip konkrečių teisių užtikrinimo priemonė, bet ir kaip spaudimo mechanizmas: kuo daugiau bylų, tuo sunkiau politinei valdžiai ignoruoti sisteminio reguliavimo poreikį. Susiduriant su politinės valdžios pasipriešinimu įgyvendinti Konstitucinio Teismo nutarimą ir individualius teismų sprendimus, matomas poreikis turėti kuo daugiau bylų skirtingais klausimais. Bylų kiekis veikia ir kaip spaudimo, ir kaip prevencinė priemonė: ji didina ignoravimo politinę kainą ir mažina galimybes ateityje dar labiau riboti teisinę apsaugą.²³³

Taigi, pergalė teismuose informantams yra reali, bet ribota. Ji suteikia santykių pripažinimą, bent minimalų apsaugos standartą, formuoja precedentą bei keičia diskursą. Kita vertus, strateginio bylinėjimosi rezultatai yra nepakankami: partnerystės teisinis turinys lieka neaiškus, registrai išlieka nepritaikyti, politinė valdžia vilkina ar net ginčija teismų sprendimų įgyvendinimą. Todėl strateginis bylinėjimasis užtikrina minimalius rezultatus, tačiau pasirodo kaip nepakankama priemonė pilnai išspręsti teises porų problemas.

Šiame poskyryje išryškėja teisių mito ribotumas nagrinėjamu atveju. Teisių mito logika leistų tikėtis tiesioginės grandinės tarp teismo sprendimo, teisių pripažinimo ir jų įgyvendinimo. Informantų pasakojimai rodo sudėtingesnę procesą: reikia vargti ne tik dėl pačio sprendimo, bet ir dėl jo

²²⁹ O1

²³⁰ O3

²³¹ A2

²³² O3

²³³ O1

įgyvendinimo, kuris priklauso nuo politinės valdžios. Todėl informantai naiviai netiki, kad teismai gali viską išspręsti – jiems veikia būdingas pragmatiškas požiūris į teisinę mobilizaciją. Teisė naudojama todėl, kad politinio neveikimo sąlygomis suteikia galimybę judėti į priekį, tačiau aiškiai suvokiama, kad teismo sprendimas turi ribotą poveikį ir priklauso nuo politinių sprendimų.

Analizė leidžia patikslinti ir politikos suteisminimo sampratą. Nagrinėjamu atveju teismai nepakeičia politinio proceso ir nepanaikina politinio sprendimo poreikio. Priešingai – analizuojant teisinę mobilizaciją, paaiškėja, kad politinis sprendimas išlieka būtinas: reikia aiškaus partnerystę reglamentuojančio įstatymo, registrų pritaikymo ir teismų sprendimus įgyvendinančių valdžios institucijų. Todėl strateginis bylinėjimasis veikia kaip politinio neveikimo kompensavimo priemonė, bet nesugeba pakeisti politikos. Jis leidžia pralaužti tos pačios lyties porų santykių nepripažinimo situaciją, tačiau kartu parodo, kad be politinių sprendimų teisminis procesas gali pasiūlyti tik labai ribotus rezultatus.

Išvados

Šiame darbe buvo siekiama išplėtoti grindžiamąją teoriją remtą aiškinimą, kaip strateginis bylinėjimasis dėl tos pačios lyties porų santykių teisinio pripažinimo Lietuvoje suprantamas ji inicijuojančių, koordinuojančių, palaikančių ir jame dalyvaujančių veikėjų, ir kodėl pokyčių siekiama būtent per teismus. Pagrindinis darbo rezultatas yra substantyvioji teorija, aiškinanti strateginį bylinėjimąsi kaip pragmatišką teisinės mobilizacijos formą politinio neveikimo sąlygomis. Nagrinėtu atveju teisminis kelias nėra suprantamas kaip pageidautinas politinio veikimo būdas. Priešingai – aiškaus teisinio reguliavimo priėmimas Seime informantų pasakojimuose laikomas tinkamiausiu tos pačios lyties porų santykių pripažinimo būdu. Tačiau šiam keliui ilgą laiką stringant, teismai pasirenkami kaip alternatyvus kanalas, leidžiantis siekti bent minimalaus teisių užtikrinimo. Ši išvada leidžia patikslinti politinių galimybių struktūrą aiškinimą: strateginis bylinėjimasis gali būti pasirenkamas tada, kai formaliai egzistuojantis politinis kanalas nėra pakankamai imlus mažumų grupių teisių reikalavimams.

Tyrimas taip pat atskleidžia, kad strateginio bylinėjimosi dalyviai teismo kelio nemato kaip demokratijos apėjimo. Teismų vaidmuo sprendžiant politinius klausimus informantų yra pateisinamas suprantant teismus kaip demokratijos dalį ir kaip teisių apsaugos mechanizmą, ypač reikalingas tada, kai mažumos teisių klausimai yra priklausomi nuo priešiškos visuomenės ar neveikiančios politikos. Šiuo požiūriu darbas prisideda prie diskusijos apie politikos suteisminimą: „iš viršaus“ į teismų vaidmenį žvelgiantiems tyrėjams akcentuojant depolitizavimo ar politinių klausimų perkėlimo į teismus

problemas, iš pačių veikėjų perspektyvos teisminis kelias reiškia pokyčių siekį remiantis pačiais demokratijos instrumentais.

Empirinė analizė parodė, kad strateginis bylinėjimasis tampa įmanomas per teisių sąmoningumo, teisinio rėminimo ir paramos struktūrų sąveiką. Tos pačios lyties porų santykių nepripažinimas pirmiausia turi būti suvoktas kaip teisių pažeidimas, kurį galima ir reikia spręsti teisinėmis priemonėmis. Tačiau toks suvokimas savaime dar nesukuria bylų – nevyriausybinės organizacijos ir advokatai pareiškėjų problemas ir lūkesčius turi paversti platesnę reikšmę turinčiomis bylomis.

Svarbus tyrimo indėlis į literatūrą yra parodymas, kaip bylinėjimasi vykdančys veikėjai mato ir supranta šį reiškinį. Nors strateginis bylinėjimasis suteikia galimybę siekti santykių pripažinimo, kartu jis reikalauja didelių laiko, finansinių, emocinių ir socialinių kaštų. Atskleista, kad pareiškėjams dalyvavimas bylinėjimosi procese yra itin asmeniškai jautrus ir sudėtingas procesas, kuriame tenka įrodinėti savo santykius, susidurti su baugiomis institucijomis, galimu viešumu ir neigiamomis jo pasekmėmis. Pareiškėjų teisių užtikrinimas taip pat priklauso nuo paramos struktūrų, kurios nėra garantuotos.

Pergalės teismuose informantų vertinamos kaip realios, bet ribotos. Teismų sprendimai suteikia formalų valstybės pripažinimą, kuris daugeliui informantų turi didelę simbolinę reikšmę. Vis dėlto teismų sprendimai savaime nesukuria aiškaus teisinio reguliavimo. Sėkminga bylinėjimosi baigtis informantų pasakojimuose nėra suvokiama kaip galutinis problemos išsprendimas, bet veikiau žymi naują teisinių ir politinių pastangų etapą. Ši išvada leidžia sušvelninti teisių mito aiškinimą. Nagrinėtu atveju informantai teismus vertina kaip reikšmingą pokyčio priemonę, tačiau jų pasakojimuose nematyti naivaus tikėjimo, kad teismų sprendimai savaime išsprendžia teises ir socialines problemas. Tyrime atskleidžiamas pragmatiškas santykis su teisine mobilizacija, aiškiai suvokiant, kad pergalė teismuose yra labai ribota ir kad ją turi lydėti politiniai sprendimai.

Darbo teorinis indėlis susijęs su pasirinkta analizės perspektyva. Strateginio bylinėjimosi tyrimuose šis reiškinys dažnai nagrinėjamas per teismų vaidmenį politikoje, bylų rezultatus, poveikį politikai arba kaip viena iš socialinių judėjimų taktikų. Šiame darbe strateginis bylinėjimasis analizuojamas kaip pačių veikėjų patiriamas, aiškinamas ir kuriamas procesas. Žvilgsnis „iš apačios“ leidžia parodyti, kaip politinio proceso neveikimas, teisių sąmoningumas, teisinis rėminimas, paramos struktūros, pareiškėjų pasirengimas ir teismų ribotumo suvokimas susijungia į strateginio bylinėjimosi strategiją. Darbas papildė strateginio bylinėjimosi tyrimų lauką parodydamas, kaip tos pačios lyties porų

santykių teisinio pripažinimo klausimo perkėlimą į teismus supranta patys procese dalyvaujantys veikėjai.

Šio darbo rezultatai pirmiausia taikytini nagrinėtam atvejui – strateginiam bylinėjimuisi dėl tos pačios lyties porų santykių teisinio pripažinimo Lietuvoje. Kadangi tyrimas remiasi kokybine grindžiamosios teorijos metodologija ir nedidele, tikslingai suformuota informantų imtimi, jo rezultatai nepretenduoja į universalų strateginio bylinėjimosi ar teisinės mobilizacijos aiškinimą. Vis dėlto išplėtotą substantyvioji teorija gali būti analitiškai naudinga tiriant teoriškai panašius atvejus: situacijas, kuriose mažumų grupių teisių reikalavimai ilgą laiką nepasiekia rezultato politinėje arenoje, ypač kai egzistuoja aktualūs žmogaus teisių standartai bei paramos struktūros. Ateities tyrimai galėtų tikrinti šio aiškinimo tinkamumą kitose žmogaus teisių srityse, analizuoti atvejus kitose valstybėse, taip pat įtraukti teisėjų, valstybės institucijų atstovų ir politinių oponentų perspektyvas.

Literatūros sąrašas

1. Agarwal, Shagun, „The Rise of Climate Litigation”, The Harvard Law School Forum on Corporate Governance, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d.
<https://corpgov.law.harvard.edu/2022/03/03/the-rise-of-climate-litigation/>
2. Andersen, Ellen Ann, *Out of the Closets and into the Courts: Legal Opportunity Structure and Gay Rights Litigation* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2005)
3. Barclay, Scott, Shauna Fisher, „Cause Lawyers in the First Wave of Same Sex Marriage Litigation”, kn. *Cause Lawyers and Social Movements*, sud. Austin Sarat, Stuart A. Scheingold (Stanford: Stanford University Press, 2006), 84–100.
4. Bluff, Rosalind, „Grounded theory: the methodology,” kn. *Qualitative Research in Health Care*, sud. Immy Holloway (London: Open University Press, 2005), 147-167.
5. BNS, „Seimas kreipėsi į Konstitucinį Teismą dėl Stambulo konvencijos“, 15min, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/seimas-kreipesi-i-konstitucini-teisma-del-stambulo-konvencijos-56-2118530>
6. Buckel, Sonja, Maximilian Pichl, Carolina A. Vestena „Legal Struggles: A Social Theory Perspective on Strategic Litigation and Legal Mobilisation” *Social & Legal Studies* 33, No. 1 (2024): 21–41.
7. Buckel, Sonja, Maximilian Pichl, Carolina A. Vestena „Legal Struggles: A Social Theory Perspective on Strategic Litigation and Legal Mobilisation” *Social & Legal Studies* 33, No. 1 (2024): 24.
8. Burgers, Laura, „Should judges make climate change law?” *Transnational Environmental Law* 9, No. 1 (2020): 1–21.
9. Charmaz, Kathy, *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis* (London: Sage, 2006).
10. Croce, Mariano, Natascia Tosel, „Are Citizens in Court Impairing Representative Politics? On the Politics of Judicial Rights Protection“ *Political Studies*, 73, No. 4 (2025), 1592–1609.
11. Cummings, Scott, „Law and social movements: an interdisciplinary analysis,” kn. *Handbook of social movements across disciplines*, sud. Bert Klandermans, Conny Roggeband (New York: Springer, 2017), 232–270.
12. Cummings, Scott, „The social movement turn in law” *Law & Social Inquiry* 43, No. 2 (2018): 360–416.

13. Dor, Gal, Menachem Hofnung “Litigation as Political Participation.” *Israel Studies*, 11, No. 2 (2006): 131–157.
14. Ehs, Tamara, „Democratisation Through Participation in Juristocracy: Strategic Litigation Before the ECJ”, kn. *Perspectives for Europe: Historical Concepts and Future Challenges*, sud. M. Pausch (Baden-Baden: Nomos Verlag, 2020), 119–126.
15. ELTA, „Vyriausybė kreipiasi į Konstitucinį Teismą dėl partnerystės instituto nebuvimo“, lrytas, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d.
<https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2024/05/29/news/vyriausybe-kreipiasi-i-konstitucini-teisma-del-partnerystes-instituto-nebuvimo-32118389>
16. Epp, Charles R., *The Rights Revolution: Lawyers, Activists, and Supreme Courts in Comparative Perspective* (Chicago: University of Chicago Press, 1998).
17. Fischer-Lescano, Andreas, „From Strategic Litigation to Juridical Action,” kn. *Transnational Legal Activism in Global Value Chains: The Ali Enterprises Factory Fire and the Struggle for Justice*, sud. M. Saage-Maaß et al. (Cham: Springer International Publishing, 2021), 299–312.
18. Fuchs, Gesine, „Strategic Litigation for Gender Equality in the Workplace and Legal Opportunity Structures in Four European Countries” *Canadian Journal of Law and Society*, 28, No. 2 (2013): 189–208.
19. Glaser, Barney G., Anselm L. Strauss, *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research* (Chicago: De Gruyter, 1967).
20. Glaser, Barney G., *Doing grounded theory: Issues and discussions* (Mill Valley: Sociology Press, 1998).
21. Goldston, James A., „Public Interest Litigation in Central and Eastern Europe: Roots, Prospects, and Challenges” *Human Rights Quarterly* 28, No. 2 (2006): 496.
22. Guinier, Lani, „From Racial Liberalism to Racial Literacy: Brown v. Board of Education and the Interest-Divergence Dilemma” *The Journal of American History* 91, No. 1 (2004): 92–118.
23. Hilson, Chris, „New Social Movements: The Role of Legal Opportunity” *Journal of European Public Policy* 9 (2002): 238–255.
24. Hirschl, Ran, „The Judicialization of Politics”, kn. *The Oxford Handbook of Political Science*, sud. Robert Goodin (Oxford Academic, 2011), 253–254
25. Karlsson, Johan Schaffer, Isabel Schoultz, „Introduction: Legal Mobilization in Nordic Civil Society” *Nordic Journal of Human Rights*, 2024, 42, No. 1: 1–10.
26. Kennedy, Duncan, „The critique of rights in critical legal studies,” kn. *Left legalism/left critique*, sud., Wendy Brown Janet Halley (New York: Duke University Press, 2008), 178–227.

27. Laisvos visuomenės institutas, „Byla „Beizaras ir Levickis prieš Lietuvą“ – faktai, argumentai ir pasekmės“, LVI, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d. <https://laisvavisuomene.lt/byla-beizaras-ir-levickis-pries-lietuva-faktai-argumentai-ir-pasekmes/>
28. Lehoucq, Emilio, Whitney K. Taylor, „Conceptualizing legal mobilization: how should we understand the deployment of legal strategies?“ *Law & Social Inquiry* 45, No. 1 (2020): 166–193.
29. Levitsky, Sandra, „To Lead with Law: Reassessing the Influence of Legal Advocacy Organizations in Social Movement“, kn. *Cause Lawyers and Social Movements*, sud. Austin Sarat, Stuart A. Scheingold (Stanford: Stanford University Press, 2006), 145-163;
30. Lobel, Jules, „Courts as forums for protest“ *UCLA Law Review* 52 (2004): 477–561.
31. Lopez, Gerard P., *Rebellious lawyering: one Chicano's vision of progressive law practice* (Boulder: Westview Press, 1992).
32. Marshall, Anna-Maria, „Social Movement Strategies and the Participatory Potential of Litigation“, kn. *Cause Lawyers and Social Movements*, sud. Austin Sarat, Stuart A. Scheingold (Stanford: Stanford University Press, 2006),
33. McCammon, Holly J., Allison R. McGrath, „Litigating Change? Social Movements and the Court System“ *Sociology Compass* 9 (2015), 128–139.
34. McCann, Michael, „Law and Social Movements: Contemporary Perspectives“ *Annual Review Law and Social Science* 2 (2006).
35. McCann, Michael, *Rights at Work: Pay Equity Reform and the Politics of Legal Mobilization* (Chicago: University of Chicago Press, 1994).
36. McCarthy, John D., Mayer N. Zald, „Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory“ *American Journal of Sociology* 82 (1977): 1212–1241.
37. Merry, Sally Engle, *Getting Justice and Getting Even: Legal Consciousness among Working-class Americans* (Chicago: University of Chicago Press, 1990).
38. Meyer, David S., Steven A. Boutcher, „Signals and Spillover: Brown v. Board of Education and Other Social Movements“ *Perspectives on Politics* 5 (2007): 81–93.
39. Meyer, David S., Suzanne Staggenborg, „Movements, Countermovements, and the Structure of Political Opportunity“ *American Journal of Sociology* 101 (1996): 1628–1660.
40. Milner, Neal, „The Dilemmas of Legal Mobilization: Ideologies and Strategies of Mental Patient Liberation Groups“ *Law & Policy* 8 (1986): 105–129.
41. Mirocha, Łukasz, „Strategic Litigation: The Problem of Abuse of Law and Other Critiques“ *Forum Prawnicze* 3, No. 53 (2020).

42. Morse, Janice M., „Situating Grounded Theory Within Qualitative Inquiry,” kn. *Qualitative Health Research*, sud. Rita Sara Schreiber, Phyllis Noerager Stern (New York: Springer, 2001), 1–13.
43. Pas, Kris van der, „Bridging the gap?: Using strategic litigation to increase access to justice of asylum seekers in Europe” *e-legal*, 9 (2025).
44. Pas, Kris van der, „Conceptualising strategic litigation” *Oñati Socio-Legal Series* 11, No. 6(S) (2021): S124-127.
45. Paurienė, Giedrė, „Grindžiamoji teorija: samprata, atsiradimo istorija, bendrieji tyrimo proceso aspektai“ *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 11, 2014: 176-188.
46. Pow, Veryl, „Rebellious social movement lawyering against traffic court debt” *UCLA Law Review* 64 (2017): 1770–1827.
47. Santos, Cecília MacDowell, „Mobilizing women’s human rights: what/whose knowledge counts for transnational legal mobilization?” *Journal of Human Rights Practice* 10, No. 2 (2018): 191–211.
48. Sarat, Austin, Stuart Scheingold, *Something to believe in. Politics, professionalism, and cause lawyering* (Stanford: Stanford University Press, 2004).
49. Sarat, Austin, Stuart Scheingold, sud., *Cause lawyering: political commitments and professional responsibilities* (Oxford: Oxford University Press, 1998).
50. Sarat, Austin, Stuart Scheingold, sud., *Cause Lawyers and Social Movements* (Stanford: Stanford University Press, 2006).
51. Scheingold, Stuart A., *The Politics of Rights: Lawyers, Public Policy, and Political Change* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2004).
52. Sikkink, Kathryn, *Evidence for hope: making human rights work in the 21st century* (Princeton: Princeton University Press, 2017).
53. Szelewa, Dorota, „Killing ‘unborn children’? The Catholic church and abortion law in Poland since 1989” *Social & Legal Studies* 25, No. 6 (2016): 741–764.
54. Tolerantiško jaunimo asociacija, „Spaudos Konferencija „Kantrybė politikų pažadams išseko. Pirmą kartą Lietuvos istorijoje vienos lyties asmenų šeimos siekia santuokos ir partnerystės teismuose“, TJA, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d. <https://tja.lt/2023-04-11-spaudos-konferencija-kantrybe-politiku-pazadams-isseko-pirma-karta-lietuvos-istorijoje-vienos-lyties-asmenu-seimos-siekia-santuokos-ir-partnerystes-teismuose.htm>

55. Trubek, Louise, Elizabeth M. Kransberger, „Critical lawyers. Social justice and the structures of private practice,” kn. *Cause lawyering: political commitments and professional responsibilities*, sud. Austin Sarat, Stuart Scheingold (Oxford: Oxford University Press, 1998), 201–226.
56. TSPMI, „VU TSPMI žmonės. Tomas Vytautas Raskevičius“, TSPMI, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d. <https://www.tspmi.vu.lt/vu-tspmi-zmones/tomas-vytautas-raskevicius/>
57. Venskutė, Jolanta, „Metai po Konstitucinio Teismo nutarimo: partnerystės pripažįstamos, bet realūs pokyčiai – riboti“, BNS, žiūrėta 2026 m. gegužės 5 d. <https://sc.bns.lt/view/item/metai-po-konstitucinio-teismo-nutarimo-partnerystes-pripazistamos-bet-realus-pokyciai-riboti-528813>
58. Zulonaitė, Greta, BNS, „Ketrios tos pačios lyties poros kreipėsi į EŽTT dėl partnerystės, santuokos įteisinimo“, LRT, žiūrėta 2025 m. rugsėjo 20 d. <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2237713/ketrios-tos-pacios-lyties-poros-kreipesi-i-eztt-del-partnerystes-santuokos-iteisinimo>

DIRBTINIO INTELEKTO NAUDOJIMO DEKLARACIJA

Vardas, pavardė: Rokas Ramanauskas

Studento pažymėjimo numeris: 2315520

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punktams:

☐ Aš **nenaudojau** dirbtinio intelekto įrankių pateikiamame darbe.

☒ Aš **naudojau** vieną ar kelis dirbtinio intelekto įrankius pateikiamame darbe.

Jei taip, kokius? „ChatGPT“

Dirbtinio intelekto įrankius naudoju kritiškai, kaip pagalbinę priemonę. Prisiimu visą atsakomybę už darbe pateiktą informaciją, argumentus ir galutinius darbo rezultatus.

.....

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punktams bei paaiškinti, kaip naudojote dirbtinį intelektą:

Aš naudoju dirbtinio intelekto įrankius šiam/-iems tikslui/-ams:

1. ☐ **Idėjų generavimui** (pavyzdžiui: argumentų ar kontrargumentų generavimui, struktūros plano sudarymui, galimų tyrimo klausimų generavimui)

Paaiškinkite:

2. ☒ **Informacijos paieškai** (pavyzdžiui: papildomos literatūros ar kontekstinės informacijos paieškai)

Paaiškinkite: „ChatGPT“ buvo naudojamas kaip papildomas paieškos įrankis, ieškant aktualios mokslinės literatūros.

3. ☒ **Kaip rašymo asistentą** (pavyzdžiui: gramatinių ar stiliaus klaidų taisymui, vertimui, pastraipų perstruktūravimui ir pan.)

Paaiškinkite: „ChatGPT“ buvo naudojamas teksto gramatinių klaidų pataisymui.

4. ☐ **Vizualinės medžiagos kūrimui** (pavyzdžiui: naujo paveikslėlio, žemėlapių kūrimui ar redagavimui)

Paaiškinkite:

4. ☒ **Kaip mokymosi pagalbininką** (pavyzdžiui: papildomam medžiagos paaiškinimui paprastesne kalba, sąvokų ar teorinių koncepcijų palyginimui, žinių patikrinimo užduočių generavimui ir pan.)

Paaiškinkite: Ieškant aktualių teorinių aiškinimų, „ChatGPT“ naudotas greitai kai kurių mokslinių darbų peržiūrai, siekiant įvertinti jų aktualumą tyrimui.

5. ☐ **Duomenų analizei** (pavyzdžiui: skaičiavimui, kodavimui, kokybinių ar kiekybinių duomenų vizualizacijai, lentelės ar grafiko sukūrimui)

Paaiškinkite:

7. ☐ **Efektyvumo didinimui** (pavyzdžiui: tekstų santraukų kūrimui, išnašų formatavimui ir pan.)

Paaiškinkite:

8. ☐ **Kitu būdu.**

Paaiškinkite:

9. **Kokių žingsnių ėmėtės siekdami sumažinti dirbtinio intelekto daromų klaidų ar neatsakingo naudojimo tikimybę?**

Paaiškinkite: Dirbtinis intelektas buvo naudojamas kritiškai ir pasitelktas tik kaip pagalbinė priemonė. Dirbtinio intelekto pateikta informacija darbe nėra tiesiogiai naudojama.

Summary

Seeking Change Through the Courts: Strategic Litigation for the Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Lithuania

This master's thesis analyses how strategic litigation for the legal recognition of same-sex relationships in Lithuania is understood by the actors who initiate, coordinate, support and participate in the process. The object of the research is strategic litigation as a form of legal mobilization in a context where political institutions have not ensured legal recognition for same-sex couples.

The research problem concerns why, under conditions of prolonged political inaction, actors turn to courts as a means of seeking rights recognition and social change. The aim of the thesis is to develop a grounded theory-based explanation of how strategic litigation is understood and chosen by the actors involved. The main research question is: how do actors involved in strategic litigation understand the choice of litigation as a strategy for pursuing the recognition of same-sex couples' relationships in Lithuania? The thesis does not test a hypothesis, as it follows the logic of grounded theory.

The objectives of the thesis are to define the theoretical framework for analysing strategic litigation and legal mobilization; to present the grounded theory methodology and research process; to examine how participants understand the political context and the turn to courts; and to analyse how they evaluate the consequences, limits and democratic meaning of strategic litigation.

The thesis is based on qualitative semi-structured interviews with actors involved in or closely connected to strategic litigation. The data were analysed using grounded theory principles, allowing the main categories and relationships between them to emerge from the empirical material.

The main finding is that strategic litigation is understood as a necessary legal route under conditions of political non-action. The turn to courts is not perceived simply as a rejection of politics, but as a response to the failure of the political process to provide recognition and protection. Courts are seen as institutions capable of securing rights when legislative action remains blocked.

The research also shows that litigation becomes possible through the interaction of rights consciousness, legal framing and support structures. Participants understand the lack of recognition through the language of equality, dignity, family life and belonging. However, these understandings become a concrete litigation strategy only with the help of lawyers and NGOs capable of translating rights claims into legal action.

At the same time, strategic litigation is assessed pragmatically. Participants recognize its limits: it is slow, costly, emotionally burdensome for applicants and cannot replace legislative reform. Therefore, the thesis shows a softened version of the “myth of rights”: actors believe in the strategic value of courts, but do not view litigation as a complete solution.

The significance of the thesis lies in its contribution to the study of strategic litigation from below. It shows how litigation emerges from actors’ interpretations of political failure, rights and available strategies. The thesis argues that strategic litigation in this context should be understood as a form of democratic engagement that creates legal and political openings, while remaining dependent on broader advocacy, political action and support for applicants.

Priedas nr. 1

Interviu gairės

1. Gal galime pradėti nuo jūsų amžiaus ir gyvenamosios vietos?
2. Papasakokite, kaip jūs susidūrėte su partnerystės siekimu teismuose?
3. Koks jūsų vaidmuo šiame procese? (pvz., *iniciatorius, dalyvis, rėmėjas, stebėtojas*)
4. Ar ir kaip iki įsitraukimo į teisminį kelią užsiėmėte aktyvizmu dėl žmogaus teisių ar kova dėl partnerystės? Jei taip, papasakokite, kaip ir kodėl priėjote prie minties kreiptis į teismus?
5. Gal buvo žmonių ar organizacijų, kurios siūlė jums šį kelią? Jei taip, papasakokite plačiau.
6. Kaip jaučiatės, kai stebite politinius procesus, pavyzdžiui, Seimo diskusijas ir sprendimus, dėl žmogaus teisių klausimų?
7. Kodėl, jūsų manymu, kai kurie žmonės ir aktyvistai renkasi pokyčių siekti per teismus?
8. Kaip manote, kokių pokyčių siekiama kreipiantis į teismus dėl partnerystės?
9. Ar bylinėjimąsi teismuose laikote efektyviu būdu siekti pokyčių? Kodėl?
10. Ar, jūsų vertinimu, tai teisingas būdas siekti pokyčių? Kodėl?
11. Ar bylinėjimosi procesas yra prieinamas visiems? Su kokiais barjerai gali susidurti žmogus, norintis pasirinkti šį kelią?
12. Papasakokite, ar turėjote, o gal vis dar turite, abejonių dėl šio kelio? Kokių ir kodėl?
13. Ar teko girdėti kritiką, kad bylinėjimasis teismuose dėl žmogaus teisių apeina demokratinį procesą ar gali būti ėjimas prieš visuomenės valią? Kaip į tai reaguojate? Ar patys mąstote apie šio proceso demokratiškumą?
14. Kai kurie sako, kad teismo sprendimai tarsi uždaro diskusijas dėl politinių klausimų: pateikia vieną atsakymą ir apriboja kitus sprendimus (net jei visuomenė jiems pritartų labiau). Kaip jūs tai vertinate?
15. Ką apskritai manote apie tai, kad politiškai svarbūs klausimai vis dažniau yra sprendžiami teismuose (o ne parlamentuose)?
16. Kaip, jūsų vertinimu, lengviau pasiekti pokyčių – per teismus ar veikiant politinėje sistemoje? Kodėl?
17. Ar ir kokių matytumėte teigiamų bylinėjimosi dėl žmogaus teisių pasekmių?
18. Ar matytumėte neigiamų bylinėjimosi dėl žmogaus teisių pasekmių? Kokios jos galėtų būti?

19. Būna, kad politinė valdžia ignoruoja Konstitucinio Teismo nutarimus, nesiima veiksmų juos įgyvendinti ar, kaip dabar kalbama, gali ir stabdyti teismų sprendimų įgyvendinimą. Kaip jūs tai vertinate? Ar tai, jūsų akimis, yra demokratinio proceso dalis?
20. Labiau praktinis klausimas. Partnerystės klausimą sprendžiant parlamente, galima diskutuoti ir nuspręsti dėl suteikiamų teisių apimties. Tačiau dabar, kai sprendimai dėl partnerystės yra priimami teismuose, atrodo, yra daug neaiškumo, kokios teisės priklauso partneriams. Kaip vertinate šią bylinėjimosi problemą?
21. Ar dar norėtumėte pridėti ar pabrėžti kažką, kas jums atrodo svarbu šioje temoje?

Priedas nr. 2

Interviu

A1

T: Pradedu įrašą. Šiandien yra 2025 m. lapkričio 25 d. Pranešu, kad galite bet kurio tyrimo metu nutraukti dalyvavimą ir ar patvirtinote, kad savanoriškai sutinkate dalyvauti tyrime, kad šis pokalbis būtų įrašomas ir kad nuasmeninti duomenys būtų naudojami tyrimai?

I: Mhm sutinku.

T: Taip, tai gal galim pradėti tada nuo jūsų amžiaus ir gyvenamosios vietos?

I: Vilnius, 40.

T: Tai pirmas klausimas būtų, papasakokite, kaip jūs susidursite su partnerystės siekimų teismuose, kaip tai prasidėjo?

I: Sumanymas buvo senas ir studentiškų laikų, vadinasi. Jam daugiau negu 20 metų, kadangi per paskaitas žmogaus teisių buvo aiškinama apie tai, kad teisės į santuoką tokios kaip nėra, iškilo natūralus klausimas – tai kaip gali būt? Jeigu vienas straipsnis sako, kad nėra diskriminacijos, o kitas straipsnis galioja, reiškias, ne visiems ir aš klausiu dėstytojos, kuri tuo metu buvo teisėja [Europos] žmogaus teisių teisme, sakau, ar čia ne diskriminacija? Jinai sako, na, aš negaliu dabar pasakyt ką ji tiksliai pasakė, nenoriu suklaidinti, bet mintis buvo tokia, kad maždaug, nieko, tokios teisės šiuo metu Konvencijoje nėra, klausimas beviltiškas ir nereikia jo net kelti, nes teismo praktikoje apie tai nieko nėra. Viskas.

Okay beviltiškas, reiškias, palauksim ateities ir tada jau, besiplėtojant visai tai praktikai, gyvenimui keičiantis, bėgant dešimtmečiams, aš noriu pabrėžti, žmogus turi vienas gyvenimą ir jam dešimtmetis yra milžiniškas laiko tarpas. Ir matant, kaip keičiasi Lietuvos visuomenė, nu nuo pirmojo Pride'o iki ten kažko, buvo aišku, kad kažkas keičiasi, bet politinė prasme nieks nesikeičia.

Kai politikai ir visuomenė yra neigiami, nu kad, kad per įstatymo leidybą tapo aišku, kad niekas nėra įmanoma ta linkme, tai va tada ir prasidėjo pirmosios kalbos, o gal vis tiksliai baigiam šitas nesąmones ir naiviai tikėtis malonės ir einam į teismą. Ir tada vat su nevyriausybinėmis organizacijom, nusivylę politikais, noriu pabrėžti, kad tai buvo ne politinė iniciatyva, tai labai svarbu pabrėžti, nes labai daug politikų šiuo metu išlenda ir aiškina, kad tai yra jų nuopelnas. Tai nėra politikų nuopelnas ir jie nei viena kruopelyte nėra prie to prisidėję. Tai buvo pačių žmonių, pačių porų, iš kaip sakant, iš pačios, pačio žemiausio lygio ta prasme, kad arčiausiai žmogaus, žmonių iniciatyva su nevyriausybinių organizacijų parama.

Viskas. Tai, kitaip tariant, iniciatyva iš apačios, ne iš viršaus, tai vat.

T: Supratau, o jūsų vaidmuo šiame procese, kaip suprantu...

I: Tai, kaip sakant, aš šiame procese visada buvau atstovas, advokatas.

T: Galit gal truputį plačiau tada, kaip, sakykime, ar jūs iki įsitraukimo į šitą teisminį kelią užsiėmėt aktyvizmu dėl žmogaus teisių ar kova dėl partnerystės specifiškai, ir kaip ir kodėl priėjot prie tos minties, kad į teismus sukti, kas čia buvo sugalvota konkrečiai?

I: Nu teismas, manau, kad buvo pa pats paprasčiausias dalykas ir man akivaizdus, kaip teisininkui, kadangi nuo seno, nuo Džono Loko laikų žinoma apie valdžių padalijimo principą ir vėl valdžios viena kitą kontroliuoja. Vadinasi, tai ko negali padaryti įstatymo leidėjas, galima kontroliuoti per teisminę valdžią, ir tas buvo ir padaryta. Tai mes tikėjome ir kaip aktyvistai tikėjo, o aš kaip teisininkas tikėjau, kad mes gyvename teisinėje valstybėje, su Konstitucija.

Konstituciją reikia suprasti, labai svarbų ir esminį momentą, kad yra antimažoritarinis aktas, kaip ir apskritai teismo procesas yra, ypač kai kalbama apie žmogaus teises, tai yra antimažoritarinis veiksmas kažkoks. Nesvarbu, ką galvoja dauguma, bet teisė yra ginama ir nepriklausomai nuo daugumos nuomonės. Vadinasi, buvo visiškai akivaizdu, kad nėra kito kelio gintis mažumai nuo daugumos, kaip tik eiti per teisinį procesą.

Tai va, o aktyvizmas nu, kaip, aš nebuvo toks labai aktyvistas. Šiek tiek esu prisidėjęs prie aktyvistinės veiklos, bet nedaug. Niekada nebuvo jokių narių jokios organizacijos ir man buvo įdomu, kaip žmogui, rūpėjo tam tikros gyvenimo patirtys mano asmeninės buvo, kad aš supratau nuo labai jauno amžiaus, nuo praktiškai, nuo pačių ankstyviausių prisiminimų, kad kai kažko neturi, kai tam tikras nepriteklius kankina, supranti, kaip tai yra vertinga turėti kažką. Tai man žmogaus teisė buvo nu reikšmingas dalykas. Tai dėl to aš manau, kad buvo tokia nuostata padėti ten, kur įmanoma. Ne per daug, sakant, skiriant dėmesio, bet tiems, kurie to verti, kurie stengiasi, nes yra daug žmonių, kurie nesistengia dėl savęs. Aš mačiau. Esminis dalykas yra tas, kad aš dėl savęs nuo vaikystės mačiau, kad man kažko trūksta, kad aš supratau ir tai, kad dėl to, ko man trūksta, man reikės padirbėti ir pakovoti. Nebuvo taip, kad aš ateinu ir kauliju, mama, nupirk saldainį, arba ten iš kažko kito ką nors reikalauti. Aš supratau, kad reikia tai kažkaip užsitarnaut, užsidirbt.

Dėl to ir mano aktyvizmas buvo ribotas – tik tiek, kiek aš matydavau, kad kiti, mano nuomone, deda, geras pastangas ir yra to verti. Tai vat tie aktyvizmai mane domino, o tie, kurie tiesiog yra labdara dėl labdaros, tai aš jiems nepritariau.

T: Minėjot nepriklausymą organizacijoje, tai aš tą ir noriu paklausti, ar buvo kažkokių konkrečių organizacijų arba žmonių, kurie siūlė va šitą teismo kelią? Ir jei taip, gal galite papasakoti plačiau.

I: Nu iš esmės taip sutapo, kad aš studentu būdamas susipažinau su [organizacija] ir aš mačiau, kad jie dirba ta linkme, ir jų darbo metodai, jų darbo etika, požiūris į reikalus, žmogiškosios savybės narių man tiko, mes sutapome, nors aš pažinojau daug žmonių ir daug visokių veikėjų.

Bet moralinės savybės ir veiklos pobūdis man patiko [organizacijos], ir teisiniais klausimais aš nuo seno jiems kiek galėdavau, padėdavau, konsultuodavau – iš pradžių kaip studentas, paskui, kaip jau diplomuotas teisininkas, o paskui jau kaip ir advokatas. Ir aišku, dauguma tų dalykų buvo nemokami. Tokie, nu galima sakyti, ir aktyvizmo forma, kai aukoji savo laiką dėl bendros gerovės, va, ir tiesiog su

šia organizacija siejo bendradarbiavimo, tokia draugavimo, galima sakyti, patirtis ilgametė. Ir aš turėjau pasitikėjimą šiais žmonėmis, šia komanda, ir dėl to, kai jau priėjo laikas prie bylų, nebuvo klausimo, kad darysim būtent su šia organizacija. Tai vat.

T: Čia buvo tos trys bylos?

I: Jų daugiau buvo, mes pradėjome nuo daugiau bylų, bet pačios pirmosios trys bylos buvo 2023 metais.

T: Jo.

I: Taip, jos buvo skirtingo pobūdžio, tos bylos, aš noriu pradėti apie jas pasakoti.

T: Kokia ten, santuoka, partnerystė...

I: Taip, santuoka partnerystė ir kitą Europos Sąjungos šaly sudarytos santuokos įtraukimas į apskaitą Lietuvoje. Buvo tokios, buvo trys bylos pradėtos, tai vat, vėlgi noriu pabrėžti, kad tai buvo 2023 metai, kai dar buvo valdžioje partijos, kurios žadėjo pokyčius ir kurios tų pokyčių nedavė, netgi minimumo jokio nedavė, ir būtent tame kontekste vat jau buvo viršūnė visuomeninio nusivylimo.

Tas ažiotažas, tas rinkiminis džiaugsmas kažkoks, viltis, pasirodė, kad politika lietuviška nu tiesiog ne ta kryptim važiuoja, nesvarbu, kokia partija, o darbo rezultatai vienodi. Ir tada visuomenė sako gana, ir mes pradėjome be jokio politikų dalyvavimo tas bylas jau sukt.

Tiesiog su eiliniaais žmonėmis iš Lietuvos visuomenės, net ne iš Vilniaus, tai vat.

T: Va, kaip tik sakant, klausimas mano ir yra, kaip jaučiatės, kai stebite politinius procesus? Pavyzdžiui, Seimo diskusijas, sprendimus dėl žmogaus teisių? Čia minėjote ankstesnę valdančią daugumą, ir dabar yra vykstantys procesai, tai gal galite dar plačiau.

I: Taip. Deja, dalykas toks, kad, kad politiniai procesai nuvilia. Žinoma, būtina pabrėžti, kad mūsų valstybėje ratas žmonių yra labai mažas. Iš tikrųjų tie procesai sutelkti į labai ribotą skaičių žmonių ir kurių daug vieni kitus pažįsta. Yra Lietuvoje tokia bėda politinė.

Kova dėl ribotų išteklių. Ir kiekvienas stengiasi būti vienas už kitą svarbesnis. Vietoje to, kad žmonės susitelktų, bendradarbiautų, siektų bendrų tikslų, netgi aktyvistai, ginantys žmogaus teises, jie kažkaip stengiasi traukti paklodę į savo pusę. Ir tą patį daro politikai.

Ir labai dažnai aktyvistai patys yra politikai, ir tada nebesugebi atskirti, kur politikas, kur aktyvistas, kur teisininkas ar dar kažkas. Man asmeniškai tai būdavo visada nepriimtina. Jeigu pasirenka žmogus kelią gyvenime, jis turi juo ir eiti. Negali būti vienas metu viskuo: žurnalistas, aktyvistas, politikas ir teisininkas, ir dar kažkas. Žmonės nemoka atsirinkti. Kadangi, jeigu painioji skirtingus vaidmenis, vienu metu, reiškias, pažeidi etiką, nes kiekvienas vaidmuo turi savo profesinę etiką.

Ir dalykas tas, kad paskui dėl to asmeninio intereso aukojamos idėjos ir dėl to politinė tikrovė parodė, kad nesvarbu, kokia partija, kaip sakant, nebūtina ir jų ir minėti, bet visos partijos, kurios skambiai žadėjo kažkokius pokyčius žmogaus teisių srityje, labiausiai ir nuvildavo, ir tada juos rinkėjai balsdavo. Kadangi tas, kas žada mažiau... Dideli lūkesčiai visada veda prie didelių nusivylimų. Tai vienas dalykas.

Antras dalykas – ir išdavystės elementas. Partijos, kurios kažką žadėjo, bandė taip pasiteisinti, kad va kiti nebalsavo, kiti nenurodė, bet reikia pabrėžti ir tai, kad partijos, kurios kažką žadėjo, jos net nesugebėjo užregistruoti projektų, kurie būtų adekvatūs, kurie bent jau atitiktų kažkokį žmogiškąjį orumą arba bent jau šeimos statusą, tarkim, suteiktų. Tai va.

Tai turiu omeny, kad šitam mažam... Jeigu būtų didesnė valstybė, tai tie politiniai procesai būtų šiek tiek neutralesni galbūt. O dabar yra per daug asmeniškumų tiek politiniam procese, tiek aktyvizme.

Ir tas yra neigiamas dalykas, nes tarp politikų ir tarp aktyvistų vyksta nuolatinė konkurencija dėl labai ribotų išteklių. Pinigų trūksta, visiems reikia pragyventi ir tada kiekvienas matuojasi, kas labiau nusipelnė, kas svarbesnis, ir tampa kova dėl išlikimo, dėl įtakos, bet ne dėl žmogaus teisių. Va, taip, aš matau politinį procesą. Kova dėl asmeninio intereso, bet ne dėl kažkokio altruizmo.

Tai netgi tie žmonės, iškilūs teisininkai, kurie yra savo gyvenime kažką nuveikę ar pasiekę, kai matai, koks jų indėlis buvo į tuos pokyčius, irgi matai, kad ganėtinai savanaudiškas. Pro bono, nemokamos veiklos labai mažai, visi žiūri, kur projektas, kur atlyginimas, kur honoraras.

Tai aš galiu nu, kaip sakant, kuklinasi tegul kuklūs žmonės, bet žmonės ir savivertę turi turėti. Kas per daug kuklinasi, tas irgi yra nekuklus. Kuklumo irgi turi būti ribos, bet reik suvokt savo vertę. Aš tikrai nemažai darbo esu daręs nemokamai ir galiu pasakyti, kad galbūt ir daugiau negu kai kurie kiti. Ir man negaila to. Man tiktais pikta, kai kažkas kitas bando savintis kitų nudirbtą darbą ir paskui pateikti kaip politinį nuopelną, o dėl to yra pikta. Nu tai gal tiek užtenka.

T: O aš, taip supratau, jūs kalbėjot apie tą liberaliąją pusę, kuri ten žada pokyčius, o jeigu bendriau, ir yra ir ta kita pusė, kaip jaučiatės, kai stebit, sakykim dabartinę Teisingumo ministrę, kitus irgi?

I: Supratau, čia tie politiniai žemėlapiai ar kryptys, ten kairės dešinės ir ten ne tik tai. Tai mat koks dalykas: nuo amžių amžinųjų matyti, netgi ir, tarkim, kalbant apie aktyvizmą vat konkrečiai LGBT teisių tema, kad politikoje daug ką galima derinti ir mainyti. Harvėjaus Milko istorija irgi rodo, kad galima išmainyti kažkokias paramas geroms idėjoms į kažkokias paramas kitoms idėjoms, politinių oponentų idėjoms, kas sugeba labai jau, kaip sakant, draugauti su visais.

Aš manau, kad su politinėm jėgom iš tikrųjų galima visada kalbėtis. Ne visada politinės jėgos kalba tai, ką jos iš tikrųjų asmeniškai galvoja kaip žmonės. Dažniausiai tai yra tiesiog jau išraiška susitarimų politinių, ką dabar visuomenei sakysim, o asmeninės nuomonės tai būna visai kas kita.

Tai, pirmas dalykas, iš tikrųjų bendraujant su skirtingų partijų politikais matyti, kad galima rasti tų bendrų taškų, bet yra visada metodo klausimas. Nes metodai yra labai svarbu. Pačios politinės partijos yra požymis, kad metodai yra skirtingi. Mes visi sakome, norime klestinčios valstybės, laimės gerovės, ten ir ko tik nori, viską, kas gera.

Bet kaip dabar padaryt tai, kas gera, pasiekti tą gerovę. Reiškias, gali kairieji metodai, dešinieji, centristiniai. Ten vienokie, anokie, tai vat ir bendravimo su partijom irgi gali turėt metodą. Tie, kurie pernelyg tiesmukai konfrontuoja su visais ir dėl visko, galbūt yra mažiau efektyvūs.

Na akivaizdu, kad partijos, kurios yra neliberalios, nukreiptos prieš žmogaus teises, jos ilgą laiką klestėjo Lietuvoje. Lietuva neseniai išsivadavusi iš Sovietų Sąjungos, ir tas mentalitetas yra toks dar senovinis.

Iš tikrųjų, galvojama, kad, kad žmogaus teisės ir liberalumas kelia kažkokį egzistencinį pavojų tautai, visuomenei, moralei, gerovei.

Nu toks vat sukurtas baubas dirbtinis kažkokiai tautinei tapatybei, kažkokiai giluminei, reiškiasi, giluminiam, kažkokiam tautos mentalitetui. Čia tokia mistifikacija XIX amžiaus, kuri iš tikrųjų nieko bendro su realybe neturi. Nors iš tikrųjų vengiama suprasti ir pamatyti, kad visi žmonės yra tos pačios visuomenės nariai: moka mokesčius, dirba, kariauja ir tarnauja kariuomenei, vykdo funkcijas, gydo žmones, dirba atsakingus darbus ir taip toliau.

Vadinasi, tas susipriešinimas yra dirbtinis, ir iš tikrųjų jis ir vidinis yra, ir išorinis, ir patogus ir globaliam kontekste tam tikroms jėgoms priešinti visuomenę, gąsdinti, ypač mažiau išsilavinusią visuomenės dalį, gąsdinti visokiais dirbtiniais baubais.

Ir vidinio yra, ir žmonių nuširdžiai tikinčių toje pačioje Lietuvoje. Tai taip, liūdna tikrovė yra ta, kad tokių žmonių kol kas yra dauguma, ir rinkimų rezultatai tai parodo, kad nuolatinis šūkavimas ir mojavimas visokiomis fobijomis daro įspūdį rinkėjui, ir jie išrenka net į Europos Parlamentą. Tai va taip, tai yra, reikia suprasti tą tikrovę, ir dėl to reikia prie žmonių, kurie galbūt šiuo metu turi nelabai palankų požiūrį į tam tikras teises, rasti kitokį priėjimo tašką, bet atvira konfrontacija ir niekinimas vieniems kitų situaciją tik dar labiau blogina. Ir daug politikų, ypač jaunų, nepatyrusių, kurie jau išlenda ir galvoja, kad kalnus nuvers, jie iš tikrųjų prisideda prie dar didesnio susipriešinimo, nes ekstremizmas, nesvarbu, kokios politinės krypties ir nemandagumas, atviras toks neetiškas, vat, dergimasis iš esmės yra dar viena tokia kažkokia psichologinio smurto forma. Niekam tai gero neduoda, reikia mokytis visko, reikia mokytis ne tiktais ginti teises, reikia mokytis ir kaip komunikuoti savo, reikias, poziciją tinkamai.

Kadangi, nu tokioje vat globalioje situacijoje, užaštrėjusioje ir radikalėjusioje, mes matome paprastą dalyką: labai lengva priversti kitus užmerkti savo akis. Nu, kitaip tariant, atimti gyvybę, bet labai sunku sugebėti kitus priversti, pamatyti pasaulį per savo akis, savo akimis reišktis, tai vat mes tą dažniausiai ir nesuprantame. Mes nemokame priimti tikrosios demokratijos, kad mūsų oponentai, kurie mums nepatinka, nu jie nebūtinai turi matyti viską mūsų akimis, bet mes turime ieškoti būdų, kaip parodyti jiems pasaulį per mūsų prizmę. O mes dažniausiai tai suprantame ir dedame pastangas ne į tai, kaip jiems parodyti pasaulį kitu kampu, o į tai, kaip juos sunaikinti. Ir tai yra didžiulė problema, mūsų politikos taip pat. Mes oponentus norime sutriptyti, išcancellinti, išblokuoti.

Ten arba tu esi juodas, arba tu baltas. Pas mus nėra kompromiso, nėra šešėlių, nėra atspalvių, pas mus yra tiktais už ar prieš, tu esi priešas arba draugas. Viskas. Pas mus yra per daug užradikalėjusi visa tokia pasaulėžiūra, visais kampais, ypač globalių įvykių kontekste, tai vat.

T: Ačiū. Dar, įvertinus tą politinę būklę, norėčiau paklausti, kodėl, jūsų manymu, kai kurie žmonės, aktyvistai renkasi pokyčius eiti per teismus? Aš galvoju konkrečiai apie kažkokius motyvus. Galbūt tai asmeninis interesas, galbūt nusivylimas politika, visuomene, ten kažkoks tikėjimas teismais ar kitos priežastys. Kaip jūs manytumėte?

I: Aš manau, kad galbūt reiktų atskirti. Čia net ne aktyvistai, o tai, kas įvyko šiuo atveju, tai buvo žmonės, paprasti, eiliniai žmonės, kurie nori gyventi normalų gyvenimą, ir daug iš jų net nenorėjo viešintis.

Tik kai kurie sutiko jau prisiimti viešumo našta, kadangi jie suprato, kad tai yra pavojinga, ir jie kenčia to pasekmes, jie gauna grasinančių žinučių, visokių nemalonių komentarų. Prasideda kažkokie keisti įvykiai aplink, kartais nesupranti, ar tai suprast suvokti kaip grėsmę ar čia tiesiog atsitiktiniai sutapimai.

Tai viešumo kaina yra nemaža, o daug porų taip ir liko anoniminės, ir visos šitos bylos, bent jau tas, kurias aš vedu, jos visos yra uždaros. Visa medžiaga yra pripažinta nevieša, vadinasi, nieks negali susipažinti, nors įprastai teismų procesai vyksta viešai, bet šias bylas dėl asmens duomenų apsaugos, privataus gyvenimo apsaugos mes vykdomė neviešai.

Tai iš tikrųjų ne aktyvistai, o eiliniai žmonės, kurie kovoja už teises, kadangi jie nusivylę tiek politika, tiek viskuo. Ir kadangi per politinį procesą gimsta įstatymai, bet jie šiuo atveju ir negimsta jau pernelyg ilgai, dėl to persikėlė į teismus. Iš teismų tikimasi, kad jie galės užpildyti teisės spragas, kurios egzistuoja. Tai teismai turi galią, ir lietuviški teismai taip pat, nors ir ribotą. Mes tą puikiai visada supratome, kad lietuviškas teismas teoriškai gali pildyti spragas, bet praktiškai vengia tai daryti dėl irgi pernelyg didelio politinio tokio, nu, vat, poveikio, nes teisėjai irgi žmonės. Jie vertina visuomenės temperatūrą ir nenori būt pernelyg radikalūs, inovatyvūs, net jeigu jie galbūt kaip žmonės ir tiki kažkuo, bet yra ribos, kiek tu gali būt, vat, išradingas, arba kokį proveržį gali padaryti. Mes stengiamės, nu, kas tie mes, turiu omeny žmonės, kurie priima sprendimus, dažniausiai vengia padaryti radikalius sprendimus. Stengiamasi evoliuciją vietoje revoliucijos.

Kadangi, jeigu padarysi revoliuciją, gali būti taip, kad tai atsigręš prieš patį: bus pašalintas, patrauktas ar kažkokias neigiamas pasekmes gausi. Bet kadangi vis tiek esame teisinė valstybė, kurioje politinis procesas pasirodė nesantis efektyvus, tai tik vienintelis efektyvus ginklas yra teismai, kurie gina mažumą nuo daugumos. Tai čia logiška, taip mūsų Konstitucija numato.

T: Gera, ir papildome šitą klausimą. Aš galvoju, kaip jūs matote, kokių pokyčių siekiama, ar tik teisinių, arba galbūt galima vertinti, kaip ir kažkokių platesnių politinių, socialinių pokyčių?

I: Socialinių ir politiniai pokyčiai yra būtini. Ir aišku, jeigu visuomenė galbūt per švietimą ir kitas tokias poveikio priemones, minkštąsias poveikio priemones arba tiesiog, kaip sakant, per geresnį kultūrinį išprusimą, vat, patirtų, ką reiškia gyventi su skirtingais kaimynais, nes tai irgi labai indikatyvios apklausos, su kokiais kaimynais nenorėtumėt gyventi. Tai, jeigu žmonės, kaimynai Lietuvoje dažniau bendrautų, būtų daug geriau. Bet aš noriu dar pastebėti tokį įdomų dalyką. Aš kadaise gyvenau tokio šiek tiek sovietinio tipo daugiabutyje, vaikystę praleidau. Kaimynai vieni kitus pažinojo labai gerai, sveikindavosi. Aišku, buvo labai daug tų kaimynų, tokių ir vyresnio amžiaus, ir nelietuviškos kilmės, įvairiakalbių, ir lenkiškai kalbančių, ir rusiškai, baltarusiškai. Žodžiu, mišinys, tokių tautų ir kultūrų buvo, ir jie bendraudavo, sveikindavosi, ne visada draugiški, ir konfliktų būdavo, bet bendravimas vyko. Dabar aš gyvenu naujos statybos daugiabutyje, ir dažniausiai kaimynai net neįsivaizduoja, kas gyvena šalimais bute, kas tokie, nei vardu nepažįsta, nei ką, ir labai retai netgi pasisveikina tarpusavyje. Dėl to nenuostabu, kad susvetimėjimas ir nepažinimas, jeigu mes bendrautume, mes vienas kitus pažintume, kad nesame tokie blogi vieni kitiems, o dabar nieks nieko apie nieką nežino. Atvažiuoja kitatautis, iškart kaip grėsmė. Visą laiką nežinomybė kelia grėsmę. Kai mes nebendraujame, visi mums tampa nežinomi ir visi tampa įtarimaisiais. Tai susvetimėjimas visuomenėje yra didžiulis.

Tai žinoma, socialiniai pokyčiai yra būtini, kad visuomenė suprastų, kad nėra čia tų tokių jau visuomenės priešų iš tikrųjų. Visi yra piliečiai, gyventojai, kurie, nu, skiriasi ten pagal savo dalykus, bet daugiau yra bendrų vardiklių negu skirtumų. Va. Tai to trūksta.

Nu, bet faktas ir tas, kad čia jau labai ilgai užtrunka tie pokyčiai, o žmogus negali tiek laukti. Aktyvistas ar ten gyventojas, kuris yra diskriminuojamas, kuris neturi teisių, jis negali laukti 30 metų, kol kažkas teiksis ten per švietimo sistemą, per mokyklą, per kažkokią tai kitokią integracinę sistemą ką nors pakeisti. Jam reik dabar gyventi, šeimą kurti ir taip toliau.

Vadinasi, reikia eiti ir naudotis teisiniais įrankiais, kurie daugumą šiek tiek paskatintų greičiau keistis. Ne visada dauguma keičiasi pati savaime, reikia ir paraginti kartais, šiek tiek bizūnėlių tam tikrų. Ir labai gaila, kad tie pokyčiai Lietuvoje įvyksta dažnai ne iš vidaus, o jau nebėr kur dingti: kažkokia tarptautinė organizacija, tarptautinis teismas kažką pasakė.

Ir aš noriu pabrėžti, kad ne Lietuvos teismai čia kažką atvėrė duris. Lietuvos teismai pasakė neišvengiamybę, kai buvo jau keliolika kartų kitų valstybių teismams tas pats per tą patį pasakyta. Ir Lietuvos Konstitucinis teismas nieko čia nedavė, jokių čia inovacijų nesukūrė. Konstitucinis teismas davė neįtikėtinai konservatyvų išaiškinimą, kuris buvo akivaizdžiai aiškus jau kiekvienam kvailiui.

Ir davė tik tiek, kiek jau mažiau negali duoti. O kitų valstybių patirtis rodo konstitucinių teismų, kad kur kas efektyviau galima teisines spragas pildyti. Ne taip, kaip čia padaryta, toks, aš, kaip sakau, šitas Konstitucinio teismo 2025-ų balandžio 17-os nutarimas yra praverta orlaidė, net ne langas, jau ką kalbėt apie duris.

Pravėrė orlaidę, kad neuždustume, bet tik tiek.

T: Tai užsiminėt, kad tas teismas sprendimas gali kažkaip prisidėti prie socialinio pokyčio. Tai jūs matytumėt, kad žmonės, kreipdamiesi į teismą, ir mato tokią galimybę, kartais ir siekia to.

I: Taip, aš manau, kad padeda aktyvizmas, nes visuomenės auklėjimas galimas įvairiais būdais. Čia klausimas visada yra, iškyla klausimas, kas pirmiau: ar iš pradžių visuomeniniai pokyčiai, paskui įstatymai, ar įstatymai, paskui pokyčiai? Akivaizdu, kad ir vienas, ir kitas procesas neįmanomas be kito, čia tas pats, kaip klausti, kas pirmiau: višta ar kiaušinis? Nu evoliucijos prasme klausimas neturi prasmės, nes nebuvo taip, kad nudribo kiaušinis iš dangaus.

Vienas kitą tie procesai skatina ir papildo. Tai teisė ir įstatymas visada turi auklėjamąją funkciją, kai mes įvedame naujus ribojimus, draudimus, pavyzdžiui, naujas administracinis koks nors nusižengimas uždraustas, tai iš pradžių būna pasipiktinimo. Nu kaip čia dabar taip? Bet po kurio laiko žmonės pradeda laikytis, arba kai kurių kaip tik atsisakoma, tai, kas nėra pavojinga.

Tai įstatymas ir teismų sprendimai iš pradžių gali būt sutinkami nepalankiai, bet akivaizdu, kad jie auklėja žmones ir skatina juos elgtis kitaip. Kartais be prievartos nieko neįmanoma, kaip ir mažas vaikas, nu, tu jam gali gražiai sakyti 10 kartų, bet jeigu tu matai, kad jis kiša pirštus į rozetę, nu, reiškias, gražiuoju nebėr kada, reikia imtis neatidėliotinių veiksmų.

Kitaip bus bėda. Taip ir visuomenėje. Galima gražiuoju, ir reikia gražiuoju visą laiką, bet yra momentai, kai reikalinga ir valstybinio lygio prievarta, kuri taip pat prisideda prie auklėjimo. Čia nieko nuostabaus. Čia senas kaip pasaulis dalykas.

Grįžtam prie pačios pirmosios teisės. Seniausias teisės šaltinis yra, matyt, kiek mums žinoma iš archeologijos, greičiausiai yra Hamorabio kodeksas. Tai, vadinasi, ten jau buvo kalbama apie bausmes už nusikaltimus, bet bausmės paskirtis visada buvo daugialypė: ne tik nubausti, atkeršyti tam, kuris blogą kažką padarė, atlyginti jam, bet bausmės paskirtis visų pirma buvo atbaidyti kitus nuo kartojimo. Bausmės paskirtis yra ir kažkiek atkurti, moralinę satisfakciją suteikt ir aukai, ir taip toliau, atlyginti žalą padarytą. Tai ir čia teisės paskirtis yra ne vien tikrai kažkieno elgesį konkretaus žmogaus paveikti, bet ir visus kitus auklėti, bet jau teisė yra neišvengiamas įrankis ir teismų sprendimai yra būtini.

T: Dabar noriu paklausti dviejų klausimų panašių apie bylinėjimosi teismuose efektyvumą ir teisingumą? Tai pirmas ir būtų, ar laikote tai efektyviu būdu siekti pokyčių?

I: Tai yra efektyvesnis būdas negu politinis šiuo metu. Duoda daugiau rezultatų, bent jau duoda formalaus pripažinimo, nes politika net formalaus pripažinimo neduoda. Kaip ir sakiau, tie teismų sprendimai, kurie šiuo metu yra Lietuvoje, jie yra toks konservatyvus minimumas, kad kartais net nesiverčia liežuvis jų progresu pavadinti, kai tu matai, kad iš tikrųjų tai yra tokia nu apgailėtina išmalda, kuri jau mažiau negali duoti. Tai nu išmalda savaime, reiškias, žodis, kad pažeidžiamas jos gavėjo orumas.

Mes turėtume visus asmenis valstybėje, pažangioje teisinėje valstybėje, demokratijoje vertinti vienodai, nediskriminuodami. O jeigu yra žmonių, kurie gauna normalų gyvenimą, įprastą, ir yra žmonių, kurie gauna tik teisių į išmaldą, akivaizdu, kad jų orumas yra pažeidžiama. Yra antrarūšiai žmonės ir kažkokie pirmarūšiai, ir taip neturėtų būti.

Bet kuriuo atveju, tai yra daugiau negu nulis tai, ką gauname teismuose, nors, nors dar labai trūksta. Ir dar yra kita bėda, kad nu vykdytas tų teismų, o yra teismų sprendimų, kurie priimti, bet nėra vykdomi. Ir Lietuva, pavyzdžiui, 2007 metų EŽTT sprendimas *L. prieš Lietuvą* dėl lyties keitimo – Strastbūro teismas įpareigojo Lietuvą priimti įstatymą, kuris reglamentuotų, kaip registruojama, kokia tvarka. Ir nuo 2007 metų nėra priimta. Alternatyviai Strasbūras nurodė, jeigu nebus priimta, turėsite sumokėti kompensaciją. Lietuva pasirinko mokėti kompensaciją, bet reglamentavimo nepriėmė. Vadinasi, iki šiol ignoruoja sprendimą. Dėl to šitas sprendimas EŽTT yra šiuo metu po sustiprintos priežiūros procedūros, reiškias, procedūra vykdoma, ir po sustiprinta priežiūra Europos Tarybos Ministrų Komiteto. Ir sėkmingai daugelį metų ignoruojama teismų sprendimai. Tai ir lietuviškų nacionalinių teismų sprendimai, irgi yra vat jau požymių, kad bus ignoruojami arba šiuo metu yra ignoruojami kažkiek.

Todėl tai yra efektyviau negu politika kol kas, bet nu... Aš nenoriu čia labai išsiplėtot dėl pačių teismų efektyvumo. Teismai irgi yra žmonės, kurie gyvi žmonės, su savo idėjom, vertybėm, požiūriais. Ir teismai Lietuvoje irgi formuojami pagal Konstitucijos reikalavimus, yra tam tikri mechanizmai, ir visi žino, kaip teisėjai gali daryti karjerą, ir nuo kokių institucijų ir pareigūnų sprendimų ta karjera priklauso. Todėl

jeigu kažkas labai išsišoks, gali būti apribotos karjeros galimybės kilti į aukštesnes instancijas. Ir mes matom paskyrimus teisėjų, kokie yra atliekami, ir kaip jie atliekami, ir dėl to teisėjų paskyrimai, akivaizdu, yra labai politizuotas procesas.

Dėl to sakyt, kad teisingumas visiškai atskirtas nuo politikos, na, ne tik, kad naivu, bet, bet ir akivaizdu, kad taip nėra. Nors taip neturėtų būti teoriškai, bet tai yra realybė, kurią irgi reikia priimti domėn, bet čia dar atskira tema.

T: Tai atsakėt apie efektyvumą, ir truputį apie teisingumą užsiminėte. Gal norit truputį plačiau, ar teisingas būdas siekti tikslų, pokyčių?

I: Tai vienas iš būdų. Tai yra tinkamas ir teisingas būdas, nes šiaip pagal apibrėžimą, teisingumą vykdo tik teismai. Dabar filosofiskai ką reiškia teisingumas? Tai čia galima labai ilgai galvoti, bet teisingumas teisine prasme, jis daug siauresnis yra. Tai iš esmės galima sakyt, kad tai yra nediskriminacinis vienodų teisių užtikrinimas kiekvienam žmogui. Jeigu kažkas traktuojamas kitaip negu kitas, teikiamos privilegijos arba diskriminuojama, tai, vadinasi, teisingumas pažeidžiamas. Čia ateina iš paprastos, iš gyvenimiškos išminties, kaip toj pasakoj, tam davė, tam davė košytės ir tam davė, o va tam nedavė. Tai va tam, kuris nedavė, jis jaučia socialinę skriaudą, o socialinė skriauda, mes puikiai žinome, socialinių skriaudų teorijos egzistuoja, kurios galiausiai, jeigu tos skriaudos yra pakankamai intensyvios, išvirsta, į ką tik nori radikalizmą, netgi terorizmą. Ištisos tautos patiria socialines skriaudas pasaulyje, todėl taip, teisė ir teismai teisinėse valstybėse...

Europa iš viso turi privilegiją gyventi dar sistemoje, kurioje bent kažkiek veikia teisinė valstybė. Tai mums, mums tai leidžia išlaikyti tam tikrą europietišką civilizacinį lygį. Mes sprendžiame klausimus, problemas Europoje ne brutalia jėga, o kažkokiais instituciniais mechanizmais. Ir dėl to, jeigu mes sprendžiame tokius klausimus, žmogaus teisių klausimus teismuose, kol kas dar, aš sakyčiau, reikia džiaugtis, nes tai rodo, kad dar yra civilizacija. Nes jeigu mes spręstume tai ne teisme, o kažkur kitur, sakyčiau, kad jau jo, pasaulis, matyt, žlunga.

T: O kiek tas bylinėjimosi procesas, jūsų vertinimu, yra prieinamas visiems? Aš galvoju, su kokiais barjeriais gali susidurti žmogus, norintis pasirinkti šitą kelią? Kai kuriuos jau paminėjot, tą viešumo tokį aspektą, sakykime, kad dar galbūt yra kažkokie finansai, laikas, gal reikia kažkokių kontaktų su organizacijomis, su teisininkais, apskritai žinių suvokti, kad yra tokia galimybė eiti šiuo keliu. Kaip jūs matot?

I: Taip, aš manau, kad, visą laiką sakydavau taip pusiau juokais, bet tai čia nėra juokas iš tikrųjų, kad kai klausdavau kitų žmonių vat, kokia jūsų nuomone svarbiausia žmogaus teisė? Ir tų atsakymų įvairių gali būti. Kai pradeda žmonės vardinti ta ar aną, bet iš tikrųjų svarbiausia yra teisė į nuosavybę, kadangi jeigu

žmogus neturi liaudiškai tariant pinigų, jis negali užtikrinti jokių kitų savo teisių įgyvendinimo. Visos kitos teisės yra paneigiamos, kadangi teisingumo siekti yra sunkus procesas, reikalaujantis išteklių.

Išteklių įvairių, visų pirma finansinių – jeigu pats neišmanai kažko, turi samdyti tą, kas išmano. Pasamdžius irgi neužtenka. Reikia palaikyti, mokėti, atsiskaityti, reikia daug nueiti kelių ir atverti daug durų. Todėl jeigu neturi galimybės iškentėti to proceso finansiškai ir pasamdyti profesionalų, viskas, į jokią teismą nenuėisi. Visi teismai brangiai kainuoja, ir dėl to ne tik Lietuvoje, bet ir praktiškai visose pasaulio šalyse, ypač tose, kurios skurdesnės šalys, nieks apie teises ir net negalvoja, nes neturi išteklių nueiti į teismą. Lietuvoje teisinės išlaidos gali kainuoti ir keliolika ar keliasdešimt tūkstančių eurų vienoje byloje, ir kai kurios va garsios bylos, ne tik apie žmogaus teises čia kalbant, o dabar vat, ne tiek svarbu, bet ten sakykim dėl garbės ir orumo kai kurių politikų ir visuomenininkų, kainavo keliasdešimt tūkstančių. Ir tai yra tokia tikrovė, kad jeigu žmogus supranta, kad teisinis procesas gali jam kainuoti keliasdešimt tūkstančių eurų, kitaip tariant, viršyti jo kelerių metų pajamas, tai jis į tokį teismą niekada negalės nueiti.

Ir bėda ta, kad pas mus tokių vidutinės klasės žmonių, gaunančios vos vidutinį atlyginimą, o kartais ir nė vidutinio nesiekiančio, bet jis yra per didelis, lyginant su tom remtinom pajamom, negali sau leisti nueiti į teismą dėl absoliučiai jokio klausimą. Netgi santykinai turtingi žmonės, aš pažįstu tikrai daug, vengia bylinėtis, nes jie nepaneša finansiškai.

Todėl taip, kliūtys pagrindinės yra iš tikrųjų neprieinamumas, ir patys teismų sprendimai yra labai keisti. Vat šitame kontekste paminėsiu tiktais vienas pavyzdį, kad, tarkim, pirmoji pora, kuri gavo tą partnerystės pripažinimą, jai buvo priteistos bylinėjimosi išlaidos iš valstybės. Antroji pora – teismas nusprendė, kad jai priteist nereikia, nors absoliučiai identiškos bylos – viena dėl partnerystės pora, kita dėl partnerystės... Vienas pora gavo, kita ne.

Mes, aišku, skundėme ir dabar lauksime, ką apeliacinė instancija pasakys. Bet jau šitam klausime valstybė diskriminuoja žmones. Vienai porai davė, kitai nedavė, kodėl? Juk tai visiškai identiškos situacijos.

Tai kaip galima nueiti į teismą, jeigu žinai, kad neturi pinigų, nueiti į teismą, kaip pasisamdyti advokatą? Tai gerai, kad aš labai daug darbo padarau nepadėjęs pinigų. Nu tai kur ten tie advokatai, kurie nemokamai dirba?

Na tai aš pasiūlau inovatyvių sprendimų poroms, kaip daryti, ką daryti, kada daryti, kad, kai neturi pinigų. Bet rasti...

Tai žinoma, pirmas dalykas – finansai. Antras dalykas – žinios, ryšiai, net jeigu tu žinai ką daryti, bet neturi žmonių, į ką kreiptis, nieko irgi nepadarysi. Tai taip, taip, čia yra va tokios. Bet, mano supratimu, pats didžiausias dalykas yra būtent pinigai, nes viską gali įsigyti, nusipirkti.

Turi pinigų, galų gale, gali išvažiuoti, kažkur sudaryti santuoką kitur, gali kitoje šalyje pasinaudoti teisinėmis galimybėmis, nesvarbu apie šeimą ar ne apie šeimą, apskritai bet kokiomis teisinėmis galimybėmis, pakeisti jurisdikciją, pakeisti gyvenamąją vietą ir taip toliau. Ką tik nori, gali su pinigais leisti.

O jeigu žmogui reikia rinktis tarp to, ar eiti į teismą, ar eiti dantų tvarkytis, nu greičiausiai pasirinkimas aiškus. Tai vat.

T: Tai truputį jau aptarėm, bet dar gal galit gal papasakot, ar turėjot, o gal vis dar turit abejonių dėl šito kelio, kalbu apie bylinėjimąsi, tai kokių ir kodėl?

I: Abejonių dėl to, ar mes darome teisingą dalyką, aš neturiu, aš manau, kad taip, bendrai mes tai, ką mes darome, yra, netgi turėtų būti akivaizdu, ir kaip galima būtų to nedaryti. Abejonės yra kitos. Abejonės dažniausiai yra susijusios su pasekmėmis viso to. Ar aš, ar kažkas kitas, ar tos poros, ar tai, ką mes sulaukiame mainais į tai, ką mes darome, ar tai mums atneša daugiau naudos ar žalos?

Nes bet koks proveržis, bet koks... Visada turi būti tas Džordanas Brunas, kuris sutiks būti sudegintas. Ir nei vienas proveržis nevyksta be aukų. Kažką gyvenime turėsi paaukuoti. Tai visada yra abejonė, ne dėl to, ar tai, ką mes darome, yra vardan tiesos. O ar mano auka man asmeniškai individualiame lygyje yra to verta. Žmonės turės aukoti savo gyvenimus ir tą yra puikiai aprašęs, visiems rekomenduoju paskaityti, Jono Biliūno „Laimės žiburį“. Į tą žiburį galima užkopti, kad jis yra gražus, patrauklus ir mielas, ir visoks toks, faktas, bet tas žiburys, jo pasiekimas, buvo nuklotas, visų tų pasiaukojusių kūnais. Ir tada tu jį pasieki.

Lietuvoje ir ne tik Lietuvoje, daugeliu atveju suprantama taip, kad kažkas turi padaryti, tas herojus, tas kvailys pabūti, Parsifalis šitas, kuris parnešt turi Šventąjį Gralį, o visi kiti jau juo džiaugsis, bet nieks nenori būti tuo, kuris eina, pramina, praskina, nugali slibiną. Visi džiaugiasi, kai slibinas nugalimas, bet nieks nenori būti herojumi, kuris tą slibiną nugalės.

Tai aš manau, kad abejonė yra, pirmas dalykas, ar man to reikia individualiai. Kad tai yra reikalinga globaliam lygyje: žmonijai, tautai ten, valstybei, taip, neabejoju, bet kas turi būti tas pirmasis Prometėjas? Aš abejoju, nežinau, tai yra asmeninis sprendimas, o dėl to aš abejoju. Nes, vienas dalykas, teisingumas yra susijęs ne tik su diskriminacija.

Kaip visą laiką pabrėžiau, mano vaikystės buvo paprasta idėja: ką gauni turi nusipelnyti, o jeigu kažkas gauna to nenusipelnęs, neįdėjęs pastangų, klausimas, o kodėl mes turime stengtis dėl tų, kurie kiti dėl savęs nusistengia visiškai? Tai va tas toks jausmas, kad yra kažkokių kvailėlių, kurie čia dalkosi, kovoja, kažko siekia, o kiti sėdi ir džiaugiasi to darbo vaisiais.

Tai vat šitas neteisingumas, kad yra... Ir paskui dar baisiau, kad kažkas ateina ir pasisavina ir priskiria sau, kad o, pasižiūrėkite, mūsų nuopelnas, nors neprisidėję nė pirštu. Tai vat šitas tikrai kelia abejonių – o kokio velnio aš turiu čia stengtis? Jeigu ateis šakalai, kurie tavo grobį pasivogs, o kiti ne šakalai tiesiog džiaugsis tavo rezultatais, niekuo neprisidėję. Nu žodžiu, va tokios yra abejonės.

Kitaip tariant, kiekvienas, kuris kažko nori gyvenime, turėtų parodyti savo asmeninių daugiau pastangų, o Lietuvoje visą laiką yra ya toks mentalitetas, kad nu tai kas nors kitas tegul eina padaro, bet netgi tie, kurie kenčia nuo teisės pažeidimo, aukos... Aukos irgi turi būti aktyvesnės. Kodėl visi į kitus pirštus rodo, o ką pati auka dėl savęs padarė? Galų gale, ar ne pačiai aukai turi ir labiau rūpėti? Jeigu auka galvoja, nesvarbu, kokio pažeidimo, jeigu auka galvoja, kad jos ta tragedija asmeninė turi rūpėti kažkam labiau negu jai pačiai, nu tai taip irgi nebūna. Tai va.

T: Noriu paklausti, ar teko girdėti tą kritiką, kad ėjimas per teismus siekiant žmogaus teisių apsaugos, jis tarsi apeina demokratinį procesą ar gali būti ėjimas prieš visuomenės valią? Kaip jūs į tai reaguojate ir ar patys mąstote apie šio proceso demokratiškumą?

I: Taip, taip ir tas, kas pateikia klausimą tokiu būdu, akivaizdu, kad visų pirma absoliučiai nesidomėjo demokratijos istorija ir visiškai neturi supratimo apie tai, kas yra šiuolaikinė demokratija. Tai demokratija nėra atėnietiška, kur susirinko į turgaus aikštę būrys vyrų, kurie garsiai rėkia, kas garsiau ir daugiau rėkia, tas ir laimėjo, o visi kiti tarsi, sakau, nu ostrakizmas tam tikras, reiškiats. Vat nueisim kažką, tuos, kurie pralaimėjo, juos ištremsim, nužudysim, išplaksim ar dar ką jiems padarysim. Tai jeigu yra demokratijos supratimas, kaip, kaip sakant senovės šitie filosofai, sakė daugumos diktatūra yra ochlokratija, bet tikroji demokratija yra ta, kuri dirba dėl viešosios naudos. Bet senovės filosofai niekada neskirstė į geresnes ir blogesnes valdymo formas: ar monarchija, ar aristokratija, ar demokratija, jos visos yra geros, jeigu jos yra dėl bendro gėrio. Iškrypusi monarchija yra tironija, iškrypus aristokratija yra oligarchija, iškrypusi demokratija yra ochlokratija. Ten, kur yra paminamas bendras gėris dėl asmeninių interesų.

Tai šiuolaikinė demokratija nėra ta, kurioje sprendžia dauguma. Šiuolaikinė demokratija yra ta, kurioje sprendimai priimami visų žmonių, visos tautos vardu, o visos tautos reiškia, kad, įskaitant kiekvieną žmogų. Jeigu, įskaitant kiekvieną žmogų, reiškia mažumų skriaust negalima. Ir konstitucijos šiuolaikinės pagal prigimtį yra būtent antimažoritarinės. Ir apskritai šiuolaikinė konstitucija, kaip reiškinys, ne tik lietuviška, yra dokumentas, kuris įtvirtina mažumos valdžią. Tai yra, vienas žmogus, turi teisę, nepriklausomai nuo to, ką galvoja dauguma apie tą jo teisę. Todėl šiuolaikinė demokratija yra būtent ir skirta valdyti visų žmonių vardu, o ne išskiriant mažesnes ar didesnes grupes. Jeigu to kažkas nesupranta, vadinasi, jis nekalba apie demokratiją. Jis kalba apie diktatūrą.

T: Susijęs klausimas, tai kai kurie sako, kad teismo sprendimai tarsi uždaro diskusijas dėl politinių klausimų, pateikdami vienas atsakymą ir apribodami kitus sprendimus. Net jeigu, tarkim, visuomenė jiems kai kuriais atvejais pritartų labiau. Kaip jūs tai irgi vertinate?

I: Tai tų sprendimų visada yra daugetas. Tiesiog akivaizdu, kad žmogus neprivalo laukti ten kažkokių sprendimų. Jis gindamas savo teisę gali eiti ir ją pats realizuoti, pavyzdžiui, galėtų būti buitiskas pavyzdys, teisę į savigną, į būtinąją gintį tiksliau. Jeigu mane kažkas užpuolė gatvėje, aš turiu pasirinkim: bėgti, galiu atsimušinėti nuo užpuoliko, galiu kviesti policiją, galiu ginklą išsitraukti, ir tai yra mano teisė pasirinkti, kaip man dabar save apginti.

Lygiai taip pat ir žmogus, kurio teisės pažeidžiamos kitais būdais, jis neprivalo sulaukti kažkieno malonės, jis gali paimti iniciatyvą į savo rankas ir pats realizuoti savo teisę teisėtais būdais. Ir vienas iš teisėtų būdų yra teismo sprendimas. Jam nebūtina pažeminti savo orumą ir eiti lankstyti kažkokiai ten politinei santvarkai, partijoms, visuomeninėms grupėms ar kam.

Teismo sprendimas yra vienas iš puikių būdų realizuoti teises ir, žinoma, kad kažkas gali ir kitaip. Bet kai vieni laukia, ką parlamentas pasakys, kiti nelaukia.

Tai demokratijoje yra natūralu, kad žmonės naudojasi skirtingais įrankiais, todėl nereikia apskritai mąstyti, kad visi turi pasirinkti vieną būdą. Būtent mus kaip demokratiją ir išskiria tas dalykas, kad mūsų veikimo būdų yra daugetas. Tai vat.

T: Vėlgi susijęs ir truputį paliestas aspektas. Tai ką jūs apskritai manytumėt apie tai, kad svarbūs klausimai, sakoma, vis dažniau sprendžiami teismuose, o ne parlamentuose?

I: Nu aš galvoju, kad vėlgi yra teorija ir yra praktika. Teoriškai taip, galėtų taip būti, gali tokia iliuzija susidaryti, kad neva teismai yra galingi. Nieko panašaus. Iš tikrųjų tikrovė yra visai kitokia. Teismas turi teorinę galią nuspręsti kažką naujo išrasti, užpildyti ten tai, ką vengia įstatymo leidėjas užpildyti, bet teismas neturi vienas dalyko. Teismas neturi sprendimo įgyvendinimo galios. Teismas gali priimti ką tik nori, patį ten įmantriausią sprendimą. Kas jį įgyvendins?

Ir faktas tas, jeigu mes pasižiūrėsime, kokie yra priimami teismų sprendimai, iš tikrųjų revoliucinių teismų sprendimų niekada nebūna. Nei vienas teisėjas, nei vienas teismas nepriima revoliucinių sprendimų.

Ir aš noriu pabrėžti tą dalyką, kad jeigu mes netgi paimtume tas žmogaus teisių konvencijas, visą tą tarptautinę teisę, kuri labai daug deklaracijų duoda ir kalbą apie tai, kad va, saugom žmogų nuo daugumos ir kad tai yra antimažoritariniai aktai – nieko panašaus. Kai pradedi nagrinėti teismų sprendimus, matai, kad teismas visada sako.. EŽTT, pavyzdžiui, sako na, tai valstybių konstitucinis konsensusas šiuo metu yra toks ir toks. Teismas iš pradžių įvertina tų valstybių, pavyzdžiui, Europos Tarybos 46 narių bendrą toki vidurkį, pamatuoja temperatūrą, kaip sakant, ir tada jau derina tą sprendimą. Niekada nėra taip, kad sprendimas eina prieš 46 valstybių valią ir dažniausiai, kaip mes matysime, sprendimas bus iš žmogaus teisių pusę tik tuomet, kai pačių valstybių nacionaliniam lygmenyje daugiau negu pusė iš jų jau yra kažką tokio pripažinusios. O, jeigu nieko nėra, tai ir pripažinimo nėra.

Nekelia teismai tų revoliucijų, kadangi jie žino, kad, visų pirma, tai tas sprendimas bus nominalus, neefektyvus, o galų gale patys teismai irgi supranta, kad nu jie yra tam tikro būtent ne tik teisinio, bet ir politinio proceso dalis, ir teisė yra gyvas instrumentas. Negali fantastika veikti ten, kur, sakant, negali peršokti evoliucijos laiptelių.

Jeigu mes įtvirtinsime įstatymą... Kažkas, tarkim, sugebėjo pasižiūrėti 2500-uosius metus ir parsiveža iš ten įstatymą. Jeigu ji bandys pritaikyti 2025 metais. Akivaizdu, kad nieko nebus, todėl aš manau, kad praktika rodo, jog teismai teoriškai gali priimti sprendimus, bet praktiškai jų sprendimai niekada nebūna stipriai nutolę nuo politinio konsensuso, ir jokių revoliucijų teismai nekelia.

Su nedidelėmis išimtimis, nu aišku, galima kaip tokį ryškesnį pavyzdį pateikti Kolumbijos konstitucinį teismą, kuris 2016-ais, atrodo, metais pasakė, kad jeigu parlamentas nepriims įstatymo dėl santuokų, tai įsigalios teismo nustatyta santuokų reglamentavimo tvarka. Ir konstitucinio teismo pagrindu Kolumbijoje atsirado būtent santuokų lygybė, nes tenai teismas pats nustatė pagrindines taisykles, išdrišo. Bet Europoje kontinentinėje teismai taip nesielia, labiau tai galėtų būt būdinga bendrosios teisės tradicijos šalims: Jungtinei Karalystei, Jungtinėms Valstijoms. Ten teismai visada istoriškai buvo daug ne tai, kad drąsesni, ten tiesiog teisėtvarkos samprata buvo kita. Žodis *law* Jungtinėje Karalystėje visą laiką reikšdavo teismo sprendimą, o ne parlamento išleistą aktą. Pas mus atvirkščiai. Romėniškoj tradicijoj, kontinentinėj Europoj įstatymas yra tai, ką išleido parlamentas, o ne tai, ką teismas priėmė. Todėl mūsų požiūris į teismą yra kitoks, bet ne esmė.

Esmė ta, kad iš tikrųjų teismai nėra galingi ir, jeigu mes nacionaliniame lygmenyje, pavyzdžiui, susiduriame, kad mane gatvėje kažkas užpuolė, aš skambinu policijai. Policija sugauna blogietį, teismas jį nuteisia ir teismo sprendimas įvykdomas. Ten skiriama bauda, patupdomas į kalėjimą. Jeigu mes kalbame apie tarptautinę teisę, žmogaus teises, valstybės jas pažeidinėja ir nėra tarptautinės policijos, kuri gali paskambinti ir priversti pažeidėją vykdyti.

Vadinasi, teismai puikiai suvokia, kad tarptautiniame lygmenyje jie realios galios neturi, nors jie formaliai turi privalomo sprendimo galią, bet jo įgyvendinimo galios jo yra nulinės, priklauso nuo geranoriškumo kitų. Todėl kalbėt apie tai, kad teismas yra kažkoks ypatingas įrankis, ne, mes matome, kad vyksta pasaulyje kas tik nori, genocidai vyksta ir jokie teismai nieko nesustabdo, taip, kad čia yra iliuzija, kad teismas turi kažkokį ypatingą galią, jis jos turi tik tiek, kiek mes visi bendrai suteikiam jam galios, o jeigu bendro konsensuso nėra, tai tas sprendimas yra tik toks popierėlis, kaip ir bet kuri kita konvencija, deklaracija ar kažkas kitas.

T: Supratau. Dabar norėčiau paklaust apie teigiamas ir neigiamas bylinėjimosi dėl žmogaus teisių pasekmes. Jeigu galim pradėti nuo teigiamų, ar ir kokių matytumėt teigiamų pasekmių?

I: Nu teigiama yra tai, kad formaliai dar kol kas bent minimaliai laikomasi teisės Lietuvoje. Ir teigiama tai, kad pirmąkart, tarkim, gautas šeimos statusas, kad iš tikrųjų yra kažkokia apsauga, kad žmonės gauna tam tikrą ne tik moralinę satisfakciją, bet ir realias teises pasekmes, finansinę kažkokią tai kompensaciją gauna. Tai iš tikrųjų, vienas dalykas, kad tai yra realios teisinės pasekmės žmonėms suteikiamos.

Antras dalykas. Nors antraštės žiniasklaidos dažnai būna per skambios ir per provokuojančios, vis tiktai jos atkreipia dėmesį į problemą, į klausimą, ne tik į problemą. Nu ta prasme žmogaus teisės nėra problema, ir tolerancija irgi yra blogis žodis. Nu nereikia žmonių toleruoti, toleruojame mes blogybes, o

kitus žmones mes galim tik pripažinti ir gerbti, bet netoleruoti. Jeigu mes kitus toleruojame, tai jau savaime reiškia, mes jų nemėgstame. Tai reikia nuo to išsivaduoti pirmiausia.

Tai, vadinasi, tokie teismų sprendimai tiesiog viešina dalyką, reiškini, klausimą, suteikia jam dėmesio, ir jis tampa labiau matomas, labiau žinomas, o kuo daugiau reiškinys žinomas, tuo mažesnė nežinomybės baimė. Vadinasi, visuomenė tiesiog auklėjasi, kad, o, pasirodo, nu ir ką, priėmėm šitą dalyką ir pasaulis nesugriuvo. Tai turi viešinimo, auklėjimo funkciją šitas dalykas labai stiprią. Ne tik, kad formalią teisinę naudą konkrečioms pareiškėjams. Va tai čia yra tokios naudos.

Nu, neigiamos naudos, aišku, neigiamos žalos tos visos. Tai yra tai, kad viešumas gali būti dviašmenis kalavijas. Viešumas taip pat sunaikina ir žmogaus tą privačią erdvę. Žmogus, ypač konkretūs asmenys, susiduria su padidintu visuomenės dėmesiu, net jeigu jis ir nėra neigiamas, vargina tiesiog nuolatinis dėmesys, žurnalistų būriai ir taip toliau. Žmogus praranda galimybę gyventi vidutinį gyvenimą. Visi kaimynai kalba, visi kolegos darbe kalba, šeimos nariai kalba, klausinėja, ir tada tu turi visiems kiekvieną dieną tą patį per tą patį. Pavargsti tiesiog nuo to reikalo. Tai čia individualiam lygmenyje.

Aišku, būna ir didesnio susikiršinimo, tai vis tiek yra didžiulės grupės žmonių, kuriems nepatinka. Tai tie procesai gali vesti ir prie tam tikro radikalėjimo, kodėl gi ne. Kartais palankus teismo sprendimas gali išprovokuoti labai nepalankias bendravisuomenines tendencijas kažkokias kaip tik vat, taip sakant.

Nu paimkim kokį nors Sakartvelo atvejį. Nu atrodytų šalis kandidatė į Sąjungos narius. O dabar vyksta tokie procesai, kurie rodo, kad jinai tolsta nuo tos Europos Sąjungos. Tai vat ir viskas. Lygiai... Arba kaip, galų gale... Nu čia pačiam bendriausiam lygmeny. Jungtinių Tautų Chartija, pavyzdžiui. Mes ją priėmėm po II pasaulinio karo, kaip priemonę išlaikyti taiką ir niekada neleisti, kaip ten Chartijoje parašyta, įvykių, kurie papiktino žmonijos sąžinę. Bet praėjus šimtui metų, beveik šimtui metų, tie civilizacijos sąžinę piktinantys įvykiai tampa eiline kasdienybe, ir nieks nesipiktina labai smarkiai. Todėl tai tik rodo, kad nu kad, kad... Klausimas iš tikrųjų didelis, ar ta civilizacija tokia jau pažangi tai.

T: Kalbant apie tas neigiamas pasekmes, aš galvoju apie politinius klausimus, tai neretai tie sprendimai teismų sukelia kažkokį pasipiktinimą. Konstitucinis teismas, tarkim, viešojoje erdvėje vis dažniau kaltinamas tokiu politiškumu, ir galbūt matot riziką, kad tie sprendimai galėtų sustiprinti pastangas apriboti arba politizuoti teismus. Ir aš taip pat galvoju apie kelius pavyzdžius, sakykim JAV Aukščiausias teismas arba Lenkijos tas Konstitucinis tribunolas, kuris buvo stipriai politizuotas ir priėmė tokių kontraversiškų sprendimų. Tai, sakykim, į tą pusę ar matytumėt riziką, kad bylinėjimasis galėtų kažkokių būdu privesti prie dar tokių plačių neigiamų pasiekimų.

I: Ne aš nemanau, kad bylinėjimasis dėl žmogaus teisių savaime vestų prie didesnio ar mažesnio teismų politizavimo. Teismų politizavimas yra atskira problema, kuri savaime egzistuoja nepriklausomai nuo to, ar žmogaus teisės, bylinėjasi kažkas dėl jų, ar ne. Aš išvis, kaip sakiau, svarbiausia žmogaus teisė yra nuosavybė. Ir dėl to mes puikiai žinome, kad didžiausias politizavimas yra ne dėl tokių raudonų skudurų, kurie neturi materialinės vertės, nes žmogaus teisių pripažinimas neturi biudžetam jokios įtakos. Ar bus tas šeimos LGBT, ar jų nebus, biudžetui, tai nuo to nei šilta, nei šalta. Didžiausi visų teismų politizavimai

vyksta dėl klausimų, susijus su valdžia, politine korupcija, milijardinių aktyvų panaudojimu. Kitaip tariant, ten, kur pinigai, ten ir politizavimas, nes visi nori žmonės nuo senų senovės vieno dalyko: turto ir garbės. Viskas. Vieninteliai motyvai, kurie kažką. Žmogaus teisės taip, kaip LGBT teisės, nėra tai, kas duoda turto ar garbės ar valdžios, todėl čia nėra tas lemiamas faktorius, kuris politizuotų.

Dabar Konstitucinis teismas ar Aukščiausias teismas, absoliučiai jokio skirtumo, kokį teismą mes politizuosime. Amerikiečiai neturi konstitucinio teismo. Konstitucinio teismo atsiradimas yra Austrijos reiškiny, Hanso Kelzeno išradimas, teisininko, maždaug amžiaus vidurio XX.

Ir iš esmės tai vėlgi neturi reikšmės, kaip mes politizuosime tą procesą. Konstitucinė teisė visada buvo politizuota. Prisiminkime garsiąją JAV 1802 metų Madison bylą, taigi vėlgi buvo ne apie tai... Tai yra pirmoji byla, kurioje buvo pasakyta, kad kažkas, kažkoks teisės aktas, nesvarbu, koks, nu svarbu, koks, bet prieštarauja konstitucijai, kad kažkas prieštarauja konstitucijai, o kas prieštarauja? Juk ne apie žmogaus teises ten buvo kalbama. Ten buvo kalbama apie politinio proceso rezultatus, politikų konfliktas, politikų nesutarimas. Reikėjo išrasti naują įrankį, kaip pridengti politinę korupciją, ir puikų įrankį sugalvojo: kažkas prieštarauja konstitucijai. Tai visais laikais ta konstitucinė teisė visų pirma buvo tam tikrų politinių procesų instrumentalizavimas per teisinius mechanizmus.

Todėl sakyti, kad kažkas čia labai reikšminga, ne, žmogaus teisės niekada nebuvo tas variklis, kuris apskritai sukurtų konstitucinę teisę kaip reiškinį. Nemanau. Ir dėl to tie politizuoti paskyrimai būdingi tiek Lietuvai, tiek ne Lietuvai, tiek Amerikai. Mes matome, kad jeigu atėjo demokratas ir respublikonas į valdžią, vat Trumpo paskyrimai. Trumpo paskyrimai paskutiniai į konstitucinį, į šitą, į aukščiausiąjį teismą nu akivaizdūs, nu, kaip sakant, pagal partinę liniją.

Lygiai taip pat ir Lietuvoje, nu atvertas, sukurti neigiami precedentai, kai politikai, ką tik šviežiai buvę Seimo nariais, yra skiriami į teismą. Ir dabar aš nenoriu apie tai kalbėti, negaliu, kadangi šiuo metu kaip tik sprendžiama Konstituciniame teisme teisėtumas tokio paskyrimo, ir aš savo nuomonės jau nebesakysiu, va, dėl interesų konflikto galimybės. Bet pats... Šią problemą sukelia šiuo atveju ne tiek Konstitucinis teismas, kiek patys politikai, skirdami tokiais būdais kandidatus, reiškiasi. Tai va...

Žodžiu, trumpai sakant, nemanau, kad dėl žmogaus teisių klausimų bylų tas politizavimas gali didėti ar mažėti. Čia nėra reikšmingas faktorius. Čia labiau politikai, kurie Seime, pavyzdžiui, kurie skiria naujus kandidatus į Konstitucinį teismą, jie politizuoja, kad dabar jau nori politinės vertybės, kad atitiktų tam tikras moralines, politines vertybes, kandidatai į Konstitucinį teismą. Kad politikai iškelia tokius reikalavimus irgi mes matome.

Tai, kad yra rizikos politizuoti konstituciniam teismui dar ir žmogaus teisių požiūriu. Nu, yra tokių prielaidų. Niekur čia nedingsi, bet tai ne vakar ir ne užvakar atsirado. Tai vat.

T: Dar kitas aspektas, kurį norėčiau paliesti, tai, kaip politinė valdžia ignoruoja teismo sprendimus, nesiima veiksmų juos įgyvendinti, ar kaip dabar kalbama, gali ir stabdyti teismų sprendimų įgyvendimą. Čia galvojo apie dabartinę situaciją su Teisingumo ministerija. Kaip jūs tai vertinate? Ar tai, jūsų akimis, yra galima laikyti kažkaip demokratinio proceso dalimi?

I: Demokratinio proceso dalis neabejotinai yra galimybė turėti skirtingas nuomones, bet jeigu tas nuomones turintis asmuo užima pareigas tam tikras, jis turi paisyti Konstitucijos, o ne savo nuomonės, visų pirma. Lygiai kaip ir žmogus, kuris, tarkim, aš nekalbu apie konkrečius prezidentus, bet, tarkim, žmogus, kuris tampa prezidentu ar prezidentu. Akivaizdu, kad namuose su savo sutuoktiniu gali apie ką nors kalbėtis, bet tai, ką jie kalbasi savo namų aplinkoje, nu... Visų pirma, yra ribos, kiek jie gali kalbėtis, kad nebūtų valstybės paslapčių atskleidimo. Ir kitas dalykas, ką jie gali kalbėt viešai. Tai kuo aukštesnės pareigos, tuo mažiau lieka erdvės asmeninei nuomonei. Vadinasi, Konstitucija ir pareigų našta įgauna lemiamą reikšmę.

Tai šiuo atveju ministerija, nu taip, ministerija yra politinė, vis tik institucija. Ir mes turime tam tikrą Vyriausybės sudėtį, Vyriausybės rinkinį, ir Vyriausybė įgyvendina savo politinę darbotvarkę. Ta darbotvarkė yra politinė. Vadinasi, jina gali būt bet kokia. Konstitucijai neprieštarauja pats faktas, kad kažkas turi požiūrus, bet visada yra ta magiška riba, o kurioj vietoj ta politinė darbotvarkė peržengia žmogaus teisių ribas arba kitas ribas.

Tai gerų atsakymų niekada nebuvo ir dar ilgai nebus. Kadangi, na, bet koks toks pernelyg prievartinis mechanizmas irgi yra pavojingas, nes mes turim suprasti, jeigu mes ribojame kažkokią galimybę kažkam reikšti mintis, laisvę, saviraiškos konvencijos, EŽTK Konvencijos 10 straipsnis... Dviašmenis kalavijas. Mes labai uoliai norėdami kovoti su dezinformacija, diskriminacija ir taip toliau galim prieiti prie situacijos, kai visi bus užčiaupti ir visi bijos išreikšti savo tikrą nuomonę, kad ir kokią kontraversišką, aštrią, bet tai bus totalitarizmas, o ne demokratija.

Todėl žmogus, turėdamas labai blogą tokią, negražią nuomonę, irgi turėtų turėt galimybę ją turėt, kadangi nu kitaip... Tai va...

Tai aš turiu omeny, kad, pavyzdžiui, kai kurios konstitucijos netgi turi mechanizmus. Paimkime Slovėnijos konstituciją, kurioje pasakyta, Lietuvoj to nėra, lietuviškoj konstitucijoj, kad negalima rengti referendumų dėl žmogaus teisių klausimų. Bet, nepaisant to, Slovėnijos konstitucinis teismas ar 2015 metais išaiškino, kad nu tiek to, dėl santuokų vienos lyties galima rengti referendumą. Na, kaip suprasti? Lyg ir draudžia konstitucija, bet buvo surengtas referendumas. Tai va. Na ir, nepaisant visos tos kontraversijos, galiausiai Slovėnija vis tiek turi santuoką.

Bet vėlgi tas pats ir Lietuvoj. Reikia kalbėti apie principus, o ne apie jų įgyvendinimo būdus. Principas yra tas, kad žmogus vis tiek turi turėti galimybę palaikyti kažkokias pozicijas. Svarbu, kad jos, tos pozicijos nevirstų šiurkščiais žmogaus teisių pažeidimais. Bet kur ta linija? Kur gali atimt iš ministro kaip politiko galimybę sakyti kažką, nu yra, kaip yra, bet mes turime mechanizmus, kaip tai įveikt teisiniais būdais. Bet jeigu mes tai bandysime įveikti nuomonių cenzūra, mes atversim kitą Pandoros skrynią. Tai aš sakyčiau, aišku, kad gal ir piktina, bet galimybė piktintis ir galimybė reikštis yra svarbiau negu atėmimas galimybės piktintis ir atėmimas galimybės reikštis. Tai va.

T: Tai pabaigai labiau praktinis klausimas. Mane domino toks aspektas, kad, sakykim, jeigu partnerystės klausimas būtų sprendžiamas parlamente, būtų galima nuspręsti dėl suteikiamų teisių apimties ir įvairių aspektų. Dabar, kai sprendimai yra priimami teismuose, atrodo, yra daug neaiškumo, kokios teisės priklauso partneriam. Viešojoje erdvėje irgi šitą girdim aspektą. Tai kaip vertinat šitą bylinėjimosi ir veikimo per teismus problemą.

I: Nu tai aišku tai, kad iki bylinėjimosi iki teismų teisių buvo iš esmės lygiai nulis. Dėl to turime teoriškai šiek tiek daugiau negu nulį. Bet nedaug daugiau negu nulį šiuo metu. Bet tai toks ir buvo supratimas ir sumanymas. Bent jau mano, kiek aš vedu savo bylas.

Aš nežinau, ką kiti aktyvistai galvoja, bet aš ne aktyvistas, aš kaip teisininkas dirbu savo darbą, tai reiškias, atstovauju savo klientų interesams ir matau, kad geriausias sprendimas šioje situacijoje yra būtent eiti lašas po lašo, žingsnis po žingsnio.

Mes, šiuo metu... Reikia atskirti du dalykus. Registraciją tam tikrų dalykų nuo turinio. Turinys yra teisės ir pareigos. Tai šiuo metu ginčas vyksta teismuose ne dėl turinio, o dėl formos, dėl registracijos. Kitaip tariant, mes pripažįstam šeimą, šeimos statusą ir sakom, nu tai ką dabar, kur ją registruosim, tas šeimas.

Ir nėra kur juos registruoti. Registrai nepritaikyti, ir net nenorima registruoti. Teisingumo ministerija sako: neregistruosim šiais metais tikrai ne, o pagal Seimo užregistruotus teisės aktų projektus, mes matome 2027 ir 2028 metai. Vadinasi, šioje kadencijoje nenusimato, jau tiek man aišku. Tai va. Tai šiuo metu Lietuva yra tiek atsilikusi, kad ginčas vyksta net dėl registracijos tvarkos.

Mes dar net nepriėjome prie teisių ir pareigų. Todėl akivaizdu, kad lygiagrečiai turi vykti teisinis procesas toliau, nes politinis procesas dar ilgai neduos mums... Politinis procesas šiuo metu ieško būdų, kaip sukaišiot pagalius į registracijos tvarkos nustatymą, iki teisių mes net neprieinam, o teises iškovosime irgi teisminiu keliu, vienas po kitos.

Todėl bus iš pradžių ten teisė į paveldėjimą, galbūt kažkur, iškilus poreikiui, kitur bus dar kitokia teisė. Tai va. Bet tai yra vis tiek gerai, kadangi tai, ko neduoda politikai iš karto, bus pasiekta galbūt žingsnis po žingsnio. Vienas iš kelių yra būtent lašas po lašo. Yra ir kitų kelių, bet aš kažkodėl dėl jų irgi esu skeptiškas.

Nes, jeigu nori gauti viską iš karto, tai reiškia, kad kažkoks teismas, ir akivaizdu, kad jau nelietuviškas tai bus, turėtų pripažinti lygybę visų šeimų. O tai reiškia, kad revoliuciją reik sukelti, bet tokią revoliuciją aš nelabai įsivaizduoju, nes niekada jos ir nebuvo. Todėl jeigu EŽTT ką nors pasakytų tuo klausimu arba Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, kiek jis šiandien pasakė, visai ne tai. Jis kalba apie apskaitą, įtraukti į apskaitą kitą šalį sudarytą... Ir sako, teisių ir pareigų tai nesuteikia. Tiesiog apskaitymas, kad pora X Danijoje ar kažkur kitur sudarė santuoką, viskas ir tiek. Užregistruojam tokį faktą, pliką faktą, kuris Lietuvoje jokių teisių ir pareigų nesuteikia. Tai dabar, kad šiandien tokį dalyką tokį minimumą pasakęs Europos Teisingumo Teismas, ir rytoj pasakytų, kad jums visiems duodu pilną santuoką. Nu čia fantastika. Lygiai tas pats, šiuo metu aš turiu bylą Europos Žmogaus Teisių Teisme, kurioje pora reikalauja santuokų lygybės pagal Konvencijos 12-ą straipsnį. Ne pagal 8-ą, kaip anksčiau eidavo visos kitos šeimos, pagal 12-ą, santuokų lygybę. Nu, vilčių yra teorinių, bet aš netikiu, kad teismas mums tai duos. Todėl akivaizdu, kad nėra šaltinio, nėra jėgos, kuri galėtų duoti tą lygybę tikrąją visiems. Politikai neduos, teismai neduos, dėl to teismuose mes galėsime iškrovoti tik tai, kas žingsnis po žingsnio, po vieną teisę kiekvienoj naujoj byloj, nes tiesiog nėra alternatyvų šiuo metu. Bet tai irgi veikia. Po vieną teisę yra geriau negu nieko. Nors istorijos vadovėliai rašys apie tai, kaip apie tam tikrą... Lygiai kaip mes dabar juokingai skaitome galbūt apie Viduramžių ten inkvizicijas, nu, kažkas iš mūsų juoksis, kad skaitydamas apie tai, kad žmonėms reikėjo va tokiu būdu bylinėtis. Viena pora turi pradėti šimtą bylų teisme, kad

gautų padorų komplektą teisių. Nu... Nieko nepadarysim. Bus tokie istorijos vadovėliai. Jau galima numatyti, kaip juoksis iš mūsų ateities karto. Bet mums, mūsų kartai teks tai išverti rimtu veidu.

T: Tai tiek iš manęs bus, nebent dar kažką norėtumėt pridėti, papildyti, kas jums atrodo svarbu šioje temoje.

A2

T: Tai pradedu įrašą. Šiandien yra 2026 m. kovo 16 d. Pranešu, kad galite bet kuriuo metu nutraukti dalyvavimą tyrime. Ar patvirtinate, kad savanoriškai sutinkate dalyvauti tyrime, kad šis pokalbis būtų įrašomas ir kad nuasmeninti duomenys būtų naudojami tyrime?

I: Taip, sutinku.

T: Ačiū. Tai ką galim tada pradėti nuo jūsų amžiaus ir gyvenamosios vietos?

I: Gyvenamoji vieta – Vilnius, amžius 38.

T: Tai gal galit tiesiog papasakot, kaip jūs susidūrėt su visu bylinėjimusi dėl partnerystės teismuose, kaip jūs įsijungėt į šitą procesą?

I: Tai aš esu advokatė, mano darbas yra atstovauti žmonės teismuose, o susidūriau dėl to, kad man tai yra įdomu ir svarbu, ir man atrodo, kad reikia žmonėms padėti. Ta prasme, kad skirtingų lyčių asmenys paprastuoju būdu gali įteisinti savo santykius, o vienos lyties asmenys susiduria su tam tikrais sunkumais, ir ne visi gali pasinaudoti šita galimybe, kai jinai atsirado dėl to, kad neturi teisinio atstovo. Ir tai... O pradėjau atstovauti žmones, nes savo aplinkoje artimoje turiu žmonių, kurie norėjo registruoti ir kuriems galėjau padėti.

Ir taip pat nusprendžiau parašyti [Organizacijai], kurie ieškojo advokatų, kurie galėtų pro bono apsiimti atstovauti poras. Tai aš susisiečiau su [Organizacijai], kad galiu apsiimti atstovauti pro bono paras ir joms padėti.

T: O iki šito šito įsitraukimo ar kažkokiu būdu užsiėmėte, nežinau, ar tai bus kažkoks politinė veikla, aktyvizmas dėl žmogaus teisių, kova dėl partnerystės ir taip toliau?

I: Ne, nu politinė veikla tikrai ne.

T: Gerai. Tai jūs susisiekt su [Organizacija] po to, kai pamatėt ten kažkokį kvietimą viešą?

I: Taip. Buvo [Vardas] parašęs Feisbuke, kad ieško advokatų, kurie galėtų apsiimti, tai aš tiesiog tiesiogiai susisiečiau su...

T: Gal pamenate, kada tiksliai čia buvo maždaug?

I: Buvo praeitų metų pavasaris, jau po Konstitucinio teismo nutarimo, neprisimenu, kada tiksliai, bet buvo balandis, gegužė, maždaug taip.

T: O kaip tada atrodo, visas tas nežinau, ar buvo kažkoks strategavimas, ar aptarimas, kokios bylos vyks?

I: Ne, tiesiog buvo paklausta: kiek porų galite apsiimti? Aš pasakiau savo skaičių, kiek iš jų galiu paimti porų, ir tuomet tiesiog žmonės susisiektė asmeniškai ir tuomet... Kažkokio bendro strategavimo nebuvo. Tai yra mano, kaip advokatės, strategija, ką rašyti, kaip rašyti.

T: O galit truputį plačiau, nežinau, ar turėt skirtingų bylų, nes čia, kai kalbėjau su, sakykim nevyriausybinių organizacijų atstovais, tai kalbėjo, kad yra įvairių tų bylų, sakykim, na, ten nežinau, tiesiog registravimo partnerystės iki nežinau, ten aiškinasi kažkokias paveldėjimo tvarkas ir taip toliau. Kiek jums įvairių bylų?..

I: Ne, tai mano bylos, tiek iš asmeninės pusės, tiek ir iš [organizacijos] pusės, buvo teisme išimtinai susijusios su... [Aš labai atsiprašau] su partnerystės registravimu. Tai buvo apie tai, tas bendradarbiavimas su [organizacija] buvo išimtinai tik apie asmenų, kurie nori registruoti partnerystę po Konstitucinio teismo nutarimo, kad jiems padėti surašyti procesinius dokumentus ir atstovauti teismuose būtent tik dėl partnerystės registravimo. Jokių kitų klausimų mes neapsiėmėm, nes tai buvo projektas tuo klausimu konkrečiai.

T: Mhm. Supratau. Tada jei galim bendriau jau kažkiek žiūrėt, tai kodėl, jūsų manymu, sakykim, kai kurie žmonės, organizacijos arba, sakykim, [organizacija], galbūt galima taip interpretuoti, kad renkasi pokyčius siekti per teismus?

I: Tai šiuo atveju tiesiog nebuvo kitos galimybės, jeigu mes šnekame apie partnerystės įregistravimą vienos lyties poroms, tai, kreipiantis į civilinę metrikaciją, civilinės metrikacijos įstaigos atsisakydavo registruoti partnerystę, nes tai neatitinka Civilinio kodekso nuostatų. Tai žmonės, kurie norėjo įteisinti savo santykius, kitos galimybės neturėjo. Arba kreipiesi į teismą ir registruoji partnerystę, arba ta partnerystė nebus pripažinta.

T: Mhm. O jūs, sakykim, laikėt, nežinau asmeniškai svarbiu, tuo kažkokiu motyvu, kad nebuvo kažkokio politinio sutarimo ir tada reikia eiti per teismus. Ar jums kažkaip... Matėt kažkokią tokią misiją labiau politinę ar?

I: Ne, aš politinės misijos nematau. Kaip... Šitoj vietoj aš mačiau savo, kaip advokatės, kuri turiu teisinių žinių, kad aš galiu padėti žmonėms. Tai dėl to, kad aš turiu tas žinias ir turiu tuos gebėjimus atstovauti, aš asmeniškai galvojau, kad aš turiu ir galiu padėti žmonėms dėl to, kad aš tiesiog manau, kad yra neteisybė, kad žmonės apskritai turi kreiptis į teismą. Aš džiaugiuosi, kad išvis atsirado tokia galimybė, kad žmonės gali įteisinti partnerę, nors vis dar manau, kad yra neteisinga, kad vieni turi kreiptis į teismą, kiti gali nueiti į civilinę metrikaciją, paduoti dokumentus ir nieko... Bet man atrodo pamiršau dar atsakyti į dalį klausimo.

T: Stengiuos kažkaip vat neišprovokuot, bet tiesiog įdomu, ar matot, vat kažkokią platesnę tokią misiją. Daugelio pašnekovų, tai, pavyzdžiui, klausiu, ar šitomis bylomis, sakykime, siekiama tikrai teisinių pokyčių, ar galbūt ir kažkokių platesnių politinių, socialinių pokyčių. Tai įdomu, ar čia jūs matot?

I: Tai aišku, kad aš manau, kad nu... Galvoju, kaip čionais sudėlioti mintis. Aš manau, kad yra visai svarbu, kad žmonės kreiptųsi į teismą, tie, kurie nori, kad jiems būtų pripažinta ta partnerystė. Dėl to, kad vis tiek ne visi nori išsiviešinti, kiekvienas gyvena atskirą gyvenimą ir visuomenės nuomonė daugeliu atvejų yra neigiama, ne visais. Tai ne visi žmonės nori eiti į teismus ir nenori oficialiai registruoti

partnerystes. Bet aš manau, kad tai yra pakankamai svarbu dėl to, kad, kai valstybę pripažins partnerystę ir yra įsiteisėjęs teismo sprendimas, tie žmonės yra laikomi partneriais, jie jau turi tam tikras teises ir pareigas. Ir tuomet ten tam tikrais atvejais, ar, nežinau, Migracijos departamente, ar ligoninėje, ar kažkur jie galės parodyti tą teismo sprendimą. Ir jeigu žmonių kažkokia bus asmeninė, nors ir neigiama nuomonė, jie gali, reiškia, pasilaikyti sau, nes jau bus valstybės sprendimas. Ir, ta prasme, kad valstybė mus pripažino partneriais tai, aš manau, kad yra pakankamai svarbu, kad kai jau valstybė pripažins metai iš metų, gal ir ta visuomenės nuomonė kažkiek pasikeis arba bus tie žmonės priimami, kad, nu, realybėje yra įvairios poros. Tai taip, aš manau, kad tai yra labai svarbu ir...

T: O dar įdomu, kai kurių pašnekovų klausiu pokalbių pabaigoje, bet įdomu, pavyzdžiui, jūs savo bylas laikot visas strateginėmis? Ar, pavyzdžiui, yra tos pirmos bylos, kurios ten ledlaužės, o kitos tiesiog, galima laikyti, kaip nežinau grynai tokį teisinį ginčą, bet be kažkokios platesnės misijos.

I: Aš, žinokit... Dėl to, kad mano byla viena buvo pati pirma Lietuvoje. Sprendimas nebuvo pats pirmas, nes teisėja išėjo atostogaut. Byla buvo pati pirma. Nu tai taip, jos visos iš esmės, tos pirmos bylos, nes jos buvo pačios pirmos Lietuvoje, jos buvo strateginės. Dėl to, kad mes nežinojom, kas bus, kaip bus, kaip teismai, ta prasme, kaip jie nagrinės, kaip reaguos, kokie bus sprendimai. Tai jos buvo strateginės. Bet po to jau ten, rudenį kokį, kurie žmonės kreipėsi, tai jau jos, nu, iš tos teisinės pusės jau buvo aiškiau. Tos pirmosios vasaros bylos, tai taip, jos buvo strateginės žiūrint Lietuvos mastu, kad jos suformavo praktiką ir teismams. Ta prasme, kad ir teismai po to galėjo vadovautis tom pirmosiom bylom, suprasti, ką jie čia turi daryt ir kokius sprendimus turi priimti, ir kad jie gali priimti ir turi priimti sprendimus ir pripažinti tas partnerystes, individualias poras aplinkybes, įrodymus ir panašiai.

T: Okay, tai labiau tos pirmosios yra tokios strateginės.

I: Man asmeniškai pirmos yra strateginės. Bet Lietuvos mastu aš manau, kad vis dar yra apskritai visos partnerystės pripažinimo bylos, jos vis dar yra strateginės dėl to, kad procentaliai jų nėra baisiai tiek daug, ir vis dar visuomenė, kartais atrodo, būna šokiruota, kad pripažino partnerystę.

T: Man čia vienas pašnekovas sakė, kad kol nebus įstatymiškai sutvarkytų, tai galim, sakykim, visas laikyt tokias. Gerai, tai pora susijusių klausimų, tai vienas būtų, ar bylinėjimąsi teismuose laikote efektyviu būdu siekti pokyčių ir kodėl?

I: Nu taip, dėl to, kad tai yra vienintelis būdas šiuo metu siekti tų pokyčių. Dėl to, kad kol Civilinės metrikacijos įstaigos neregistruos žmonių partnerystės taip, kaip registruoja skirtingų lyčių asmenų santuokų, tai kito būdo nėra, kaip tikrai kreiptis į teismą. Tai taip, tai yra efektyvu.

T: O ar tai teisingas būdas siekti pokyčių ir taip pat kodėl?

I: Tai čia yra sunku atsakyti. Ar teisingas būdas iš man, iš moralinės pusės? Ne, aš manau, kad nereikėtų į žmonių asmeninį ir privatų gyvenimą įvelti teismo, turint omeny, kad tai yra, mes šnekam apie santykių pripažinimą. Aš nematau, kad teisėjas čia turi spręsti, jeigu žmonės laiko save pora ir nori oficialiai įregistruoti savo santykius, ten partnerystę ar santuoką, kad tam reikėtų įvelti teismą. Aš manau, kad yra nesąžininga, kad skirtingos lyties žmonės tai neina į teismą ir neaiškina, kaip jie vienas kitą myli, kiek metų gyvena kartu, ar kas moka už vandenį. Niekas jau neklausia ir niekam nėra įdomu, o teisme tu turi įrodinėti, kiek tų metų esi kartu, kas moka, kodėl čia yra svarbu ar panašiai.

Tai iš moralinės pusės, aš manau, kad ne, neteisinga, bet ir kitos pusės, tai vėlgi sakau, kad nu tai yra vienintelis būdas. Tai džiaugiuosi, kad bent jau tas būdas šiuo metu yra, kad jisai veikia ir teismai tokias bylas sprendžia ir priima sprendimus. Bet vėl, tas veikia, taip, teismai priima sprendimus, tie sprendimai įsiteisėja – jie nėra registruojami.

T: Dar vienas klausimas tada, ar šitas procesas yra prieinamas visiems, turiu omenyje, su kokiais barjeriais gali susidurti žmogus, norintis, sakykim, nežinau, kaip čia įregistruoti savo partnerystę teisme?

I: Tai barjerai yra tie, kad daugelis žmonių vis tiek neturi teisinio išsilavinimo ir negali patys procesinių dokumentų, nežino, kaip juos surašyti, nežino, kam teikti, kokia forma ir panašiai. Tai yra, pakankamai gali būti sudėtinga žengti tą žingsnį, jeigu tu neturi pakankamai lėšų kreiptis į advokatą arba jeigu nesugalvoji, kad, nu va, tu tuo metu, kada buvo advokatų, kurie galėjo pro bono teikti paslaugas apskritai, tai aš manau, kad daugelį gali atgrasyti tai, kad nu tau reikės... Tu gyveni, nežinau, 20 metų su savo partneriu ir dabar tau sako, taip, tu gali įregistruoti, bet tau reikės sumokėti dar kažkiek tai šimtų eurų advokatu, tau reikės dar sumokėti žyminį mokestį valstybei ir dar palauk kažkiek mėnesių, tuomet tavo partnerystė bus pripažinta. Na, tai čia tokie, nu... Manau, kad yra tos kliūtys, nes... Nebūtinai tu pažįsti advokatą, nebūtinai tu žinai, į ką kreiptis. Na, čia daug tokių aspektų.

Viena gal yra tam tikra visuomenės dalis Vilniuje, kur yra vieniems paprasčiau. Kitiems gali būti sudėtingiau. Ir turėti pinigų, ir sugalvoti, ir kreiptis, ir nepabijoti.

T: O kaip jums pačiai sekės, sakykim, ruoštis tom pirmom bylom, ar buvo sudėtinga kažkaip?

I: Nu buvo įdomu dėl to, kad nu kaip ir nelabai yra su kuo pasitarti, ir tu žiūri į tą Konstitucinio teismo sprendimą ir galvoji, hmm, ką čia dabar reikia rašyti. Kaip ir žinai, ką reikia rašyti, nu, iš bendro išprusimo ir tu supranti, kad čia teisme nėra labai sudėtingos bylos, bet tas pirmasis rašymas tai taip, buvo toksai, kur nuo to, kad kokios čionai šalys turi būti... Nu irgi, kaip ir aišku, bet vis tiek tuomet kvestionuoji kiekvieną savo žingsnį dėl to, kad tu nežinai, kaip yra. Po to jau, kurie prisijungė po kelių mėnesių, tai yra labai paprasta, tu pasiimi, jau tau yra viskas sudėliota ir viskas yra aišku. Tos pirmos tai buvo toksai, kur kiekvienam žingsnyje bent jau aš save kvestionavau, nors kaip ir žinojau tuos atsakymus, bet toks, du kartus pergalvoji, ar tikrai taip. Dėl to, kad nenori pakenkti žmonėms, nes čionais yra vis tiek yra labai asmeninis ir jautrus klausimas, ir iš tikrųjų niekas nežino, kaip reikia daryti, kaip teisingai suformuluoti reikalavimus, teisingai įtraukti šalis ir panašiai. Tai buvo to pagalvojimo, kaip čionais reikia daryti, ir vis tiek iki galo, kol nebuvo to pirmo teismo sprendimo, tu nežinai iki galo, ar tu čia tikrai teisingai padarei.

T: O turėjot su kažkuo pasikonsultuoti išvis?

I: Aš tuo metu, kada rašiau, tai ne, aš nepažinojau asmeniškai nei vieno kito advokato ir nežinojo tokių advokatų, kurie apsiėmė šitas bylas.

T: O šiaip visos bylos sėkmingai praėjo, ar reikėjo, kažką, nežinau, koreguoti strategijas, argumentus?

I: Ne, viskas buvo gerai, praėjo. Vienoj byloj tiesiog yra pateiktas apeliacinis skundas iš civilinės metrikacijos įstaigos, ir dar apeliacinės instancijos teismas nėra priėmęs sprendimo, tai mes nežinome, koks tas sprendimas bus. Nes pirmos instancijos teismo sprendimas buvo teigiamas, buvo partnerystė, bet civilinė metrikacija pateikė apeliacinį skundą ir... Tai žiūrėsime, na, gali... Apeliacinės institucijos

teismas palikti pirmos instancijos teismo sprendimą nepakeistą, gali grąžinti pirmajai instancijai, gali palaikyti, tai nu nelabai žinom, kas bus. O visos kitos bylos, taip, taip.

T: Jeigu gali paklaust, kodėl taip vienoj byloj apskundė?

I: Nu, nes kitas miestas negu Vilnius. Ne, nu ta prasme, kodėl apskundė, nes nu jie apskundė. Jie nesutiko su pirmosios instancijos teismo sprendimu ir jie pateikė apeliacinį skundą. Nu čia toks labai iš tikrųjų labai netikėtas buvo, dėl to, kad nė vienoj kitoj byloj tikrai civilinė metrikacija neskundė. Nu, apskundė...

T: Tai čia klientai iš kažkur, iš kitos Lietuvos dalies?

I: Ne Vilnius.

T: Ok, gera, truputį aptarėm tas abejones ir, sakykim, barjerus. Manau, kaip ir galime judėti tada toliau. Čia irgi bendresnė, jau labiau ta politinė dalis. Ar teko girdėti kritiką, kad strateginis bylinėjimasis teismuose dėl žmogaus teisių tarsi apeina demokratinį procesą arba gali būti ėjimas prieš visuomenės valią? Kaip jūs į tai reaguojate ir ar pati mąstote apie šito proceso demokratiškumą? Čia labiau turima omeny tas strategines bylas.

I: Kad tai neatitinka demokratinių principų?

T: Čia yra tam tikrų, taip, politikų kritika, kad, sakykime, ėjimas per teismų, siekiant ten partnerystės įteisinimo ir taip toliau, vat, apeina daugumos visuomenės valią ir taip toliau.

I: Nu, aš nesutinku dėl to, kad visų pirma, tai Konstitucinis teismas yra priėmęs nutartį, kuria įgalino poras tiesiogiai kreiptis į teismą. Tai... Tas bylinėjimasis yra Konstitucinio teismo nutarties vykdymas. Nu tų įgalinimų, kuriuos suteikia Konstitucinis teismas, vykdymas.

Kitas aspektas yra... Partnerystės institutas yra Civiliniame kodekse, tiesiog per 20 plius metų įstatymų leidžiamoji valdžia nepriėmė įstatymų. Tai... Tai, man atrodo, tai yra įstatymų leidžiamosios valdžios darbo neatlikimas. Ta prasme, įstatymų nepriėmimas, nors tai turėjo būt padaryta prieš daugiau negu 20 metų. Tai aš nemanau, kad čia yra apeinama demokratija. Aš manau, kad atvirkščiai, tai yra pagaliau kitais būdais, įstatymų leidžiamoji valdžia, kai nevykdo savo įsipareigojimų priimti įstatymus, ko jau kažkiek metų, jau gerokai per daug. Bet bent jau dabar yra sukurti kiti įrankiai, kaip žmonės gali įgyvendinti savo teises.

Ar čia prieš visuomenės valią? Na, mano valia yra kitokia. Mano aplinkos valia yra kitokia. Nu, aš manau, kad ir atsižvelgiant į žmogaus pagrindines teises, tai valia irgi yra kitokia. Tai čia toks, kur kieno valia. Nu, ar yra aišku, kiek žmonių palaiko ar nepalaiko? Nu... Aš manau, kad... Nėra apeinama, kad pagaliau taip yra įgyvendinamos teisės, kurių neužtikrino per 20 metų įstatymų... Valdžia, nors tai jie privalėjo tai padaryti.

T: Mhm, gerai. Kaip ir atsakėt, bet kitas klausimas, jei galit dar kažką pakomentuoti, labai panašus, kad kai kurie irgi sako, kad teismo sprendimai tarsi uždaro tas diskusijas dėl politinių klausimų, pateikdami vieną atsakymą apriboja kitus sprendimus irgi, net jeigu visuomenei jiems galimai pritartų labiau. Tai čia ką galiu paminėt kaip pavyzdžius, tai sakykime Teisingumo ministrė ką ten kalba apie Artimo ryšio įstatymus, arba kiti politikai irgi siūlo alternatyvius kažkokius sprendimus, ne Partnerystės įstatymą. Tai kaip jūs tai vertinate?

I: Žinokit, pakartokit per klausimą, nes jau kažkaip nebesuprantu tiksliai. Apskritai kaip vertinu Teisingumo ministerijos pasisakymus ar?

T: Galite šitais reaguoti, bet tiesiog, kad kai kurie irgi kritikuoja, kad teismo sprendimai pateikia tokį vienas atsakymą. Vieną galimą sprendimą ir apribojo kitus galimus sprendimus. Tai kaip jūs pati tai vertinate?

I: Toksai, kur jeigu įstatymų leidžiamoji valdžia būtų norėjusi sureguliuoti šitą klausimą, jie turėjo 20 kažkiek metų jį sureguliuoti. Jie jo nesureguliojo, kol nebuvo priimtas Konstitucinio teismo išaiškinimas, kaip tai galima daryti. Tai dabar kritikuoti, kad teismai turi teisę priimti sprendimus, kai jūs 20 metų nepriėmėte įstatymo, nu nematau, kad tai yra teisinga. Tai visiems būtų buvęs paprastesnis gyvenimas, jeigu jūs laiku būtumėte priėmę tinkamus įstatymus. Nu, akivaizdu, kad nenorėjo to padaryti. Tai aš manau, kad teismo viena iš funkcijų yra užtikrinti žmonių teises, kada, nors ir nėra įstatymų, bet nu, turi tos teisės būti įtvirtintos. Tai va.

T: Gerai, puikiai. Tada kitas klausimas, nežinau, ar pati sutiksate su tokiu vertinimu, kad politiškai svarbūs klausimai vis dėlto yra sprendžiami teismuose, o ne parlamentuose. Ką jūs manote apie tai? Apskritai, ar sutinkate?

I: Nežinau, politiškai... Čia toks, kur labai... Kas yra politiškai svarbūs klausimai? Man atrodo, kad čia labiau yra gal...

T: Gal vertybiškai, sakykim, kur yra nesutarimų.

I: Vėl, vat, kiekvieniems tos vertybės yra skirtingos. Hmm... Manau, kad teismuose yra sprendžiami tie klausimai, kurių politikai nenori priimti Seime dėl to, kad jų ne tai kad reputacijai, bet dėl to, kad tokių klausimų priėmimas nepatiktų jų rinkėjams, ir jie atsisako priimti tokius klausimus ir palieka šitą galimybę teismams, nusimesdami nuo savęs pareigas. Tai taip, tokie klausimai yra sprendžiami teismuose dėl to, kad tuomet politikams yra paprasčiau nespręsti šitų klausimų ir neprarasti rinkėjų. Bet ar čia politiškai, vertybiškai svarbūs klausimai visada tikrai yra sprendžiami teismuose, na, turbūt, kad ne, nu nes priklauso, priklauso, kokie klausimai.

T: Gerai, dar norėčiau, jeigu galėtumėt, taip bendriau pamąstyti. Strateginis bylinėjimas, sakykim, dėl žmogaus teisių arba dėl klimato kaitos, dėl reprodukcinių teisių... Ar matytumėt kažkokių teigiamų pasekmių to, kad einama per teismus sprendžiant tokius klausimus?

I: Nu, vienas iš tų teigiamų yra dalykų, kai nėra įstatymo, reguliuojančio svarbius visuomenei klausimus, kad tuos klausimus net ir be tiesioginio įstatymo išsprendžia teismai, sukuria tam tikrą teismų praktiką, tam tikrą precedentą, ir tuomet kiti žmonės tuo gali irgi pasinaudoti. Čia yra teigiamas dalykas.

Vėl nu, neigiamas dalykas, turbūt jeigu būtų įstatymas, žmonėms nereikėtų gaišti laiko, pinigų, nervų, streso, nereikėtų kreiptis į teismą, nereikėtų savo gyvenimo istoriją pasakoti.

T: O kaip jūs, nežinau, poros, kurias jūs atstovaujate ar išsako kažkokių vat abejonių? Vis užsimenate ten apie tą stresą, laiką. Pinigai turbūt mažiau aktualūs, nesuprantu, jūs pro bono, tai jiems, kaip ir nemokamai gaunasi tada visa ta byla?

I: Aš daugelį turėjau pro bono, kai kuriuos turėjau ne pro bono po to jau. Nu taip, tikrai apie stresą išsako. Nes tai yra teismo posėdžio metu, jeigu rašytinis, tai tuomet labai paprasta, bet tie, kurie buvo žodiniai, tai nu žmonės turėjo šnekėt apie labai labai asmeninius dalykus. Ta prasme, vienas stresas buvo, kad pačioj pradžioj niekas nežinojo, kas bus, kaip bus ir na, čia viena yra. Antra, kada žmonės turi šnekėt apie labai labai asmeninius dalykus prieš nepažįstamus asmenis. Nu, tai nėra smagu, ar nėra faina ir nu tai jiems stresą kelia.

Iš kitos pusės, dėl to, kad tiek daug metų nebuvo priimtas įstatymas, manau, kad daugelis, nors ir norėjo, bet buvo praradę viltį, kad kada nors Lietuvoje jie iš tikrųjų galės įregistruoti savo partnerystę ir gauti sprendimą, kad valstybė juos pripažįsta partneriais. Jie vis tiek norėjo tai daryti ir vis tiek, nu, buvo tas toksai, kur, nu, aišku, džiaugsmas, kai yra teismo sprendimas, bet vis tiek tu žinai, kodėl tu darai, nes nu va pagaliau yra galimybė, kad valstybė pripažintų. Tai tu jau perlipi per save ir tai darai. Bet nu taip, vis tiek tai buvo toksai... Stresas žmonėms.

T: O tos asmeninės detalės tai čia, kad įrodyti savo kažkokį bendrą gyvenimą, kaip suprantu?

I: Taip, dėl to, kad tam, kad būtų pripažinta partnerystė, tu turi įrodyti, kad tu vedei bendrą ūkį. Nu, tai tu turi teikti įrodymus ir įrodinėti, kad nu, tu vedi bendrą ūkį, kad jūs esat partneriai, kad jūs esat pora, jūs ten vienas kitą mylit, kaip jūs gyvenat, kur keliaujat, kokius augintinius auginat, ir nu, ta prasme, nuo iki, visiškai asmeniniai klausimai, kurių nieks neklaustų skirtingų lyčių asmenų.

T: Gerai, tai jau judam tada link galo. Irgi šiek tiek aptartas aspektas, bet tiesiog būna, kad politinė valdžia ignoruoja teismų nutarimus, nes ima veiksmų juos įgyvendinti. Arba Lietuvos dabar atveju gali ir stabdyti, atrodo, tą teismų sprendimų įgyvendinimą. Tai kaip jūs tai įvertinate? Ar tai jus akimis yra demokratinio proceso dalis?

I: Vertinu neigiamai. Aš maniau, kad jau, ta prasme, kad bus ne tai kad sunkiausias etapas, nu tas jau toks pagrindinis etapas, kurį reikės pereiti, tai yra teismo procesas, teismo sprendimo gavimas. Na ir po to jau, jeigu teismo sprendimas įsiteisėja, tai jau ir viskas aišku, bet akivaizdu, kad ne, dėl to, kad tie teismo sprendimai nėra vykdytini. Ir nei vienas...

Šiuo metu partnerystė nėra registruojama, tai aš manau, kad ta prasme demokratinė valstybė, jeigu... Teismo sprendimai, įsiteisėję teismo sprendimai yra privalomai vykdytini. Ta prasme, yra įstatymai, kurie neišskiria, kokie teismo sprendimai yra vykdytini. Jeigu teismo sprendimas įsiteisėjo, kita pusė privalo įvykdyti, ar tai būtų privatus asmuo, ar tai būtų valstybė, o šiuo metu valstybė renkasi ignoruoti ir tų teismo sprendimų nevykdyti, nekurti registrų ir susigalvoti, kodėl jie to nedarys.

Aš manau, kad nu, atvirkščiai, demokratijoje tu gali, tavo vertybės gali būti kitos, tu gali būti už, prieš partnerystę, žmogaus teises, nesvarbu. Bet yra teismo sprendimas įsiteisėjęs, tu privalai jį vykdyti. Valstybė nevykdo, ir aš manau, kad tai yra nedemokratiška.

T: Bet atrodo kažkaip bent jau nėra atrodo kvestionuojama kažkokie teisiniai dalykai, sakykim, kad nu, turiu omeny, kad nėra kažkaip dabar remiamasi į vertybes, bet vat bandoma kažkaip argumentuot, kad čia brangu, sudėtinga pakeisti ten tas registrų sistemas ir taip toliau, kad kažkaip vis dėlto yra kažkokia tarsi pagarba tam, bent jau oficiali tam...

I: Nu taip, bet teismo proceso metu šitie argumentai ir būdavo keliami, kad jie negali čia greitai sukurti registro, kad čia užtruks laiko, kad atidėtų teismo sprendimo vykdymą metams ir panašiai. Mano byloje bent jau visose teismams šiuos argumentus atmetė, kad valstybė turėjo laiko 20 metų sukurti sistemas ir panašiai ir to nepadarė, ir nei vienoje mano byloje nebuvo atidėtas teismo sprendimo vykdymui.

Vadinasi, valstybė, nu, tos institucijos, kurios yra bylos šalis, privalo tuos sprendimus vykdyti, ir ne dabar yra laikas sakyti argumentus, kad... Buvo teismo procesas, turit įsiteisėjusį sprendimą, vykdykite jį.

Ir ar tikrai metų reikia sukurti registrą? Nemanau. Tų bylų nėra toks didžiulis kiekis, kad jie negalėtų, jeigu nenorėtų, rankiniu būdu suregistruoti, jie galėtų suregistruoti rankiniu būdu, bet tai irgi nėra daroma. Tai aš nemanau, kad čia yra normalu, priimtina ir teisinga, kad pralaimė..., nu nepralaimėjusi šalis, ta prasme šalis, kuri privalo vykdyti įsiteisėjusį teismo sprendimą, tokio sprendimo nevykdo, nes čia parodo ne tik, kad jie yra prieš partnerystę, ar čia, kad jų vertybės nesutinka. Aš manau, kad tai yra nepagarba ir teismams, vienai iš mūsų pagrindinių institucijų, kad jų sprendimai priimti ir vykdytini nėra vykdomi. Aš manau, nu, manau, kad yra labai teismo negerbimas.

T: Okay, tada manau, paskutinis klausimas, labiau toks praktinis, čia norėčiau, kad jūs mane pataisytumėt, nes kažkaip iki galo neišsugryninu, kaip iš tikrųjų yra. Bet atrodo, kad, sakykim, jeigu partnerystės klausimas būtų sprendžiamas parlamente, tai būtų galima diskutuoti ir nuspręsti ten, nežinau, dėl suteikiamų teisių ir pareigų apimties, taip toliau. Dabar atrodo, partneriai ne visada žino, kas iš to, kad ten yra teismo sprendimas, kas jiems praktiškai? Ką tai jiems reiškia? Prašau.

I: Ne, sakykit.

T: Ar jie... Tiesiog, pavyzdžiui, ar jiems praktiškai kažkas pasikeičia, ar jie tada ten turi su teismo kažkokiu popieriuku eiti ten į ligoninę, į nežinau, kaskart turi kažkaip įrodinėti ir jie biškį tokiam neaiškume lieka.

I: Tam neaiškume tikrai jie yra dėl to, kad tai yra labai nauja, ir niekas nežino, kaip realiai tai vyks ir kokią tai turės įtaką. Vienas aspektas, šiuo metu nėra registro, nėra įregistruojama. Tai vadinasi, kad tie, nu, nes jeigu būtų registras, tu ateitum kažkur, sakytum, čia mano partneris. Jie patikrina, kaip ir sutuoktinį, taip, viskas. Dabar jie turės ateiti su tuo teismo sprendimu ir sakyti, va žiūrėkite, ir tuomet kokia nors, kas nors turi skaityti tą teismo sprendimą ir žiūrėti, apie ką čia yra kalba.

Kitas dalykas, kokią tai turės teisinę įtaką. Čia yra labai didelis klausimas. Dėl to, kad jeigu tai būtų vienas įstatymas, kuris aiškiai sureguliuotų partnerių teises, pareigas nuo paveldėjimo iki kažko kito, tai būtų labai aišku. Dabar yra daugybė įstatymų, vienur yra parašyta sugyventinis, kitur yra partneris, kitur yra asmuo, su kuriuo nėra sudaryta oficiali santuoka, ir tuomet reikia žiūrėti, kokie įstatymai iš tikrųjų partneriams galėtų būti taikytini, kokie čia, prie ko galėtų prisikabinti, kad nebūtų taikytini? Čia yra, iš teisinės pusės yra labai didelis klausimas, kiek realios įtakos turės partnerystės registravimas žmonių teisėms, jų teisėms.

Bet tas kitas yra aspektas moralinis, kad po tiek metų žmonės nori pasinaudoti ta galimybe, kad valstybė apskritai pripažįsta jų santykius. Ta prasme, kad jie yra partneriai, valstybėje jie yra laikomi pora ir partneriai. Tai daugeliui žmonių, net jeigu nešnekant, kad galbūt jie kažkokiom teisėm nepasinaudos,

jiems yra labai svarbus tas tiesiog moralinis aspektas. Tas pasitenkinimas moralinis, kad mes nesam pusbroliai, draugai, pažįstami, ta prasme, mes esame pora, tokia pati, kaip ir visos kitos poros.

Ir dar kitas aspektas irgi, kad turint tą teismo sprendimą, tikėkimės, kad kada nors turint registrą, vis tiek kitaip žiūrėtų tam tikros institucijos vietos į tai, kad tai yra, ta prasme, kad tai yra partneriai, kad jie yra įregistravę partnerystę, ir ta prasme, kad ten informacijos teikimas ir panašiai. Bet kaip iš tikrųjų tai veiks ligoninėse, bankuose, Migracijos departamente, nu... Išsirenkant iš to kiekvieno įstatymo, kur yra panaudoti žodžiai „partneriai“, „sugyventiniai“ ir panašiai, kaip tai realiai veiks, nu, parodys laikas, nes nu, neįmanoma atsakyti iš anksto, kaip institucijose tai iš tikrųjų žiūrės ir kaip vertins.

Bent jau iš mano porų nei viena kol kas nėra bent jau man sakiusi, kad jie naudojami savo kaip partnerių institutu kažkur ir kad tai turėjo kažkokią įtaką. Nežinau gal, bet aš nežinau kol kas, kiek jiems tai turėjo naudos. Nu, tokios realios.

T: Tai čia labai daug, taip suprantu, erdvės tokiam geranoriškumui institucijų gali būt, pavyzdžiui, arba nežinau, įstatymų, kur ten įvardina kaip partneriai, kur ten sugyventiniai, kur ten...

I: Tai taip. Bet, aš, man įdomu yra... Aš nežinau iš tikrųjų, kaip bus vat tie įstatymai aiškinami, kur yra sugyventiniai, kur yra partneriai, kur yra... Man realiai yra įdomu, kaip tai bus, nes nežinau, tikrai nežinau, kaip bus ir kaip nu, kaip realybėje tai veiks, jeigu nebus įstatymo. Jeigu būtų įstatymas, tuomet, nu, niekam nekiltų klausimų apskritai, jeigu viską sureguliuoja įstatymu, būtų paprasčiau.

T: Tai čia gali būti tada naujų bylų, sakykim, kad ten nežinau, nepripažįsta, kokia to teismo, nežinau?

I: Aišku, kad gali būti, bet čia nu vėlgi reikėtų žiūrėti konkrečioje situacijoje, koks yra įstatymas, kokias ten teises suteikia, kaip yra apibrėžta, ir koks yra tų žmonių individualus teismo sprendimas. Nes ir tie sprendimai, ten tos rezoliucinės dalys, esmė yra ta pati, bet būna suformuluota skirtingai.

Tai tokio atsakymo, kol nėra konkrečios situacijos, nu neįmanoma jo pasakyti, kas bus jeigu... Aš manau, kad vis tiek, prisipažinus partnerystę, tam tikrais atvejais tikrai, nu, padės žmonėms, ypač tuose įstatymuose, kur yra nurodyti partneriai, ypač ten šnekant apie Užsieniečių teisinės paties įstatymą. Manau, kad ten būtų jau aiškesnės teisės. Manau, kad žmonėms vykstant į užsienį, irgi ta prasme, jeigu ir šnekant apie šeimos susijungimą, vizos, kiti klausimai, kaip ir leidimai gyventi, tai jau būtų laikoma, jeigu tose šalyse, aišku, tai yra pripažįstama, tai jau būtų laikoma tos šeimos, ta prasme, kad tas žmogus kitas, pora, yra šeimos narys. Tai aš matau tų plusų iš teisinės pusės, bet nu jie tokie... Sąlyginiai.

T: Bet jau nemažai laiko praėjo nuo pirmų tų teismų sprendimų, ar ne?

I: Tai taip, pirmieji teismo sprendimai buvo rugsėjį. Rugpjūtį, rugsėjį. Bet jų nėra tiek daug, nu kaip, jų yra, bet jų nėra tiek daug, vis tiek ten toj pačioj pradžioj tų teismo sprendimų buvo vienetai ir, man atrodo, dabar vat šituo laikotarpiu jau turėtų būti daugiau tų teismo sprendimų, bet na vat. Sakau, bent jau iš tų, kuriuos aš žinau žmones, nei vienas nesakė, kad būtų kažkaip panaudoję tą teismo sprendimą.

T: Gera tai tada pabaigai, ar dar norėtumėt kažką pridėt, pabrėžt, kas jums atrodo svarbu šioje temoje, ypač gal labiau ties tais politiniais aspektais ir demokratiškumu kažkokiu.

I: Ne, žinokit, ties politiniais... Ir aš šneku vis tiek iš savo, kaip advokato, teisininko pusės, ne kaip iš politinės pusės.

T: Gera. Tai tada galiu baigti įrašinėti ir dar norėčiau vienas dalyko jūsų paklausti

O1

T: Taip, tai pradėdau įrašą. Šiandien yra 2026 m. kovo 12 d. Pranešu, kad galite bet kurio metu nutraukti dalyvavimą tyrime. Ar patvirtinate, kad savanoriškai sutinkate dalyvauti tyrime, kad šis pokalbis būtų įrašomas ir kad nuasmeninti duomenys būtų naudojami tyrime?

I: Patvirtinu.

T: Gera, ačiū. Tai gal galim pradėti nuo jūsų amžiaus ir gyvenamosios vietos?

I: Man 35-i, aš gyvenu Vilniuje, Lietuvoje.

T: Tai papasakokite, kaip jūs susidūrėt su strateginiu bylinėjimusi dėl partnerystės? Ir jeigu esate susijęs dar su platesniais procesais, tai kaip su tuo?

I: Tai taip, aišku, dabar daugiausia dėmesio skiriama dėl šeimos teisių pripažinimo tos pačios lyties šeimoms, bet aišku, strateginio bylinėjimosi kelias, jis daug yra platesnis, platesniais, na, klausimais.

Tai pirmas turbūt susidūrimas tai yra pirmiausia jau egzistuojančių sprendimų Europos Žmogaus Teisių Teisme įgyvendinimo priežiūra ir įteikimas, na, pozicijų, Europos Tarybos Ministrų Komitetui, būtent dėl įgyvendinimo sprendimų tokiose bylose, pavyzdžiui, kaip *L prieš Lietuvą*, kas susiję su translyčių asmenų teisių pripažinimu, ir *Beizeras ir Levickas prieš Lietuvą*. Ši byla susijusi būtent su neapykantos nusikaltimų situacija Lietuvoje.

T: O mačiau jau, turbūt dar 2019 ar kažkuriais metais jau buvot susijęs su kažkokiais projektais, ar tai buvo edukacijos, ar tai kažkas, europiniai kažkokie projektai. Gal galit plačiau?

I: Taip, dėl europinių projektų čia yra šiek tiek tokia subtili situacija dėl to, kad Europos Komisijos remiamuose projektuose nėra galimas bylinėjimosi išlaidų koks nors kompensavimas. Tai čia, na, vienareikšmiškai nevyriausybiniis sektorius yra tam tikra prasme apribotas dėl to, kad procesinių išlaidų tikrai Komisijos lėšomis negalima remti, jos tiesiog būtų atmestos.

Bet turėjome projektą, kuris buvo skirtas daugiau informuotumo didinimui apie strateginį bylinėjimąsi, strateginio bylinėjimosi galimybes, taip pat strateginio bylinėjimosi tam tikras, na, kompetencijas ir kompetencijų didinimą tarp profesionalų teisininkų. Tiesiog toks, kaip, pavadinkim, strateginio bylinėjimosi kaip įrankio populiarinimas teisininkų bendruomenėje. Tai, aišku, labai džiaugiuosi, kad mokymuose dalyvavo ir mano kolega [Advokato vardas], kuris šiuo metu tikrai daug dirba atstovaudamas tos pačios lyties šeimas tiek nacionalinėse, tiek jau ir Strasbūro lygmens procesuose.

I: Kalbėjau su [Advokato vardas]. Tai buvo labiau edukacinis projektas, kaip suprantu.

I: Tai vienareikšmiškai. Tai buvo daugiau apie informuotumo didinimą, edukacinis, skirtas kompetencijų didinimui profesionalų, taip pat ir pilietinės visuomenės atstovų, tiesiog strateginio bylinėjimosi kaip įrankio populiarinimas. O tuo pačiu ir tam tikras, aišku, žinių keitimasis tarp nevyriausybinių

organizacijų Bulgarijoje, Rumunijoje, kurie irgi, na, sėkmingai šitą strateginę bylinėjimąsi kaip įrankį naudoja advokacijoje.

T: Gerai, o tada jeigu pereinant prie tų, čia pernai lygtai buvo pradėtos trys bylos, dėl santuokos, dėl partnerystės, dėl užsieny sudarytos, man atrodo, santuokos, ar kažkaip įsitraukus jūs esate į tuos procesus?

I: Tiesiogiai procese aš nesu, net neturiu jokio procesinio statuso, nes tai yra normalu, negalim mes kažkokio statuso procesinio turėti. Bet daugiau ir, na, sakykim, informavimo kontekste, toliau įtraukimo pareiškėjų procese tai dalyvauju, tiesiog įtraukiant naujus pareiškėjus. Tiesiog paskatinant juos, suteikiant informaciją apie, sakykim, galimus rezultatus.

Nes, aišku, lūkesčiai labai skiriasi. Pavyzdžiui, kai kurie pareiškėjai neįsitraukia į na strateginę bylinėjimąsi, tiesiog, kad jie, na, pamąsto, kad tai, tikėtina, neduos greitų rezultatų. Tai tiesiog aš dirbu ties daugiau pareiškėjų įtraukimu ir apskritai daugiau ties informavimu, advokacija to, bet, aišku, procesinio statuso aš pati tiesiogiai neturiu.

T: O tai čia [Organizacija] buvo tas inicijuotas, aš dar kalbėsiu su [Vardas] rytoj.

I: Taip, taip, čia yra [Organizacija] daugiausia, kaip pasakyti, dirbama su tuo, ir labai daug dirba, aišku, kolega [Advokato vardas]. Aišku, paraleliai dar reiktų pažymėti, kad, na, yra ir kitų bylų, kurios nėra pradėtos [Organizacijos], o yra pradėtos privačių teisininkų kontorų. Tai tokių kontorų yra ir ne viena, ir advokatų tokių yra, na, mano dabar žiniomis, bent trys, kurie tuo užsiima.

Tai čia nereiškia, kad vien tik tai yra pilietinės visuomenės iniciatyva. Paraleliai egzistuoja ir, sakykim, ir privačiame sektoriuje dirbantys advokatai, kurie tuo užsiima. Tai aš daugiau tokį tarpininko vaidmenį atlieku, kad tiesiog, vienas vertus, savo pačios klientus informuoti apie tas bylas ir galimybes tiesiog apginti savo teises, kita vertus, stengiuosi nukreipti dalį pareiškėjų į [Advokato vardas]. Čia daugiau tą, na, tą darau, kad vis vien norisi, kad pilietinė visuomenė būtų labiau įsitraukusi. Tai, sakau, daugiau toks mano dabar tarpininko, pavadinkim, vaidmuo.

T: O tada, jeigu dar galiu čia paklaust, tai, pavyzdžiui, nežinau, kaip vėl sakiau, su [Vardas] rytoj kalbėsiu, bet įdomu, ar dalyvaujat kažkaip tam idėjų generavime, kaip pereit prie šitos, vat, strategijos, kad pradėt tas strategines bylas kažkokias ledus laužiančias.

I: Kažkiek taip, kažkiek pačioj pradinėj, sakykim, stadijoj dalyvavau. Dabar tai, aišku, priklauso nuo to, kiek į mane kreipiasi. Aišku, aš, na, kaip pasakyti, daugiau su tais potencialiais pareiškėjais kontaktą palaikau, grynai su šeimomis, nes ten yra ne visos tipinės situacijos, ir, sakykim, ir lūkesčiai labai skirtingi pareiškėjų. Ne visi, pavyzdžiui, pareiškėjai suvokia, kad, na, dabartinės galimybės jos yra ribotos.

Ir ne visus net ir pripažinimas, sakykim, partnerystės ne visus praktinius teisinius klausimus automatiškai išspręs. Tai, žodžiu, tos tikrai kai kurios situacijos yra netipinės. Daugiau aš su pačiais pareiškėjais dabar dirbu, potencialiais pareiškėjais.

T: Gerai, tai supratau, tada gal dar vėliau apie tą proceso gimimą, idėjos pačios gimimas, turbūt su [Vardas] galėsiu dar.

I: Taip, taip, čia [Vardas] jau.

T: Gerai, tai tada pereinam prie tokio bendresnio klausimo. Kaip jūs, sakykime, jaučiatės, kai stebite politinius procesus? Tai, pavyzdžiui, Seimo diskusijas, sprendimus dėl žmogaus teisių klausimų ir turbūt specifiškiau LGBT bendruomenę liečiančių klausimų? Tai čia ilgalaikę perspektyvoj, ne tik ši kadencija, bet bendrai.

I: Aš manau, kad apskritai tas strateginis bylinėjimasis tam tikrą, sakykim, neviltį atspindį ir nepateisintus lūkesčius, neįgyvendintus politinius lūkesčius. Tai tikrai pats procesas, jis nėra joks malonumas, nei vienam pareiškėjui, nei atstovui, nei dar kažką, nes, na, kiekvienas teisininkas, jis tikrai gali tikrai daugiau uždirbti iš kitokio pobūdžio bylų, o ne iš šito. Tai čia tikrai didelė padėka [Advokato vardas], kuris to imasi. Bet, sakau, tai yra daugiau nevilties išraiška, pavadinkim. Tai strateginio bylinėjimosi tikrai nebūtų, jeigu būtų tiesiog politiniai sprendimai priimti. Tai... Jų nėra, ne viską galima pasiekti vien tiktai kitomis advokacijos priemonėmis. Tai strateginis bylinėjimasis tam tikrą bent jau užtikrintumą duoda.

Nors, pavyzdžiui, turime, labai daug dalinamės patirtimi ir su mūsų Rumunijos, Bulgarijos partneriais. Tai yra labai pajėgios pilietinės visuomenės organizacijos, turinčios kur kas didesnių ir finansinių išteklių būtent strateginiam bylinėjimuisi skirtų. Tai ten, sakykim, tose šalyse dar yra daugiau to neužtikrintumo, nes ten yra trapesnė, ta sakykim, teisinės viršenybės principai. Tai ten, nors atrodo, teisinės kovos duoda labai akivaizdžių rezultatų, bet valstybė vis vien nevykdo tų sprendimų.

Tai aš manau, kad strateginis bylinėjimasis yra tiesiog svarbus įrankis, kurį tenka panaudoti dėl to, kad nėra, na, politinės valios ir politinių sprendimų. Tai, jeigu kalbant apie praėjusią Vyriausybę, tai teisėkūros plane turbūt pirmą kartą buvo planai tiek dėl šeimos teisių, dėl partnerystės, ar ne, tiek buvo planai dėl sakykim translyčių asmenų teisių, bet nieks nebuvo įgyvendinta. Tai dėl to ir vis dėlto teko remtis strateginiu bylinėjimusi.

T: Tai sekantis klausimas iš esmės labai panašus ir jau palietė dalį to. Tai tiesiog norėjau klausti, kodėl, jūsų manymu, tiesiog pasirinktas šitas kelias, ir palietė tą tokį nusivylimą visuomene, politika, kaip suprantu, bet gal ir visuomenės nuostatom?

I: Nežinau, aš tai nesu pati asmeniškai linkus kažkaip demonizuoti visuomenės dėl to, kad visi mes esame visuomenės dalis. Nereiškia, kad LGBT bendruomenė yra kažkoks monolitas su vienodom politinėm nuostatom, su vienodu požiūriu. Tai yra visiškai tie skirtingumai normalūs. Tai aš tikrai nesu linkus sakyti, kad visuomenė kalta dėl visų LGBT bendruomenės problemų.

Priešingai, normalus žmogus, sakyčiau, ateina į darbą ir jo tikrai pagrindinė, kaip pasakyti, minčių seka nebus, kad gėjus ar trans žmogus blogas, ar ne? Nu, visi turi savo gyvenimus, savo darbus ir tikrai negalvoja kiekvieną laisvą minutę apie LGBT bendruomenę.

Lygiai taip pat politikai LGBT klausimu per daug manipuliuoja, siekia gauti tam tikrą, konsoliduot tam tikrą palaikymą tam tikros visuomenės grupės, bet ta palaikanti visuomenės grupė galbūt yra garsiai rėkianti, bet ne būtinai jina atspindį, na, visuomenės nuomonę.

Aš manau, kad *pride 'as* labai gerai parodo, kad egzistuoja labai didelė grupė žmonių, kurie palaiko lygiateisiškumo idėją, ir kiekvienais metais augame su *pride 'u*, ir aš tuo pokyčiu visuomenės džiaugiuosi.

Ir aš tiesiog manau, kad politikai, kuriems palanku eskaluoti tą nepalaikančią visuomenės nuomonę, tiesiog jie pragmatiškai labai žiūri, ten net nebūtinai galbūt viskas paremta kažkokiu gilesniu įsitikinimu.

Tai aš esu gal per daug pozityvi, bet aš nemanau, kad mūsų visuomenė yra tokia labai tamsi. Nors, aišku, didelė reikianti dalis egzistuoja, bet aš sakau, aš labiau esu linkus kaltinti tą politinį neveiksmumą, o ne mūsų bendrai visuomenę.

T: Tai tas posūkis toksai, galima sakyti, į teismus labiau su nusivylimu dėl politinių procesų.

I: Taip, būtent dėl politinio neveikimo, dėl, sakykim, prioritetų neturėjimo žmogaus teisių klausimais, apskritai ignoravimo žmogaus teisių klausimų. Aš visą laiką sakau, negalite pamatyti šito klausimo per žmogaus teisių prizmę, pamatykite bent jau per pragmatinę prizmę, nes LGBT žmonės yra tie patys mokesčių mokėtojai, tie patys vaikai, kurie galbūt tau kada nors uždirbs pensiją, ir tie patys žmonės, kurie kuria Lietuvą, nu, vertę.

T: Gerai, kitas klausimas būtų, kaip jūs manote, kokių pokyčių siekiama, sakykime, pradedant tą strateginį bylinėjimąsi, ar tai būtų tikrai teisiniai, ar galbūt yra kažkokios platesnės politiniai, sakykime, socialiniai pokyčiai, ir kažkokią kitą misiją siekiama pasiekti?

I: Na, čia geras klausimas dėl to, kad apskritai kiekvienas teismo sprendimas, jisai ne tik kažką reguliuoja, jisai tuo pačiu informuoja visuomenę ir galbūt vieną ar kitą santykį normalizuoja teisinį. Tai, žinoma, mes tikimės, kad strateginis bylinėjimasis tiesiog, kiek įmanoma, padės normalizuoti supratimą apie, na, LGBT bendruomenę, apie tai, kad tai yra visiškai tokie patys žmonės, kaip mes visi esame tokie patys ir visa kita.

Tai aš manau, kad iš tiesų savyje turi tas teismo sprendimas tą tokią ir informacinę funkciją. Tai, jeigu vat grįžtant prie visuomenės nuostatų, aš manau, kad turi, na, bent jau nedidelę galią tą keisti.

Kita vertus, aš manau, kad kiekvienas teigiamas sprendimas labiau įgalina bendruomenę, galbūt kitą bendruomenės narį ginti savo pažeistas teises. Dėl to, kad apskritai mes kalbam labai dažnai, sakykim, ko dabar nėra mūsų teisių, pavadinkime kataloge, ar ne? Bet, jeigu mes žiūrėtume į statistiką, o kiek yra žmonių, LGBT žmonių, kurie kreipiasi į institucijas, kad apgintų savo teises, tai pamatysime, kad statistika yra labai nedidelė. Tai aš labai tikiu tuo strateginiu bylinėjimusi kaip įrankiu, kuris įgalina bendruomenę labiau domėtis savo teisėmis ir jų gynybos priemonėmis.

T: O, sakykim, tas buvo Konstitucinio teismo sprendimas dėl partnerystės. Dabar taip jau retrospektyviai galim žiūrėti, ar matot kažkokį pokytį, sakykim bendruomenėje pačioje arba visuomenės nuostatose. Ar įvyko kažkoks lūžis?

T: Mhm... Dėl bendruomenės aš manyčiau, kad yra lūžis tam tikras, nes tikrai, kadangi dirbu ties žmonių nukreipimu ar konsultavimu, tai tikrai padaugėjo žmonių, kurie nori sudaryti partnerystę, kurie mato tame prasmę. Juk turime labai daug bendruomenėje žmonių, kurie jau seniai Danijoje ar Ispanijoje susituokę, bet, na, jiems svarbu tas valstybės pripažinimas. Tai aš manau, kad ir formalesnis, bet tas pojūtis, kad tu esi matomas, pripažįstamas, yra labai svarbus. Tai šitą galiu.

Kalbant apie visuomenę, tai man sunku pasakyti. Aš pati nesu labai didelė, tarkim, ir tų visuomenės nuomonių tyrimų, kaip pasakyt, proponentė, nes šiandien blogas oras, gal vienaip žmogus reaguos,

šiandien pilnatis, gal kitaip. Tai aš nesu didelė proponentė, tai turi būti pakankamai tokie plataus masto, reprezentatyvūs tyrimai, kad kažką pasakytų. Tai negaliu, tiesą pasakius, daug apie visuomenę pakomentuoti, bet pokytis bendruomenėje tikrai pakankamai apčiuopiamas.

T: Okay, supratau. Tai tada keli tokie susiję klausimai. Tai pirmas iš jų būtų, ar strateginį bylinėjimąsi teismuose dėl vat šitų teisių, ar jūs laikot tai efektyviu būdu siekti pokyčių ir kodėl?

I: Čia labai klausimas toks reliatyvus, ar efektyvus būdas, ką mes?

T: Taip, palyginus su...

I: Taip, ką mes vadinam tuo efektyviu ir kas rodo tą efektyvumą. Tai dabar situacija vat, kad, na, paimkime, pavyzdžiui, ankstesnę bylą, kuri susijusi su neapykantos nusikaltimais, ar ne, ar kažkas pasikeitė? Tai iš tiesų pasikeitė, nes buvo priimta dalis poįstatyminių aktų, kurie, sakykim, numato platesnę apsaugą ir LGBT žmonėms. Taip pat buvo pradėti ikiteisminiai tyrimai, kurie iš naujo pradėti. Tai, žinoma, jie turi poveikį ir svarbų poveikį. Bet, pavyzdžiui, kas liečia, pavyzdžiui, partnerystės klausimą, turime Konstitucinio teismo sprendimą, turime ant stalo padėtą Partnerystės projektą, kuris yra tikrai pakankamai kokybiškas teisėkūros produktas, lyginant su tuo, ką mes anksčiau turėjom, bet mes neturime jo net svarstomo dabar.

Tai, viena vertus, taip... Žmonės kreipiasi, žmonės yra pripažįstama ta partnerystė teismo keliu, bet mūsų įstatymo leidėjo, na, vis vien iki galo net ir Konstitucinio teismo sprendimas neįtikina, kad vis dėlto tai yra, šitas klausimas susijęs ir su... Ne tik su LGBT klausimu, bet ir su visais kitais išvestiniais principais. Ir, na, nėra įsitikinęs mūsų, deja, įstatymų leidėjas, kad reikia šitą klausimą spręsti.

Kita vertus, Konstitucinis teismas praleido progą irgi plačiau aptarti šitą klausimą dėl to, kad visas kompetencijas turėjo, pavyzdžiui, numatyti terminą, per kiek turėtų šitas būti klausimas sprendžiamas. Aišku, tas nenumatyta. Aišku, aš suprantu ir Konstitucinio teismo logiką dėl to, kad mažai buvo tikėtina, kad čia puls mūsų dabartinis įstatymo leidėjas kažką priimti.

Bet, žodžiu, yra tokie dvigubi jausmai. Kalbant apie tai, bet. Bet, aišku, vien tik tai, kad jau turime tą projektą, irgi rodo, kad rezultatas ir kažkoks šioks toks, mažas poslinkis vyksta. Tai toks galėtų būt.

T: Gerai, tai palyginimą su alternatyva, tai yra tuo parlamentiniu veikimu, dar prieisim vėliau. Tai efektyvumą aptarėm šiek tiek. Dabar noriu paklaust, ar strateginis bylinėjimasis yra teisingas būdas siekti, sakykime, teisinių politinių pokyčių ir irgi kodėl?

I: Aš tai manau, kad visos priemonės, visos teisėtos priemonės advokacijos yra vienodai svarbios, ir aš labai kategoriška su tuo, sakykim, strateginio bylinėjimosi, bandymu strateginį bylinėjimąsi kažkaip nuvertinti, kažkaip demonizuoti. Dėl to, kad vėlgi, prisiminus Beizaro bylą, Vyriausybės atstovas tame procese bandė, sakykim, įrėminti šitą klausimą, kad tai yra strateginis bylinėjimasis, ir kad tai yra tarsi kažkokia...

T: Politinio?

I: Jo, kažkoks politinio pobūdžio, nors turim mes prieš akis, turim akivaizdžius žmones, kurie nukentėjo, ar ne, kurie akivaizdžiai nukentėjo. Tai aš esu pakankamai kategoriška šituo klausimu. Nėra, kaip nėra gėda kreiptis į medikus, taip nėra gėda kreiptis į teisininkus dėl pažeistų teisių. Tai čia mano, sakykim,

nuomonė vienareikšmiškai kategoriška, kad visos teisėtos priemonės turi būti naudojamos. Niekas čia nepatiria jokio malonumo tame strateginio bylinėjimosi procese. Priešingai, tai yra papildomas stresas pareiškėjų, ir, dauguma, pavyzdžiui, išgyvena papildomą traumą teisminiame procese. Ir tai yra vis dėlto auka, sakyčiau, auka, o ne kažkoks didelis malonumas.

Tai tiesiog aš manau, kad vėlgi prisiminus Vyriausybės atstovo kai kuriuos pasisakymus šitose strateginėse, jau istorinėse strateginėse bylose, man tikrai tokia aplanko svetima gėda. Dėl to, kad negali žmogus būti, sakykim, papildomai traumuojamas dėl to, kad ryžosi ginti savo pažeistas teises.

T: Supratau. Tai kaip tik palietėt tą aspektą, kurį sekančiam klausime nori užčiuopti šiek tiek. Tai ar bylinėjimosi procesas yra prieinamas visiems, ką turiu omeny konkrečiau, tai su kokiais barjerai gali susidurti, sakykim, žmogus, norintis pasirinkti tą kelią?

I: Tai, viena vertus, aišku, galima kalbėti apie finansinį barjerą. Vis vien sakykim, kad ir kai kurios išlaidos, kurias patiria, kad ir nevyriausybinių organizacijų, jos nėra tokios didelės, kokias, sakykim, patirtų einant, na, privačiai. Kitas dalykas yra tikrai advokatų kontorų, kurios įtraukia strateginį bylinėjimąsi į savo pro bono strategiją. Tai čia sprendžia, sakykim, tą finansinio prieinamumo klausimą. Bet, kita vertus, apskritai galima kalbėti, kad dalyvavimas teisminiame procese yra tam tikra prasme traumuojantis. Taip, kad žmonės tikrai mieliau laiką leistų kitaip, o ne teisme. Tai yra ir laiko klausimas. Ir, sakykim, tas klausimas, kad tikrai ne kiekvienas žmogus nori jaustis auka, pavadinkim. Yra čia labai daug tokios psichologijos tame klausime.

Tai tikrai nepaliesčiau vien tiktai finansinės prieigos aspekto, bet būtent ir apskritai tą aspektą, kad tai kainuoja ir laiko, ir tam tikrą, sakykim, kompromiso radimą savyje, kad aš turiu čia ginti savo teises šituo būdu, ir taip toliau, ir panašiai. Taip, kad yra tam tikras psichologinis barjeras.

Kitas dalykas, kai kurie žmonės, aš pati tai neturiu šito dalyko, bet kiti žmonės, su kuriais teko kalbėti, vis vien tai yra ėjimas prieš savo šalį neva tai.

T: Vien bylų pavadinimai.

I: Taip ir, kad kai kurie jaučia tam tikrą, sakykim, dėl to jautrumą. Aš tai nemanau. Aš manau, kad reikalavimas savo teisių tikrai, kaip pasakyti, tikrai ilgainiui ir sustiprins tavo paties šalies įsipareigojimus žmogaus teisėms, demokratijai ir viskam kitam. Taip, kad aš tikrai to nejaučiu, bet yra žmonių, kurie tai irgi įvardina kaip barjerą.

T: Tai čia aptarėm labiau tų žmonių, kurie, sakykim ten, nors savo partnerystę registruoti, taip toliau, o tada dar būtų įdomu iš jūsų, kaip dirbančios pilietinės organizacijos, nevyriausybinių organizacijų. Ar turėjęt, o gal vis dar turit, sakykim, abejonių dėl to strateginio bylinėjimosi kaip tokio pokyčių siekimo kelio?

I: Abejonių tai aš neturiu, tai yra svarbus, naudotinas ir visoks pozityvus įrankis advokacijos. Bet, jeigu kalbant apie institucinius barjerus, tai, žinoma, strateginiam bylinėjimuisi lėšų rinkimas yra labai specifinis dėl to, kad, kaip ir minėjau, pačioje pradžioje, pavyzdžiui, Europos Komisijos remiamais projektais neįmanoma procesinių išlaidų kompensuoti ir nebus įmanoma.

Dabar netgi daugiau kalbama ne tik apie strateginį bylinėjimąsi, bet apie advokaciją. Pavyzdžiui, viename projekte net buvo kvestionuojama, ar apskritai aš rekomendacijas institucijom, kurias pati įsipareigojau paruošti, ar aš galiu, pavyzdžiui, Europos parlamentarams pristatyti. Nes buvo plečiamai aiškinama ta advokacijos, na, sąvoka.

Tai, žodžiu, išvis yra tokia gana paradoksali situacija. Tai, sakyčiau, vėlgi, lėšų rinkimas strateginiam bylinėjimuisi yra labai sudėtingas. Tikrai labai, pavyzdžiui, sunku įtikinti potencialų rėmėją remti būtent strateginį bylinėjimąsi, nes vėlgi teisinis procesas yra siejamas su tam tikrais labai negatyviais galbūt dalykais. Manau, tikrai veltui yra tas daroma, be jokio ten pagrindo, bet lėšų rinkimas yra be galo sudėtingas šiuo klausimu.

T: Gerai. Dabar turbūt pereiname labiau prie tokių tų politišku klausimų. Tai pirmas būtų, ar teko girdėti, kad bylinėjimas teismuose tas strateginis bylinėjimasis dėl žmogaus teisių tarsi apeina demokratinį procesą ar gali būti ėjimas prieš visuomenės valią? Tai kaip jūs į tai reaguojate ir ar patys organizacijoje mąstote apie to procesą kažkokį demokratiškumą?

I: Aš manau, kad čia ne ėjimas prieš demokratiją, o čia yra demokratinio proceso įgyvendinimo priemonė. Čia yra kaip tik demokratinį procesą skatinimas. Pavyzdžiui, aš galiu palyginti su kitomis organizacijomis, pavyzdžiui, Lietuvoje. Aš didžiuojuosi, kad Lietuvoje veikia ir Rusijos LGBT aktyvistų organizacijos, kad jos rado galimybę veikti būtent iš čia. Ir jų, sakykim, veikimo būdas ir yra pagrįstas labai daug strateginiu bylinėjimusi Rusijos teismuose.

Tai kai nieks kitas neveikia, bent jau aš galiu rasti paskutinius demokratijos likučius būtent teisminėje sistemoje, kuri bent jau pagal definiciją turėtų būti nepriklausoma. Ir keista, bet tikrai dalis klausimų būtent ir yra išsprendžiama tuose, sakykime, teismuose. Aišku, neesminiai klausimai, bet bent jau sulaikymo klausimai, ar ne, ir kiti yra išsprendžiami tokiu būdu.

Tai aš manau, kad tai yra tikrai demokratinio proceso, kaip pasakyti, išraiška ir paskata.

T: Gerai, tai kitas irgi labai panašus klausimas, kad kai kurie sako, kad tie teismo, sakykime, sprendimai tarsi uždaro diskusijas dėl politinių klausimų, pateikdami tokį vieną atsakymą ir apribodami tuos kitus sprendimus, net, jeigu visuomenė jiems pritartų labiau. Tai čia Lietuvoj būna linksniuojamas ten Artimo ryšio įstatymas, ką vėliau dar prieisim, ir taip toliau. Bet kaip jūs į tą vertinimą žiūrite?

I: Vėlgi, man labai nepatinka pamąstymas, kas Lietuvoj gali būti palankiau vertinama ar nepalankiau, ar panašiai. Ta prasme, jeigu aš vykdau kažkokią sakykim, dezinformacijos kampaniją prieš LGBT asmenis, tai ar tos dezinformacijos paveikto žmogaus nuomonė, ar jina kažkaip turi įtakos mano teisių katalogui turėti? Nu tikrai ne. Tai, žodžiu, aš esu irgi pakankamai, kaip pasakyti, sakykim kategoriška tuo klausimu.

Yra vis dėlto ir tam tikri standartai. Galų gale yra bendrieji principai dėl nediskriminavimo. Ir aš manau, kad, na, teisinė sistema turi veikti kiek įmanoma teisingai ir išvis nėra priklausoma nuo tokių dalykų, kaip tariama visuomenės nuomonė. Tai aš manau, kad durys neuždaromos, o tikrai atidaromos tokiu būdu.

T: Tada bendresnis, irgi labai susijęs, bet bendresnio pobūdžio klausimas, ką apskritai manote apie tai, kad politiškai svarbūs klausimai, jei galime juos įvardinti, kažkokie vertybiniai, jie vis dažniau sprendžiami teismuose, o ne parlamentuose?

I: Tai čia yra tiesiog būtent antidemokratiškas procesų išraiška. Kai nėra demokratiniai principai, kaip pasakyti, įgyvendinami parlamente, kas belieka, reikia remtis teismine valdžia. Tai... Aišku, aš manau, kad, na, kiekvienas... Ta prasme, kiekviename parlamente mes, na, negalim tikėtis, kad viskas bus sprendžiama tikrai parlamento lygmenyje, ar ne? Galbūt taip turėtų idealiomis sąlygomis būti, bet dabar tiesiog situacija tokia, kad pilietinė visuomenė turi kliautis ir teismine valdžia, kad, na, teisės būtų užtikrintos ir įgyvendintos. Nežinau, ką čia pasakyti.

T: Tada irgi paleistas aspektas, kaip, jūsų vertinimu, lengviau pasiekti pokyčių, turiu omeny Lietuvoje, ar per teismus ar veikiant politinėje sistemoje?

I: Norėtusi kliautis ta politine sistema ir, jeigu mes prisimintume praeitą Vyriausybę, tai tą praeitą, tai ne Palucko, o kitą, tai aišku, labai daug tikėjimo atnešė bendruomenei būtent ta Vyriausybė. Aš vėlgi noriu priminti tą patį teisėkūros planą, kuris, na, buvo toks, kažkur dingo po to, bet buvo pradžioj. Tai tikrai daug tikėjimo politine sistema įnešė ir politinės tokios vilties, kad gali daug kas pasikeisti, bet kadangi sprendimai nebuvo priimti, tai teko ir kliautis tuo strateginiu bylinėjimusi kaip įrankiu ir kaip, na, priemone.

Bet, pavyzdžiui, dabartiniu atveju, kai yra koalicijoj du, sakykim, veikėjai [juokiasi], veikiantys partiniai subjektai, kurie yra, sakykim, kategoriškai netgi, sakyčiau, nusiteikę prieš esminius žmogaus teisių klausimus, tai, suprantama, kad mes daug tos vilties ir pasitikėjimo, sakyčiau, pasitikėjimo institucijomis ir politiniu procesu nebeturim.

Tai, na, tiesiog normalu, kad tenka kliautis šita alternatyva. Jeigu politiniu procesu galima būtų pasitikėti, tai tos alternatyvos, strateginio bylinėjimosi, neprireiktų. Bet, žinoma, žinoma, strateginis bylinėjimasis yra tik alternatyva. Ten, kur neveikia politinis procesas, tenka kliautis juo.

T: Okay. Tai dabar norėčiau apie strateginio bylinėjimosi, sakykime, teigiamas pasekmes ir neigiamas jūsų paklaust. Tai gal galime pradėti tada nuo teigiamų, ar ir kokių jūs matytumėte bendrai tokio veikimo tų teigiamų pasekmių?

I: Tai, vėlgi, galima pasižiūrėti istoriografiškai, kas jau buvo pasiekta. Buvo pasiekta neapykantos nusikaltimų sferoje nemažai dalykų, tai yra ir sustiprintos apsaugos poįstatyminiu lygmeniu ir, na, tam tikri nacionaliniai standartai sustiprinti tyrimo. Dabar, aišku, vėl tie standartai susilpnėję, vėl matome sisteminių problemų. Dėl to Strasbūrą artimiausiu metu pasieks viena arba kelios naujos bylos dėl homofobinių neapykantos nusikaltimų. Tai, sakykim, yra apčiuopiamų, labai apčiuopiamų teigiamų pokyčių.

Lygiai taip pat dabar situacija dėl partnerysčių, kad tai yra, sakykim, jos yra pripažįstamos, bet partnerystė vis vien nereguluojama įstatymo, bet vis vien tai yra apčiuopiamas laimėjimas.

Kitas dalykas, jeigu žiūrėtume plačiau, kitais klausymais, tai, pavyzdžiui, trans klausimais vis vien strateginis bylinėjimasis lėmė, kad teismuose galima lyties pripažinimo procedūrą užsitikrinti. Taip pat šiandien Shipova byloje buvo priimtas Teisingumo teismo sprendimas, kuris dar labiau translyčių klausimą, sakykim, translyčių žmonių apsaugą sustiprina.

Ir, na, mūsų valdžios institucijos turi atsižvelgti į šituos klausimus. Sakykim, ir mum advokacijos kryptis padeda formuoti. Tai toks kitas pliusas.

Viena vertus, apčiuopiami pokyčiai, ar individualūs, sakykim, ar bendri. Kita vertus, advokacijos kryptys. Dar taip pat vėlgi ta pati, formuojami standartai tam tikri LGBT teisių klausimais. Ir ta pati visuomenės nuomonė, jinau irgi yra lengviau, sakykim, įtakojama, kai turime jau realius suformuotus standartus, realias suformuotas taisykles.

Taip pat, na, jeigu kalbant apie neigiamus aspektus, tai aišku, galima paminėti, kad tam tikri sprendimai, jie suformuoja galbūt per siaurą taisyklę ir tada jau sunkiau kažką praplėsti. Sakykim, jeigu suformuojama taisyklė dėl apsaugos, jau yra tam tikras, na, ribotumas, tai mes nesame užtikrinti, kad bus suformuota, sakykim, adekvati apsauga vienu ar kitu klausimu. Tai vėlgi, jeigu turime per siaurą sprendimą, tai irgi tam tikras duris užveria. Pavyzdžiui, mūsų kolegos, aš šiandien kalbėjau su savo Bulgarijos kolegėm, kurios atstovavo Shipova byloje, tai, aišku, tarptautinės organizacijos sveikina tą sprendimą, bet lūkestis buvo didesnis, kad taisyklė bus suformuota plačiau.

Tai vat, yra tokia rizika ir kiekvienas strateginis bylinėjimasis, sakyčiau, savyje tą riziką neša dėl to, kad mes nesame užtikrinti rezultatu. Mes esam galbūt procesu užtikrinti, bet rezultato mes negalime numatyti. Tai yra tas nežinomybės faktorius.

Kitas dalykas, tai aišku, vėlgi yra ta, sakykim, jau neigiama įvykių seka, tai tada LGBT bendruomenė, suformavus tą per siaurą taisyklę, gali vėl tuo procesu būt nusivylusi, ir galime vis mažiau turėti žmonių, kurie ryžtasi tam procesui. Dėl to, kad pasiryžti strateginiam bylinėjimuisi irgi, kaip minėjau, yra auka tam tikra.

Na, tai, žodžiu, visa ta neigiamų įvykių seka, jinau irgi gali būti, jeigu sprendimas ne toks, koks sakykim, mes tikėjomės.

T: Gali būti tokia demobilizacija?

I: Taip, taip, ir apskritai demotivacija, galbūt, na, bendruomenės. Tai yra tam tikrų rizikų, ir tos rizikos pakankamai didelės.

T: O jeigu dar galėčiau paprovokuot, sakykim, dėl tų neigiamų aspektų, tai, sakykime, teismų sprendimai tais jautriais klausimais neretai sukelia va tokį pasipiktinimą, kažkaip nuaidi negatyviai. Mūsų Konstitucinis teismas, netgi vis dažniau girdim tokių kaltinimų, kad čia politiškumas, kažkoks šališkumas. Tai galbūt matot kažkokią riziką, kad, sakykim, tokie sprendimai galėtų sustiprint kažkokias pastangas apribot, politizuot mūsų teismus?

I: Tai, kas ir įvyko, pavyzdžiui, Lenkijoje, prie Dudos.

T: Aš turiu pavyzdį pasižymėjęs.

I: Tai, taip iš tiesų toks, neva, kaltinimas ir paskatino, kad apskritai teismų nepriklausomumas praktiškai buvo sabotažuotas prie atitinkamos politinės tikrovės. Tai, žinoma, yra tame rizika, bet, sakykim, mūsų Konstitucinis eismas ar apskritai konstitucinio teismo esmė arba, pavyzdžiui, Konstitucijos esmė, kad tai būtų dokumentas, taikomas bet kuriuo laikmečiu, bet kurioje politinėje realybėje išlaikyti tam tikrus teisingumo, proporcingumo ir kitus standartus. Tai tokia yra Konstitucinio, sakykim, Teismo ir Konstitucijos, na, esmė.

Kitas dalykas, Konstitucinis Teismas jau seniai išaiškino, kad, na, ta socialinė tikrovė, jinai keičiasi, ir Konstitucija turi veikti bet kuriuo, na, momentu. Bet mes esame visada neužtikrinti tuo politiniu aspektu, kad ateis valdžia tokia, kuri turi savo, sakykim, darbotvarkę, kuri yra labai priešinga žmogus teisėms, ir kad tai nevyks valdžių kitų uzurpavimo, vat, vėlgi, tas Lenkijos pavyzdys.

Bet ar tai kažkaip turi įtakoti Konstitucinio teismo darbą, veikimą ar dar kažką? Nu ir, žinoma, kad ne, tam ir yra bendrieji principai, tokie kaip nediskriminavimas, lygiateisiškumas, teisinė viršenybė. Tam, kad veiktų ta vadinamoji stabdžių, atsvarų sistema, ir kad valdžia būtų kažkoku būdu kontroliuojama. Tai teisė ir yra vienas iš būdų kontroliuoti valdžią.

T: Man vat kas ir įdomu buvo kažkaip, kai turėjom tą pavyzdį kaimyninėj valstybėj, kai teismai visai kitaip veikia. Bet kai kalbu su pašnekovais, ir bendrai viešojoje erdvėj, kai matau, vat nevyriausybinių organizacijų pareiškimus, sakykim, kai buvo prisiruošta tam strateginiam bylinėjimuisi, kad, atrodo, toks didelis pasitikėjimas dedamas į teismus, ir tada tas politinis procesas, Seimas, sakykim jo, iki šiol kas sugebėta pasiekti jame, nu, iš esmės niekas, tai labai nužeminamas. Ir tas kontrastas toks labai jaučiasi. Man tiesiog įdomu, kad visas viltis atrodo sudedam į vat tą teisminį kelią, bet jeigu būtų priešingai, kad teismai kaip tik galėtų atlikti kažkokį sakykim neigiamą vaidmenį. Bet čia labiau toks teorinis pasvarstymas, kas man kelia tokių minčių, kai matau tuos.

I: Tai taip. Visų pirma, žinoma, norisi apskritai tuo politiniu procesu tikėti. Aš kaip ir sakiau, strateginis bylinėjimasis, yra tik alternatyva. Žinoma, reikia galvoti, kaip kitaip, na, kokios yra tos advokacijos galimybės, kaip paveikti tą įstatymų leidėją, kaip įtikinti, bet dažniausiai tas strateginis bylinėjimasis, jis ir yra naudojamas tada, kai, na, nesuveikė tie kiti advokacijos būdai. Ir, na, sakau, kad ne iš gero gyvenimo juk jisai atsiranda, tas strateginis bylinėjimasis. Bet, aišku, na, yra tų rizikų. Yra rizikų, kad apskritai prie tam tikros valdžios nebus įgyvendinami tie sprendimai. Tai vėlgi pasitikėjimas teismų sistema, teismine valdžia krenta, bet, na, vis vien apskritai sakyčiau, tai susiję ir su tam tikru statymu ant to, kad demokratinė sistema turi veikti, ar ne? Tai vėlgi Lenkijai labai daug ten kraujo nutekėjo, bet galų gale situacija stabilizavosi, ir po taikyto ES proceso turbūt pirmą kartą ES istorijoje, tai parodė, kad tas demokratinis svertas veikia.

I: Taip.

T: Nu turbūt jeigu teismai nebegalėtų įgyvendinti, tai jau didesnių problemų turbūt turėtume.

I: Taip, taip. Ir aš apskritai aš noriu, kad LGBT klausimai, jie būtų labiau dedami į vadinamosios didžiosios politikos darbotvarkę, nes jie yra susiję ir su ta pačia teisės viršenybe, ir su tais pačiais demokratiniais procesais. Bet, deja, LGBT klausimai ar žmogaus teisių klausimai lieka tam tikrose paraštėse, ar tai kalbant apie kokius horizontaliuosius principus, ar apie lygiateisiškumą. Iš tiesų, tam tikrų valstybių, ne tik Lietuvos, praktika rodo, kad LGBT klausimu yra dažnai labai manipuluojama, siekiant apskritai paveikti, žlugdyti, jeigu taip paprastai tariant demokratiją valstybėse.

Taip, kad tai yra labai irgi jautri, demokratiniams procesams jautri sritis.

T: Gerai, tai priešpaskutinis mano klausimas apie tą įgyvendinimą. Tai būna, kad politinė valdžia ignoruoja teismų nutarimus, nesiima veiksmų juos įgyvendinti arba, kaip jau kurį laiką kalbama, kad gali

ir stabdyti teismų sprendimų įgyvendinimą. Kaip jūs tai vertinat ir tai, jūsų akimis yra, galėtų būti demokratinio proceso dalis?

I: Tai, kad demokratinio proceso dalis jinais yra, kaip, vėlgi, žmogaus teisės apskritai yra vienas esminių demokratijos ramsčių, teismų nepriklausomumas lygiai taip pat. Tai aš manau, kad strateginio bylinėjimosi rezultatai ir tai, kaip tie rezultatai yra jau politiniam lygmeny įgyvendinami, yra puikus lakmuso testas, kaip veikia mūsų apskritai demokratinė sistema. Taip, kad vienas iš būdų turbūt tam ir demokratijos lygiui nustatyti. Taip, kad man atrodo, kad net ir šitos šeimų bylos, jos labai gerai patikrina mūsų apskritai demokratijos lygį valstybėje.

Kitas dalykas, vat, aš irgi galiu praktinį pavyzdį pasakyti. Kad tikrai ta retorika, pavyzdžiui, iš Teisingumo ministerijos, jinais galėjo būti ir dar blogesnė, negu kad dabar yra. Pavyzdžiui, kai klausiama, kur yra registrai, ar ne, ar kur yra sprendimai, tai nieks nesako, kad ne, nebus įgyvendinama, tiesiog bandoma surasti tokių labai pritemptų realybės neatitinkančių argumentų, sakykim, kad registrų atnaujinimas bus labai brangus. Bet nesako, kad čia mūsų krikščioniškos vertybės bus integruotos ir nieks nebus įgyvendinta. Ieškoma kitokių tokių būdų, ar ne?

Tai, viena vertus, taip, esam labai nepalankioj politinėj tokioj plotmėj. Ir visų šitų, kad ir teigiamų pokyčių, įgyvendinimas, integravimas apskritai yra labai sudėtingas. Bet, kita vertus, vis vien Konstitucinio teismo sprendimai ir juo labiau ES Teisingumo teismo sprendimai, jie vis vien kaip toks tam tikras barjeras veikia, bent jau mūsų šalyje.

Ar veikia kitose? Tai dar sunku pasakyti. Ten Vengrijoje, Slovakijoje, Bulgarijoje, bet pas mus, sakyčiau, dar yra tas toksai antsnukis, pavadinkim, tie teismų sprendimai.

T: Jūs čia tokį įdomų dalyką palietėt, ką nesu įsirašęs, turbūt reiktų atskiro tyrimo. Toks jausmas, kad po to Konstitucinio teismo sprendimo tarsi buvo kažkoks lūžis, vat, kad, pavyzdžiui, dabar imamasi tokių techninių, kažkokių biurokratinių argumentų...

I: Mhm.

T: O ne kad, ne, tai neįmanoma. Aišku, bandoma, ten Artimo ryšio tą projektą stumti.

I: Tai jis kaba. Kaba Artimo ryšio įstatymo projektas, jis irgi kaba pas mus E-teisme. Lygiai taip, kada čia dieną, kovo 9-ą pamatėme, kad gali būti bandoma vėl integruoti, sakykim, įvairius švietimo ribojimus, juos įvardinant visai, sakykim, per kitą prizmę [juokiasi], per neva demografinius dalykus.

Taip pat šiame kontekste, aš irgi nežinau, ar skaitėt, ar matėt, bet irgi yra tam tikra kampanija anti-gender ir anti-žmogaus teisių kampanija vykdoma, tiek, sakykim, teisėkūros lygmeniu, ką pamatėm kovo 9 dieną su Švietimo įstatymo pakeitimais, tiek politiniu lygmeniu dėl to, kad sausio mėnesį turėjom Seime Ordo Iuris konferenciją, kuri tyliai ramiai praėjo be didelio žiniasklaidos dėmesio. Niekam kažkodėl neįdomu, tik mum.

T: Negirdėjau iš tikrųjų. Čia iš Lenkijos?..

I: Taip, taip, taip, čia Lenkijos tokia krašutinė mizogininė, homofobinė, transfobinė, visokia, labai gerai, turinti labai didelę finansinę pagalbę, organizacija.

Tai, kitas dalykas, irgi Teisingumo ministerijos viceministrės pasisakymai. Tai mes matome, kad taip, viena vertus, teismai kaip ants nukis, veikia, bet ta kampanija kitais būdais yra irgi įgyvendinama.

Tai kaip mes galime vykdyti paraleliai advokaciją, taip ir prieš žmogaus teisės nukreiptos į jėgos jos irgi ieško visų būdų, visų erdvių, kaip veikti, labai tiesiogiai to galbūt neatspindint teisėkūros procesuose ar kitur, bet vis vien būdų randama, kaip veikti.

T: Mano paskutinis klausimas tai labiau praktinis būtų. Atrodo, čia gali pataisyti, jeigu klystu, kad atrodo, kad partnerystės klausimą sprendžiant parlamente, kad būtų galima diskutuoti, nuspręst dėl tų suteikiamų teisių ir pareigų apimties, bet dabar sprendimai yra priimami teismuose ir, atrodo, su keliom porom, kai kalbėjau, kad yra kažkokio tarsi neaiškumo. Nu, tarkim, ten pripažįsta jų tą partnerystę, bet jie nežino, kas iš to išplaukia. Toks kažkoks neaiškumas yra dėl pasekmių. Tai kaip jūs vertinat tą būtentėjimo per teismus problemą?

I: Visų pirma, kalbant apie partnerius, ar ne, kurie jau susitvarkę ar besitvarko šituos klausimus, aš suprantu, kad yra tam tikras neaiškumas, bet Konstitucinis teismas pakankamai aiškiai sąvokas išgrynino, ir visada mes turime pagrindinį teisės aktą, į kurį galime referuoti, tai yra Civilinį kodeksą, kur visas teisių katalogas jau seniai yra, kaip pasakyti, įvardintas, tiesiog nėra iki galo reguliuojama.

Tai, žinoma, kad kol nėra įstatymo, kuris vis dėlto apima tą patį Civilinio kodekso reguliavimą, tol tų neaiškumų kyla, ir dėl, pavyzdžiui, to paties paveldėjimo mokesčio, visiškai yra nereguluojama sritis, susijusi, pavyzdžiui, su vaikų klausimais, ten juo labiau įsivaikinimo, dar kažko, visiškai neličiama, nors tai yra pati jautriausia sritis, kur tikrai reikėtų to reguliavimo. Jeigu mes kalbame apie tą patį vaikų interesą, apie tuos pačius demografinius dalykus, mes kaip tik nuo šitos, jautriausios dalies, turėtume pradėti.

Bet aš suprantu, kad nėra to, sakykim, visiško pasitikėjimo ir įsitikinimo, kad tikrai šitoje konkrečioje srityje aš būsiu apgintas, ar ne? Arba mano šeima bus apginta. Turim čia visokių labai subtilių situacijų iš šeimų. Dėl to paties, pavyzdžiui, mokesčio paveldėjimo, dėl vaikų, dėl visko. Tai aš suprantu tą neaiškumą, bet kol mes neturime reguliavimo, tai tenka ir remtis tais individualiais sprendimais, ar ne. Pavyzdžiui, vat yra klausimas dėl tėvystės, motinystės pripažinimo, ar ne. Aš turiu apylinkėj kažkokį ten sprendimą, ar ne, bet ar tai yra universali teisinė praktika? Tikrai ne. Dėl to, kad kiekvienu atveju vis vien reikia aiškintis, ir aš nebūsiu užtikrinta tuo sprendimu. Aš naudoju savo laiką, energiją ir vis kita, bet aš nesu užtikrinta, kad mano atveju rezultatas bus teigiamas. Tai va.

Tai, aišku, labai verta pasidžiaugti, kad bent jau bent jau projekte Partnerystės vis vien remiamasi keitimu, Civilinio kodekso normomis, ir aiškinama per Civilinį kodeksą, o ne per atskirą reguliavimą, nes atskiru įstatymu reguliuojant, vis vien tų visų esminių dalykų nesureglamentuosi. Geriau kaip tik integruoti į jau esamą reguliavimą dėl to, kad Civiliniame kodekse partnerių sąvoka ir taip per visą dokumentą yra minima.

Tai va, bet taip, kalbant apie šeimas, aš vis dar sakykim, jeigu esu LGBT šeima, aš vis dar nesu įsitikinusi, kad mano konkrečiu atveju būsiu apsaugota. Vis vien reikia ne tik partnerystę pripažinti, o jeigu mano klausimas koks nors jautresnis, pavyzdžiui, dėl tėvystės, motinystės pripažinimo, man vis vien reikia, kad mano individualiu atveju priimtą tą sprendimą teismas.

T: Jeigu aš galiu trumpai, tai, pavyzdžiui, dabar poros, kai ten bando registruoti partnerystę, nu kaip ten, pasako, kad negalite ir tada kreipiasi į teismą, gauna tą sprendimą, tai ką praktikoj joms tai reiškia? Nu jos pripažįstamos šeima?..

I: Taip, jos pripažįstamos partneriais. Tai, vėlgi, aš tada remiuosi, atsiverčiu Civilinio kodekso, ir matau, kas priklauso. Jokiam sprendime nebus parašyta, kas tau priklauso, bet vėlgi, čia ir daugybė turtinių, procesinių teisių. Viskas yra apibrėžta Civiliniam kodekse, bet tam tikrais jautresniais klausimais, vėlgi, vaikai, paveldėjimo mokesčiai, paveldėjimas tai jau yra, kaip ir gali būti reguliuojamas, kad ir su tuo teismo sprendimu. Bet visais tais jautresniais klausimais aš dar, tikėtina, turėsiu papildomai kreiptis į teismą.

Bet aš manau, dalis mūsų bendruomenės narių tikrai nedaro Civilinio kodekso analizės, ar ne [juokiasi], kas jiems priklauso. Aš matau daugelyje tiesiog atvejų, kad žmonėms svarbu tas simbolinis valstybės pripažinimas: aš esu matoma, mane pripažįsta ir, atrodo, žmonėms jau to kai kuriems jau to pakanka. Tai tikrai mūsų bendruomenė, sakyčiau, nėra labai išlepinta tuo klausimu ir atrodo, kad bent jau kažkas yra geriau negu nieko.

Tai va, jeigu būtų priimtas, pavyzdžiui, praėjęs Partnerystės įstatymas, tai būtų išvis nieko nieko, dėl to, kad tai yra visiška, kaip pasakyti, simbolika net nesisieja su, tiesiogiai nekoreliuoja su jau esančiais partnerystės Civiliniam kodekse straipsniais, ir tai būtų išvis įnešta tokio, sakyčiau, teisinio netikrumo. Žmonės turėtų galbūt tą simbolinį šitą, bet ar išplauktų kažkokia praktinė vertė? Labai abejoju.

Tai, na, teismai vis vien, kadangi vis vien mes einam per partnerystės sąvoką, kuri jau egzistuoja mūsų teisės aktuose. Tai jau yra tam tikras aiškumas, nes vėlgi, jeigu būtų civilinė sąjunga, atsiverskime Civilinį kodeksą, ar yra tokia sąvoka? Jos nėra tokios. Tai gerai, kad bent jau eina per partnerystės sąvoką, nes jau turime eilę teisės aktų, kur jinai egzistuoja.

T: Čia turit omeny praėjusios kadencijos projektus?

I: Taip, taip, taip.

T: Dar, jei galiu pacituot, man atrodo, jus, nežinau, ar tiksliai iškopijavau, bet kad jau egzistuoja reikšminga teismų praktika, kuri pripažįsta tos pačios lyties pora šeimomis ir suteikia joms dalį apsaugos, tačiau tai daroma fragmentiškai ir neefektyviai. Teismai negali sukurti pilnos ir nuoseklios šeimos teisės sistemos. Tam būtinas aiškus ir veiksmingas įstatymas. Tai tarsi ir yra ta problema, kad...

I: Taip, taip, be abejo, na, niekas neturi nei tiek laiko, nei išteklių, nei noro, nei pasiryžimo, nei sveikatos, kad kiekvienu atveju kreiptųsi į teismą. Dėl to įstatymų leidėjas, kaip ir yra dabar šiuo metu įpareigotas, be kita ko, Konstitucinio teismo tą klausimą sureguliuoti. Kita vertus, yra apskritai taisyklė ne tik mūsų Konstitucinio teismo, bet ir, na, tarptautinis standartas yra toks Europoje, Europos žmogaus teisių pagrindinių teisių konvencijos šalyse, kad valstybė turi tam tikrą diskreciją, kaip jinai reguliuoja tuos klausimus, bet reguliuoti jinai turi. Tai, žinoma, teismai neturi, neprivalo ir nereikia jiems priskirti įstatymų leidėjų funkcijos, turi įstatymo leidėjas, galų gale pasidaryti šituos namų darbus.

T: Gerai. Tik paskutinis, ar dar norėtumėt pridėti ar pabrėžti kažką, kas jums atrodo svarbu šioje temoje?

I: Nežinau, iš tiesų daug, atrodo, pasakiau, tai kažko tokio esminio neturiu, ką pasakyt. Tikiuosi, kad tikrai žmonės, na, pradės žiūrėti į strateginę bylinėjimąsi kaip realų įrankį, kaip priemonę ginti savo teises. Ir, manau, na, norėčiau, kad ir kituose klausimuose tai atsispindėtų, kalbant, pavyzdžiui, ir apie translyčius žmones, kurie būtų aktyvesni ginant savo pažeistas teises, pavyzdžiui, darbo ar reguliuojamų profesijų klausimuose ir panašiai, nes, na, partnerystė, įstatymai, ta prasme partnerystė nėra klausimas, kuris staiga išspręstų visas bendruomenės problemas. Tai yra labai nedidelė dalis klausimų.

Tai va. Ir, aišku, ir nuo pačios tos partnerystės kokybės, nes mes dabar išvis, tas klausimas nesvarstomas, aš tikiuosi, kad šitoje sesijoje bent jau jis pradės būti svarstomas, bet mes nežinom, kaip, pavyzdžiui, net ir dabartinis įstatymo projektas, kaip jisai bus dar, atsiprašau, bet sudarkytas, ar ne? Mes nežinome, kokią rezultatą mes turėsime.

Tai dėl to ir svarbu kuo daugiau turėti, na, bylų įvairiais klausimais, kad mes turėtume, na, jau pagrindą, kad kuo mažiau būtų, sakykim, pagrindų tą apsaugą dar labiau susiaurinti. Nes ir dabar, sakykim, yra garantuojamas tiksliai teisinis minimumas, o pačios jautriausios sritys, jos vis vien reikalauja ir atskirų bylų, ir pasiryžusių žmonių, kurie bylinėtųsi.

T: Gerai, aš dar vieno klausimo pačio. Nežinau, kad geriau gaudyčiausi ir galėčiau mažiau nusišnekėti, nes nesu teisininkas, man labai įdomu. Kur tos strateginės bylos ir kur, pavyzdžiui, nu aš tai taip matau, atrodo, tos bylos, kur ledus pralaužė. Tai, sakykim, pirma ten pora buvo [Vardas], [Vardas], kur partnerystę registravo, kur buvo bandymas dėl santuokos, dėl užsieny sudarytas.... Tai aš jas matau vat, kad grynai strateginės, bet, pavyzdžiui, sekančios poros, kur jau yra kažkokie teismo precedentai, taip toliau, ar jas galima laikyti strateginiu bylinėjimusi, ar jau labiau tada gaunas toks? Nes literatūroj tikrai apibrėžta ateina tik, kad grynai dėl kažkokio tokio ne tik sau pokyčio, bet platesnio, ar ne.

I: Aš manau, kad kai mes neturim kol kas dar įstatymo, tai vis vien kiekviena ta byla turi tą strateginę reikšmę, ar ne? Aš, pavyzdžiui, to klausimo pati negaliu pakęst, bet klausia, o tai kiek yra tų šeimų, ar ne? Nors ir viena. Nors ir viena yra svarbu, ir tai daro įtaką bendrai, na, tuo klausimu, bet man atrodo strateginiame bylinėjimesi, ypatingai mūsų atveju, svarbu rodyti, kad iš tiesų tas klausimas yra pakankamai didelio masto, ar ne?

Jeigu Europos sąjungoje yra, kiek 30 milijonų LGBT žmonių, tai Lietuvoje bent jau 200 tūkst., ar ne? Tai mes turim rodyti, deja, bet turim rodyti, kad taip, šitas klausimas yra aktualus, kad jis veikia mūsų socialinę aplinką, mūsų ekonomiką, mūsų demografinę padėtį ir visa kita. Tai, manau, mes esam dar tokioj stadijoj, kai taip, kiekvienas tas pasiryžęs, pareiškėjas, jis tą strateginę misiją atlieka.

T: Gerai, tai tada žinosiu ir ačiū labai. Tai tada baigiu įrašinėti tuoj.

O2

T: Tai pradėdu įrašą. Šiandien yra 2026 m. balandžio 17 d. Pranešu, kad galite bet kuriuo metu nutraukti dalyvavimą tyrime. Ar patvirtinate, kad savanoriškai sutinkate dalyvauti tyrime, kad šis pokalbis būtų įrašomas ir kad nuasmeninti duomenys būtų naudojami tyrime?

I: Patvirtinu.

T: Tai gal galim tada pradėti nuo jūsų amžiaus ir gyvenamosios vietos?

I: 39 metai, Vilnius.

T: Ir tada gal galite papasakot, kaip jūs susidūrėte, sakykim, visus pašnekovus kalbinu apie partnerystę, bet jūsų atveju apie tą motinystės pripažinimą, kaip susidarėte apskritai su strateginiu bylinėjimuose teismuose?

I: Tai strateginis bylinėjimasis teismuose nėra kažkas naujo, tai yra mano profesinės veiklos dalis. Mes apie strateginį bylinėjimąsi mąstėm ir svarstėm, ir konkrečiai partnerystės bylų kontekste. Ir tą galvojom, per praėjusią Seimo kadenciją buvo šitas klausimas ant stalo, tačiau problema, ir iš esmės mes toj problemoj ir esam dabar atsidūrę, aišku, ir ką mes skaičiavom praėjusios Seimo kadencijos metu, kad teismai gali *rulint*, kad taip, yra teisės spraga, kad nėra partnerystės. Iš esmės Konstitucinis teismas tai konstatavo ir dar pridėjo, kad turi pradėti registruot partnerystes. Tai čia, sakykim, buvo *additional step*, žingsnis, kurio galbūt mes ir nesitikėjom, kai svarstėm patys savo galimybes.

Bet praėjusioj Seimo kadencijoj mes labiau vis dėlto telkėm savo dėmesį į politikus ir politinius sprendimus, nes bet kokių atveju teismams priimant sprendimus politiniai sprendimai turi sekti juos.

Tai yra, taip, dabar de facto egzistuoja partnerystė, de facto, bet jos apimtis, teisių ir pareigų apimtis yra, kaip čia pasakyti, kiaura, jeigu tinka toks žodis. Ir tai yra du keliai. Arba vyksta tolimesnis strateginis bylinėjimasis, iš esmės kiekvieno konkretaus klausimo atveju, kaip pavyzdžiui, va, dabar mes dėliojam vieną arba galbūt dvi bylas dėl našlio pensijos ir dėl paveldėjimo. Ir jos keliaus matomai į teismą. Šiuo metu vyksta, tai čia ne mano ir ne [vardas] bylos akivaizdžiai.

Tai mes atsidūrėm toj situacijoje, kad, kadangi politiniai sprendimai nebuvo priimti, politikai patys nusprendė kreiptis į Konstitucinį teismą, matydami, kad jie yra, vienas vertus, pasiekę politinį maksimalų balsų skaičių, ir nesugebėjo to pasiekti reikiamo rezultato, ir patys jie kreipėsi į Konstitucinį teismą. Ir mes dabar esam toje situacijoje, kai politiniai sprendimai, nu akivaizdžiai bent jau iki 2028 metų, kol pasikeis Seimo sudėtis, jie, matyt, nelabai bus galimi.

O realios problemos, kurios egzistuoja, nu, reikalauja sprendimų. Ta prasme, realūs žmonių gyvenimai reikalauja sprendimų. Tai aš prognozuočiau, kad toliau vyks tas strateginis bylinėjimasis, ir jis vyks nu vat konkrečių atvejų pagrindu. Ir tas konkrečių atvejų pagrindas, nu tai vat ką aš ir miniu, tas... Ir aš savo ir [vardas] bylą aš matau kaip va tokio konkretaus atvejo sprendimo klausimą ir bandymą pasiklaust teismų, tai kaip jūs vertinate situaciją, kai, viena vertus, yra akivaizdžiai pažeidžiamos asmenų teisės į privatų gyvenimą ir, mūsų atveju, ir vaiko teisės, ane, ir tai, kad nėra teisinio reguliavimo, kuris, nu, iš esmės yra politinis sprendimas. Tai čia susiduria politinis sprendimas versus individualaus asmens galimybė įgyvendinti savo teises ir tuo pačiu pareigas.

T: Gerai, jau daug papildomai tada klausimų iš karto man kyla tada. Gal jeigu pradedant nuo tos organizacinės pusės, kad sakėt svarstėt patys pradėt tą bylinėjimąsi, tai man įdomu, tiesiog, čia buvo jūsų organizacijos vidinis svarstymas?

I: Mhm.

T: Nes 2022, 2023-iais tai [Organizacija] dar pradėjo savo ten tas tris, pradėjo su trijom strateginėm bylom. Tai įdomu, buvo kažkokio derinimosi, kaip atrodo tas nežinau, idėjos gimimas, su kuo nežinau, tarėtės.

I: Tai čia ta idėja dėl tų strateginių bylų, čia nėra kažkas naujo. Čia yra labai sena idėja. [Organizacija], kai aš jai vadovavau, turėjo projektą ir buvo pradėjusi pirminius tokius žingsnius dėl strateginio bylinėjimosi partnerystės srityje, bet tada baigėsi finansavimas. Ir aš manau, kad dar ten tuomet, ir mes tada pajudėjom su „Gintarine širdim“, „Gintarinė širdis“ tapo ta strategine byla. Ir tas bylinėjimasis dėl partnerystės, nu, man atrodo jam dar ir apetito gal nelabai buvo, nes toksai ant klaustuko, sakykim, ir pati ta baigtis buvo.

Bet tas klausimas, nu čia žinai, tai yra tarptautinė praktika, tai nėra kažkas, ką čia Lietuvoj mes išrastumėm, sugalvotumėm, darytumėm ir taip toliau. Buvo labiau klausimas toksai, kad: su 2020 metų Seimo rinkimais ar įmanomas politinis kelias? Nes politinis kelias, bet koku atveju jis turės būti. Tai mes labiau pasirinkom politinį kelią ir galvojom nu, *okay*, mes bandykim tuo keliu eiti ir savo resursus semti ten, nes tiesiog, nu vat sakau, nu ta prasme čia kartojuos penktą kartą jau. [Organizacija], jie skeptiškiau žiūrėjo į šitą klausimą ir jie skeptiškiau žiūrėjo ir dėl vidinių dalykų, vidinio santykio su valdančiąja, savo kaip organizacijos pozicionavimo klausimai ten buvo įvairūs ta prasme, tai jie, sakykim, nusprendė eiti tuo keliu, kad vis dėlto jie darys nu strategines bylas ir... Kažkokio atskiro derinimosi tarpusavy nebuvo, nu ta prasme, jų sprendimas buvo toks, mūsų sprendimas buvo labiau toksai.

T: Mhm. Tai jūs tiesiog įsivertinot, kad nebus tų sekančių politinių sprendimų, kad labiau fokusavotės tada į tą politinį lauką, o ne strategines bylas.

I: Nu, ta prasme, žinai, žaidimas buvo toksai. Jeigu politinis sprendimas būtų paėjęs, tai jis būtų nuėmęs daugybę bylų galimų. Ta prasme, nes vis tiek, ar ten būtų tas Civilinės sąjungos įstatymas, ar ten tas Partnerystės pirminis, jis vis tiek būtų įdėjęs bent jau minimalias tam tikras teises, kaip pavyzdžiui, paveldėjimo klausimas, informacijos susižinojimo klausimas, ten dar keleta smulkmenų. Tai dėl tų tada, pirma, būtų įteisinta partnerystė kaip tokia arba civilinė sąjunga, *whatever*, ir antra, jos suteiktų keletą teisių, dėl kurių bylinėjimosi jau nereikėtų. Todėl, jeigu politinis sprendimas būtų buvęs priimtas, tu gauni iš esmės, kad ir nedidelį, bet jau paketą.

Versus tu eini į teismą, pirma, kad būtų pripažinta partnerystė, ir tikėtinas teismų sprendimas tuo metu atrodė, kad bus, kad Konstitucinis, pavyzdžiui, teismas *rulintų*, kad Seimas turi priimti įstatymą. Bet kad teismas įpareigos ir jau pradėti registruoti partnerystes, čia buvo netikėtas sprendimas, netikėtesnė, bent jau man asmeniškai to dalis.

Nu ir mes dabar atsidadūrėm toje situacijoje, kur, sakykim, bandėm išvengt, nu, bet pasirodė, kad politikai negeba priimti reikalingų sprendimų, todėl esam dabar toje situacijoje, kurioj esam.

T: O tada dar galit dar trumpai tada apie tą pasirinktą tada alternatyvą, tiesiog veikimą politiniam lauke. Kaip atrodė jūsų iniciatyvos, dalyvavimas tame, konkrečiai dėl partnerystės?

I: Nu tai buvo derinama, kalbamasi su valdančiosios koalicijos ir ne tik valdančiosios koalicijos politikais, derinamos įvairios viešinimo, aktyvizmo iniciatyvos, dalyvaujama komitetų posėdžiuose, kai buvo svarstymas. Nu, ta prasme, daugybė daugybė įvairių, tiesiog aktyvistinių veiksmų, kuriais buvo bandoma didinti visuomenės supratimą, kad, pirma, problema egzistuoja, ir kaip ta problema veikia žmonių dalį, kurie patiria tą problemą.

T: O tada apie jūsų tą asmeninę bylą gal galit irgi papasakot, kaip čia užgimė idėja, nežinau, ar buvo papildomai kažkokių organizacijų, kurios padėjo, ar čia tiesiog savo lėšomis? Tiesiog plačiau apie tą visą procesą, jei galit.

I: Tai šitas klausimas buvo aiškus, pagalbinio apvaisinimo procese buvo aišku, kad jeigu pasiseks, nėštumas bus, buvo aišku, kad iškils teisinės kliūtys. Tai ta mintis sukosi nuo pat proceso pradžios. Tai kai gimė [Vardas], iš esmės prieš gimimą mes jau buvom suderinę tam tikrus veiksmus su advokatu, kuris norėjo imtis šitos bylos pro bono. Tai mums nieko nekainavo, išskyrus, nu, aišku, laiko ir pastangas ir žyminius mokesčius.

Tai mes jau pradėjom derinti strategiją, ir kai [Vardas] gimė, tada buvo ten atlikti tam tikri veiksmai procesiniai, iš pradžių buvo kreiptasi į apylinkės teismą, apylinkės teismas pasakė, kad mes vis tiek turim kreiptis į metrikaciją, nepaisant to, kad metrikacija neturi teisinio reguliavimo ir būdo, kaip įregistruoti. Nu, tai ten tokių formalistinių dalykų buvo iš teismų pusės, ir... Galvoju, nepaisant to, kad sprendimą priėmė apylinkės teismas, vis tiek buvo kokios dvi ar trys instancijos. Tai apylinkės teismas atmetė, tada atliktas veiksmas, tada vėl į apylinkės teismą kreiptasi, apylinkės teismas atmetė, tada Aukštesnysis teismas, Aukštesnysis grąžino, ir galiausiai buvo tas sprendimas priimtas, kuris priimtas.

Jis su kažkokiom kitom organizacijom papildomai derintas nebuvo, nes tai, aišku, yra ir... Bendrais bruožais, taip, bet labai giliai ir konkrečiai ne, nes slėpėme daug ir jautrių asmens duomenų.

T: Mhm, o galiu tada paklaust, kiek tame, pavyzdžiui, jūsų individualaus vat konkretaus atvejo, kurį, nu, problemos, kurią jums reikėjo išspręst, ir kiek jūs gal galvojat apie kažkokį platesnes pasekmes, tą strategiškumą, savo individualios bylos tuo atveju?

I: Tai pirmiausia, aišku, yra individualus interesas, tai čia klausimo nėra. Bet yra ir strategiškumas, ta prasme, bylos, kaip ji buvo sudėliota arba kaip ji buvo vesta, yra tam tikros detalės, kurios turėtų padėti ateity. Ir žinau, kad tuo būdu jau pasinaudojo bent viena man žinoma pora. Ir antros mamos pripažinimo klausimas yra išspręstas jau ne tik mūsų klausimu, atveju, bet yra daugiau tokių. Tai tam tikras bylos dėliojimas arba strateginis, teisinė strategija buvo pagrįsta tuo, kad tokiu būdu galėtų naudotis, jeigu pavyks, kad juo galėtų naudotis ir kitos poros. Bet čia, žinai, jau labai detalės, nemanau, kad tau ten labai...

T: Vis tiek įdomu, kaip prieš interviu kalbėjom, kad gali būti, kad atsivers tas, kaip trans klausimu buvo, kad precedentai, nu, kažkaip statys, ar ne, ir bus galima tada pakankamai lengvai ateityje poroms šitą klausimą susitvarkyt?

I: Jo, bet aš manau, kad čia užtruks, nes, pirma, translyčių asmenų atveju, tai buvo daug žmonių, kurie laukia, kuriems reikėjo šitą klausimą išspręst. Vaikų klausimas yra šiek tiek, nu, ne šiek tiek, o sudėtingesnis, nes pirmiausia pagalbinis apvaisinimas Lietuvoje nėra prieinamas tos pačios lyties poroms. Vadinasi, tai yra išlaidos, determinacija, nusiteikimas, na, ta prasme yra gerokai daugiau dedamųjų. Ta prasme, nebandant pasakyti, kad trans asmenų atveju nėra tų dedamųjų, bet trans žmogus iš esmės, nu taip, jis gali rinktis žinai gyvent kažkokį kitokį gyvenimą, bet vis tiek galiausiai ateina į tą tašką, kur, žinai. O čia yra, nu, vis tiek, tai yra pasirinkimo klausimas. Aišku, yra žmonių, kurie ten labai tų vaikų nori, bet daugelis atvejų, daugelis įvertina tas visokias aplinkybes. Tai, nu, ne tiek daug žmonių ateina į tą tašką ir ne tiek daug tų galima formuoti ir ne tiek daug, ne taip greitai, sakykim, tas judės.

T: Tai tada toks bendresnis klausimas tiesiog, iš jūsų turbūt organizacijos pusės, įdomu, koks tas jūsų santykis su politiniais procesais? Kaip jūs jaučiatės, kai stebite ten Seimo diskusijas, sprendimus dėl žmogaus teisių klausimų ir, mūsų atveju, konkrečiau LGBT turbūt teisių klausimu?

I: Nežinau, kaip mes jaučiamės. Ką aš žinau, ta prasme, kokios tu tiksliau informacijos, žinai.

T: Bendrai aš galvoju, kiek formuoja tą, pavyzdžiui, nu, jūsų atveju, tai vis dėlto nusprendėt neiti tuo keliu, bet tiesiog įdomu, koks yra tų žmonių, kuriuos kalbinu tiesiog santykis su politiniais procesais, su gebėjimu veikti per tuos demokratinius procesus, per parlamentą, kažkaip pasiekti teigiamų pokyčių.

T: Tai aš manau, kad mes per praėjusią kadenciją labai aiškiai ką supratom, kad praėjusios kadencijos metu buvo tam tikros lubos, ir mes tas lubas maksimaliai pasiekėm. Ir, kad tas lubas pasiekus, o dabartinė politinė kadencija yra dar kitokia, iš esmės ji negeba priimti sprendimų, kurie yra, sakykim taip, aktualesni gerokai didesnei visuomenės daliai. Ir žinoma, kad visuomenė neigiamai vertina, tas pats, pavyzdžiui, Kapčiamiesčio poligonas, nu tai valdančioji to nepriima, ta prasme yra valdančioji, kur dalis, kuri nebalsuoja. Tai matom, kad politiškai šitas klausimas yra iš esmės nu neįmanomas prie dabartinės valdančiosios koalicijos.

Ir taip pat šitas klausimas yra, šitas ir taip pat kai kurie kiti žmogaus teisių klausimai, jie yra politiškai šiek tiek, sakyčiau, užrakinti arba įkalinti Lietuvos rinkimų sistemos. Tai yra tai, kad 71 Seimo narys yra vienmandatininkas, dažnai yra regionų vienmandatininkai. Ir nepaisant to, kad, pavyzdžiui, mes jeigu dabar padarytume visuomenės nuomonės apklausą, aš jau net neabejoju, kad dėl skirtingų lyčių partnerystės, tiksliau ne santuokoj esančių santykių reglamentavimo sociologai kalba apie tai, kad apie 70% žmonių palaiko, ir kad yra apie 50, galbūt 50% plius žmonių, kurie palaikytų ir tos pačios lyties porų klausimų reglamentavimą. Tai nepaisant to, kad netgi visuomenės nuomonė keičiasi šituo klausimu, iš esmės politinė sistema arba politinė konjunkštūra sunkiai leidžia priimti politinius sprendimus. Tai yra toks jausmas, nu, aš nežinau, koks tas procentas turi būti, bet turi būti vos ne, žinai, 70% palaikančių tos pačios lyties santykių kažkokį sureguliovimą tam, kad Seime realiai būtų priimti sprendimai. Ir tai yra grynai susiję su tai, kaip veikia mūsų parlamentinė, kaip veikia rinkimų sistema.

Ir dėl to mes dabar esam, nu, kaip čia pasakyti mandagiai, nusispjovę į politinį procesą ir šiuo metu dirbam, darbuojamės dėl dviejų, galbūt trijų, galbūt net keturių bylų inicijavimo, kurios būtų susijusios su skirtingais, nu, smulkesniais aspektais ir kad per teismus būtų formuoti praktika, kaip išspręsti tas gyvenimiškas situacijas.

T: Bet čia, kaip anksčiau minėjot, čia labiau tas konkrečių pagrindų kažkokios bylos, kur gal nebus tokio plataus poveikio, ar kaip jūs į tai žiūrit?

I: Teisiškai, nu, neįmanoma suformuoti kažkokios bylos, kuri apimtų... Nes vis tiek, ta prasme, tu skundi konkrečius sprendimus arba konkretų teisinį reguliovimą. Pavyzdžiui, jeigu yra paveldėjimo klausimas, kai žmogus paveldi savo mirusio partnerio turtą, ir mokesčių lengvata yra taikoma pagal tam tikrą konkretų įstatymą, pagal GPM įstatymą. Nu tai tu skundi, vadinasi, konkretų reguliovimą ir nėra būdo atnešti į teismą ir sakyti GPM, vaikai, našlystės pensija arba ten dar kas nors. Tu turi atskiras bylas formuoti. Aišku, čia vargas, bet taip yra.

T: Gerai, supratau. Mes iš dalies ir palietėm sekantį klausimą, tai tiesiog, kodėl, jūsų nuomone, jūsų manymu, renkamasi siekti tų pokyčių per teismus? Tai kaip ir įvardinot tiesiog tą tokį realistišką politinio proceso įvertinimą, kad lubos pasiektos, daugiau kažko nelabai pavyksta. Ar dar kažkokių matot, priežasčių, motyvų, tokių eiti į teismus.

I: Nu taip, čia pagrindinis aspektas.

T: Mhm. O tada irgi susijęs klausimas, kaip jūs manot, kokių pokyčių siekiama kreipiantis į teismus dėl partnerystės arba dėl kitų klausimų, ar tai būtų tikrai teisiniai pokyčiai. ar ir kažokie platesni socialiniai, politiniai pokyčiai?

I: Aišku, pirmiausia tai yra teisiniai pokyčiai, nes yra konkrečių žmonių konkretūs gyvenimai ir konkrečios situacijos, kurias reikia spręsti. Ir, pavyzdžiui, aš galvoju per šitą žiemos sezoną aš tris kartus buvau nedarbingume dėl slaugymo vaiko. Tai jeigu aš nebūčiau buvus pripažinta antra motina, nu tai, vadinasi, nedarbingumą dėl vaiko galėtų pasiimti tik viena iš partnerių, ir tai labai komplikuoja tam tikrus procesus, vaiko priežiūra ten...

Tai va, tai yra labai praktiniai klausimai, kurie yra susiję ir su praktiniais dalykais, ir su tokiu, nu, pripažinimu, su orumo klausimais. Ar yra siekiama platesnių kultūrinių, politinių pokyčių? Manau, kad taip, nes realus parodymas visuomenei, kad pripažinus X poros ten partnerystę arba pripažinus kažkokį, nežinau, smulkesnį klausimą, nežinau, paveldėjimo mokesčio atsisakant, ar ten skiriant našlystės pensiją, ar dar ką nors, yra konkrečiai parodoma, kad įvykus teisiniui pokyčiui, kad nuo to kažkaip visuomenėje niekas ten nesugriuvo. Ta prasme, visuomenė realiai išbando, kaip realybėje tai atrodo. Ir taip, aš manau, kad tai turi pokyčio, turi įtakos ir visuomenės nuomonei, ir kultūrinėms nuostatoms aplink tos pačios lyties šeimas ir santykius.

T: O dar jeigu paklausčiau jūsų vertinimo, matot, tarkim, diskurso kažkokį pokytį? Nežinau, nuo Konstitucinio teismo sprendimo arba apskritai. Ar tai būtų Seime, ar tai būtų visuomenėje kažkokie kitokie argumentai būtų naudojami, kalbant apie šitas temas?

I: Nu yra tas neigiamas diskursas apie tai, kad Konstitucinis teismas užsiima tai, ką daro politikai, ta prasme, užsiiminėja politika ir daro tai, kas Konstitucijoje yra neįrašyta. Tai šitas diskursas atsiradęs yra. Man jis atrodo... Nu, pirmiausia, jis, aišku, yra teisiškai neraštingas, nes, nu, bandoma paneigti tai, kad Lietuva yra Europos Žmogaus teisių konvencijos narė, kad Konstitucinis teismas, interpretuodamas Konstituciją, turi atsižvelgti į europinį reguliavimą, ne tik tai, ką ten, nežinau, kažkoks Sinkevičius arba ten dar kažkoks žmogus, rašęs Konstituciją prieš 30 metų turėjo omeny.

Tai šitas yra. Ir šita tendencija, sakyčiau, yra pavojinga, nes ji mažina visuomenės pasitikėjimą Konstituciniu teismu apskritai. Ir manau, kad tai yra neatsakinga, manau, politika, ypač ilgesnėje perspektyvoje. Tai yra šita diskusija atsiradusi.

Bet aš manau, kad yra tam tikras lūžis atsiradęs ir visuomenėje, kad įvyko partnerystė. Dalis visuomenės nesupranta, nežino, ir, tiesą pasakius, tos pačios lyties ir LGBT bendruomenė iki galo tikrai nesupranta, ką ta partnerystė reiškia, kas čia bus, kas čia nebus, nu, ta prasme ten toksai... Nes čia daug teisinių tokių smulkmenų, kurios... Tikrai, ta prasme. Tai čia suprantama.

Bet tai keičia pokalbį, nes mes kalbam jau apie egzistuojančią, nu, kad ir labai nominalią, kad ir labai tokią kiaurą, ane, bet jau egzistuojančią partnerystę ir jos tobulinimą.

Tai aš manau, kad daliai visuomenės, nu vis tiek yra tas, kad įvyko ta partnerystė, nu ten kažkokį girdi, gal kažkoks X žmogus padarė tą partnerystę, Y ir taip toliau. Bet išvada yra, kad, nu, tas pasaulis, kaip ir nesugriuvo, kažkas tokio labai dramatiško arba labai blogo neįvyko.

T: *Okay*, tai matot galimybę, kad čia kažkaip mažiau... Tas kažkaip aistras dėl šio klausimo galėtų apmažinti visuomenę?

I: Aistras? Manau, kad aistras labiausiai šiuo metu apmažina tai, kad pasikeitė politinė dauguma. Šitai politinei daugumai šitas klausimas yra neaktualus ir, tiesą pasakius, šitos politinės daugumos... Viena vertus, jis nelabai rūpi kam, kita vertus, tiems politikams, kurie rūpi, jie komunikuoja šiek tiek atsargiau ir protingiau apie šitą klausimą. Tai mes dabar... Aišku, jeigu jis būtų svarstomas, jeigu jis būtų aktyviai diskutuojamas, tai turbūt gal tų diskusijų įvairesnių būtų.

Bet tai lemia pasikeitusi valdančioji dauguma. Ir tai lemia, aišku, Lietuvos geopolitinė situacija, nes būtų labai keista, jeigu dabar visi staigiai labai kaip pagrindinį politinį klausimą išsikelėtų partnerystes, kai mes turim labai aiškias geopolitines grėsmes.

T: Gerai, tada turiu du susijusius klausimus. Tai pirmas būtų, ar šitą strateginį bylinėjimąsi jūs laikote efektyviu būdu siekti pokyčių? Kodėl?

I: Aš jį laikau ne idealiu, bet efektyvesniu būdu. Jis nėra efektyvus ta prasme, kad reikalauja daug resursų, susitelkimo, reikia rasti teisininkus, kurie dirbtų pro bono, nes ta prasme kitų būdų iš esmės nėra. Nu, [Organizacija], aš kiek pamenu, jie susirinko pinigų iš... Tai čia gal galėtų būti kelias, bet iš esmės tu turi turėti įdirbį, kontaktus, bendradarbiauti, nu ir taip toliau. Ir taip pat tu turi turėti asmenis, kurie būtų, patikimi pareiškėjai. Ta prasme, kurie neišsigąstų, kurie gyventų atvirą gyvenimą, kurie neišsigąstų, jeigu ten žiniasklaida apie juos kažką atrastų, parašytų. Tai čia yra daug dedamųjų.

Bet rezultato prasme, nu, aš manau, kad šiuo metu, turint omeny politinę daugumą ir politinę situaciją Lietuvoj, tai yra efektyviausias įmanomas būdas, nors ir neypatingai fainas ir neypatingai geras, bet tai yra efektyviausias būdas šiuo metu egzistuojantis.

T: O tada ar laikot tai teisingu būdu siekti pokyčių? Ir irgi kodėl, norėčiau paklausti.

T: Tai teisingu būdu, taip, aš laikau tai teisingu būdu, nes jis remiasi galiojančiais teisės aktais, jis... Jis, nu, atspindi iš esmės ir mūsų konstitucinę sandarą, kad Konstitucija yra antimažoritarinis teisės aktas, tai yra, kad tai nėra teisės aktas, kuris yra skirtas daugumos valios ir nuomonės primetimui mažumoms, bet iš esmės, kad tai yra teisės aktas, kuris yra skirtas kiekvieno žmogaus individualioms teisėms ir pareigoms užtikrinti.

Tai aš manau, kad dėl to man nekyla klausimo, ar tai yra teisingas ar neteisingas būdas. Jeigu tai yra neteisingas būdas, teismai pasako, ane, *nerulina*, ta prasme nėra teismų sprendimo tada ir sako, žiūrėkit, jūs čia kažką, nu, bandot išrast arba bandot kažką padaryt, dėl ko visuomenė neturi teisinio sutarimo.

T: Tai barjerus tuos kaip ir paminėjot, aš turiu klausimą apie tą prieinamumą visiems, bet kaip ir paminėjot. Ten finansai ir taip toliau. Tai manau, galim praleist, nebent kyla kažkokių minčių jums.

I: Tai yra, jo, finansų visų tų klausimų, bet taip pat yra ir, nu, pačių žmonių pasirengimo klausimas. Ta prasme, čia tai nėra toks, nuėjau, ką žinau... Žinai, ne *Like 'q Feisbuke* paspausti. Nu, tai yra sudėtingesnis procesas. Tai va, tai jis, nu, ir neprieinamas, sunkiau prieinamas ir dėl tų teisinių visų aplinkybių, bet taip pat ir dėl asmeninių aplinkybių kai kurių žmonių gyvenimuose.

Ten, pavyzdžiui, vieną moterį, vieną šeimą kalbinau, bet, pavyzdžiui, ta moteris sako, žinai, mano mama gyvena kaime, ir jeigu šitas klausimas iškiltų į viešumą, nu vat kažkaip, tai jai būtų, nu, ten kaimynai, visa kita. Nors realiai gyvena, žinai, Vilniuj, su partnere augina vaiką ir planuoja antro vaiko susilaukt, dabar yra *IVF'o* procese. Tai tu, nu, gali įsivaizduoti, ane, ta prasme tai yra žmogus, kuris net vaiką turi, kur ten yra, žinai, visa šeimos sankloda ir taip toliau, bet tuo pačiu metu vis dar baiminasi ir turi, žinai, tam tikrų rezervacijų dėl to, kad, nu, ten bijo dėl savo artimųjų. Tai čia yra didelis irgi dalykas, kuris groja šituose klausimuose.

T: Tokia baimė asmeninė, ar ne?

I: Mhm.

T: Gerai, tada, manau, galim pereit prie tokio labiau politiškumo, ir iš dalies jau aptarėt tą, nežinau, Konstitucijos antimažoritarinį pobūdį. Bet tiesiog ar teko girdėt kritiką, kad bylinėjimasis teismuose dėl žmogaus teisių apeina kažkokį tą, sakykim, demokratinį procesą arba gali būti ėjimas prieš visuomenės valią. Kaip jūs patys į tai reaguojat ir ar mąstot apie tą proceso demokratiškumą?

I: Mhm. Tai demokratiškumo klausimas... Nu, aš kritiškai šiek tiek žiūriu į šitą konceptą, nes, pirmiausia, teisė nesiremia tik į tai, kas yra populiariu arba kas, nu, visuomenėj tuo metu yra palaikoma ar ne. Teisė remiasi tam tikrais principais, kurie turėtų būti garantuojami visiems, nepaisant ten skirtingų, ane, tapatybių, bruožų, priklausymo ir taip toliau.

Ir šitoj vietoj, nu, visada pateikiu pavyzdį, kad ta prasme jeigu mes padarytumėm visuomenės nuomonės apklausą, aš, nu, nesu tikra, bet būčiau linkus manyt, kad turbūt visuomenė būtų linkus palaikyt, pavyzdžiui, mirties bausmę, ar ne. Kas yra labai aiškus principas, nu, ta prasme, kad mirties bausmė Europos Tarybos narių tarpe nėra taikoma arba neturėtų būti taikoma. Tai yra teisė į gyvybę, ta prasme, laikoma aukštesne, netgi negu tavo padaryti nusikaltimai, nusižengimai, kad ir kokie jie baisūs būtų.

Nu tai va, tai dabar... Lietuva stodama į Europos Sąjungą ir į Europos Tarybą tuos principus adaptavo ir, pavyzdžiui, stojimas į Europos Sąjungą buvo netgi referendumu patvirtintas. Tai dabar, jeigu mes kalbam apie demokratiškumą, tai mes kalbam taip, tai ar mes kalbam, kad tie procesai yra nedemokratiški, nors *in corpore mes*, nu, kaip ir pritariam tam sprendimui? Ar yra, nu, selektyviai išsirankiojami politiškai patogūs klausimai, iš kurių bandoma, nu, kelti to teisinio mechanizmo demokratiškumą ar nedemokratiškumą? Tai man atrodo, kad yra daromas pastarasis klausimas, ir yra suprantama, kad teisinį reguliavimą keisti yra sudėtinga. Ta prasme, kad yra tam tikri sprendimai, yra ten Europos Žmogaus teisių, pavyzdžiui, konvencija, ir kad protingas ir teisingas būdas būtų kelti klausimą apie Konvencijos keitimą, apie Konvencijoje numatytų standartų žeminimą, iš mano perspektyvos, bet siaurinimas, žeminimas, ir kad čia tada turėtų būti diskusija apie tai. Jeigu tu iš tikrųjų, ane, galvoji, kad ten kažkas yra nedemokratiška, netinkama, neatitinka visuomenės sanklodos, nu *whatever*, kažkokie argumentai. Bet tas klausimas nėra keliamas, nes suprantama, kad jis yra sudėtingas, kad yra didžiulis klausimas, ir kad toks pokytis neįvyks.

Bet, aišku, kad neprarastum, kaip sakant, savo rinkėjų, nu, tu vat viduj priešini tuos didesnius procesus, kurių dalis mes esame, su savo lokaliais politiniais poreikiais ir noru, poreikiu mobilizuoti rinkėjus, poreikį mobilizuoti homofobiją, kuri egzistuoja visuomenėje.

Ir mes atsiduriame tada tokioje situacijoje, kur, viena vertus, nu, tauta kaip ir patvirtino, kad mes norim būti europietiška, kad mes norim laikytis tam tikrų žmogaus teisių standartų, kad mes norim būti vakarietiško supratimo apie teisę, žmogaus teises, dalis. Bet, kita vertus, tu priešini, nu, pasiimdamas kažkokią patogią ir malonią sau temą tam, kad tu susimobilizuotum rinkėjus.

Ir realybėje šitie klausimai turėtų būti *freiminami* ir sakomi, kad šitie asmenys siūlo išstoti iš europinių institucijų. Tai va čia yra realus politinis pasiūlymas, kuris yra dedamas ant stalo. Tik jis yra įvardinamas kitu būdu.

T: Dabar kaip tik mačiau dėl to referendumo jūs panašų ir traukiate argumentą, tą rėminimą.

I: Taip, taip, tai aišku, kad referendumas, pirma, jis yra patariamasis. Tai patariamasis referendumas neturi teisinės galios. Jeigu įvyktų iš tikrųjų referendumas arba jeigu įvyktų, pavyzdžiui, Seimo nariai iš tikrųjų, ne patariamasis referendumas, bet jeigu, pavyzdžiui, Seime būtų nubalsuota dėl tų Konstitucijos pataisų, kurios yra siūlomos, tai mes atsidurtumėm, nu, akivaizdžioje priešpriešoje su Europos Sąjunga, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimais paskutiniaisiais, ypač paskutiniu, kuriuo yra nurodyta Europos Sąjungos valstybėms narėms pripažinti užsieny sudarytas santuokas. Ir mes atsidurtumėm didelėje kolizijoje.

Tai man kyla klausimas, ar čia yra toksai, nu vat, kaip sakant, savo kiemo politinių poreikių tenkinimas, nesuprantant didesnio žaidimo, ar tas didesnis žaidimas ir yra tikslas, tik einama per, sakykim, klausimą, kuris gali daliai visuomenės patikti.

T: *Okay*, supratau, ačiū. Mano sekantis klausimas būtų, tai tiesiog tyrimuose vis labiau kalbama apie, sakykim, tą politikos perėjimą į teismus, ir čia nėra tikrai visokie LGBT teisių klausimai, bet ten reprodukcinės sveikatos klausimai, klimato kaitos, nežinau, kažkokios aplinkosaugos, įvairūs tokie klausimai, vis labiau atrodo sprendžiami yra teismuose. Tai ką jūs manote apie tai, vat tokį perėjimą į teismus vietoj politikos veikimo kažkaip parlamentuose, sakykim?

I: Nu tai ta situacija rodo bendrą tokį populizmo augimą. Tai yra, kad visuomenėje yra išpopuliarėjusios idėjos, arba politikai populiarinasi idėjas, kurios yra, sakykim, galbūt priskiriamos labiau kraštutinei dešinei arba tokiems alternatyvesnėms pažiūroms. Ir kad, viena vertus, nu, va teisiniai mechanizmai arba teisė, kuri šiuo metu galioja, yra priekyje arba, ta prasme, nu, ji tiesiog galioja, ar ne, tai, kas buvo priimta ir tai, kas yra suformuota, iki šiol galioja, o dalies visuomenės nuotaikos yra pasikeitusios ir yra žengusios žingsnį atgal. Bet čia aš akcentuočiau, kad dalies visuomenės, nes, nu, nebūtinai visa visuomenė taip mąsto, ir rinkimų rezultatai skirtingose valstybėse tai rodo.

Nu vat, ir yra dabar tokia įdomi tam tikra kolizija, nes, viena vertus, teismai, taip, jie remiasi dokumentais, tai remiasi teisės aktais, kurie yra galiojantys ir kitaip ir neturi būt. Kita vertus, dalis visuomenės nebepripažįsta tų teisės aktų arba, tiksliau, nepripažįsta teismų sprendimų. Jie norėtų, kad teismai spręstų, priimtų sprendimus tokius, kokie jiems šiuo metu atrodo teisingi arba jiems šiuo metu atrodo, nežinau, yra pasikeitusios pažiūros arba galbūt tai laikinas pasikeitimas, nelaikinas, *whatever*, ar ne, kas ten bebūtų.

Ir dalis visuomenės bando pasakyti, kad teismai turėtų priimt sprendimus, kurie turėtų remtis jų pažiūromis, bet ne realiai egzistuojančiais teisės aktais. Nu, tai tokia keistoka situacija. Aš ją kažkaip va taip vertinčiau.

Ir tos dalies visuomenės bandymas pasakyt, kad, žiūrėkit, teismai, jūs negalit remtis teisės aktais, o turėtumėt remtis kažkuo kitu, nu, toks keistas įsikišimas, sakyčiau, čia turbūt yra teisės viršenybės kvestionavimo klausimas, bet ir, nu, toksai, nežinau, toksai įsitikinimas, kad mano pažiūros arba tai, kaip aš galvoju, yra, nu, teisinga, turi dominuoti, kad tai turi būti politikos, teisės ir visų kitų visuomenėje priimamų sprendimų ašis. Nu vat aš labiau iš šitos perspektyvos žiūrėčiau.

Nes jeigu, nu ta prasme, yra noras, sakoma, kad teismai eina kažkur per daug arba teismai kažką daro ne taip, nu tai turėtų sekti teisės aktų pokyčiai. Tai tada turėtų būti, nu, va dabar yra tas referendumas patariamasis, tai iš esmės turėtų būti inicijuojamos kažkokios procedūros europiniu lygmeniu, kad būtų, kas yra daroma šiaip migracijos srityje, kur yra kalbama apie tam tikros migrantų ir prieglobsčio prašytojų teisinės apsaugos mažinimo lygmenį. Nu, tai va čia yra, ta prasme, nesvarbu, pritariu, ar nepritariu, bet čia yra teisinis būdas. Čia yra, nu, va būdas, kuris, mano požiūriu, ir turėtų būti, jeigu yra susitarimas ir konsensusas, kad ten, nežinau, kažkas kažkam nepatinka, bet ne tiesiog išsitraukti nacionaliniu lygmeniu, kad, žinai, mums tas nebepatinka, tai Konstitucinis teismas turėtų to, žinai, dabar *nerulint* ir neturėtų tokio sprendimo priimti, nes mes tiesiog nesutinkam su juo. Rytoj jūs mąstysit gal kitaip, po penkių dienų dar kitaip. Ta prasme, nėra teisės pagrindo.

T: Gera, tada galima judėt prie tiesiog, mane gal domina to strateginio bylinėjimosi, gal jeigu taip žiūrėt siauriau, dėl tiesiog žmogaus teisių, tai tos teigiamos ir neigiamos kažkokios pasekmės, jei išvis išvelgiat kažkokių neigiamų pasekmių.

I: Nu, tai teigiamos pasekmės yra akivaizdžios, kai yra laimimos bylos. Neigiamos pasekmės yra tai, kad mes įklimpstam į teisinį bylinėjimąsi, kad, pirma, kad reikia tų sprendimų ilgai laukti, kad yra dalyvaujama procesuose, kuriuose visai nereikėtų dalyvaut. Na, pavyzdžiui, dabar partnerystės registravimas, na, ta prasme bet kurioje valstybėje tai yra tiesiog administracinė procedūra, nesvarbu, pas notarą, civilinės metrikacijos, ar nu, kad ir kokia tvarka būtų numatyta. Bet šiuo metu mes iš esmės turim, ane, nu tai a) tu samdai advokatą, kuris tau surašytų kreipiamąsi į teismą, ir ta prasme teismas turi dalyvauti arba priimti sprendimą klausime, kuriame nėra ginčo, iš esmės fakto registravimo klausimas. Tai va, dabartinė situacija iš esmės, pirma, yra ir pačiai bendruomenei, nu, nepalanki ir tiesiog, nu, absurdiška. Kita vertus, tai apkrauna ir teismų sistemą, ir aš manau, kad tie teisėjai turbūt nėra labai patenkinti, kad reikia spręst tokias bylas, kai ta prasme ten nėra ginčo, turėtų būti administracinė procedūra. Tai šitas ir... Nu jo, ir vat, sakau, laikas, apimtis, kiek ten reikia įsitraukti, kiek tai užima gyvenimo laiko, nu ta prasme... Tai va čia yra tas toksai, žinai, neigiamas aspektas viso šito teisinio bylinėjimosi.

T: Gera, tada dar judam prie jau kelių paskutinių klausimų. Tai tiesiog, dabar Lietuvos aktualija, kad būna, kad politinė valdžia ignoruoja Konstitucinio teismo arba kitų teismų nutarimus, nesiima veiksmų juos įgyvendinti arba, kaip dabar panašu, gali stabdyti tą įgyvendinimą. Tai kaip jūs tai vertinate? Ar tai jūsų akimis yra, sakykim, demokratinio proceso dalis?

I: Aš tai vertinu neigiamai ir čia pirmiausia neigiamai vertinu ne kaip LGBT teisių aktyvistė, bet kaip žmogus, kuriam rūpi demokratija ir teisės viršenybė valstybėje. Ir tas selektyvus pasirinkimas, kad vat, vienus Konstitucinio teismo nutarimus arba vienus Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimus mes įgyvendinsim, o kitų ne, tai yra tiesiog savaime bloga praktika. Ir ji kol kas galbūt yra tiktais, sakykim, LGBT klausimais arba vat šitais klausimais kol kas, nu, pavyzdžiui, partnerystės registravimas yra užstrigęs Teisingumo ministerijoje. Teisingumo ministerija, nu, išvis ten, ane, be komentarų. Teisingumo ministerija iš principo nevykdo teismų sprendimų, nu, ta prasme absurdas, ar ne?

Bet man didesnę rūpestį kelia, nu, kad erozija prasideda, ane, kad tai nebūtų dar didesnės erozijos klausimas. Tai vat, nes ta pati Konstitucija numato, kad valdžia vykdo teismų sprendimus. Tai va. Tai mane pirmiausia tai neramina, kad tai netaptų reiškiniu, kuris nėra būdingas tiktai šitai konkrečiai sričiai, bet tiesiog, kad Konstitucinio teismo sprendimus galima būtų, nu... Žinai, jeigu galima vienoj srity, kodėl negalima ir kitoj srity?

T: Mhm... Dar truputį užsiminėm apie tą diskurso pokytį, tai man kas visai užkliuvo, ir čia turiu citatą teisingumo ministrės, kad teismų sprendimai yra tam, kad juos vykdyti, kaip įvykdyti, tai jau yra kita klausimo dalis. Tai man atrodo, kad nežinau, bent jau šita konkrečiai politikė, ir gal jos pareigos apriboja, nu, jos galimybę kažkaip kitaip komentuoti, bet atrodo, nu vis tiek dabar jau kalbama maždaug apie kažkokį, pavyzdžiui, dėl partnerystės tų registų, kad tiesiog techninės kliūtys, kad tai yra brangu adaptuoti kažkaip, bet nėra kažkokio, atrodo, vertybinio tokio komentavimo, ir yra tiesiog pereinama į kažkokius vat biurokratinčius, maždaug apsimetama, kad čia tiesiog biurokratiniai kažkokie dalykai. Ar matot, kad čia būtų kažkoks lūžis ar tiesiog, nežinau, ministrė negali kitaip kalbėti? Čia mano įdomu, ar įvykęs realiai pokytis, ar tiesiog toks atvejis?

I: Ne, nėra pokytis įvykęs. Tai yra labiau politinės strategijos dalis... Tai yra politinės strategijos dalis, tai sakyti. Šiaip aš gal netgi šiek tiek vertinu tai, nes jeigu ministrė atvirai konfrontuotų ir sakytų, kad mes nevykdysim teismų sprendimų, tai būtų dar kita žinutė. Aišku, tai keltų galbūt tam tikrų klausimų ir valdančiojo koalicijoj, jeigu ministrė būtų konkrečiai taip kalbėtų. Gali būti, kad ji prisibijo to, ir kad, nu vat, žino, kad tai susilauktų visuomenės reakcijos ir kad tai galbūt turėtų politinių pasekmių koalicijoj, ar ne. Kita vertus, aišku, politinių pasekmių šita koalicija atrodo, kol kas apskritai niekas neturi. Bet kiltų klausimų.

Tikslas yra iš esmės, pirma, kiek įmanoma stabdyti šitų bylų įgyvendinimą, tai čia yra vienas aspektas. O antras, aš manau, kas yra pagrindinis jos tikslas, tai yra, kad jeigu ir bus registruojamos partnerystės ir jeigu registras bus sutvarkytas, tai kad tai įvyktų ne prie jos. Nes politiškai jai tai yra nu... Tai yra aišku, manau, asmeninių pažiūrų klausimas yra, bet tai taip pat yra politinės konjunktūros klausimas. Tai yra, kad ne šita ministrė savo rinkėjams, kad nebūtų taip, kad ji būtų badoma pirštu, kad ji sutvarkė tos pačios lyties asmenų registro klausimus. Dėl to šitas klausimas yra atidėliojamas visais būdais, ir aš manau, kad tikslas yra pratempti ir palikti šitą klausimą arba pabandyti pakeisti teismų praktiką, ginčyti, kas yra dabar taip jau daroma, apeliuojami apylinkės teismų sprendimai registruoti partnerystes.

T: Yra?

I: Jo. Arba... Ne teismų sprendimai apeliuoti, bet teismų sprendimai registruoti, ta prasme, registracijos klausimas yra apeliuojamas, kalbant apie tai, kad čia turėtų būti teisinis reguliavimas, bet kadangi teisinio

reguliavimo nėra, tai... Nu, ta prasme, bandoma sukti šitą reikalą. Tai čia yra viena strategijos dalis, aš manau, kad ji ateina iš viceministrės. O ministrei, manau, yra svarbiausia, kad tiesiog šitas klausimas nebūtų išspręstas prie jos, ir ji tikrai padarys viską, kad tai nebūtų taip padaryta, nes politiškai jai tai būtų kenksminga.

T: Okay, man atrodo, su kitais pašnekovas, lyg tai būdavo užsimenama, kad tiesiog Teisingumo ministerija, kai ten turi savo kažkokį komentarą ar kaip, ką ten priduoti, tai kaip ir nesikiša. Ar čia yra kažkoks pokytis įvykęs ar visada buvo?

I: Ne, yra įvykęs su šita ministerijos vadovybe pokytis.

T: Tai dabar jau jie kažkaip apeliuoja.

I: Su ankstesniu ministru buvo prašymas nukelti registravimo datą, registravimo galimybę nuo 24 iki 36 mėnesių, nu, tipo, matuojant, kad registras yra ten, sakykim, neįgyvendintas, ta ta ta ta ta, ir ten daug pinigų ir kainuoja. Tai čia naratyvas nėra pasikeitęs, tačiau dabar jau yra daug teismų sprendimų, kurie yra įsigalioję, pavyzdžiui, ten X byla priimta praėjusiais metais, įsigaliojimo terminas numatytas yra tai, sakykim, gruodžio 1-a diena, ir iki gruodžio 1-os dienos turi būti įrašyta partnerystė registre. Tas nėra įgyvendinamas, tada yra kreipiamasi į arba antstolius, arba į teismą dėl teismo sprendimo neįgyvendinimo. Ir tada jau Teisingumo ministerija argumentuoja, kad teismo sprendimas negali būti įgyvendinamas, nes nėra politinės valios, ta prasme, nėra priimtas įstatymas, ir kadangi nėra priimtas įstatymas, tai Teisingumo ministerija negali įgyvendinti šito sprendimo laiku, bandant iš esmės kvestionuoti registracijos faktą. Tai čia vėl yra jau toksai poslinkis šioks toks.

T: O žinoma, ar teismai priima šitą argumentą?

I: Kol kas nežinau, aš tik tai vakar išgirdau, kad ministerija bando, ieško kelių.

T: Čia mano tyrimo eigoj penkis kartus, man atrodo, viskas pasikeitė ir apsivertė, tai keista.

I: Tikiu.

T: Gerai, iš manęs kaip ir būtų viskas, nebent dar turit penkias kokias minutes, paklaust dar papildomai kelis dalykus, kurie mane visai domintų?

I: Aš, žinok, turiu jungtis.

T: Gerai, tada galim tada baigt. Gerai, tai iš manęs viskas. Labai ačiū.

I: Sėkmės.

T: Iki.

O3

T: Taip, tai jūsų dalyvavimas yra savanoriškas, bet kuriuo metu galite nutraukti dalyvavimą be jokių neigiamų pasekmių. Pokalbis bus įrašomas, o surinkti duomenys nuasmeninami ir naudojami tiksliai tyrimo tikslams ar viešai tyrimo rezultatų kontekste, be galimybės jus atpažinti. Ar sutinkate?

I: Sutinku.

T: Tai šiandien yra 2026 m. kovo 13 d. Tai gal galim pradėti nuo jūsų amžiaus ir gyvenamosios vietos?

I: Gyvenamoji vieta Vilnius, amžius 42.

T: Tai tiesiog pradžia gal galit papasakot, kaip jūs susidūrėte su strateginiu bylinėjimu, sakykim, dėl partnerystės, bet ir dėl kitų bylų, kurias asociacija pradėjo?

I: Pradžioje pradėjom iš tiesų, tiesą sakant, išsigręsinom savo strateginius tikslus, ką mes norėtumėm pasiekti kaip organizacija, kaip asociacija, tai yra, kokių pokyčių norime, kad įtvirtint daugiau lygiateisiškumo to ir tos pačios lyties asmenims. Ir vienas iš tokių buvo, na, bendro gyvenimo reguliavimas, nes jis apima labai daug sferų, labai daug įvairių šalutinių teisių iš to iškylančių ir panašiai. Ir bendrai turėjimas aiškų, sureguliuotą santykių kontekstą, jisai prisideda prie bendro žmonių priėmimo, apskritai LGBT žmonių normalizavimo visuomenėje, tai dėl to jisai labai yra svarbus veiksnys. Ne tikta kažkokiais individualiais atvejais, kai žmonės tarpusavy mezga ryšius, bet ir absoliučiai visuomeniniam kontekste, tai yra, požiūriui į LGBT žmones, į laikymą jais lygiaverčiais, lygiateisiais tos šalies piliečiais ir panašiai.

Tai mes kai išsiaiškinom, ką per strategiją norim daryti, tai mes pradėjom imtis visokiausių specifinių uždavinių, veiklų, susijusių su ta tema, kad padėti išrišti problemą ir ją vesti link to, kad jinai atsirastų. Tai pradžioje mes turėjome tokių patirčių kaip kūrimo įstatymų projektų, užmezgėm ryšius su įvairiais politikais, kurie palankūs buvo LGBT asmenims, padėjom jiems organizuoti net rinkimines kampanijas, kad jie būtų išrinkti, iš skirtingų partijų buvo išrinkti politikai, jie toliau bendradarbiavo su mumis. Mes tuomet iš tiesų parengėm pirmuosius teisės aktus, tai yra dėl partnerystės, mes registravom juos Seime, tačiau pokyčiams pasiekti, aišku, reikia didesnio diskurso kaitos ir, nu, politiniam tam lauke, aišku, irgi didesnės brandos tokios, kad atsirastų tas tam tikras spaudimo elementas, visuomeninis spaudimo elementas, ir kad nebūtų viskas paremta tikta gera valia, kuri ateina žymiai vėliau. Pradžioje būna vis tiek truputėlį interesai svarbesni.

Na ir taip keliavom, keliavom ir priėjome tokį, kaip ir sakyčiau, akulavietės elementą, kai mes daug kartų su politikais bendradarbiaujant jau teikėme ir tuos projektus, ir siūlėme pataisas, ir organizavom ir buvom suorganizavę įvairias politikų grupes, kad tai veiktų, ir darėm visokias viešinimo kampanijas, leidom leidinius, patys savo bendruomenę auginom tam, kad kuo daugiau visuomenės pasiektų ta žinia, kad tai neišvengiamybė, kad tai yra tikslas, kad lygiaiteisiai santykiai yra nauda valstybei ir taip toliau. Na ir tas pokytis, jisai vyko bent jau diskurso kontekste tikrai taip. Vyko ir politikų kontekste pokytis tam tikras, bet jisai neįvyko iki to, kad galima būtų pasiekti tą, žodžiu, rezultatą, kad mes turėtumėm, pavyzdžiui, aiškų įstatymą, sureguliuotus santykius ir panašiai, bet mes kažkiek, va, tas judėjimas jautėsi, bet jisai, kai neturi to aiškaus rezultato, tu matai, kad kitose valstybėse jisai yra tas rezultatas, tai tu pradedi analizuoti tuos procesus, kokie vyksta kitose valstybėse, ir galvoji, nu vat ką tu nepakankamai darai, kad galima būtų to pasiekti.

Ir mūsų kontekste padaryti politinį proveržį yra pakankamai sudėtinga, kadangi pas mumis egzistuoja daugiamandatė ir vienmandatė rinkimų sistema, ir ta sistema iš esmės prisideda prie to, kad jinai biškį pristabdo politinį progresą, kažkokius labiau tokius sudėtingesnius klausimus yra sudėtingiau praveisti. Nes ir politinei sistemai iš tikrųjų turi didelę įtaką, būtent jau šiais žmogaus teisių klausimais, stipri

religinių bendruomenių įtaka, kadangi jinai yra parapijinė, tai reiškias, ji veikia būtent tose vietose, kur yra vienmandatės tai. Jeigu galim, pavyzdžiui, pamatyti, kad kur kas žymiai progresyvesni politikai išrenkami yra per daugiamandatį sąrašą, tai per vienmنداčių sąrašus politikai išrenkami pakankamai konservatyvūs, ir dėl to labai sunku pasiekti tą 50 + 1 pokytį, kad galima būtų realiai turėti įstatymą.

O kitose valstybėse irgi buvo įvairios strategijos pasirinktos, tenai, aišku, irgi yra politikai įvairi įtaka ir skirtingas kontekstas. Bet pamatėm, kad, nu, teisinis bylinėjimas, jisai turi tam tikrą pasisėkimą.

Ir paskutinis lašas galbūt buvo šitoje, kad jau visgi turime pereiti prie to teisinio bylinėjimosi, tai yra, kad kai buvo išrinkta aiškiai labai komunikavusi partija už LGBT teises, ir jinai tapo sudėtine valdančiosios daugumos dalimi. Jinai realiai neįgyvendino tų pažadų, kuriuos turėjo, nors jinai turėjo ir tam tikrus pirminius svertus. Tai, aišku, galbūt jie buvo pakabinti dėl kažkokių kitų ten politinių klausimų ir dėl to jie bijojo aštriai reikštis, bet tai tada galėjo nuimti tam tikrus savo politinius veikėjus, kurie dalyvavo, dėl kurių buvo kabliukai, ir būtų, kadangi jie per daugiamandatę buvo išrinkti, tai galėjo pasistūmėti sąrašas ir galėjo eiti skaidriai su savo *agenda*, irgi atliepti tų lūkesčius, kuriuos turėjo. Bet jinai to nepadarė, jinai nesugriovė valdančiosios daugumos, nes be jos negalėjo būti ta valdančioji dauguma sėkminga. Ir realiai tai parodė, kad, nu ta prasme, kad ir kiek tu turėsi ten tos paramos, bet nu ta prasme, vis tiek kažkas turi užlaužti rankas pradžioj ir pasiekti, nes nu nebus tos brandos iš politikų, kai turim tokią sistemą rinkiminę ir tą raidą bendrą politikų.

Tai aš prieš tai, jau anksčiau, buvau pradėjęs su tuo bylinėjimusi šiek tiek, bet mes buvom neišsiplėtoję dėl to, kad kai mes pradėjom, ten kažkada, 2012, 2014 metais, aš dabar tiksliai neatsimenu metų, reikėtų pasitikslinti, tai mes turėjom pirmąją bylą su skirtingos lyties asmenimis, ir jie pabijojo. Ta prasme, mes padavėm į teismą, bet po to jie atsiėmė, nes nu tiesiog pabijojo to proceso kažkaip, su baime į tą visą tai žiūrėjo. Nu ir aš suprantu, žmonės nemėgsta to.

Tai dabar, kai ėmėmės to bylinėjimosi, tai aš jau *coachinau* tas poras iš pat pradžių, kadangi jau ganėtinai turėjau gerą *networkingą* tą tokį, tai aš žinojau, ką galiu pasikalbinti, kaip galiu pasikalbinti, kurios poros gali viešai kalbėti, kurios bijos viešai kalbėti, kurios tenai drąsios ir panašiai. Tada žinojau, aišku, ir tos poros, kurios, nu, pakankamai daug metų jau gyvena kartu, kad nebūtų taip, kad vat šiandien partnerystė, o rytoj jau skiriamės, žinai, tai visos pas mumis poros, kurios dalyvavo procesuose, bent jau tos pirmosios poros, tai visos trys daugiau nei 10 metų kartu gyveno. Tai, žinai, turėjo jau praėję tą ugnį ir ledą.

Nu va, ir rezultate mes padavėme tas bylas, 2022 metais pradėjome. Tai buvo lygiai 2 metai suėję tada, kai ta partija, kuri buvo prisizadėjusi pokyčius ir būdama valdančiojoje koalicijoje, nieko nepadarė. Tai aš supratau, kad tai jau yra ta riba, kai jau po to jau jie nebedarys tikrai dėl to, kad artėja rinkimai ir kažkaip kitos valdančiosios koalicijos partnerės, jos tikrai neleis sau to laisvumo dėl to, kad bijos rinkimų rezultatų.

Na ir tada jau ėmėmės į tą kampaniją, nes vis tiek tai nėra viena byla, kurią tu gali pro bono padaryti. Tai yra vis tiek daugiau bylų, ir tu turi kažkiek vis tiek kompensuoti teisininkams, kurie atstovauja. Nes dabar, pavyzdžiui, mes turime 12 bylų ir dabar, nes tęstinės bylos yra ir panašiai. Tai jos įvairiais skirtingais aspektais, ten viena santuokos, kita partnerystė, kita partnerystė sudaryta užsieny, kita sudaryta užsieny, bet tarkim, lietuvių pora, kita tenai mišri pora, žodžiu, viena turi vaikų, per vaikų teisių

aspektą ir panašiai. Nu ta prasme, tos bylos yra labai skirtingos ir skirtingus aspektus tenai juos bandai pramušinėti tam, kad bendroje sumoje padaryti tą, žodžiu, veiksmą.

Ir jo, ir tada ėmėmės patirtį kitose valstybėse, kaip dar buvo, tai, kad nebūtų taip, kad jau visiškai, ką mes patys sugalvojom. Tai aišku, ką patys sugalvojom, nes vis tiek teisinė sistema, jinai nėra analogiška, ta prasme. Bet bendroji suma vis tiek sudedi kažkas, kas naudinga, kas nenaudinga, ir tą darai. Tai ir pagaliau pavyko šiek tiek.

Dar tų veikėjų yra skirtingų, pavyzdžiui, tarkim, skirtingų interpretacijų, nes, pavyzdžiui, tarkim, mes kreipėmės į Konstitucinį teismą. Tai buvo toksai labai įdomus aspektas, kad mes paprašėm paaiškinti dvejais pagrindais, partnerystės ir santuokos klausimu. Tai mūsų bylą atmetė ir tą pačią savaitę iš karto priėmė Vyriausybės bylą. Ir asmuo, kuris labai viešai komunikavo, apie tai, kad kaip čia mes čia prastai parašėm bylą, tai po to, kai užklausiau jo viešai, na ta prasme, kreipimasi į Konstitucinį teismą, kai užklausiau, iš kur jisai žino, nes jisai nei teisėjas, nei Vyriausybės atstovas, nei ką, tai tada užtilo labai greitai, kad kaip mes čia surašėm ten tą bylą, kreipimasi. Ir jie dar susiaurino šiaip, iš tikrųjų supratau, kad po to jisai rašė ten tą kreipimasi nuo Vyriausybės, nors nebuvo atstovas tos Vyriausybės ir panašiai, bet gabalais iškopijavo mūsų. Nes po to, kai Vyriausybės kreipimasis buvo į Konstitucinį teismą, tai man atsiuntė, ir aš jį persiunčiau mūsų teisininkui, ir sako, kodėl tu parašai Vyriausybei tą iškopijuodamas iš manęs, iš mano bylos, žodžiu, tekstą gabalais. Sakau, aš tau persiunčiau, ką Vyriausybė pateikė, tai čia ne mano parengtas tekstas. Kadangi jie buvo trečioji šalis, tai jie turėjo visą tą medžiagą. Tai žodžiu, tas žmogus, kuris mumis ten kritikavo, tai nesivargino netgi, pats sėkmingai kopijavo iš mūsų teksto. Nu, bet *anyway*.

Esmė yra ta, kad bent jau kažkiek pajudėjom į priekį. Ir buvo jau Vyriausybės priimtas Konstitucinio teismo tas, žodžiu, kreipimasis, ir buvo atidarytas kelias, kad visgi tas partnerystės Civiliniame kodekse sureguliuojimas, jisai turi būti taikomas iš karto ir čia, kad pernelyg ilgai, žodžiu, Seimas nepriima teisės aktų, kurie prisižadėjo pačiame Civiliniame kodekse, nes Civiliniame kodekse yra numatyta, kad Vyriausybė pateikia, žodžiu, teisės aktus ir per metus turi būti priimti Civiliniam kodekse, įsigalioję, tai yra kaip partnerystė turi būti, priėmimo, nutraukimo, sudarymo ten tvarka, žodžiu, panašiai.

T: Čia 2001-ais?

I: Jo, 2001-ais, tai iki 2002-ų turėjo jau būti priimta ta tvarka, bet jie tiesiog tos tvarkos nepriėmė. Nors partnerystė yra sureguliuota, Civiliniam kodekse, aišku, jau pasenęs tas reguliavimas, jau galėtų būti patobulintas.

Tai va, ir po to, kai Konstitucinis teismas priėmė sprendimą, kad visgi jau turi įsigalioti, tai mes pirmieji, kadangi mes jau buvom pradėję tas bylas, mes turėjom tą patirtį, viską sudėliojom ir mes turėjome *know-how* tam tikrą, tai mes pateikėm ir laimėjom tą pirmą bylą. Po to jau ir kiti pradėjo laimėti, bet, bet mes, na, žinojome tą *know-how*, kaip tą padaryti, nu tai žodžiu.

Esmė yra ta, kad nu vat biškį pramuštas tas elementas buvo, bet vis tiek dar turi Seimas priimti įstatymus. Tai nėra taip, kad čia jau yra galutinis rezultatas pasiektas, nes net neaišku, kokia yra ta tvarka, kas ta partnerystė, kokios ten teisės atsiveria, žinai, nes dar yra labai daug, iš tikrųjų daug niuansų, kurie yra neatsakyti.

T: Priešim dar prie šitų, turiu klausimų. Iškart pasitikslinku du dalykus tada noriu. Minėjot, kad nusibrėžėt tą tikslą bendro gyvenimo reguliavimo, tai kiek maždaug laiko dirbot ties tuo iki to teismo kelio?

I: Pati pradžia, tai mes nuo pat pradžios organizacijos, kai jau... Pradžioj pradėjom iš tikrųjų labiau kaip bendruomenė save stiprinti, tai tuo laiku apie partnerystes taip kažkaip net nebuvo fokusavimosi. Į mūsų strategiją partnerystė atsirado, manau, kad kažkur apie 2010, 2012 metus.

T: Nu tai kurį laiką.

I: Jo, tai tada jina buvo, tai tiesiog tu keiti veiklas, kitaip, žodžiu, kreipi tą, žodžiu, aspektą, bet jo, nuo tada kažkur prasidėjo.

T: O dar kitas aspektas, tai minėjot tą bylinėjimosi sėkmę kitose valstybėse, tai tiesiog įdomu, ar konsultavotės ir turit kažkokių ryšių su, tarkim, Europos šalių organizacijom, taip toliau, kurios...

I: Jo, konsultavomės. Yra tokios grupės sukurtos teisininkų, kurie vykde strateginį bylinėjimąsi europiniuose teismuose ir panašiai, ir jie tiesiog, tos grupėse dalinamasi informacija, kas veikia, kas buvo sėkminga, nes nu visiems tai buvo, kiekvienoj šaly yra individuali patirtis. Ir tada tu žinai, ką, pavyzdžiui, kiti teismai, kaip traktavo ir panašiai, nes po to, kai tu pats kreipiesi į teismus, tai irgi remiesi kitų teismų praktika. Pavyzdžiui, gerą patirtimi ir panašiai. Tai žodžiu tokiu būdu ir.

T: Okay. Tai tada dar.

I: Yra tos grupės, žodžiu.

T: Tai dar irgi iš tų įvadinių klausimų tiesiog, jeigu apibūdint jūsų vaidmenį, kaip sakyčiau, kaip strategas ar toks iniciatorius?

I: Nu, aš daug koordinuoju, aš sujungiu tuos elementus, tai yra, žinias, atstovavimą su žmonėmis, kurie turėtų būti atstovaujami, resursų paiešką koordinuoju, žodžiu, ta prasme, kad užtikrint, nes dažniausiai poros neturi pinigų, žodžiu, bylinėjimuisi, arba ir turi, bet jiems, žinai, nėra pats, atrodo, dabar pirminis tas aspektas. Nes dažnai žmonės labai yra internalizavę jau tą savo gyvenimo patirtį ir priima tokią kaip duotybę, tai norėtų, kad būtų geriau, bet yra tiek prisitaikę gyventi prie tų blogų sąlygų, kad galvoja, kad geriau, ai, per brangiai kainuos visa tai, kad geriau gyventi prisitaikius, o ne tiesiog pasiekti, kad keistųsi kažkokia sistema.

Nu tai va, tai jo, aš toks labiau esu koordinatorius, sujungėjas, jo strategas, komunikatorius ir panašiai.

T: O tai 2023 metais tos trys bylos pradėtos ir.

I: Jo, 2023-iais trys bylos pradėtos, tada vėliau dar prijungėme keletą, na, ir po to, kai laimėjome jau tą pirmąją partnerystę, tada dar automatiškai paleidom keletą bylų iš eilės dėl to, kad atsirado daugiau žmonių, kurie aiškiai išreiškė norą sudalyvauti ir kad mes juos atstovautumėm. Bet mes žiūrėjom irgi, kad būtų mums irgi naudinga, nes mes ne šiaip, nu ta prasme, kuri nemokamas paslaugas duoda, bet ta, kuri norim, kad pokytis įvyktų visuomenėj. Tai žiūrim, kurios tinkamos mums, ir pasirinkinėjam ir kreipiamės.

T: Sakykim, kiek žmonių dalyvavo, nusprendėt, kad čia eisit su bylom. Tai kaip atrodo tas apsisprendimas?

I: Nu, tai mūsų visuotinis priima strategiją apskritai, kad mes darome. O po to tai reikia, kad surast žmogų, kuris koordinuotų ir tokius vat jau didelio masto tokius, žodžiu, aspektus. Tai aš imuosi lyderystės, jau jiems vadovauti dėl to, kad reikia turėti ir tos, žinai, institucinės atminties, reikia ir turėti, ten žinai, vis tiek žinių tam tikrų, ir tiek teisinių, tiek komunikacijos tam tikrų dalykų, kad vesti tą procesą. Ir kad jisai yra ilgalaikis, čia negali taip, žinai, kažkaip kažkam vienu metu duoti, tenai va savaitėlę padirbės ir viskas bus *fine*. Kadangi tu žinai, kad čia jau ne penkmečiais ir ne dešimtmečiais rezultatas, kuris siekiamas. Tai turi tie žmonės, kurie, nu vat, strategiškai žiūri į ateitį, tolį, to imtis ir daryti.

O po to tenai dalyvių, tai, aišku, yra daugiau tame visame kame. Jau kai daugmaž visi pritaria tavo tai idėjai, kai tu ją papasakoji, bent jau mūsų asociacijoj, tada tereikia suteikti jiems kažkokią galimybę dalyvauti tame. Tai bendrojo sumo, jeigu taip pažiūrėti, kiek mūsų tų dalyvių, tai prie diskurso kūrimo tai beveik visi kažkiek yra prisidėję.

Bet jeigu taip jau konkrečiai prie pačio bylinėjimosi proceso, tai reikia visom porom padėkoti. Tai čia bus kaip minimum 24 žmonės. Plius yra dar žmonių, kurie pradžioj norėjo dalyvaut, bet po to visgi atsitraukė, bet vis tiek reikia dėkoti jiems, kad jie bent jau pagalvojo kažkiek tai. Dar kažkur mes turim apie gal 12 porų, su kuriom buvo užmegztas ryšys, pradėta kalbėti ir panašiai.

Nu ir aišku, teisininkui reikia, kuris visas tas bylas vedasi. Po to visiems žmonėms, kurie minimaliai prisidėjo prie to, nes mes rinkom paramą šiek tiek ir realiai nedidelę tą paramą surinkom, bet vis tiek reikia padėkoti tiems, kurie prisidėjo prie to, nes jinai biškį truputėlį atpalaidavo, kad mes kaip organizacija už teisines paslaugas nu jau bent jau minimaliai kompensuojam. Ten, aišku, vis tiek juokinga suma, bet bent jau, žinai, tu nesijauti visiškai skolingas, žinai, ten kažką vat darai.

Na ir po to dar, žinai, tie, kurie kitose veiklose ten padėjo, ten komunikaciją, dar kažką ir panašiai. Tai bendrojo sumo, galima sakyti, apie 30 žmonių dirba ties tuo. Ta prasme, aišku, ne nuolat, nesėdi čia ofise.

T: Tiesiog įsitraukę.

I: Jo, įsitraukę kažkuriuo metu.

T: Gerai, tai tada galime pereiti prie tokio bendresnio, tiesiog kaip jūs jaučiatės, kai stebite politinius procesus? Tai, pavyzdžiui, Seimo diskusijas, sprendimus dėl žmogaus teisių klausimų, ir mūsų atveju konkrečiau tai dėl LGBT bendruomenės teisių.

I: Aš ganėtinai racionaliai ir realistiškai vertinu, kadangi pats buvau politikoje bent jau 5 metus, aš žinau, kaip tie procesai vyksta. Tai aš kažkaip labai realiai į visus šituos dalykus reaguojau. todėl, kad aš žinau, kad kartais tu nori, pavyzdžiui, būdamas politiku tam tikro pokyčio, bet tu neturi pakankamai galios paspausti tam tikrus dalykus padaryti.

Tai kai kuriuose etapuose tai yra svarbu apskritai, kad politiniame kontekste vyktų diskusijos, tai vat bent jau jeigu politikas įneša tas diskusijas ir jeigu jos vyksta tokiam, žinai, sveikame kontekste, tai yra labai gerai, nes tai pradeda išplėtoti tą temą, žodžiu, ir panašiai, į pokytį kažkokį atneša.

Tai aš kažkaip nekaltinu tų politikų, kurie strategiškai tą daro ir keičia. Aš labiau buvau, aišku, nepatenkintas tais politikais, kurie turi *momentum* tą, nes aš žinau, kada yra tas *momentum*, žinai, nes

pats dalyvavau ir turėjo tą galimybę padaryti. Tai reikėjo biškį, nu reikėjo biškį išlaužyti rankas, nu čia taip žinai, per kabutes, tam tikriems politikams.

Ir yra tų visokiausių politikoje strategijų balsavimo, kur tu nenukentėsi nuo savo rinkėjo, ir tos baimės yra sukurtos dirbtinai. Tai tos rinkėjo strategijos yra, kai tu balsuoji kojomis, tarkim, arba, žodžiu, užsiregistruoji, bet nebalsuoji. Žodžiu, ir panašiai. Ta prasme, kai tu bijai, kad gali pasikenkti, neva tu vienmandatėj, čia mano rinkėjai dabar nesupras, aš čia nebalsavau ir panašiai. Nu yra komandiruotės Seimo nariam, tai jeigu tu taip bijai, bet sakai, aš pritariu, aš suprantu, kad čia yra svarbu, bet mano rinkėjai nesupras, mane išbalsuos. Ateini pas savo frakcijos seniūną, kadangi jie būna Seimo valdyboj ir panašiai, sakai, va bus tą ir tą dieną įstatymo projektas. Prašau mane komandiruoti į ten kokį nors krašto apsaugos tenai sistemos renginį, aš ten turiu dalyvauti, atstovauti Seimą. Nu ir išeina, ir tada tu sakai, kad aš negalėjau, nes aš buvau saugumo klausimais. Nu tai, nu saugumas, tai, kaip gali.. Nekvestionuojamas klausimas ir viskas.

Tai žinai, yra tų strategijų, tai aš kažkaip, aišku, neteisiu, tai vat teisiu tikrai, kai momentumais nėra... Ir aš galvoju, kad tada man pikta, aišku, būna. Ir tada, žinai, tu ėmiesi tuos elementus, kažkokius kitokius imti, kas darytų spaudimą. Ir teismai gali būti ta spaudimo priemonė parlamentui kuo greičiau priimti tuos sprendimus.

Ir šitoje vietoje yra taip, kad visuomenės iš esmės iš dalies sako, kad ne, kaip tarsi nepritaria. Teismai jau bando biškį to progreso įvesti. Europos Sąjungos strategija, ji teisiniais aktais yra įtvirtinta, kad visgi jinai yra įtvirtinti santykių reguliavimą. Tai ir tarsi, kaip ir tarptautinis spaudimas, jisai yra, nu tai reikia tikrai, žinai, nu biški sąmoningumo tada. Bet jeigu Seimo nariai yra nesąmoningi, tai tada, aišku, man pikta tokie, žinai, kad nėra.

Tai ir dabar tenka bendrauti, ta prasme, tai, kad mes vykdom tą teisinį bendradarbiavimą, tai nereikia, kad mes nebendraujam su Seimo nariais. Bendraujam su Žmogaus teisių komiteto nariais, vykdom susitikimus, siūlom tuos teisės aktų projektus. Dėjau ten tuos klausimynus, ieškom, kaip komunikuoti, ta prasme, kad būtų jiems lengviau priiminėti tą įstatymo projektą. Nes žinome, kad jisai ten, jeigu surinktų tą paramą, tai būtų visiškai ant ribos bet kuriuo atveju tam parlamente. Tai žiūrim, kad, nu, gal praeitų, nes tada, žinai, jeigu praeitų per Seimą, tai užsidarytų tas teismų kelias, nes jisai brangus yra ir daug resursų reikalaujantis ir panašiai. Tai vis tiek dirbam.

Tai mes ir darėme čia, pavyzdžiui, praėjusiais metais, paskutinį gruodį darėme su Seimo kontrolieriais, Lygių galimybių kontrolieriumi ir Žmogaus teisių komitetu, kaip komunikuoti su visuomene, nes aš išvelgiau tokį dalyką, kad praėjusioje kadencijoje ta partija, kuri daug žadėjo, jinai buvo labiau susikoncentravusi ne į kaip pasiekti tą rezultatą, bet kaip maždaug sukelti diskusijas apie tai, kad tas matomumas būtų didelis. Ir kas iš esmės privedė prie labai blogo tokio dalyko, kad jie taip suaudrino tas diskusijas, ir pasirinktas komunikacijos tas tonas toksai, žinai, arogantiškas ir panašiai. Jisai sukūrė tam tikrą neigiamą toną ir labai prablogėjo visuomenės nuomonės apklausose LGBT priimtinumą ta prasme, jeigu anksčiau buvo, pagal visuomenės nuostatas, kad apie 36% nenorėtų gyventi su LGBT asmenimis kaimynystėje, tai pakilo iki 54%. Tai yra nu, jau, žinai, kai yra statistiškai ten tokia, žinai, su paklaida nedidelė, tai ten žinai būna taip viskas okay, o čia jau, nu ta prasme, akivaizdžiai yra, kad jau tikrai kažkas buvo negerai su komunikacijoje arba kažkokiuose procesuose, kas privedė prie šito dalyko. Tai, kadangi nebuvo jokių ten, nei ten LGBT nužudė kažkokių, nei vaikų užpuolė kažkokių, žinai, nei išprievartavo,

nei ten susiejo kažkas, beje, nu ir ta opozicija kitaip, ne į pedofiliją, žinai, orientavosi, žinai, kažkokius aspektus arba įvykius.

Tai buvo viena partija visą laiką matoma, jinais sukūrė prielaidas susikurti šeimų visokiausiems maršams ir panašiai, ta prasme, jie ir taip būtų susikūrę, bet jiems padėjo daugiau pagrindo, greičiau, efektyviau tą padaryt. Nu ir rezultate, kai tu turi stiprią opoziciją, kuri yra sukoncentruota visos Lietuvos mastu, ir turi progresyvią partiją, kuri susikoncentravusi didžiuosiuose miestuose iš esmės, ne regionuose.

Ir kai po to daro apklausas visokiausias, regionų ir panašiai, tai kai daro apklausas, daro viso regiono, žodžiu, maždaug padalina proporciškai, o čia gaunasi tavo tikrai didžioji dalis rėmėjų yra didžiuosiuose miestuose. Ir tada biškį išsiskreipia tos apklausos, aišku, tai rezultate gaunasi vis tiek blogas rezultatas.

Bet aš čia į tuos, žinai, jau truputėlį einu truputėlį biškį į organizavimą tų apklausų, bet iš esmės bet kuriuo atveju pablogėjo labai tas. Ir kai tu pamatai tokius blogus skaičius, tai, nu, kažkaip galvoji, kad nereikia taip eiti, tokiu komunikavimo keliu, reikia kitokias strategijas.

Reikia galbūt ieškot to sutarimo, daryt tas diskusijas, jos privalo būti, bet jos turi būti kažkokiam kitokiam kontekste. Ta prasme, ne kad kažkas užpuola, bet kažkas vat išeina iš visuomeninio konteksto. Tai yra, kad kažkokia, žinai, šeima, gal atsiskleidė, ten galbūt ten kažkoks vaikas, žodžiu, nukentėjo nuo homofobijos, žinai, ir vat kažkaip pradedi kalbėti tas diskusijas.

Nu kaip mes darėm, pavyzdžiui, su diskurso tema kažkada, paviešino prieš Kalėdas, žodžiu, tokios knygelės išleidimą, kad LGBT tėvams parama, žodžiu, ta prasme, kad kaip bendrauti su savo LGBT vaikais. Ir mes padarėm spaudos konferenciją ir tada, aišku, kadangi padarėm prieš Kalėdas, tai buvo mūsų tikslas, kad prie Kalėdų stalo kalbėtų apie tai. Tai taip, dalis bus, kurie kalbės visiškai neigiamai, bet visą laiką atsiranda koks nors žmogus, kuris pradeda kalbėti teigiamai, ir tada atsiranda toksai, žinai, tarsi diskursas pradeda formuotis, kad aš tau nepritariu, kodėl nepritari, nepritariu todėl ir todėl, žinai ir panašiai, ir biškį po truputėlį tas keičiasi, žinai, nes dalis galbūt nesivels į diskusiją, bet gal dalis įsivels į diskusiją ir kai įsivels į diskusiją, žodžiu, atsiranda noras, pavyzdžiui, savo argumentus sustiprinti, mokėti paaiškinti, kitas galbūt sakys, na, gal jeigu tas sako taip, na, tai aš tikiu. Na, ir atvirkščiai gali būti, ta prasme. Tai, kadangi mes jaučiam, kad LGBT tema nėra kažkoks blogis, tai tikimės, kad jeigu kažkas galvoja blogai apie tai, kad gali pasikeisti į gerą, į blogą nepasikeis, tai nu.

T: Tai truputį palietėm, bet tiesiog įdomu, jeigu taip trumpiau, kodėl, jūsų manymu, pasirinkta pokyčių siekti per teismus? Aš kitais žmonėm, kai kalbu, tai išgirstu tą nusivylimą kažkokią politiką, visuomenę, jaučiu tokį.

I: Ne, nusivylimo nebuvo, aš tiesiog supratau, kad neveikia ta strategija, kurią tu darai. Jinai veikia, bet jinais iš esmės pernelyg lėtai veikia, nes visa Europa jau smarkiai pasistūmėjo šitais klausimais. Vos liko pora valstybių, įskaitant Lietuvą, kur nėra jokio reguliavimo. Tai tiesiog tu galvoji, kaip efektyviau tą padaryti. Ir mes pasirinkome efektyvumo elementą, kad teismai yra ne panacėja, bet yra gera spaudimo priemonė keisti sistemą.

T: Ir kitas klausimas būtų, kaip jūs manot, kokių pokyčių siekiama kreipiantis į teismus, dėl to lygiateisiškumo turiu omeny, ar tikrai teisinių, ar galbūt ir kažkokių platesnių politinių, socialinių pokyčių?

I: Na jau pačioj pradžioj biškį sakiau, kad iš esmės įvedimas partnerystės arba, na, apskritai bet reguliavimo santykių, tai žmonės pasidaro lygiateisiškesni, tada normalizuoja tuos santykius, žodžiu, tada tampa didesnis priėmimas. Tai bendras yra gėris. Tai yra ne tik tai kažkoks per individualų kontekstą, kad kažkokia viena pora ar tenai šimtas porų turės galimybę savo santykius sureguliuoti, bet jisai atneša ir tą visuomeninį kontekstą, suvokimą, kad LGBT žmonės yra lygiaverčiai, lygiateisiai, tokie patys žmonės, kurie gali santykius sudaryti, kad jie turi turėti lygias teises, kad jie gali turėti vaikus, kad jie gali, ta prasme, skirtis galų gale, žodžiu ir panašiai. Nu, ta prasme, normalizuoja, kad nepadaro kažkokį pagrindinį aspektą, kad kažkokia, yra kažkur LGBT žmonės. Tai va, tai tas labai svarbus elementas yra šitame kontekste, tai yra, kad labai daug dalykų paliečia ta partnerystė, kad jinai iš esmės turi tokį strategiškai platų spektrą savo poveikio, kad nėra vien tik individualistiškai į kažką tik vieną suinteresuota, kad tik santykius sureguliuoti.

T: O tai gal, kad, nepamestumėm šito klausimo, ar dėl tos normalizacijos, dabar jau buvo priimti ir Konstitucinio teismo sprendimas, ir teismai pripažįsta poras partneriais. Tai ar jaučiat kažkokį pokytį? Iš tų vat tokių svarbių sprendimų.

I: Manau, kad ne. Šiaip, iš tikrųjų pokytis tai yra tik tas, kad tu turi teisinius tuos aspektus. Ir tu spaudi spaudi, kad kažkada ateis tas Seime, jau nebebus galimybės, vis tiek bus prispausta ir reikės tą padaryti, tik tai nežinai, kaip greitai vis tiek. Ir mes turim pavyzdžių, kaip Europos Žmogaus Teisių Teisme priimtos bylos nuo 2007 metų neturi, dar nėra priimta, valstybė susimoka baudas ir neišsprendžia jų. Bet vis tiek tas spaudimas, jisai eina link to, tai šitas viskas gerai.

Bet aš manau, kad yra dar keletas dalykų tam politiniame lauke, kurie nebuvo pasiekti, kuriuos reikėtų pasiekti ir tada, kad reikėtų nu, kad kažkas dirbtų šitame lauke. Tai, pirma, komunikacija, tai yra, kad aiškintų tų sprendimų priėmimo poreikį. Tai yra, pavyzdžiui, Konstitucinis teismas priima sprendimą. Aš negirdėjau nei vienos normalios, nu, žodis normalus netinka, bet nei vienos tokios konstruktyvios diskusijos viešai, kad būtų teisininkai, ateitų, per nacionalinį, pavyzdžiui, radiją ir televiziją, arba ten per privatų, ne iš to konteksto, kad pabandyti, kad susikrauti kuo daugiau tų, žinai, *clickbaitų*, bet paaiškinti visuomenei, kad ir ne visai visuomenei, bet kad ir daliai tos visuomenės paaiškinti apie tą, kodėl tokie sprendimai buvo priimti, kodėl jie yra reikalingi. Ir tada, žinai, nu po to galbūt ta dalis visuomenės, kuri gal ir mažesnė, bet jinai supras, kodėl jinai buvo priimta. Jie dar kažkada, kai susidurs su ta nuomone, tų žmonių, kurie negirdėjo, jiems buvo tuo momentu neaktualu ir nesvarbu, tai galės jiems paaiškinti, kad, na ta prasme, multiplikavimo procesas, kad įvyktų, tai jisai nevyksta pakankamai to multiplikavimo proceso.

Ir kartais net reikalinga opozicija šitam, kad būtų, kad įvyktų tas mano multiplikavimo procesas, nes opozicija iškelia klausimus, į kuriuos reikia atsakyti. Tik tai, aišku, jau ten opozicija turi būti pasirinkta ne ta, kuri kalbėtų, kad gėjai, jeigu prisilies, tai pavirsi ir tu gėjum. Žinai, kai anksčiau būdavo tokių, žinai, kad maždaug jeigu tu bendrausi su gėjais, pavirsi gėjum. Ir panašiai.

Tai va, tai tas nevyksta. Nevyksta pakankama kaita vykdomojo valdžio, tai reiškias ta erdvė, kuri turėtų ugdyti naujus žmones, kurie turėtų daryti tą pokytį, tai galėtų iš tikrųjų irgi biškį padirbėti šitoje srityje. Nes, pavyzdžiui, buvo Vyriausybės, iš Vyriausybės parengtų partnerystės projektų. Ten, tarkim Teisingumo ministerija dar 2011, ten berods, jei neklystu, 2011 ar kažkelintais metais ar 2014 buvo, iš Vyriausybės atėję projektai. Beveik visi iš principo geri projektai buvo iš Vyriausybės parengti su

partnerystės klausimais. Bet tai kodėl tada projektą gali parengti ir, tipo, nuspręskit Seimas, bet, pavyzdžiui, patys, Vyriausybė negali padėti padėti pagrindus, kad tie projektai po to sėkmingai prasiskintų kelią. Tai, jeigu tu supranti, būdamas Vyriausybėje, dirbdamas Vyriausybėje, vadovaudamas departamentams įvairiems ir panašiai, kad tai gali prasiskinti, tai žiūrėk, nu tai padėk pagrindus, kad tas teisės aktas galėtų po to Seime būtų sėkmingiau priimamas, kad jisai nebūtų vien tiktai žinai kažkokių interesų grupių suėdamas. Tai nu, manau, kad galėjo šitam dalykui daugiau būti įdedama pastangų. Tai reiškias, pavyzdžiui, Švietimo sistemoje galėjo, kai yra rengiamos, pavyzdžiui, programos, taigi ne Seimas tvirtina programas bendrojo ugdymo, o Vyriausybė tvirtina bendro ugdymo programas. Universitetai turi savo autonomiją, jie gali irgi turėti įtaką. Tai jeigu tu, pavyzdžiui, iš universiteto rektorius ateina ir gali kalbėti, kad yra labai, ta prasme, teisinga taip ir anaip, tai kodėl, pavyzdžiui, iš tavo universiteto negali išeiti tarpkultūrinio ugdymo programos tam tikros, kuriose būsimiems ta prasme mokslininkams, ten pedagogams ar dar kam nors, būtų tas platesnis suvokimas apie tai sukuriamas.

Tai jo, tai šito truputėlį trūksta to tokio bendro įsitraukimo, bendro suvokimo ir tokio strateginio požiūrio, bet ir taip yra, net ir strateginis požiūris, kai kuria programas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija yra atsakinga už antidiskriminacines programas, pasižiūri tas programas ir tu suvoki, kad ten jokio strateginio požiūrio nėra. Na ta prasme jisai yra, bet jis toks minimalus. Tai yra apsiriboti maždaug renginukais keliais, surengti, kad pravesti mokymus savivaldybės darbuotojams diskriminacijos tema.

Ko tu nori tuo pasiekti? Koks rezultatas, kas tas mokymas turėjo, kas pajėgus vesti tuos mokymus? Nu vat trūksta to požiūrio, arba ten žinai... Nu, žodžiu jau per daug jau išsiplėtojai į tuos, žinai, tokius elementus, kad realiai galvoju, kad to tokio, žinai, trūksta suvedimo viso to, didesnio matymo, kad jeigu tu matai kaip aukšto lygio politikas, kad LGBT teisės yra horizontalus elementas, kad jisai yra labai svarbus ir kad jisai iš esmės turi būti per visas sritis. Tai čia turėjo ateiti ir jau net iš vyriausybinių lygmenų sprendimai, kad turi būti per visas sritis veikiama, ir tada, žinai, biškį aprėpti tai. Tai nu nebus šito dalyko, kol neatsiras pas mumis tokių, žinai, su platesniu požiūriu politikų.

T: Bet, sakytumėt, nebuvo kažkokio diskurso pokyčio po, pavyzdžiui, Konstitucinio teismo sprendimo?

I: Buvo apklausos padarytos, kad kiek nepritaria, kad didžioji dalis žmonių nepritaria Konstitucinio teismo sprendimams. Tai manau, kad tuo ir apsiribojo, paskelbė tas apklausas ir ten tokių kažkokių didesnių diskusijų tomis temomis nebuvo. Nu, nes aš kažkaip jau nebematau, kad būtų suinteresuotas.

Nes žiniasklaidos priemonės iš tikrųjų pralošė jau, nepralošė, bet anksčiau buvo taip, kad tu bet ką pasakai apie LGBT temą ir tave ima į eterį, ta prasme, tai reikia tiktai drąsos eiti į eterį. Aišku, ten tas eteris būdavo sudėtingas. Ten ateini, 50 žmonių sėdi už nugaros, kurie tave ten tą *boo 'ina*, keikia, žodžiu ir panašiai, ir dar pasodina tavo poziciją kažkokią, ir ten sėdi du žmonės, kurie neva palaiko tave visame kame. Tai taip, ten buvo, nu ta prasme, mėsmaalė tokia baisi, jinai pasikeitė ta prasme, bet dabar tau, kad ta LGBT tema nebėra *clickbaitinė*, nėra jinai tokia, kur tu vat pasakysi, kad bus apie LGBT kalbama ir dėl to žmonės neva šoks prie to televizijos ekrano ir žiūrės. Anksčiau labiau žiūrėdavo. Tai dabar reikia kažkaip jau suvokti, kad reikia tą įdėti, kalbėti apie tai, bet jau pradėti kalbėti kitame lygmenyje, o ne tame gąsdinimo lygmenyje, o tame, kad, vat, opozicija gali būti tiktai tokia, kad sakyti, o kodėl būtina tai padaryti? Man atrodo, kad užtenka, kad to nebūtų. Tada tu sakai, kad tu ne, iš tos pozicijos pusės tada sakai, kad būtina taip buvo padaryt, nes tai padaryt reikėjo dėl to ir ano ir panašiai, bet ne kalbėt apie

apskritai, žinai, ten kokias nors, žinai, kai pradeda ten gąsdinti nesąmonėmis, tokių jau Gražulio tipo politikų net nereikėtų kviesti.

T: Okay. Man kažkaip įdomu, ar, pavyzdžiui, po Konstitucinio teismo sprendimo, tarkim, Seime diskusijose, gal kažkokie kitokie argumentai pradeda dominuoti?

I: Ne, ne, aš manau, kad nedominuoja šitoje vietoje, tiesiog... Vis tiek išliko tos pačios interesų grupės, kurios spaudžia nepriimti sprendimų. Bendras yra taip, gal diskursas yra prisidėjęs prie to, kad bendras pokytis yra. Bet nu labai priklauso, koks bus išrinktas Seimo narys, ir jisai kol kas dar yra, ta prasme, reikia pažiūrėti, koks vidutinio Seimo nario poveikslas, ir tada pamatysi, kad amžius jisai yra ganėtinai didelis. Nėra jaunų, progresyvių. Po to dar reikia pažiūrėti, kokia politinė dėlionė išėjo, kokios politinės partijos išėjo, kurių partijų daugiau narių yra išrinkta per daugiamandates, kurių per vienmandates ir panašiai.

Tai aš manau, kad jeigu turėtumėm dvidešimtmetį, dvidešimt metų tos pačios partijos būtų ir tie patys politikai būtų nuosekliai visą laiką tie patys, tada galėtumėm pasakyti, kad kažkoks yra didžiulis pokytis įvykęs ar panašiai, ir tada galėtumėm stebėti, o dabar, žinai, sunku pasakyti.

Ta prasme dėl bendro diskurso, taip, yra šiek tiek pasikeitę politikų. Dabar yra bent jau žinai, kas. Bet ne dėl Konstitucinio teismo. Aš žinau, kad tu nori būtent iš to teismų aspekto pasakyti, kad galbūt spaudimas gal atsirado toksai, žinai. Bet aš manau, kad labiau yra iš to, kad nebe tabu yra kalbėti apie LGBT temas. Pavyzdžiui, aš matuodavausi dažnai, kokia yra situacija su LGBT temomis, pagal tai, kaip tu eini su skirtingais žmonėmis ir kalbi, pavyzdžiui, viešajam transporte apie LGBT temas. Tai jeigu tu važiuoji viešajam transporte ir tu pradėsi kalbėti apie LGBT temas, ir žmogus tave tildo arba pradeda dairytis, ar kas nors nežiūri, tai tada tu suvoki, kad vat situacija yra bloga. O jeigu tu kalbi atvirai LGBT temomis, ta prasme, nebijai pasakyti gėjus ten, lesbietę, dar kažkas ir panašiai. Ir tas tavo pašnekovas aplinkui nesiblaško, o normaliai šneka, tai tada suvoki, kad situacija yra gal visai nebloga. Aišku, čia yra tokia, žinai, asmeninę gali tyrimą pasidaryti, tai nebus reprezentatyvu, bet man labai gerai rezonuoja tokia. Iš tikrųjų, nes tada tu greitai suvoki, kokioj tu esi visuomenėj gyvenai. Tai va tai.

Nežinau, ar teismų procesai šitoje vietoje labai tą padeda. Galbūt netgi aš labiau sakyčiau, kad teismams yra didesnė žala dėl tokių sprendimų, kadangi jie neturi geros reputacijos ir dabar, dėl to, kad yra puolimas iš tų įvairių tų kontekstų. Tai aš manau, kad jų čia šitie tokie progresyvūs sprendimai padeda įtvirtinti tarp tų neigiamai nusistačiusių žmonių teismais nuostatas, kad, vat jau teismai tai tikrai yra tokie, kaip aš galvoju. Tai va, bet prie diskurso didesnio pokyčio neprisideda.

Nebent ateity, vat, jų sprendimai, po to matysis, kad jeigu politikai vis tiek nepriims tų sprendimų ir mes po to ateity matysime, kad vat galės kokios nors televizijos padaryti kokias nors laidas, kad, va, pažiūrėkit va, kiek metų jau gyvena partnerystėje, yra įtvirtinta partnerystė ir nesugriuvo ta mūsų valstybė, viskas čia sėkmingai. Tai galbūt reikėtų ir sureguliuoti teisės aktais normaliai, kad neapkrautumėm teismų sistemų, nes šitoje vietoje mes čia vėl viską darome per teismus ir dėl to mes neišsprendžiame. Teismuose yra eilės, pavyzdžiui, sakai, žinai, ir nesprendžiame kokių nors tenai, tarkime smurto kokių nors klausimų ar dar kažkokių tenai, vagysčių klausimų, tai va gal pabaigiame vieną kartą šitą žaidimą ir vagystės sprendžiame. Tai priimame teisės aktus, nu tai gal tada paskatins labiau šitą dalyką.? Na vienyk.

T: Apie tą poveikį teismams tai dar turėsiu klausimą ir kažkokias rizikas, bet dabar keli susiję klausimai, tai ar, irgi šiek tiek palietėm, bet ar bylinėjimasi teismuose laikote efektyviu būdu siekti pokyčių?

I: Efektyviu būdu daryti spaudimą. Ne, nu gerai, atsiprašau, žiūrint, kaip klausimą suprasti. Efektyviu, ta prasme.

T: Lyginant su alternatyva.

I: Efektyvus yra tuo, kad tu vis tiek darai spaudimą tam, kas turi priimti tą galutinį sprendimą, nes politikai turi visgi priimti spaudimą ir jie priims šitą spaudimą. Nes mūsų teismai vis tiek yra, sakyčiau, dreba jiems kinkos priimti drąsius sprendimus.

O neefektyvu dėl to, kad jisai yra brangus procesas, dėl to, kad vis tiek jis, nu jis labai brangus. Nes tau reikia surasti ne tik tai teisme, kad viskas vyksta, prieš tai dar, tu prieš teismą turi surasti tinkamas poras, tu turi įtikinti tuos žmones, kad jie dalyvautų, tu turi surasti piniginių lėšų, kad tu galėtum tą procesą visą išlaikyti.

Tu nežinai, per strateginį bylinėjimąsi, ar laimėsi, ar nelaimėsi, nes mūsų dar bylų pilna yra nelaimėtų pradžia, nes mes vedame į kitus procesus, į sekančius, bet mokaisi iš to, kas nepasisėkė. Ir tada darai kitoje byloje. Bet kita byla, vėl tau resursai, kainuoja, žodžiu ir panašiai. Nu tai jisai yra brangus labai procesas. Kad įsivaizduoti, kiek tai kainuoja, nu ta prasme, vidutines pagal tas, kiek ima teisininkai tuos atlygius, žinai, vieni pigiau, kiti mažiau, bet nu maždaug apie 4 tūkstančius viena byla. Tai įsivaizduok, mes turime dvylika bylų, iš tų dvylikos bylų bent jau keleta bylų praėjo tuos kitus procesus, žinai, tai tada antras procesas dar plius tiek pat maždaug. Žinai, tai, nu labai brangu ta prasme, ir tau reikia kažkaip, žinai, su šituo kovoti, o nėra tokių, žinai, kaip nevyriausybiniam sektoriuje, kad kažkas va ima ir tau remia tas bylas tiesiog. Tu turi sugalvot tuos procesus, kažkas turi nukentėti, kažkas turi pasidalinti, dar kažką ir panašiai.

Nu čia ir skaidrumo klausimai visokiausi kyla ir taip toliau, nes tu bandai surinkti tuos pinigus toms byloms ir nu tu sukiesi kaip voverė, kad nu kažkaip padaryti tą dalyką, nes nu nėra tokių fondų. Ta prasme, užsienio fondai negali remti bylinėjimosi prieš valstybę, nes tai reikštų, žinai, kad, kokia valstybė tau leis prieš tave, žinai, kad imtų, nors tai yra pokytis į naudą gal valstybei, bet realiai tu negali šitaip pozicionuoti, kad tu remi bylas.

Tai tu turi surasti tą būdą, kaip tą padaryti. Nu tai ten paremia tavo renginius, mokymus, kokius nors. Jeigu fondas yra sąmoningas, protingas ir jisai nori pokyčio, tai jis ten, aišku, padeda tau visaip kaip, bet turi tada prisiimti sau atsakomybę, kai nori kažkokio pokyčio padaryti. Ir tą gali tada daryti irgi tik tie žmonės, kurie turi ilgametę patirtį ir žino, ką komunikuoti viešai, kaip komunikuoti ir panašiai. Tarp eilučių... Kartais kai kuriuos dalykus reikia perduoti.

Nu va, tai.

T: Tai efektyvumą...

I: Efektyvumas yra brangu, bet vis tiek tau kaip instrumentas jis yra svarbus, tu turi jį laikyti.

T: O tada panašus klausimas, tai, ar tai teisingas būdas siekti pokyčių ir kodėl?

I: Kai tu supranti, kad... Kai tie kiti elementai irgi sunkiai veikia, tai tada, žodžiu, nu kažkaip imiesi.

Ir čia labiau aiškus procesas, nes jisai, žinai, turi vieną tokį dalyką. Jeigu tu, pavyzdžiui, padarai viešųjų ryšių kampaniją, ar ne, kažkokią ar ne, tai jinai gali pasikeisti dėl to, kad, pavyzdžiui, tavo opozicija irgi gali daryti viešųjų ryšių kampaniją. Tačiau teismų procese tavo opozicija negali daryti viešųjų ryšių, na, ta prasme, kažkokia priešingai eiti, nes tu tiesiog eini ir darai, tu bandai pralaužti, pavyzdžiui, ir homofobiškų teisėjų nuostatas ir panašiai.

Ta prasme, nes teisėjas gali būti homofobiškas ir priima tau neigiamą sprendimą. Nu tai tokių ir buvo variantų, kai priėmė sprendimą ir pasiremdamas tuo, kad man netiko Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas dėl to, kad to teismo sprendime buvo neišklaudyta Rusija, nes ten buvo Rusijos elementas. Nu, bet tai tu žinai, kad tu šitoj vietoj pereisi į kitą etapą automatiškai, ir kitam etape kažkada vis tiek laimėsi, nes nu negali tokiu argumentu remtis tame teisme, nes vis tiek egzistuoja savikontrolės tie mechanizmai. Tai yra, kad žemesnės instancijos teismo sprendimą gali pataisyti aukštesnės instancijos teismo sprendimas.

Tai net ir žemesnės instancijos teisme kai kurie homofobiški tie teisėjai, jie priimdami sprendimą, jie vis tiek bando mąstyti gudriai, išformuluoti ir panašiai, bet kartais paslysta, kartais padaro klaidų ir tos klaidos yra naudingos mums. Dėl to, kad mes tada galime juos naudoti, kad, vat, va, pažiūrėkit, bet šitas teisėjas kažkokią nesąmonę padarė, tai kaip jisai galėjo priimti mums neigiamą sprendimą, kai jisai pasirėmė tokių nesąmoningu dalyku.

Nes kai kurie, žinok, sugeba išvartyti labai įdomiai, ten tokių visokiausių atradimų padaro teisminiuose bylinėjimuose, kad praplečia net ir mums akis [juokiasi]. Tai ta prasme, tu turi irgi tada ieškoti, kaip atsimušti.

Bet tu iš esmės spaudi sistemą link to, jeigu tu jautiesi teisingas, tu turi gerų argumentų, tu turi teisminės praktikos iš kitų pasaulio šalių, ypatingai iš Europos Sąjungos šalių, iš tarptautinių teismų, nu tai tu turi, žinai, kad galiausiai vis tiek tu prieisi, gal ir lėtai, bet prieisi prie to, ko tu vedi, kad ir kaip jisai brangiai ir lėtai vykstantis procesas.

Tuo tarpu, pavyzdžiui, sakau, su viešųjų ryšių kampanija arba su politikais na, yra labai sudėtinga žaisti dėl to, kad automatiškai yra opozicija, kuri veikia šitame lauke, tiek su politikais, tiek su visuomene, jeigu viešųjų ryšių kampanija. Ir šitas dalykas, kuo tu daugiau viešųjų ryšių paleisi, tuo daugiau gausi atgal. Ir nežinai ką, kurioj vietoj, ar tu laimėsi, ar jie laimės, nes jie gali būti stipresni už tave. Ir tikrai yra labai stiprios opozicijos, tai jinai turi būti kažkaip, žinai, gudri, kai kurios situacijos apskritai, kai tu darai kažkokį spaudimą, tai turi įvelti į pokiliminius, žinai, dalykus, negali viską tiesiog viešai komunikuoti.

Nes, atrodo, vat buvo kažkada visuomenėj nuostata, kad kuo daugiau tu duosi žmogui informacijos, tuo jisai pasidarys protingesnis ir tuo jisai priims sprendimus labiau argumentuotas. Bet realiai, nu, matai nėra taip visiškai [juokiasi], ta prasme, tu pažiūrėk, kokių būna tokių nesąmonių visiškai, žmonės paveikiami *fake news* ir panašiai.

Tai kova galių [juokiasi]. Bet kaip galios instrumentas, taip, teismai labai yra naudinga šitoj vietoj.

T: Šito sekančio klausimo, tai klausiau labiau tų paprastų žmonių, bet iš organizacinės pusės irgi įdomu, ar tas bylinėjimosi procesas yra prieinamas visiems. Tai jau palietame tą finansinį barjerą, kad jiems ir kaip organizacijai yra sunku rinkti tas lėšas. Bet ar yra kažkokių kitų barjerų, su kuriais susiduriat? Dar minėjot teisėjų nuostatas.

I: Taip, nu tai teisėjų nuostatos. Po to galima sakyti, kad politikų na tam tikra kaita. Tu niekada nežinai, ką išrinks. Nu, ta prasme gali pagal visuomenės nuostatų apklausas pasižiūrėti, ką išrinks, tai gali vienaip būti, kitaip būti, žinai, kažkokia situacija.

Po to gali būti, tarkim, politikai, kurie politiškai tavo atitinka tavo nuostatas, bet jie tiesiog tavęs gali nemėgti, pavyzdžiui, negerai sutarti, ir tada neįvyksta bendradarbiavimo, kuris galėtų įvykti ir tada bendrai veikti kartu sistemingai kažkaip. Tai ta kaita yra.

Resursų, aišku, stoka yra.

Gali būti, nu, įvairios tos tokios ir subjektyvios, ir objektyvios priežastys. Ta, kad pačių nevyriausybiinių organizacijų, pavyzdžiui, irgi yra kaita. Ta prasme, tai aš čia ilgai esu užsibuvęs šitoje savo pozicijoje. Ir, na, čia jau nesigilinsiu to, kad kiek aš bandau, kad perimtų mano tą, bet, nu, labai yra sunku priimti, kad kažkas norėtų imtis vadovauti. Bet kai kur irgi yra svarbu, kad organizacijose būtų ir su institucine atmintimi žmonių, nes jie padeda biškį, truputėlį to realistiškumo įvesti į valdymo procesus. Aišku, jie neturėtų būti tu stabdys naujoms idėjoms ir panašiai, kažkokiems dalykams vesti, tai. Tai va, tai yra tų kliūčių, daug besikeičiančių, žinai.

Galų gale, aš manau, kad dabar labai yra smarkiai neigiamas elementas, tai yra radikalizacija apskritai Europoje stiprėjanti, ir aš manau, kad ateis dar didesnė banga su ja. Dėl to, kad politinės partijos, tos save laikiusios tradicinėmis, jos neatlepia tų lūkesčių visuomenės poreikių. Nes jos pernelyg iš tikrųjų pataikavo verslo interesams, nes kai žmogus mato, kad yra ta prasme nu tas skirtumas didėja, atotrūkis tarp turtingųjų ir silpnųjų, na ta prasme gaunasi ta prasme vis tiek tas piktumo jausmas ateina. Tai vienas aspektas, kas labai gerai padeda, prisideda prie tų radikaliųjų jėgų stiprinimo. Ir antras elementas tai, kad tas radikalias jėgas neįleidžia į valdymo procesą, tai, nes jeigu žmonės suteikia joms mandatą, aš manau, kad reikia jas prileisti prie valdymo. Tikrai nu turėti saugiklius, tam tikrus, padėti ta prasme. Tas valdymas gali būti tas skirtingas, kad tu duodi pavaldyti, bet duodi ir susifeilinti kartu. Nes gali susifeilinti, tas biškį susifeilinimas lemtų žmonių nuostatų kaitą, kad sakyti, net ir tie irgi susifeilino, kurie buvo faini tokie žinai ir panašiai. Tai tai tada žinai susifeilintų. Na ir viskas, ir būtų ir kitokia būtų situacija.

T: Tarkim, dėl žinių ar informacijos, kad, na ne visos bylos paeina, tai irgi įdomu kiek... Nežinau, kaip to paklaust, bet.

I: Klausk savais žodžiais.

T: Ar, nu, vat susiduriat su sunkumais, kad, tarkim, einat į teismą su byla ir po suprantat, kad visai ne taip, ten, tarkim, dėliojot argumentaciją kažkokią. Ar tada...

I: Ne, tai jos geros būna pamokos. Iš tikrųjų, ta prasme, tu žinai, kad tu šiaip eini į bylą, ir tu iš tikrųjų visą laiką žinai, kad gerai viskas bus. Iš tikrųjų yra gerai, ta prasme, esmė yra nuo to, kaip teismas pažiūrės, nes teismas turi iniciatyvos teisę pasisakyti daugiau, negu ieškovas klausia. Tai reiškias, jeigu būtų progresyvus teismas, jeigu, pavyzdžiui, aš būčiau teisėjas, tai aš, jeigu aš manyčiau, kad tai yra

visuomeniškai naudingas ir svarbus dalykas, aš pasisakyčiau daugiau, negu manęs prašo kai kuriais aspektais ir priimčiau žymiai progresyvesnius sprendimus. Ir, sakyčiau, ir mane galėtų ten visuomenė niekinti ir panašiai. Teisėjas biškį vis tiek yra kitokiam lygmenyje. Politiką tai gali perrinkti ir išmesti. Teisėjo taip paprastai neperrinks ir neišmes. Yra ten tie kreditaciniai tie laikotarpiai, bet jie yra, ten žinai, kitokiam kontekste. Tu vis tiek esi žymiai tvirtesnis, tu didesnę turi apsaugos mechanizmą. Tai aš drąsiai pasisakyčiau ir būčiau progresyvus teisėjas. Bet, nu, nėra tų teisėjų pas mumis daug tokių drąsių. O kai kurie yra apskritai su tam tikromis nuostatomis išvis. Tai dėl to aš manau, kad visos bylos pas mumis yra teisingos, ir galėjo visi teismai pasakyti.

Pavyzdžiui, yra, pavyzdžiui. Kolumbijoj konstitucinis teismas, kai priėmė reguliavimą dėl santuokų reguliavimo, tos pačios lyties turiu omeny, tai jisai įpareigojo, žodžiu, jų parlamentą priimti sprendimą, ta prasme sureguliuoti teisės aktais per tam tikrą laiką. Ir, jeigu jie per tam tikrą laiką nepriims, tai tada bus taikomas teismo reguliavimas, sukurtas teismo reguliavimas, ir tai bus įstatymas. Tai, žodžiu, va, va, kur yra žinai drąsa teismo, nes teismas turi tokią teisę, ta prasme, jinais yra išimtinė teisė, tai nėra, neturėtų kiekvieną kartą čia kiekvienais klausimais būti tas dalykas. Bet nu čia yra svarbus, labai didžiulis visuomeninis elementas, kuris, ta prasme, turi būti. Ir, juolab, kad dar yra išreikšta valia pačiame, pavyzdžiui, kodekse yra sureguliuota, ir buvo interesas sureguliuoti santykius. Nu, tai žodžiu, tai tiesiog tada priimi, aš, kaip teisėjas, priimčiau teisinį reguliavimą aiškiai, taip, taip, taip, kad Civiliniame kodekse būtų tas, ten tas ir panašiai. Ir tada įpareigoji Seimą, kad per metus priimti teisės reguliavimą, tai gali būti pagerintą, viskas okay, bet jeigu ne, tai tada mano kaip teisėjo bus kaip įstatymas.

Tai va, tai šitą gali. Ir Konstitucinis teismas, ir dabar yra teismo sprendimai, kurie padaryti dėl partnerystės, yra labai aiškiai įrašyta ten tas, kur turėjo būti teisės aktas, kad veikia, kad tai jau yra teisės aktų reguliuojama, tiksliai tiek, kad kadangi nėra dar sistemos. Tai vat, tai teismas būtų labai gerai padaręs, jeigu jisai būtų įpareigojęs, kad reguliavimas turi būti per civilinės metrikacijos biurus, sudarymo, nutraukimo tvarką sudaro ten civilinės metrikacijos biurai. Būtų teismas taip pasisakęs, tai tada net nebūtų iš viso dabar kilę klausimų, kas turėtų tą padaryti. Ir dabar mes dar turime bylą, kur ten reikalaujame, žodžiu, kad greičiau ministerija sureguliuotų.

T: Ir dar vienas klausimą turiu, ar turėjote, gal vis dar turite abejonių dėl šito bylinėjimosi kelio?

I: Ne, aš tai neturėjau abejonių šitoj vietoj, man jisai buvo pagrįstas. Aš galbūt... Būtų buvę daug lengviau, jeigu būtų daugiau paramos iš visuomenės ir iš tų žmonių, kurie turi galios institucinės. Nes būtų buvę žymiai greičiau, efektyviau šitas vykęs procesas, ir vyktų iki šiol, nes dar nesibaigė bylos. Kai mes turėsime daugiau resursų, mes toliau tęsim.

Jeigu būtų įsitraukę tie galios, pavyzdžiui, parašytų koks nors Tapinas savo sienoje, kad paremkite strateginį bylinėjimąsi. Tai manau, kad mes surinktume, per vieną dieną surinktume tiek resursų, kad galėtume užpildyti visus tuos poreikius, kuriuos mes turime su bylinėjimusi.

Dabar biškį sukiesi pagal tai, kiek turi tų resursų. Jeigu būtume pakankamai turėję resursų, mes būtume pagreitinę procesą kokiais trim keturiais metais. Ir tai va būtų vat vienintelis dalykas, dėl ko aš galiausi, ko mes net neturim.

Ir vat juokinga buvo, mes ten buvom nuėję pristatyti Įvairovės chartijos nariams, ten stambios, didžiulės įmonės, ten nu tokios kaip Telia, Lietuvos geležinkeliai, Oro uostai žodžiu ir panašiai. Pristatėm tą,

pasakėme, kad mums trūksta paramos. Tai pasidžiaugė, kad kaip fainai tos bylos, žodžiu, jokios paramos nedavė, bet jos sėkmingai *praidams*, pavyzdžiui, išleidžia dešimčiatūkstantines sumas, kad pasipuošti savo vat tuos autobusiukus.

Vietoj to, kad galėtų vat prisidėti realiai prie to strateginio bylinėjimosi, kur tada tuo momentu apskritai mes neturėjom beveik pinigų tam, kad galėtumėm normaliai tą procesą vesti. Ir po to, dar po poros metų, kai jau mes biškį pajudėjom su tom bylom, žodžiu, kviečiasi vėl papasakoti, kaip mums sekasi tas bylas vystyti. Žodžiu, tipo praveisti paskaitėlę savo bendradarbiams. Blemba, aš taip kažkaip pagalvojau, nu, tai jūs išnaudotojai esat, ta prasme, jūs nieko neprisidėjote prie šito, ta prasme, kad būtų. Jūs rūpinatės tikrai savo įvaizdžiu, o ne tada, kai reikia nu pokyčio. Tai aš esu piktas, čia va tas *pinkwashes*, kai ateina iš tų valstybių, apie kurias tu žinai, kas darė *pinkwashą* dažnai, tai va čia tas pats, tikrai *businesswashes* [juokiasi]. Tai va, mes faini, kokie geri, o iš tikrųjų realiai, kai reikia prisidėti prie realių pokyčių, tai nelabai ir prisidedi.

T: Mhm, gerai, tada galim pereiti prie to politiškumo. Tai pirmas iš tų klausimų būtų, ar teko girdėti kritiką, kad bylinėjimasis teismuose dėl žmogaus teisių tarsi apeina demokratinį procesą, ar gali būti ėjimas prieš visuomenės valią? Kaip jūs į tai reaguojate ir ar patys organizacijoje mąstote apie tavo proceso demokratiškumą?

I: Taip, aš girdėjau ne kartą, bet aš girdėjau ne kartą, kaip iš daugumos pozicijos. Bet skirtumas yra tas, kad žmogaus teisės negali būti apribojamos daugumos valia. Tai jeigu mes kalbame apie žmogaus teises, kurios įtvirtintų didesnei daliai žmonių lygias teises, tai negali būti vadinama demokratijos apeidinėjimu, nes iš tikrųjų jisai yra procesas, kuris realiai padeda, nes niekam neapribojamos teisės, kad jis iš tikrųjų sukuria didesnei visuomenės daliai teises, tai reiškias įtvirtina būtent tuos konstitucinius nuostatus, kurie yra ir Lietuvos Konstitucijoje 29 straipsnyje, kad visi žmonės prieš įstatymą lygūs. Tai, jeigu jie nėra lygūs prieš įstatymą, tai reiškias teismas, kurio pareiga apginti žmogų, tai jisai jį ir apgina.

Tai jo nėra tikslas apeidinėti demokratinius kažkokius dalykus, bet jo tikslas yra apginti žmogaus teises. Tai čia kaip tik yra labai sveikintinas dalykas, nes demokratijoje turi, privalo būti ginamos žmogaus teises. Tai vat aš gal šitos pozicijos pasakyčiau, aš nesu politologas, politologai, kaip tai galėtų pasakyti, kur čia yra apeidinėjimas arba ne.

T: Tai irgi panašus klausimas, susijęs, kad kai kurie sako, kad teismo sprendimai tarsi uždaro diskusijas va dėl tokių politinių klausimų pateikia tą vienas atsakymą ir apriboja kitus sprendimus. Net jeigu visuomenėje galbūt pritarti jiems labiau.

I: Tai jo, tai labai panašus atsakymas, nes realiai, tiesą sakant, teismas neuždaro teisės į diskusijas. Jūs ir toliau diskutuokite. Bet neribokite žmonių teisių. Tai va, dėl to, kokią tvarką, pavyzdžiui, tą padaryti, kažkokias teises, ar ne, sutvarkyti, tai galima apsispręsti. Ta prasme, jeigu ten kažkam nepatinka, kad ten LGBT sudarys santuokas, gerai, sudarykit partnerystę, bet neapribokite teisėmis, ta prasme, nes čia eina kalba, kad apie teisę. Tai teismas realiai šioje atveju jokios diskusijos jisai neapriboja. Ta prasme, jūs galite pasirinkti ar, pavyzdžiui, ten civilinė santuoka tos pačios lyties žmonių bus sudaroma mėlynos spalvos rotušėse, o tarp skirtingos lyties bus sudarinėjama rožinės spalvos rotušėse. Man tai yra šitoj vietoj, nesvarbu, kad teisės būtų sudaryti, nes, aš žinau, kad mėlynos spalvos namuose heteroseksualios poros šeimos negalės sudarinėti santuokos [juokiasi].

Taip, čia diskusija gerai šitoje vietoje. Tai jo, aš manau, kad ne, teismas šitoje vietoje gina žmogaus teises, jo pareiga yra ginti žmogaus teises, ir jisai neuždaro tos diskusijos. Jisai kaip tik, manau, kad paskatina atvirkesčiai tą diskusiją greičiau vykdyti šitoje vietoje, nes jeigu visuomenėje demokratija suvokiama tikrai per daugumos valios išraišką, tai tada reikia išaiškinti žmonėms, kad ne per daugumos valios išraišką, o per kompromisą, per supratimą, per mažumų apsaugą ir panašiai.

T: Irgi susijęs klausimas, tai bendrai, ką apskritai matote tai, kad politiškai tokie svarbūs, nu vertybiniai kažkokie klausimai, dažnai yra sprendžiami teismuose, o ne parlamentuose.

I: Ar dažniau, tai aš nežinau, dėl šito nespėčiau, bet dėl to, kad apskritai sprendžiama teismuose, tai manau, kad demokratinėse visuomenėse teismų dalyvavimas, efektyvus dalyvavimas, jisai yra privalomas, nes jiniai yra įtvirtinta konstitucinė sistemos dalis. Tai reiškias, jiniai atlieka savo tam tikras funkcijas ir jiniai atlieka tas funkcijas taip, kaip ir jos yra nustatytos Konstitucijoje. Aišku, nepažeidžiant to balanso šitoje situacijoje. Tai jeigu politikai nesugeba kai kurių klausimų išnagrinėti dešimtmečiais, tai reiškias politinė sistema yra nepajėgi išspręsti tų klausimų. Tada, reiškias, jiniai turi būti sprendžiama kitais būdais ten, kur yra efektyviau išsprendžiama. Ta prasme, ta sistema, kuri gali išspręsti ir paaiškinti tuos sprendimus.

Tai aš manau, kad šitoje situacijoje, jeigu, pavyzdžiui, mes, kai kalbėjome apie, tarkim, mirties bausmės panaikinimą, ar ne. Kai atsirado politinė valia, jiniai buvo išspręsta, kai prasidėjo diskusijos apskritai apie mirties bausmės panaikinimo klausimą, atsirado labai aiškiai, kaip kada turi tai padaryti ir kokia kryptimi turi judėti. Ir buvo diskusija tada, kad, pavyzdžiui, visuomenė, kai panaikino mirties bausmę Lietuvoje, visuomenė nepritarė šitam dalykui ir tada politikams nesutrukdė šito sprendimo priimti, kad net nepakeičiant Konstitucijoj nė vienos nuostatos ta prasme, Konstitucija nebuvo pakeista. Prieš tai galiojo mirties bausmė, o po to paaiškėjo, kad jau mirties bausmė pagal Konstituciją yra draudžiama. Tai nesutrukdė nei politikams priimti to sprendimo, nei teismams nereikėjo nieko pakeisti, nei kablelio perkelt. Viskas gerai buvo. Ir visuomenės nuomonė buvo neigiama šituo aspektu.

Tai kodėl, pavyzdžiui, tada LGBT klausimu tada visuomenės nuomonė yra svarbi. Tada, tai reiškias, tu neturi valios priimti sprendimo. Jeigu neturi valios priimti sprendimo, problemos tu nepanaikini. Tai tada turi panaikinti tas problemą, kas yra pajėgus ir turi galią. Nu ir va teismai šitoje vietoje, kadangi jie vadovaujasi teisės aktais, subjektyvumas biškį sumažėja. Priklausomai nuo to, kai, pavyzdžiui, politikai, kurie turi didesnį subjektyvumą šitoje vietoje priimti sprendimą, nes jiems, pavyzdžiui, lemia ką bobutė ten, pavyzdžiui, pasakys arba ką kunigėlis pasakys bažnyčioj. Tai tada reikia vadovautis ta sistema, kuri yra efektyvesnė. Nu, gal taip paaiškinčiau šitoje vietoje. Ir vat jo, tai vat kadangi ir klausimas LGBT klausimu buvo 30 metų neišspręstas, tai jiniai parodo, kad tikrai politinė sistema yra absoliučiai neefektyvi.

Ir kad šitoje vietoje, manau, kad gerai, kad teismai priima tą įtaką. Aš nematau problemos, kad teismai bus stiprūs. Aš manau, yra gerai. Aš manau, problema yra, jeigu teismai priiminės sprendimus, kurie bus pasiremti ne argumentais, o pasiremti nuostatom, pavyzdžiui, kažkokiom. Va čia bus problema, kai jie bus argumentais pasiremti, tai viskas bus gerai.

Ir šitoj vietoj yra gerai teismų sistemoje, kad pirmiausiai tapti teisėju reikia vis tiek praeiti tam tikrus pirminius tuos, kaip čia pasakyti, etapus atrankos ir nėra taip paprastai. Pirmiausia, tu turi universitetą

pabaigti, turi pabūti ten padėjėju kažkurį laiką, ten teisminėj sistemoj praktiką tam tikrą turėti, tave turi įvertinti prezidentas pasiūlyti, dar gali tau nepritarti, tenai yra teismų savireguliaciniai mechanizmai, kurie veikia tam tikri, gali būti, ten sakyti negerai, gerai, bet, žodžiu, jie vis tiek egzistuoja. Tada, žodžiu, jeigu tave paskiria teisėju, dar po penkmečio, dar gali būti tave persvarstyti, jeigu ten kažko, žinai, nebus. Tada atlyginimas, jisai yra biškį konkurencingas toje sistemoje, tai tada atlaisvina tave nuo to, kad tu ten nebūsi greitai paperkamas, ten kažkokią gali turėti, nu, pakankamai turėtis, kaip čia pasakyti, tą dispoziciją savo sprendimų priėmimo. Ir dar yra sistemoje keli etapai, tai yra, kai teismo sprendimą gali pakeisti aukštesnės instancijos teismo sprendimas. Tai savikorekcijos mechanizmai dar egzistuoja, kurie eina iki tarptautinio lygio, kurio nėra taip paprastai paimti pakeisti, kuris turi bendrą tendenciją ir ganėtinai progresyvią, nes į aukščiausio lygio teismus dažniausiai vis tiek yra deleguojami tokie žmonės, kurie jau yra padarę aukščiausio lygio karjerą teisminėje sistemoje. Tai jie tikrai yra mėtyti, vėtyti ir panašiai, ir galų gale, jau kai jie atsiduria toje aukščiausiojo lygio sistemoje ir jie žino, kad jau daugiau niekur neis, nu ir tu žinai, kad šalia tavęs ateina irgi ne pėška kažkokia, ir jie patys, tai jau ten, jeigu ir ten turi dar kažkokių nuostatų, jas gana greitai biškį pasikoreguoja. Taip, kaip mūsų, pavyzdžiui, europarlamentarai išrinkti Lietuvoje, dalis jų, kurie turi kažkokį, ta prasme, dar neina per jau ten radikalų visokios kontekstą, tai jų nuostatos pasikeičia. Pavyzdžiui, pažiūrėkime Kubilius kažkada, kaip kalbėjo LGBT klausimais, o po to jau nebebuvo problemų jam fotografuotis prie LGBT vėliavų. Juknevičienė Seimo salėje kaip rėkdavo LGBT klausimais irgi sėkmingai galėjo pasakyti jau LGBT klausimais teigiamai ir balsuoti teigiamai. Žodžiu, ne problema yra, kai tu nori, galbūt galvoji apie savo įvaizdį tarptautinėje arenoje arba kažkokią ateitį tarptautinėje plotmėje.

T: Gerai, tada judant jau link pabaigos kažkiek. Tiesiog noriu paklaust apie strateginio bylinėjimosi pasekmes, tai gal pradėkim nuo teigiamų, ar, matot kažkokių, kokių?

I: Tai teigiamos, kad jisai mums gautas instrumentas toksai, kuris realiai veda link tos dienos X, neišvengiamybės dienos, kai parlamentas turės priimti tuos teisės aktus, kurie sureguliuos tos pačios lyties poras, ir tada padės pakloti tą pagrindą visuomeniam pokyčiui. Tai čia ta, žodžiu, gera.

Kita dalis teigiama, tai tai, kad mes įgyjame, kaip žmogaus teisių gynėjai, irgi tam tikros patirties ir *know-how*, kaip, kad galima teisminiu keliu, žodžiu, ginti teises ir tam tikrus užtikrinti elementus, kurių nesugeba užtikrinti politikai.

Va. Na ir sakyčiau, kad...

O iš neigiamų galbūt būtų tas, kad tam reikia vis tiek pinigų surasti. Ir tam surasti pinigų reikia sukti galvą, kaip tą padaryt. Ir kad tai yra brangus procesas.

T: Aš vakar kalbėjau su LGL [vardas], tai ji užsiminė apie tokią kaip demobilizaciją bendruomenės, kad gali būti toks poveikis. Ar negalėtų būt kažkokio tokio, kad štai gavom sprendimą ir kas toliau?

I: Sąlyginai tas demobilizacinis poveikis. Aš manau, kad tai labai priklauso nuo to, kas supranta tą aspektą ir komunikuoja kaip. Tai jeigu tu supranti, kad tu dar nepasiekei to tikslo ir kad jisai yra svarbus, kad tu parodai, kad teismai nurodė tau tą padaryti, bet tu daar nepasiekei galutinio rezultato, tai tada tu gali iškomunikuoti tą viešai ir pasakyti, kad turime judėti.

Demobilizacinis, manau, kad jisai bet kuriuo atveju įvyksta, jeigu tu pasiekei rezultatą, tai turi būti demobilizacija. Bet tu tada gali surasti kitą priežastį, kurią tu turi spręsti. Tai jų yra daug tokių dalykų, kuriuos spręsti turi. Galų gale, jeigu tu jau pasiekei LGBT srityje įvairių dalykų, tai yra daug LGBT žmonių, kurie yra migracijos pavykti arba kitokiais aspektais, tai gali jiems padėti. Gali pereiti į tarptautinę erdvę, humanitariniais pagrindais, tą, arba vystomąjį bendradarbiavimą kažkokią daryti. Žinai, tai nu yra to dalyko.

Ta prasme, nu tas demobilizacinis aspektas, šitoje vietoje, bent jau Lietuvoje, tai tikrai nebuvo labai smarkiai mobilizacija įvykus, nes aš galiu pasakyti, kad mūsų, pavyzdžiui, *praidai*, kurie atrodo, sėkmingai mobilizuoja žmones, bet jie jau mobilizuoja kaip per *fun*, ir kad čia fainai ir gražu, bet tai nėra protestai.

Nes jeigu, pavyzdžiui, tą 20 tūkst. minią atvestų iki Seimo, ir ten pasikviestum politines partijas, politinių partijų vadovus pasisakyti, ir jie neateitų, ir tada žmonės tie, kurie atėjo prie Seimo, juos apšauktų ir aprėktų, tai tada va tai būtų galios elementas, nes tie 20 tūkst. žmonių, čia va mobilizacija būtų, tie 20 tūkst. žmonių, jie suprastų, kad niekas nesiruošia dėl jų tenai kažką daryti, kad jeigu jums faina pasivaikščioti po Gedimino prospektą, vaikščiokite, bet jūs niekas esate. Bet vat jeigu tu pasakai 20 tūkst. žmonių prie Seimo, kad, klausykit, mes į šitą renginį kvietėme Seimo pirmininkę, jinai neatėjo, atsakymas, pasakė, kad dukros gimtadienis. Mes kvietėme Vyriausybės vadovą, neatėjo. Mes kvietėme tuos ministrus, neatėjo, ir visiems pasakai, ką mes manome, apie juos. Ar mes turime rinkti tokius politikus, ar mes turime juos remti, ta prasme, jeigu jie nesiteikia jūsų girdėti. Va ir tada, žinai, dar suteikiu kokiom politinėm partijom, tos, kurios ateina, kurios pasisako, gali pasikviesti politinius lyderius, kurie dalyvauja. Bet pirmiausia nustatai tu taisykles, ką tu nori pasikviesti į tą renginį, o ne, kad politinė partija nuspręstų, ką jinai pakvies į tavo renginį. Šitokio lygio renginiams reikia mums aukščiausio lygio vadovų. Tai yra, oi, ten socialdemokratai atsiuntė devintą vandenį nuo kisieliaus, tenai vieną iš 11 pavaduotojų partijos pirmininko, kuris neturi jokios įtakos spręsti, arba ten ateina žodžiu, kokios nors Demokratų partijos kokia narė, kuri sako, aš esu ten Vilniaus skyriaus pirmininkė. Nu ir kas, kodėl ne Skvernelis? Skvernelis lai ateina. Arba ten, pavyzdžiui, iš socdemų, tai lai ateina premjerė, privalo, Olekas, Seimo pirmininkas, ateina. Nes kai jie ateis, tai tada supras ir tie partijos tolimesni veikėjai, kad reikia ateiti.

Tai va, tai aš manau, kad čia demobilizacija, sutinku, kad jinai gali momentinė būti kažkokiu momentu. Bet realiai, tiesą sakant, jeigu tu dalyvauji politikos formavime kaip visuomeninis subjektas ir turi galios instrumentą tą padaryti. Pavyzdžiui, mes turime teismus šitoje vietoje, nes turime patirtį, *know-how* ir panašiai, mes turime galią edukacinėj sistemoj, mes dalyvaujame ugdymo įstaigų, tenai, žodžiu, tame kontekste. Mes turime galią stiprinti bendruomenę, vat, kažkiek dirbame kiek, pagal savo pajėgumus. Tai mes tuos ir išnaudojam.

LGLui šitoje vietoje reikėtų sakyti, turėčiau pasakyti ir pasakysiu dar, beje. Gerai šiaip sutariu su jais viskas okay, aš tai nepiktai pasakysiu, bet pasakysiu, kad būtų gerai, kad jūs savo protestą nuvestumėte prie tenai, kur reikia nuvesti, bet jie nenorės nuvesti jo tenai dėl to, kad jie nenori konfrontacijos su politikais. Va, kur yra bėda. Va, kur yra demobilizacija. Nes mobilizavo jie į šventę, o ne mobilizavo į pokytį. Tai va, tai žodžiu, tai koncertas bus fainas, aš net neabejoju. Sudalyvausim ir mes [juokiasi].

Va, tai aš nežinau, kaip čia šitoje vietoje padaryti, bet iš tikrųjų realiai tai turėtų būti, atvedti iki Seimo ir, sakau, pusvalandį duodi paprotėtuot. Nu, bet gerai, čia jau įrašui, ten per daug po to bus išrašyti.

T: Priešpaskutinis klausimas, irgi Lietuvos aktualija paremtas, kad būna, kad politinė valdžia ignoruoja, sakykim, Konstitucinio teismo ar kitų teismų nutarimus, nesiima veiksmų juos įgyvendinti arba, kaip dabar, kad gali ir stabdyti tą įgyvendinimą. Kaip jūs tai vertinate ir ar tai jūsų akimis, yra demokratinio proceso dalis?

I: Manau, kad blogai, kad teismų sprendimų nevykdo, pavyzdžiui, politikai. Ir aš jau užsiminiau apie tą *L bylą prieš Lietuvą*, pavyzdžiui, tarptautinę. Tai yra blogai.

Bet politikai irgi biškį, šiek tiek vis tiek prisilaiko tam tikrų normų. Jie kažko nebedaro, bet po to bendrojo sumoj vis tiek stengiasi padaryti. Tai nėra taip, kad jau visiškai ten į nihilizmą kažkokį tam tikrą taikytų, nes nu labai išsibalsuotų ta sistema, tikrai būtų problemiška.

Bet, žinai, aš galvoju, kad kai atsirastų daugiau neišvengiamų tų teisminių procesų, kai daugiau visokius būtų tų, nu tai tada turėtų pralūžti ta sistema, nes tu, žinai, pavyzdžiui, vieną bylą gali sulaikyti, ten gal nieks nepastebės. Ten trans žmonių, kiek ten yra, vienetai, tai nei ten jie protesto normalaus surengs, nei ten kažkas tenai juos skubės apginti, nei ten kažkas imsis juos atstovauti rinkiminėje kampanijoje. Nes tai yra nieko. Bet kai tu daugiau tokių procesų sudedi, nu tai padaro tą tokį jau neišvengiamybės procesą ir politikams, ir jie pasiduoda, nors netgi ir būna nepalanku. Kaip dabar, pavyzdžiui, tarkim, nu nėra Kapčiamiesčio klausimas palankus visiems tiems politikams, kurie yra išrinkti iš to regiono, ten Lazdijų rajonas ir panašiai. Tai tie politikai, kurie renkami tenai, nu jie gali pralošti. Bet aš manau, kad jie greitai sugalvos tokį dalyką, pavyzdžiui, sakys, aš balsuosiu kojom, aš nedalyvausiu, nors turi, tarkim, vienmandatininkas politikas, arba ten, pavyzdžiui, ateis Lazdijų ten vienmandatininkas ir sakys rinkėjams, aš balsuosiu už arba susilaikysiu dėl to, kad aš jau nebepakeisiu, nes aš žinau, kad einu prieš buldozerį ta prasme. Aš bandžiau išsakyti šitą, bet tu negali šito padaryti. Nu ir, žinai, surasti tą politikai, kaip pasiteisinti, tai iš šito išsisuks šitoj.

T: Tada dar toks labiau praktinis klausimas, užsiminė apie tą kažkokį neaiškumą, kuris kyla dabar teismuose, ir aš su kai kuriom porom irgi, kai kalbėjau, atrodo, yra tokio, kad dėl to, kad jie eina į teismą, nu, pavyzdžiui, gauna tą sprendimą, bet kas iš to?

I: Jo, tai čia tas neaiškumas, mes toliau jį vykdom, toliau plėtojam. Po to, kai poros jau sudarys tuos santykius, kai įvyks kažkokie įvykiai, pavyzdžiui, galiausiai pasieksim taip, kad gaus tą išrašą iš savivaldybės, kad jie yra partneriai, tada kažkokie bus konfliktai, prasidės turto dalybos kažkokios nors, tarkim, jeigu skirsis, arba atsiras vaikai, žodžiu ir panašiai. Ir ten bus toksai nevisiškai aiškus reguliavimas, tada žmonės pradės kreiptis į teismus. Jeigu nebus politikai priėmę visgi sprendimą. Ir tada papildomai atsiras nauji teismų procesai, užsikurs nauja sistema, tada aiškės po truputėlį gabaliukais, ką mes galime turėti iš viso to. Tai taip, tas procesas dėl to ir neaiškus, dėl to, kad tu dar nežinai, kas tau iškils iš to, bet realiai pats faktas, jisai sukuria, nes, na, partnerystė yra įvairiuose, daugelyje įstatymų įtvirtinta. Ir jinai neveikė anksčiau, bet dabar įsigalios, jinai pradės veikti.

Tik tai kol kas dar ten, pavyzdžiui, yra kokia nors institucija, kuri, aš dabar nepasakysiu dabar ekspromtu pavyzdžio, bet, pavyzdžiui, kuri reguliuojama ten tokio ir tokio teisės akto, kuris numato, kad tenai skiriama parama susituokusioms arba partnerystės būdu sudarytoms poroms. Vat visą laiką buvo viskas

susituokusioms poroms, ir dabar staiga atsiranda partnerystė, ir jie nežino, kaip vat įgyvendinti. Tai, jeigu atsisakys, nes sakys, nesuprantam šito tai gali jau kreiptis į teismą ir tada teisiniu keliu sakyti nu, vat mane diskriminuoja, pavyzdžiui, paramą susituokusioms poroms duoda, o mums neduoda, mes visus kriterijus atitinkame, o jie diskriminuoja mus dėl civilinės būklės ten aktų. Kodėl santuokai, tarkim, parama ten už šildymą yra, o mums nėra, nu kaip pavyzdys. Nu tai ir automatiškai jau gali į teismą kreiptis ir tada plėsti tą teisių ratą, kuris yra neaiškiai apibrėžtas. Ta prasme, jis yra apibrėžtas, nes visi mes prieš įstatymą lygūs, tikrai neaiškiai apibrėžtas.

Nu tai galiausiai rezultatas bus vis tiek, kad bus pripažinta, teisės bus visiškai tokios pačios, kaip santuokų, nebus kitaip. Ta prasme, reikia pamiršti tą, nebent atsiras diktatūra, čia kažkokią nors įves ir nieko nepaisys, išstosime iš demokratinių institucijų visokiausių ir panašiai. Tai teisės bus vis tiek tokios pačios, ir nereikia čia žmonėms nei meluoti, nei čia jau bijoti, išgąsdinti juos. Reikia tiesiai šviesiai pasakyti, kad galim lėtai daryti visa tai, galim apeiti, bet bus vis tiek kažkada teisės. Nu tu negali pasakyti, kad vat dabar jau, kadangi tu esi LGBT, tai tau specialiai taikysim kitokias teisės aktus, ta prasme, specialiai tau nesilaikysim lygių teisių ir Konstitucijoje įtvirtinto lygiateisiškumo principo. Jisai privalo būt, tikrai tiek, kad jeigu iki šiol nebuvo, tai jisai bus.

Tai atsiras tas aiškumas truputėlį, tikrai tiek, kad jisai brangiai kainuoja, jeigu tau reikės per teismus. Todėl aš kažkaip vis tiek galvoju, kad jisai vyks greičiau, nebus per teismus, jisai bus per tą.. Bet jeigu reikės, tai galės per teismus įvykti, tikrai, na, valstybei brangiai kainuos, nes jeigu tu vis tik pasieki teisminį procesą per teismą, tai tada, kadangi valstybė yra atsakovas tose bylose, tai, nu, gaunasi taip, kad mokesčių mokėtojai turi sumokėti už bylinėjimosi išlaidas.

Tai visaip ten vyksta, kai kurias laimi, kai kurių nelaimi. Tai galutiniame rezultate, laimėjus bylą, tai gali džiaugtis, o tas nelaimėtas bylas, tas išlaidas perkeli ant tų žmonių, kurie finansavo tą procesą, kurie patikėjo, kad šitas procesas, jisai gali atnešti naudą.

Nes, sakau, kad tos neigiamos pamokos buvo, kai irgi paminėjau aš prieš tai, kad jos vis tiek yra ne neigiamos... Ta prasme, pralošta byla vis tiek yra naudinga dėl to, kad jinai pasako, kad vat šitokiu būdu nepraeisi, o praeisi kitu būdu. Nes tu gali vienu metu turėti penkis bylinėjimosi būdus, kaip tą geriausiai pramušti.

T: Bet taip bendrai paėmus vis tiek...

I: Jinai yra naudinga, nors jinai yra nuostolinga tau, bet jinai bendrojoje sumoje naudinga. Tiesiog kaštų negali perkelti ant kitos bylos. Tu tiesiog tu turi juos laikyti kaip kaštus tavo ir tavo indėliu į strateginį bylinėjimą. Nes, pavyzdžiui, pateiksi penkias bylas, viena byla laimės, o keturios bylos nelaimės. Bet tu nežinai, kuri iš tų bylų laimės, tai tiesiog bandai vienu, ir turi vienu metu daryti tas bylas, nes kitokiu atveju, kadangi teisminis procesas vyksta labai ilgai, tai tu negali tiesiog. Nu, įsivaizduok, jeigu byla vyksta pusantro metų kokia nors minimum, gali ir ilgiau vykti, vidurkis pusantro metų, nes čia su apeliacijom ir panašiai skaičiuoju daugmaž. Tai pusantro metų, tai įsivaizduok, jeigu vieną paskui kitą darytum tą, tai gautųsi taip, kad turėtum kažkur apie penkis-šešis metus. Tai jeigu kuo daugiau bylų vienu metu paleidi skirtingais aspektais, tuomet gali sutrumpinti tą pokyčio laiką.

T: Bet tas procesas, žodžiu, sudėtingas, mažiau aiškumo, bet vis tiek jis yra greitesnis turbūt, negu... Per 30 metų, kaip jūs ten sakėt.

I: Jo, jo, nu tai jeigu politikai nepriėmė per 30 metų, nes jie nebuvo suinteresuoti, be to, buvo visą laiką opozicija, opozicija buvo stipri ir jai buvo patogų veikti dėl to, kad jiniai tiesiog nieko naujo neįnešė, jie platino tas pačias klišes ir viskas. Tai nereikia pastangų platinti tą, kas stereotipais perduota.

Ten tiesiog „aš buvau persekiojamas prie sovietų, dabar nauja persekiojimo forma [juokiasi], homo sovieticus ir panašiai“. Žinai, tu tiesiog kartoji ir kartoji tą patį, ta prasme, nieko naujo neįneši. O tam, kad atnešt kažkokį pokytį, tai tu turi biškį ir pamąstyti, ir priversti tą žmogų mąstyti, kuris irgi klišėm mąsto. Tai va.

T: Gerai. Tai tiesiog ar dar kažką norėtumėt pridėti.

I: Ne, tada viską papasakojau. Jeigu bus minčių kažko dar pasakyti, tai galėsiu parašyti. Aš nežinau, ar pakankamai pasakiau dėl to demobilizacinio, žinai, aspekto.

T: Sunku įvertinti.

I: Jo, jį reiktų pagal situaciją taikyti. Gal čia šitas aspektas, situacinis aspektas. Tai, pavyzdžiui, mes nebuvo susirūpinę mobilizaciniu aspektu šitoje vietoje. Mums reikėjo mūsų bendruomenę sumobilizuoti, sumobilizuoti tam, kad parodyti, kad teismai yra tas sprendimas, ir susumobilizuoti, paremti, ta prasme, tą priimti tą sprendimą. Ir mes sumobilizavom, bet tik tai tiek, kad nesam tokie pajėgūs ir stiprūs, kad mobilizuotumėm daug žmonių, įtikintumėm, kad jie patiktų, kad reikia finansuoti mūsų tas bylas ir panašiai. Nu taip, 300 žmonių kažkur parėmė mūsų bylas.

T: 300?

I: Jo, apie 300 žmonių parėmė. Jie nedidelėm tom sumom parėmė, bet vis tiek parėmė. Tai čia, va, sakyčiau, mobilizacinis buvo procesas, nes mes įtikinome per šitą aspektą. Ir manau, kad jeigu mes imtumėmės toliau viešinti ir toliau pasakyti, paaiškinti procesą, kodėl jisai buvo svarbus ir kodėl reikia toliau judėti, tai, manau, gal laimėtume, tik tai tiek, kad mes neturim tų viešųjų ryšių agentūrų, kurios galėtų už mumis padirbti šitoje ir paviešinti. Turiu keletą, kurie dirba marketinge, labai norėčiau, kad jie pasiduoūt mano įtakai ir sakytų, va, gerai, mes padarysime jums nemokamai, bet jeigu surinksite daug paramos, tai 11% priklauso mums. Nu, tarkim, žinai, sakai, ten komunikacijos kaštai.

T: Nu ne pro bono.

I: Jo, tai nepadaro šito. O aš nežinau, ar jiniai pasisektų, žinai, šitoj vietoj. Tai dėl to darai savo jėgom. Ir tada jau kiek gavai, tiek gavai.

T: Man atrodo, gerai pažymėjot, kad ir taip nelabai yra politinės kažkokios mobilizacijos toj bendruomenėj. Tie *praidai* būna šventė tokia.

I: Jo, pradžioj buvo mobilizacinis elementas, bet po to jau ne. O šiaip pradžioj buvome mes irgi tie, kurie *praidą* organizavom, nes pirmuosius Baltic *praidus*, tai buvo mūsų asociacija, LGL iš Lietuvos ir tada Mozaika ir buvo Estijos LGBT youth organizacija ten tokia.

Ir vat mes ėjom, bet biškį tada ten turėjome konfliktą su LGL, mes norėjome veikti laisvai, nenorėjome tame konflikte dalyvauti ir mes atsitraukėm. Ir po to LGL tikrai vienintelis buvo tas, kuris organizavo *praidus*.

Nu, išskyrus ten buvo dar Kauno *praidas*. Ir Vilniaus *praidas* po to buvo pirmasis organizuotas chėbros, kuris buvo nekomercinis. Tai va čia jau mobilizacinis buvo. Tai vat, jeigu žmonės sumobilizuos ant tos idėjos, jie turės pakankamai galios ir resursų, tada tikrai nueis. Bet LGLui šventės momentas yra svarbesnis, nes jisai atneša ir resursų tam tikrą didesnę dalį. Be to, plius, jie turi gerus ryšius, su kuo komunikuoti, kas gali padėti padaryti šou ir padaryti fainą tą dalyką. Tai...

Bet gerai, aš tai galvoju, kad turi būti ir fun šitas dalykas. Aš galiu jiems pasakyti, ko aš norėčiau. Bet aš nesmerkiu, kad jie daro programą tokią. Nes aš galvoju, kad tie, kas nori ir turi galios ir turi instrumentų, patirties, *knowledge*, ten žodžiu ir panašiai, gali susiorganizuoti ir antrą *praidą*. Nes aš dalyvavau Barselonoje dvejuose *praiduose* per vieną savaitę. Ir viename, ir kitame. Ir labai gerai buvo ir viskas *okay*. Tiktai ten, aišku, sugeba dešimttūkstantinę minią padaryti *praido* ir protesto forma. Buvo labai fainai, ir kaip tik šnekėjau, kalbą sakiau. Nu va, tai tiek. Bus labai daug išrašyt po to.

T: Baigsiu. Tai turiu įrankius.

O4

Trečias interviu: Tomas Vytautas

T: Gerai. Tai šiandien yra 2025 m. lapkričio 28 d. Pranešu, kad galite bet kuriuo metu nutraukti dalyvavimą tyrime. Ar patvirtinate, kad savanoriškai sutinkate dalyvauti tyrime, kad šis pokalbis būtų įrašomas ir kad nuasmeninti duomenys būtų naudojami tyrime?

I: Taip, patvirtinu.

T: Gerai, tai gal galim pradėti tada nuo jūsų amžiaus ir gyvenamosios vietos?

I: Tai man yra 36-eri vis dar ir gyvenu Vilniuj.

T: Tai tada pradėkime nuo to, kad papasakokite, kaip jūs susidūrėte su siekiu registruoti partnerystę teismuose, kaip tai prasidėjo?

I: Gera, geras klaus... Tai, kadangi mano asmeninė ir mano politinės jėgos darbotvarkė buvo teisiškai sureguliuoti tos pačios srities porų santykius Civilinės partnerystės institutu, tai, to nepavykus padaryti per 2020–2024 metų kadenciją, dar iki baigiant kadencijos, maždaug žiemą, 2024 metų pradžioje. Nu, mes pamatėm, kad tiesiog yra labai sunku ir praktiškai neįmanoma artėjant rinkiminiam ciklui surinkti balsus. Tai kaip tokią atsarginį variantą mes inicijavom Vyriausybės kreipimąsi į Konstitucinį teismą dėl to, kad Civilinis kodeksas numato partnerystę tik tarp vyro ir moters ir kad Civilinio kodekso straipsnio įsigaliojimas dėl partnerystės yra pririštas prie įstatymo leidėjo priimto įstatymo, kurio jau nebuvo priimta daugiau negu 20 metų.

Tai po to, kai Konstitucinis-, ir kadencija baigėsi, to padaryti nepavyko, [organizacijos] nebeliko Seime, tai nebeliko būdų inicijuoti toliau tą įstatymo svarstymą. Tai po 2025 metų balandžio 17, berodos, dienos, kada Konstitucinis teismas priėmė tą sprendimą. Nu tai mes traktavom tai kaip planą B, ir kadangi tai buvo mūsų politinės darbotvarkės vienas iš pažadų, tai atsivėrus tai galimybei registruoti Partnerystės institutą per teismus, mes, nu, proaktyviai inicijavom teisinę pagalbą tos pačios lyties poroms, kurios nori realizuoti tą savo Civiliam kodekse įtvirtintą teisę. Nu tai va taip vat ir susidūrėm su tuo noru šiek tiek, nu, pakviesdami žmones, kuriems aktualu, į mus kreiptis.

Ir tada, kai jie kreipiasi, nu, mes tada inicijuojam tą teisinę pagalbą, kad jie galėtų neatlygintinai gaut tą pripažinimą teismo keliu.

T: Mhm. Tai tas pirminis kreipimasis į Konstitucinį teismą, gal dar galite papasakot plačiau, buvo prieita prie šitos minties. Ar čia jūsų partijos iniciatyva?

I: Taip. Nu tai buvo Vyriausybės kreipimasis. Tai tą kreipimąsi formaliai inicijavo Dobrowolska, teisingumo ministrė tuometinė, bet mes tą strategiją, nu, kaip suformulavom viduj, kaip nu būdą realizuoti savo politinę darbotvarkę. Kad, reiškias, neišeina, neišeina, tai bandykim dar šitą, atidarykim dar šitą kelią.

Atsimenu, dar šitas buvo pasiūlymas 2021 metų pačioj pradžioj koaliciniam formate, su konservatoriais ir Liberalų sąjūdžiu. Mes buvom iškėlę idėją, kad gal būtų lengviau priimt, dar iki pačio pirmo Partnerystės įstatymo varianto to pateikimo gegužės mėnesį, mes suformulavom, sakom, gal kreipiamės į Konstitucinį teismą, kad Konstitucinis teismas išaiškintų, tada bus lengviau. Ir tada dar, dabar va, aš dalyvavau tam pokalby, tai Razma sakė, ne, nu kam čia reikia, mes tikrai vis tiek susitarsim, čia, tipo, neforsuokim. Nu vat irgi buvo tas toksai, kad ne, maždaug, nebandykim per Konstitucinį teismą daryt politikos, tipo. Tai tai čia buvo 2021-ais.

O po to, aišku, buvo praeitas tas visas kryžiaus žygis tiek su Partnerystės įstatymu, tiek dėl Civilinės sąjungos įstatymo. Tai po to pritarimas buvo Vyriausybei, ir jo, jis į Vyriausybę tai atėjo per Ewelina Dobrowolską, o Ewelina Dobrowolska buvo mūsų partijos deleguota ministrė, Seimo narė.

T: O dabar tai partija, kaip suprantu, teikia tą teisinę pagalbą neatlygintinai?

I: Tai, nu kaip, tai teisinė pagalba. Tas, iš tokių dviejų etapų. Tai pirmas yra paties pareikštinių dokumentų parengimas. Nu tai vis tiek tu turi bendrauti su pora, ten iš jų gaut dokumentus, kokių reikia, surašyt pareiškimą. Tai mes tą darom viduje partijos, padeda žmonės, kurie turi teisinį išsilavinimą, tai partijos nariai ir savanoriai.

Ir tada advokatai, kurių, kai kurie, vienas, pavyzdžiui, vat, yra partijos narys, bet šiaip dauguma, su kuriais dirbam, nėra partijos nariai. Jie tiesiog tada, vat, paima tuos pareikštinius dokumentus ir pro bono atstovauja teisme, kaip teisiniai atstovai.

T: Gerai. Čia toks klausimas, kuris gal kitiems mano pašnekovam buvo aktualesnis, bet bendras klausimas, kaip jūs jaučiatės, kai stebit politinius procesus? Tai, pavyzdžiui, Seimo sprendimus, diskusijas dėl žmogaus teisių klausimų ir specifiškiau dėl LGBT lygių teisių. Čia galit paimt ir praėjusią kadenciją, ir šią, bendrai.

T: Kaip tau čia atsakyt mandagiau? Nu, aš jaučiuos kaip ufonautas stebėdamas tas diskusijas, nes, man atrodo, daugeliu atveju tos diskusijos yra neadekvačios. Oponuojantys ypatingai Seimo nariai darosi iš to politinius taškus ir kursto visuomenės susiskaldymą savo aktyviais veiksmais.

O tie politikai, kurie tai palaiko, nu tai jie kaip ir vengia tos temos, nes jinai yra tipo politiškai, aš tipo, kaip ir čia palaikau, bet niekam negaliu garsiai pasakyt, kad aš palaikau. Tai man yra toksai, nu, žinai, iš vienas pusės, tai nu šlykštu žiūrėt, kai kitų žmonių likimai ir jų gerovė šitoj valstybėj tampa politinių mainų arba kažkokių politinių dividendų objektu. Ir aš esu sakęs ir ne kartą, ir viešai visokiuose

pokalbiuose, kad nu vat kas kaltas dėl šitos situacijos, ane, kad žmogaus teisių klausimai. ypatingai LGBT klausimas, tapo tokia, nu kaip savotiška politinė schizma, ane. Nu tipo, tai tu, jeigu esi už, tai tu iškart esi vienoj visuomenės pusėj, jeigu tu prieš, tu esi kitoj, ir tada vat dvi visuomenės daužosi viena kitą. Pagrindinis tai yra, nu tipo, politinės lyderystės stoka.

Pavyzdžiui, vat, Nausėda, ane, jisai iš pradžių, 2019-ais metais sakė, uoj, aš čia labai tolerantiškas, įsisegsiu vaivorykštės ženklelį, o po to pasidarė visuomenės apklausas iš Prezidentūros pinigų, iš mokesčių mokėtojų pinigų, ir nuėjo su ta visuomenės grupe, kuri yra didesnė. Tai jeigu jisai rodytų tą lyderystę, tas klausimas seniai galėjo būti spręstas, bet jis darė dabar, nu jis darė viską, kad tas klausimas nebūtų išspręstas.

Tai vat jo, čia tokia, nu čia biškį sąmonės srautas platesnis, bet jo, tokia situacija.

T: Bet dar, jeigu pasiplėtoti, nes jūs turbūt pirmas mano pašnekovas, kuris buvo tos politinės sistemos dalis, kaip ta patirtis būnant koalicijoje, kai turit programą ir savo tikslus, bet nepavyko jų pasiekti?

I: Tai dvi dedamosios. Tai, jo, tai buvo mums klausimų tų realizavimas labai svarbus. Ir jau labai iš anksto buvo aišku, kad bus sunku juos realizuoti, nu praktiškai 2021 metų gegužės mėnesį paaiškėjo, kai parkrito pirmas Partnerystės įstatymo projektas dviem balsais. Ir tada, aišku, buvo visą laiką, nu, tai čia dabar mums kelt ultimatumus, išeidinėt iš koalicijos, bet mes kaip tokie moksluikai, nu, tikėjom, kad būdami viduje tos galios formalios struktūros, turim daugiau įrankių daryt, nu ta prasme, daugiau turim įrankių daryt taip, kaip būtų priimti tie įstatymai. Nu ir Civilinės sąjungos įstatymą pavyko privesti iki paskutinės balsavimo stadijos, pavyko tada užspaust Vyriausybę, kad jinai balsuotų už tą kreipimąsi į Konstitucinį teismą. Net Kasčiūnas, tuometinis ministras krašto apsaugos, balsavo už, kad tas būtų klausimas svarstomas Konstituciniam teisme. Tai ir jam reik padėkoti, kad tos pačios lyties poros šiandien gali registruot partnerystę.

Nes būtų, nes išėję iš koalicijos, tai būtume, nu, iš karto praradę visus įrankius daryt kažkokią įtaką. Tai čia viena medalio pusė, o antra medalio pusė, problema gal buvo praėjusios kadencijos tai, kad žmogaus teisių klausimai buvo sufokusuoti arba taip suformuotas politikų ir visuomenės požiūris, kad čia yra [organizacijos] klausimai. Ir tada reikia daryt viską, kad tik [organizacijai] nepavyktų, nes čia yra tik [organizacijos].

Ir yra va, pavyzdžiui, Čmilytė ne kartą debatuose įvairiuose sakė, kad problema, kodėl neišspręstas partnerystės klausimas, nes [organizacija] monopolizavo šitą klausimą. Nu, tai vat, jau praėjo metai, aš dabar laukiu, kada Čmilytė išspręs šitus klausimus, nes [organizacija] jau kaip ir nėra, tai nebėra problemos. Nu ir kaip matome, kol kas poniai Čmilytei nepavyko išspręst šitų klausimų. Tai vat, kai bus 2028 metai, debatai į Seimo rinkimus, aš jos tikrai, rasiu proga jos paklausti viešai, kadangi jinai taip sakė, tai kodėl jinai per keturis metus šito klausimo neišsprendė, nes aš manau, kad tikrai nebus šitoj kadencijoj priimtas joks įstatymas, nes iš karto dabar jau akivaizdu, matosi.

T: Supratau.

I: Atsiprašau, *I got emotional!*

T: Viskas gerai. Dabar, grįžtant prie bendresnio to paveikslo, tai aš noriu pereit prie, gal prie tų aktualijų. Gal dar sugrįšim pokalbyje, bet dabar toks bendras klausimas, kodėl, jūsų manymu, kai kurie žmonės ir aktyvistai renkasi pokyčius siekti per teismus?

I: Na, nes tai lieka vienintelis prieinamas būdas, nes, nu, nėra politiškai galimybės realizuoti, spręst tų klausimų. Tai tada lieka būdas kreipiantis į teismus. Tai, nu, ir šita strategija pasiteisino ne tik partnerystės klausimu, šita strategija pasiteisino ir lyties keitimo klausimu, kuris Lietuvoje yra išs-, apspręstas vien todėl, kad yra nuosekli teismų praktika. Nes todėl, kad yra visiškai nu, kaip pasakyt, vat yra toks angliškas gražus posakis *bottleneck*, tas butelio kaklelis, kai tiesiog nepraeina tas klausimas, nes per siauras yra išėjimo taškas.

T: Dėkui o tada, kaip manote, kokių pokyčių siekiama kreipiantis į teismas dėl partnerystės? Ką turiu omeny, tai ar tik teisinių, ar galbūt ir politinių, ir kažkokių socialinių platesnių pokyčių?

T: Teisinių, visų pirmiausia, realizuot. Bet aš matau, kad teismų sprendimai keičia ir socialinį požiūrį. Nu, pavyzdžiui, dar būnant Seime, vat kai prasidėjo vat visų šitų įstatymų projektų svarstymas, aptarimas viešoj erdvėj, vat paimt taip ir atsistot ir pasakyt, kad du tos pačios lyties žmonės, gyvenantys stabiliose santykiuose, yra šeima, buvo nu vat kažkas, ko geriau nesakyt, nes tai labai visus erzina. O dabar, pavyzdžiui, po Konstitucinio teismo sprendimo, ta prasme, juodu ant balto parašyta, viskas, *game over*. Ir kažkaip pradeda, nu, šitas darytis, nu kaip pasakyt, jie keičia, ir... Ne požiūrį gal keičia, bet tą žodyną, kuris yra operuojamas ir kuriuo nu, tipo, gali tam tikrus klausimus aptarinėti, tai teismai prie to prisideda smarkiai.

T: O tai, sakytumėt, čia kažkoks negrįžtamas pokytis, ir ar reikšmingą visuomenės dalį, sakykime, veikia tas, pavyzdžiui, teismo įvardinimas, kad šeima, vat čia yra...

I: Tai pats teismo įvardijimas, gal ne... nu, šita, nu ne priva... Nu iškart nepakeičia visuomenės požiūrio, bet net ir dabar ir Agnė Širinskienė, jau jai yra sunkiau aiškint, kad čia ne šeima, nes, nu, tai parašyta juodu ant balto, ir, žinai, tada gaunasi toks multiplikatoriaus efektas. Konstitucinis teismas parašo, ir tada, nu, kiti pradeda kartoti arba nebesakyt kitų dalykų. Ir tada tai, nu, keičia tą patį viešąjį diskursą. Tai, nu, čia man atrodo toksai, nu vat, kaip demokratinis procesas. Duoda teismų sprendimai tam tikrą impulsą, ir tada jisai, nu kaip vat įmeti akmenuką į vandenį, ir tada jis nuraibuliuoja per visą politinę sistemą. Tai tas efektas, jo, yra, manau.

T: Sakykim, vėliau dar grįšim prie šito, bet dabar įdomu. Ne visi, sakykim, priima Konstitucinio teismo sprendimus, kaip tokia tiesą, ir yra viešojoje erdvėj kvestionavimo, sakykim, kad ar teisinga, kad įvardino kaip šeimą. Tai kaip jūs vertinant šitai?

I: Nu, tai aš bendrąja tokia filosofine politologine prasme vertinu, kaip kasimasi po demokratinės sistemos pamatais, nes yra ir man Konstitucinio teismo sprendimų, kurie nepatinka, kuriems aš nepritariu.

Na, pavyzdžiui, kaip pavyzdys, man dabar Konstitucinis teismas pasakė, kad negalima išimties tvarka suteiktos pilietybės atimti žmogaus, jeigu jis skleidžia rusiškus naratyvus ar bendradarbiauja ten su priešiškais režimais, kaip su Drobiazko, ar ne. Tai aš komitete svarščiau tą patį projektą ir aš tada jam pritariau, nes man atrodo, jeigu žmogus yra gavęs ekstra, tai jis turi tam tikrus kriterijus atitikti. Bet

Konstitucinis teismas, kadangi nerūšiuoja piliečių, ar jie turi dvigubą, ar viengubą, nu tai jis įtvirtino tą lygybę, bet aš nepritariu tam sprendimui. Bet Konstitucinis teismas pasakė ir viskas, šventa, nes nu Konstituciją aiškina tik Konstitucinis teismas, ane.

Tai jo, tai daug kam gali nepatikt, Nausėdai nepatinka tie išaiškinimai. Nu, bet jie yra tokie, kokie yra. Jie yra ne vienkartiniai, keičiasi teismo sudėtis, yra 2011 metų sprendimas, 2019 metų sprendimas, 2025 metų sprendimas, sako tą patį. Nu tai, *dude, get over it*. Nu tai tiesiog.

Ir, žinai, ir demokratinė visuomenė, nu yra ne tokia visuomenė, kurioje viskas man turi patikti. Ta prasme, tu supranti, kad joje yra įvairūs žmonės, įvairios nuomonės, ir tada tiesiog mes susitariam dėl bendro taisyklių rinkinio, kurios galioja visiems. Tai, kai tu sakai, kad Konstitucinis teismas priėmė sprendimą, kuriam aš nepritariu ir kurio nevykdysiu, tai čia yra vienas žingsnis nuo to, kad tu pasakysi, *nafik* Konstitucinis teismas, reikia jį išardyti. Tai nu čia va tokie va, yra tokio vat levelio pasakymai.

Tai Žemaitaitis tą ir pasakė. Nu tai *respectas* jam už tai, kad jis tą pasakė, nes kiti, sakydami, kad aš nevykdysiu Konstitucinio teismo sprendimo, pavyzdžiui, kaip teisingumo ministrė dabartinė, jie daro tą patį, ką... Tai, man atrodo, yra antivalstybiškas veikimas.

T: Dar sugrįšim prie teisngumo ministrės. Tai dabar keli susiję klausimai, pirmas būtų, ar bylinėjamąsi teismuose, strateginį bylinėjimąsi laikote efektyviu būdu siekti pokyčių ir kodėl?

I: Ir taip, ir ne. Efektyviu todėl, kad galiausiai per teismus, bent jau iš mano praktikos, kad nu galiausiai gali turėt rezultatą, ir ne tai, kad išspręst, bet apspręst problemą. Bet iš to išplaukia, ir kad ne. Nu tai čia yra toks, kaip sakyt, *last resort*, kai pabandai viską, ir viskas nesikeičia, ir neišaina to padaryti, nu, tada turi tą tvirtinti per, nu, vat teisminius procesus. Bet šiaip iš esmės nu teismai sprendžia politinius klausimus. Tai yra politiniai klausimai.

T: Okay, o ar tai teisingas būdas siekti pokyčių ir irgi kodėl?

I: Tikslas pateisina visas įmanomas priemones. Čia mano asmeninis požiūris.

T: Plačiau galėtumėt?

I: Nu tai yra, tai yra dalykas, kuriuo, aš, nu, pavyzdžiui, vat kaip ane, kaip aktyvistas, kaip politikas, kaip visuomenininkas, aš manau, kad nu... Žmogaus teisės yra apskritai tas konceptas, kuris išskiria demokratiją nuo bet kurios kitos valdymo formos, ir išskiria ją tuo, kad tai yra demokratija, o ne daugumos diktatūra, ar ne. O tai reiškias, demokratijoje mes, nesvarbu, kokioj, ar daugumos, ar mažumos pozicijoje aš būsiu, aš žinau, kad mano pagrindinis teisių paketas bus apsaugotas, ir aš galėsiu jį realizuoti. Tai šičia yra demokratijos, nu, esmė.

Ir praradus šitą, visa ta politinė sistema tampa tada komplikauta, neracionali, nepagrįsta, ir tada šitą principą, vat, kad kiekvienas žmogus turi kažkokių neatimamų teisių rinkinį, nu, šitą reikia ginti ugnimi ir kalaviju. Ir tada viso. Ir ypatingai dar kodėl čia reiktų tą priemonę kritikuoti? Nu jinai yra absoliučiai demokratiška, nu, ta prasme, tu čia ne smurtą naudoji ar kažką. Tiesiog tu naudojasi ta stabdžių atsvarų sistema, teisminė valdžia peržiūri politikų sprendimus ir... Tai aš net neužduočiau tokio klausimo. *It's absolutely fine*.

T: Dabar dar vienas, ar bylinėjimosi procesas yra prieinamas visiems, ir su kokiais barjeriais žmogus, norintis pasirinkti šitą kelią?

I: Tai absoliučiai neprieinamas. Nes žmonėms atrodo, kad teisinio bylinėjimosi procesas yra labai sudėtingas, ir kad tam reikia daug resursų. Labiausiai tam reikia tai žinių. Ir, jeigu yra žmonės, nevyriausybinės organizacijos, advokatai, teisininkai, kurie padeda, tada tas procesas yra efektyvus. Bet jeigu kažkas sako žmogui, tai tu eik ir pasibylinėk, *game over*, nes žmonėms atrodo, kad tai yra labai sudėtinga, neįmanoma. Tiesiog tie žmonės, kurie turi *know-how*, turi susitikti su tais žmonėmis, kuriems reikia tų paslaugų.

Ir tada tie žmonės, kurie turi *know-how*, turi matyti, nu, prasmę tame, nu, čia yra ne biznesis, ne verslas. Čia yra tiesiog darbas dėl tam tikresnių principų. Nu ir vat, pavyzdžiui, kai mes dirbam su tais advokatais, tai aš tiesiog, nu, džiaugiuosi matydamas, kad jie, nu, jie galėtų tą savo laiką skirti kažkokioms komercinėms byloms, kurios jiems neša dideles pajamas. Ir ne, jie sako, tai svarbu padaryti.

Tai yra, reiškias, to teisininkų bendruomenėj, pavadinkim, to suopračio, kad tai yra svarbu.

T: Tai, sakykim, sakytumėt, čia labiau įvaizdžio ir supratimo, žinių klausimas, o tikrovė, kad jeigu turi kontaktus, tai viskas tvarkoj? Prieinama?

I: Jo, jo, nu ta prasme.

T: Tai tada papasakokite, ar turėjote, o gal vis dar turite abejonių dėl šio kelio ir kokių ir kodėl?

T: Tai aš norėčiau, kad to kelio apskritai nereikėtų, kad būtų galima normaliai susitart politine prasme su skirtingai mąstančiais žmonėmis, atsispirti nuo kažkokių bendrų principų, bet taip nėra. Tai tol, kol taip nėra, tol bus sufarsiruota viskas per teismus, ir manau, kad bus sufarsiruota greitai laiku dar įdomesnių dalykų, kai bus įpareigota pripažinti užsieny sudarytas santuokas. Dabar čia, vat, nuėjo tas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas. Ta byla Vyriausiam administraciniam teisme Lietuvoj stovi jau nuo rugsėjo mėnesio. Sprendimas turėtų būt va gruodį arba sausį. Tai čia bus vat, kai teisingumo ministrė aiškina, kad neįpareigoja, tai ją labai greit gali įpareigoti. Ir, kas įdomu, kad Teisingumo ministerija toj byloj yra pateikęs atsiliepimą, ir jina neprieštarauja, kad būtų įtraukta į registrą. Aš nežinau, tikriausiai dar prie Mockaus yra pasirašyta ta nuomonė, bet jina...

T: O kalbant apie tas abejones, jūs gal girdite kažką iš tų porų, kurioms teikiat pagalbą? Ar jos procese kažką dalinas kažkokiais sunkumais, abejonėm.

I: Ne, ne. Tiktai gal, nu, nėra gal toksai masinis antplūdis? Nu tai aš dabar, kiek įsivaizduoju, yra apie 50 bylų procese. Tiktai.

T: Čia jūsų partijos remiamų?

I: Ne, apskritai aš su advokatų kontorom, kurios teikia, ir kiek žinau, tai aš nežinau to skaičiaus, žinai, tikriausiai Teisingumo ministerija tiktai žinotų, nes jie ir tuos atsiliepimus teikia. Bet, nu, žinai, tai nėra 5000. Tai, man atrodo, daugelis žmonių dar truputėlį yra *cautious* ir, man atrodo, nu čia dar reikia, svarbu suprast, kad partnerystės registravimas yra vis tiek santykių išviešinimas. Nu tai tu viešai atsiskleidi, kad tu esi santykiuose, kad tu esi ten homoseksualus ar kokia ten tavo orientacija bebūtų. Ir, man atrodo, nėra dar tos tokios labai didelės kritinės masės, kad jie norėtų čia dabar vat bylinė-. Nors ten, aišku, tada

uždaruose teismo posėdžiuose, nu, bet čia vis tiek yra tokia dinamika, kad tu kitiems žmonėms aiškini apie savo privatų gyvenimą. Tai... Tai jo, tai man atrodo, vat tik tokia abejonė, kad kodėl visi nepuola ir neregistruoja.

T: Aš kaip tik kalbėjau su pirma pora, kuri sėkmingai registravo tą partnerystę, ką aš norėjau pasakyti,

I: Kad ne visi nori registruot, aš apie tai.

T: Apie viešumą. Tai jos kalbėjo apie uždara tą, kad uždaras procesas, bet galiausiai kažkaip lieka vieši žmonių vardai?

T: Ne, ne, tais sprendimais net negalima remtis kaip precedentais kitose bylose. Jeigu yra, jeigu byla yra išspręsta uždaram teismo posėdy, nesvarbu, kad tu turi nutartį ir esi perskaitęs, nes tau davė tas pareiškėjas, kitam teismo procese tu negali remtis jokių precedentu, nes jis yra išnagrinėtas uždaram posėdy. Tai praktiškai... Ir tos, man atrodo, net INFOLEXe tos bylos yra su, nu jos kaip yra, ir tu gali ją paskaityti, bet jos ten yra nuasmenintos, visi duomenys.

T: Tai grįžkime tada prie vieno aspekto, kurį šiek tiek aptarėm. Ar teko girdėt tą kritiką, kad strateginis bylinėjimasis dėl žmogaus teisių tarsi apeina demokratinį procesą ar gali būti ėjimas prieš visuomenės valią. Kaip jūs į tai reaguojat ir ar patys mąstot apie šito proceso demokratiškumą?

I: Nu mes kaip iš dalies ir palietėm tą temą. Tai aš manau, kad žmogaus teisių stiprinimas nėra nedemokratiškas. Jis yra, priešingai, jis yra demokratijos širdis. Nes demokratija nėra daugumos valdžia. Va, Donskis tokį naudodavo demokratūros terminą, kai dauguma pasako mažumai, kaip jina turi elgtis ir gyventi. Tai demokratija ne, jina yra, taip, tai yra, dauguma priima sprendimus, bet egzistuoja tam tikras vat minimumas, dėl kurio kiekvienas individas, nepriklausomai, yra daugumoj ar mažumoj, nu iš esmės Rawlso filosofija ar ne, kad, nes tu susitari dėl kažkokio minimumo, nes niekada nežinai, kokioj atsidursi situacijoj pats.

Tai aš manau, kad jis neprieštarauja, strateginis bylinėjimasis, jis realizuoja demokratiją kaip tokią.

Jį vykdo teismai, kurie yra demokratinės sistemos kaip viena iš valdžios šakų, ar ne? Ir jie gi, va, remiasi, tai niekuo, nu, ta prasme, nesugalvoja iš oro, jie remiasi Konstitucija, Konstitucijos principais, įstatymais. Tai čia, vat nu toks. Tai visi, kurie sako, kad tai yra nedemokratiška, jie patys kalba nedemokratiškai, nes jie nori, kad kiti žmonės gyventų pagal jų pasaulio supratimą, tai yra ne-de-mo-kra-tiš-ka.

T: Mhm, tada siauresniu tokiu, politiniu...

I: Dar tik pabaigsiu mintį, kad, ta prasme, vienintelis, sutikčiau, kad tai būtų nedemokratiška, jeigu teismai įpareigotų kažką kitą registruot partnerystę su tos pačios lyties žmogum, kai aš to nenoriu. Bet nieks gi to nedaro. Nes, supranti, nu, čia yra, gaunasi taip, kad tu aiškini kitam žmogui, nes tau nepatinka, nors realiai tavęs tai asmeniškai niekaip neliečia. Viskas, jau išsišaukiau.

T: Tada tuo politiniu lygiu labiau ir siauriau taip žiūrint. Kai kurie sako, kad teismo sprendimai tarsi uždaro tas diskusijas dėl politinio klausimo, sakykim, teismas pateikia vienas atsakymą, vieną galimybę kažkaip išspręsti klausimą ir apriboja tuos kitus sprendimo sprendimus, net jeigu visuomenė...

I: Nu tai čia Sinicos argumentas, tiesiog nurašytas nuo jo lūpų. Tai klausimas yra koks?

T: Ką jūs apie tai manot?

I: Nu tai... Viena iš priežasčių, kodėl Konstitucinis teismas pasakė, kad tas Civilinio kodekso, leido registruot per teismus, yra todėl, kad įstatymų leidėjas per 20 metų nepriėmė to įstatymo. Tai buvo toks duotas laiko tarpas, nei labai ilgas, nei labai trumpas, du dešimtmečiai politiškai išsidiskutuot ir išspręst. Tai įstatymų leidėjas įvairiose kadencijose, įskaitant ir mano paties, pasirinko nespręsti to klausimo. Ir tada kažkuriuo metu Konstitucinis teismas pasakė *hold on*, per ilgai.

Tai nebuvo taip, kad nebuvo demokratiškai galima susitart. Buvo, bet, mielieji, jūs pasirinkote blokuoti tą klausimą, nesutikot dėl nieko nusileisti, nors jūsų tai neveikia, sakėt ne, jie yra mažesni žmonės, ir todėl jiems nereikia jokios teisinės apsaugos. Nu tai vat todėl dabar gavot ir vidurinį pirštą sau tiesiai į kaktą. Nu todėl, kad jūs muilint šitą klausimą, nes nesugebėjot dėl jo tartis. Nu tai va, tai toks vat ir yra variantas.

T: Tai, ką apskritai manote apie tai, kad svarbūs, politiškai svarbūs klausimai vis dažniau sprendžiami teismuose, o ne parlamentuose? Ir čia galima turbūt žiūrėti ne tik žmogaus teisių klausimus, bet ir klimato, nežinau, reprodukcinių sveikatos, moterų teisių, daug pavyzdžių yra nagrinėjama tyrimuose. Tas persikėlimas politikos į teismas.

I: Kaip aš tai vertinu?

T: Taip. Ką manote?

I: Nežinau... Nu iš tokios vat institucijos kaip Konstitucinis teismas, arba kitose jurisdikcijose kaip Aukščiausias teismas, nu jos ir yra sukurtos tam, kad jos padėtų spręsti tam tikrus klausimus, dėl kurių yra nebūtinai lengva susitarti, ane. Ir... Aš vertinčiau, kad teismų sprendimai yra, nu, kaip tam tikros gairės, ane, padedančios išeiti iš tam tikrų politinių aklaviečių, ir, matyt, Konstitucinis teismas, nu nes gali gi parašyt konstituciją prieš 200 metų ir ją palikti žmonėms muštis dėl to, kaip jie ją supranta, ane. Tai yra tam ir sukurtas, nu kaip pasakyti, organas, institutas, kuris interpretuoja Konstituciją.

Ir šiaip, nu, vat atsižvelgiant į tą, yra kaip Europos, pavyzdžiui, Žmogaus Teisių Teismo konvenciją, ane, tai vienas iš principų, kaip yra interpretuojama Konvencija, yra labai EŽTT aiškiai pasakęs, nu tai yra, kad tai yra gyvas dokumentas, kuris kinta kartu su visuomene, ane, nes visuomenė, nu, keičiasi. Jeigu prieš 100 metų moterims nebuvo protu suvokiama balsuot rinkimuose, tai dabar niekas nekelia to klausimo. Jeigu prieš 50 metų juodaodžiai važinėdavo autobusuose Amerikoje skirtinguose, tai dabar nieks nekelia to klausimo.

Tai natūralu, kad politiškai bus įvairių nuomonių, bet tada, reiškias, yra kažkoks organas, kuris padeda nubrėžt tam tikrus vektorius. Ir, ypatingai dar kalbant apie Konstitucinio teismo, kaip pasakyti, tokį demokratinį legitimumą priimti sprendimus, tai Konstitucinį teismą, jis nėra iš ateivių nuleistas, kažkoks, nu, vat kažkokie keisti žmonės priima sprendimus. Gi teisėjus deleguoja, tame tarpe, ir politikai. Prezidentas deleguoja, Seimo pirmininkas, Aukščiausio teismo pirmininkas. Tai reiškias, jisai, Konstitucinis teismas irgi pagal procedūrą yra formuojamas demokratiškai. Gi skiria tai teisėjus kas, parlamentas, tai jie deleguoja tam tikrus žmones, kad išaiškintų Konstituciją, ir tada, kai politikų deleguoti teisėjai priima sprendimą, politikai sako, čia nedemokratiškas sprendimas. *What the fuck*. Tai, nu ta prasme, tai yra, nu proceso dalis. Tai aš taip pasirinkčiau į tą problemą žiūrėti.

Kodėl suabejojau pradžioj? Dabartiniam kontekste, gal kalbant, tai čia toksai mano tas prieš tai buvo samprotavimas toks iš politologinės, institucinės perspektyvos. Dabartiniam kontekste, man atrodo, yra kaip naujas reiškinyvis visuomenės poliarizacija, nu, kad visuomenė praranda įrankius kalbėti, skirtingos visuomenės grupės. Tai aš vat kodėl abejoju, kad nu va tokie sprendimai, kai pasakai, kad bus vienaip arba ne kitaip, jie galimai gali prisidėti prie tokios poliarizacijos, dar labiau atitolint skirtingas visuomenės grupes. Bet jei čia toks labiau filosofinis pasvarstymas.

T: Dar prieisime prie šito, pasekmių, padarinių. Jeigu dar galėčiau trumpai paklausti, nu aš suprantu, kad matote, bet ar apskritai matote, globaliai, Europoje, Vakarų pasaulyje tą perėjimą į teismus ir kaip manote, kodėl tai vyksta? Ir ne tik žmogaus teisės srityje.

T: Gal nesakyčiau, ne, nematau, nes nu, pav-, nu gerai, tai pirma mintis, kuri šauna į galvą, ane, tai JAV, kur irgi Aukščiausias teismas įteisino santuokas visos sąjungos lygmeniu per sprendimą, ane. Bet tada grįžti į tokias jurisdikcijas kaip Airiją, kur santuokos buvo įteisintos referendumu, arba Šveicariją, ar ne. Tai Airija apskritai yra, šita, labai į Lietuvą panaši ten ta buvo trajektorija, nes jie dekriminalizavo 1993 metais kaip mes, ir jie šiaip yra socialiai konservatyvi visuomenė su tais visais abortais ir panašiais dalykais. Bet matai, nu reiškiats, ten visuomenė kažkaip sugeba tartis ir susitarti, ane, dėl tokių sprendimų.

Nu o dėl kažkokių institucinių kliūčių, tai būtų Lietuvoj, Jungtinėse Valstijose, nesugeba susitarti. Tai aš nesakyčiau, kad yra vien tik per teismus dabar. Ta prasme, gi priėmė, estai, ką, estai nepriėmė įstatymo dėl santuokų? Nu priėmė, ir jie tą priėmė.

T: Pradžia buvo teismo sprendimas dėl partnerystės.

I: Latvijoje.

T: O Estijoje jie tiesiog *introducino* partnerystes labai seniai, 2011, ne, 2013 gal, 2013 ar 2014. Tai Latvijoje buvo taip, per teismų sprendimus irgi, o Estijoje ne.

T: Gerai, tai dar jūsų aktuali nuomonė, nes pabuvote abejose barikadų pusėse, sakyčiau, tai, kaip jūsų vertinimu, lengviau pasiekti pokyčių, per teismus ar veikiant politinėje sistemoje?

I: Lietuviškam kontekste? Jo, per teismus, vienareik... Kodėl? Nu, nes tiesiog kiekvienas žmogaus teisių klausimas tampa bokso ringo aikšte. Tai ne, mes čia partnerystę... Prisiminkim Romuvos pavyzdį, ta prasme, yra EŽTT sprendimas, kad neteisingai nesuteiktas pripažinimas, teismas, vis tiek nekeičia. Tada prisiminkim, šitą, Nepilnamečių apsaugos įstatymą, yra Konstitucinio teismo sprendimas Lietuvoj, ane, kad prieštarauja Konstitucijai, Seimas nesutinka išbraukinėti to įstatymo, nuostatos iš įstatymo. Toliau – Stambulo konvencija. Konstitucinio teismo išaiškinimas, Seimas sako, *fuck off*.

Tai vienareikšmiškai per teismus. Kodėl? Geras klausimas. Ir nėra čia, man atrodo, lengvo atsakymo.

T: Gerai, tai dabar pereikime prie teigiamų ir neigiamų tų pasekmių. Tai pradėkime nuo, ar ir kokių matytumėte teigiamų bylinėjimosi dėl žmogaus teisių, ir specifiškai dėl partnerystės, pasekmių?

I: Tai praktinės, kad realizuojama yra pati ta teisė. Bet ir, aš matyčiau, tokią socialinės edukacinės, nes, kaip sakiau, keičiasi požiūris. Galiausiai prisiminkim tas pačias, čia šiaip geras yra kampas, kad šiaip Lietuvoj visos... Net yra tokia, aš savo laiku, kai rašiau savo darbą, tai buvo, yra tokia, nu, kaip pasakyt LGBT teisių suteikimo hierarchija, ane, nu, tai prasideda pirmiausia nuo dekriminalizavimo. Tada antras

žingsnis yra amžiaus sulyginimas, nes labai daug buvo skirtingų šalių, kur homoseksualiems santykiams buvo aukštesnis amžius. Tada tarnavimas, tarkim, karinėse pareigose, tada žodžio, saviraiškos laisvė, nediskriminacija ir panašiai.

Tai, kai galvoji per Lietuvą, tai praktiškai vienintelė, nu, buvo iki tam tikro momento, ane, kai dekriminalizavimas įvyko, tiesiog, nieks nesusiorientavo, kad ten išbraukė tą 1993-ais straipsnį. Tada Lygių galimybių įstatymas buvo priimtas 2003 metais, todėl, kad reikėjo jį priimti stojant į Europos Sąjungą ir buvo tiesiogiai direktyva, kurią reikėjo įgyvendinti. Ir tada nuo to momento, ir šiti du įstatymai buvo priimti, nes vienų reikėjo į Europos Tarybą stojant, Baudžiamojo kodekso reformos, o Lygių galimybių įstatymas dėl stojimo į Europos Sąjungą.

Ir tada po to bet koks teisių progresas buvo pasiektas tik per teismus. Teisė į taikius susirinkimus, nu, kiek *praidų* buvo – 2010, 2013, visi buvo per teismus. Tada saviraiškos laisvė dėl nepilnamečių apsaugos – per teismus. Partnerystė – per teismus. Lyties keitimas – per teismus. Tai kol kas po 2003 metų nebuvo ne viena teisė užtikrinta LGBT bendruomenei be teismo įsikišimo. Tai vienintelis būdas realizuoti tas teises yra, tai čia teigiamas aspektas.

Nu, neigiamas aspektas yra tai, kad, reiškias, didžioji visuomenės dalis ir politinio lauko veikėjai nežiūri į šitą bendruomenę kaip pilnateisius Lietuvos Respublikos piliečius. Nu jie yra kažkokie kitokie, kuriems mes galim kažko neduoti, ir čia tada jau yra tokia didelė empatijos arba tos tokios, nu, bendruomeniškumo problema net visuomenėj, sakyčiau.

Tai nu negaliu sakyti, kad jėėė, visi per teismus, ta prasme, tai yra būdas praktiškai realizuoti, bet teoriškai būtų idealu, jeigu jo nereikėtų.

T: O pereinant prie neigamų. Ar matot apskritai kažkokių, minėjot tą poliarizacijos aspektą, kur, matot galimybę kažkokiam...

I: Bet, žinai, nu ta prasme, čia jo, gali poliarizacija, kad, reiškiasi, visuomenė nepriims taip tvariai to progreso, kaip galėtų, jeigu tai būtų dialogo ir politinio susitarimo metu. Bet, man atrodo, čia biškį toks *feikinis* argumentas, nu tipo, tai visuomenė mažiau mėgs gėjus, nes jie savo teises gavo per teismus. Ta prasme, visuomenė ir dabar nemėgsta gėjų, nu tai, ta prasme, neigiamos pasekmės, nu, aš tai kažkaip...

Nežinau, aš labiau įžvelgčiau pozityvias, nes mes ir kalbėjom apie tai, kad, nu, keičia biškį, ane, tą mąstymą, diskursą, kalbėjimą tomis temomis. Tai aš manau, kad pozityvios atsveria dabar. Sakyčiau, 90 prie 10.

T: Bet sakykime, girdim pakankamai tokį garsų pasipiktinimą, sakykime, kartais Konstitucinio teismo sprendimais. Dabar girdime ir tokias idėjas, kad galime kažkaip arba apriboti, arba politizuoti Konstitucinį teismą. Ar manot, kad bylinėjimasis gali kažkaip prisidėti prie to?

I: Ne, nemanau, ir nemanau todėl, kad nu nieks nesiims išformuoti Konstitucinio teismo, todėl, kad jis priėmė sprendimą, užtikrinantį tos pačios idėjos šeimų teises. Bet aš visą laiką sakiau, ir tai yra akivaizdu, tai ypatingai dabartiniam kontekste, kad žmogaus teisės, LGBT žmogaus teisės yra kaip lakmuso popierėlis. Jeigu šitas neveikia, reiškias, kažkas su demokratine sistema yra ne iki galo gerai. Ir dabar, pavyzdžiui, vat žmonės, kurie piktinasi Konstitucinio teismo sprendimais dėl tos pačios lyties porų. Žmonės, kurie siūlo išformuoti Konstitucinį teismą. Dabar, pavyzdžiui, tie pat tie patys žmonės kišasi į

nacionalinio transliuotojo nepriklausomumą, reiškias, jų nepritarimas žmogaus teisių darbotvarkei yra automatiška implikacija nedemokratiniam mąstymo būdui. Aš nenoriu, kad tie žmonės, nu, aš nenoriu pasakyti, kad tie žmonės yra blogi arba *evil*, bet jie nesupranta demokratijos esmės. Jiems atrodo, kad demokratija yra pagal jų įsivaizdavimą, ir institucijos turi tarnauti jų interesams.

Tai, tiesą sakant, ką tie žmonės mano, nėra taip svarbu. Yra svarbu tik tai, kad būtų kritinė masė visuomenėje, kuri gintų demokratiją kaip tokią. Ir vat problemos pasideda tada, kada tos kritinės masės nebėra. Ir vat čia... Nu kažkaip gal aktualizuojam, žinai, mes šių dienų kontekste, nes man atrodo, labai svarbu tai, kas vyksta.

Nes visą laiką atrodydavo, kad o j, čia Lietuvoj mes turim tokią labai stabilią demokratiją, nu, čia tiesiog va pasibylinėsim, čia viskas pagerės, pagerės. Ir, žinai, ten žiūri ten į tą Lenkiją, žiūri į Gruziją, žiūri į Vengriją, galvoji, o j, čia kažkaip kitaip. Tai vat šios savaitės įvykiai *literally* rodo, kad, ta prasme, užtenka dienos, ir tu gali tiesiog vat sužeisti tą demokratinį kūną visuomenės taip smarkiai, kad pradės pūt rankos ir kojos.

Toks gal nebūtinai atsako tiesiai šviesiai į tavo klausimą, bet tame yra logikos, man atrodo.

T: Mes kalbam apie tą, kalbėjot jūs apie tai, kad, sakykim, teismų sprendimas gali nepatikti, bet tu negali jų kvestionuoti, ir dėl ko aš kalbu, apie tą politizavimą, jeigu galiu kelis pavyzdžius pateikti, sakykim, JAV aukščiausias teismas, kuris atidavė teisę spręsti dėl aborto legalizavimo valstijoms. Kitas pavyzdys, kurį pasižymėjau, tai Lenkijos tas konstitucinis tribunolas, kuris buvo stipriai politizuotas ir irgi 2020 metais beveik uždraudė abortą, taip pat gausybė sprendimų, kurie neigia Europos Sąjungos teisės viršenybę. Tai aš galvoju, kaip jūs matote, tai jeigu teismai yra tarsi nekvestionuoti, bet jie ne visada bus žmogaus teisių pusėje. Ar matytumėt kažkokių rizikų tos galios?

I: Jo, labai geras klausimas, bet pagrindinė problema, kodėl taip atsitiko tavo išvardintais pavyzdžiais, yra todėl, kad politikai pradėjo, nu, pasikasė po teismų nepriklausomumu, ane. Pavyzdžiui, gi Lenkijoje buvo priimtas, ar čia vengrų? Ne, man atrodo, lenkų, nu jie atleido visus tam tikro amžiaus sulaukusius teisėjus. Tada išėjo labai didelis teisėjų korpusas ir sukėlė visus savo žmones. Nu tai buvo, kaip sakyt, nu, yra toks konceptas, kaip teismų nepriklausomumas, ar ne, tai jis ir per finansavimą, ir per teisėjų skyrimo procedūras.

JAV tuo, žinoma, apkaltint negali, nes tiesiog, nu, pagal tą išrinkimą, ar ne, bet ten yra truputėlį, matai, kitokia sistema, nes tiesiogiai prezidentas teikia. Pas mus yra biškį, kaip sakyti, mažesnės prezidento galios, ane, nes yra, parlamentas teikia ir Vyriausiojo teismo pirmininkas. Tai jo, nu tai tada... JAV tai tas vat teismo sprendimas įvyksta todėl, kad apskritai yra platesnė diskusija, kaip tokia stabili ir ilgas tradicijas turinti demokratiją sugebėjo pasiekti tokį tašką, kur tiesiog viskas dabar ten traška, braška.

Tai atsakymas trumpai į tą klausimą, tai aš pasitikiu teismų sprendimais tol, kol jie yra suformuoti remiantis iš anksto sutartom taisyklėm. Bet ar gali ateiti tokia diena, kur aš sakysiu, kad Konstitucinio teismo sprendimas yra nevalidus, nes buvo pridėti kažkokie, buvo kažkas padaryta ir pridėti teisėjai, gali būti tokia diena. Bet, pavyzdžiui, Lietuvoj tai jau, tai jau vyksta. Ta prasme, mes padarėm klaidą su Šedbaro skyrimu į Konstitucinį teismą, ir aš kol kas esu vienintelis, nu, politikas iš tos valdančiosios daugumos, kur aš tikrai atsiprašiau nuoširdžiai, kad mes dalyvavom tam suokalby. Nes tai buvo padaryta klaida. Nu, tai gerai, tai dabar yra padarytas, ane, antras, Sabatauskas, ane.

Bet įsivaizduok, jeigu būtų tokia sistema, kur, pavyzdžiui, nu tarkim, ten prezidentas kišenėj, jau sutvarkytas Aukščiausiojo teismo pirmininkas, ir tris Seimo narius iš kažkokios vienos partijos pakelia ir sudeda į Konstitucinį teismą. Nu, tai akivaizdu, kad yra pažeistas nepriklausomumo kriterijus. Tai trumpai. Nekvestionuoju tol, kol tikiu, kad tas teismas yra nepriklausomas ir sudarytas skaidriai. Bet gali ateiti tokia diena, kai jis bus sudarytas nebeskaidriai.

T: Bet tai čia matytumėt tokią perspektyvą, kad yra kažkoks ribotumas remtis teismais, nes jie ne visada gali būti tada žmogaus teisių pusėje, bet.

I: Tai, bet nu tai kriterijus yra, kad jie būtų sudaryti pagal demokratinę procedūrą. Tai jo, nu sutinku, kad kažkuriam etape gali būti taip, kad tu gali tą kvestionuoti.

T: Tai pereikim tada prie aktualijų. Būna, kad politinė valdžia ignoruoja Konstitucinio teismo, bet ir kitų teismų nutarimus, nesiima veiksmų juos įgyvendinti arba, kaip dabar kalbama, gali ir stabdyti tų sprendimų įgyvendinimą. Kaip jūs tai vertinate ir ar tai, jūsų akimis, yra demokratinio proceso dalis?

I: Ne, aš manau, kad tai yra prieš demokratijos procesą nukreiptas veikimas. Ta prasme, toks politikas, kuris sako, kad aš nevykdysiu Konstitucinio teismo sprendimo, mano manymu, sulaužo Konstituciją ir priesaiką tą pačią akimirką. Ir toks politikas aukštus demokratijos saugos instinktus turinčioj sistemoj turėtų būti išmestas iš tos sistemos tą pačią akimirką, kuris pasako, kad aš nevykdysiu Konstitucinio teismo sprendimo. Čia turėtų būti, nu, kaip mirties bučinyš. Bet, kaip žinia, nėra.

T: Mhm. Dabar labiau praktinis klausimas, kuris irgi kilo su pašnekovais, ir viešojoje erdvėje šitą girdim, sakykim, partnerystės klausimas sprendžiant parlamente, tai galim diskutuoti ir nuspręst dėl tų teisių, pareigų apimties, kurią suteikia registravimas partnerystės, bet dabar, kai sprendimai yra...

I: Palauk, *hold on*. Partnerystės registravimas nieko nepasako apie teisių, pareigų apimtį, jisai.

T: Turiu omeny, jeigu parlamentas priimtų kažkokį Partnerystės įstatymą, tai galėtų diskutuoti...

T: Galėtų, taip. O dabar teisės ir pareigos taikomos apimtim, yra apie 60 įstatymų, kurie numato teises ir pareigas registruotiems partneriams. Iš esmės tai, ką dabar pripažįsta, teismas pripažįsta dabar tik juridinių civilinės būklės aktą, ir tada tu įgytą statusą ir nuo tos akimirkos gali naudotis teisėmis ir pareigomis, bet, pavyzdžiui, lieka nesutvarkytas paveldėjimo klausimas, lieka nesutvarkytas susižinojimo sveikatos įstaigose klausimas, pavardės keitimas. Nu jo, teisingai, lieka aibė klausimų, kurie yra neapibrėžti. Tai dėl to iš esmės turėtų apsispręsti įstatymo leidėjas.

T: Tai man vat pašnekovai šitą akcentavo, kad aš net nežinau, ką jiems reiškia šitas faktas, kad teismas pripažino juos, jų partnerystę.

I: Tai *for sure* reiškia tuos 60 įstatymų, kurie jau dabar kalba apie partnerius. Tai jų jau yra. O tam tikrose praktinėse situacijose, nu, tai priklauso nuo traktavimo institucijų. Ir akivaizdu, kad čia yra, nu, ta prasme neišspręsta pilkoji zona, nes neaišku, kaip tave traktuos. Bet yra sričių, kuriose labai aišku.

T: Bet bendrai yra tokia bylinėjimosi versusėjimo politiniam lauke problema, kad vat, pavyzdžiui, gavo ir nelabai žino, ką gavo. Čia tiesiog lyginant du tuos būdus.

I: Apskritai kalbant, nu ta prasme, apie tai, kaip, vat, buvo siūloma registruoti Partnerystės įstatymą, Civilinės sąjungos įstatymą. Dabar Civilinio kodekso pataisos – tai nėra teisių ir pareigų sąvadas, ką gauna partneriai. Partneriai gauna tas teises, kurias pagal subjektines teises gauna to įstatymo srity reguliuojančioj srity nu. Tai, pavyzdžiui, parama įsigyjant pirmąjį būstą, ir tada ten yra subjektai, kuriems yra teikiama šita parama: sutuoktiniai, ir ten yra įrašyta, registruoti partneriai. Tai problema visą laiką Lietuvoj buvo ne tai, kad neturėjo teisių ir pareigų registruoti partneriai, bet todėl, kad jie fiziškai negalėdavo užregistruoti to statuso teisinio, ane. Tai dabar jie tą įgijo ir dabar tą ir... Ir tada, pavyzdžiui, kai mes *draftinom* Civilinės sąjungos įstatymą, ane, tai, kadangi buvo nesureguliuoti, buvo eilė, krūva teisių ir pareigų, kurie jau yra, kuriuos įgis, jeigu įgis tą statusą, bet buvo dalykai, kurie yra svarbūs ir, nu, neišspręsti. Tai, pavyzdžiui, buvo paveldėjimas, susižinojimas sveikatos įstaigose ir pavardės keitimas. Tai tu tada, kadangi tos temos dar yra nesureguliuotos, tu jas įdedi į Civilinės sąjungos įstatymą, kad tau nereiktų keisti dar 5 teisės aktų, ir tada partneriai gali naudotis.

Tai, kai sakai nežino, kuo jie galės naudotis, tai yra ne iki galo tikslu, nes yra gyvenimo sričių, kur yra labai aiškiai sureguliuota ir apibrėžta, bet yra tokių, kurios yra, tol, kol nepriėmė įstatymų leidėjas, jisai galėtų pasirinkti ir tokį būdą, jis galėtų, pavyzdžiui, nepriimti Civilinės sąjungos įstatymo arba Partnerystės įstatymo jokio, bet į Civilinio kodekso, kaip pasakyti, tą straipsnį, kuris reguliuoja paveldėjimą pagal įstatymą, tai yra pagal eilę nu, kad pirmiausia sutuoktinis paveldi, po to vaikai, tiesiog įrašyti „partneriai“, ir tie, kurie užregistravę, gautų tą teisę. Nesupratau, ar aiškiai paaiškinau.

T: Jo.

I: Tai, ta prasme, pats Partnerystės įstatymas nėra sąvadas teisių, pareigų. Jis yra tiktai, kaip tu išregistruoji, kaip išregistruoji ir panašiai, bet, žinai, atsakant į tavo klausimą. Na okay, pavyzdžiui, teismas pripažįsta, ane, bet, pavyzdžiui, nėra būdo, kaip nutraukti tą partnerystę. Nu, ta prasme, kaip išsiskirti, nes tą turėtų sureguliuoti įstatymas, Partnerystės ar Civilinės sąjungos. Tai, pavyzdžiui, dabar, vat, jeigu reiktų, nu va tai gerai, kad jie dabar susirašo ir prisipažįsta. Jeigu jie norės ją nutraukti, jie *literally* vėl turės kreiptis į teismą, nes jie yra pripažinti teismo sprendimu. Tai šiaip, nu taip, tai yra, kaip ir Nausėda gerą turėjo tokį posakį, kad vežimo statymas prieš arklį. Tai čia dabar vyksta grynai tai. Nes yra nesureguliuoti santykiai esmingai.

[identifikuoti leidžianti informacija iškirpta]

P1

T: Gerai, tai pradedu įrašą. Šiandien yra 2025 m. lapkričio 25 d. Pranešu, kad galite bet kuriuo metu nutraukti dalyvavimą tyrime. Ar patvirtinate, kad savanoriškai sutinkate dalyvauti tyrime, kad šis pokalbis būtų įrašomas ir kad nuasmeninti duomenys būtų naudojami tyrime?

I: Patvirtinu.

T: Gerai, tai gal galim pradėti nuo jūsų amžiaus ir gyvenamosios vietos?

I: Man 32-eji metai ir gyvenu [pavadinimas] rajone, kaimiškoj vietovėj.

T: Gerai, ačiū labai. Tai pradėkim nuo to, kad papasakokite, kaip apskritai susidūrėt su siekiu registruoti partnerystę teismuose?

I: Realiai mes su savo partnere jau seniai norėjom įteisinti partnerystę arba santuoką, bet Lietuvoje tų galimybių neturėjom ir mus tiesiog susirado [Organizacija] su advokatu [Vardas]. Ir, žinodami per draugus, per pažįstamus, per LGBT bendruomenę, kad mes siekiam to ir norim to, tai tiesiog pasiūlė tą galimybę eiti per teismus. O pačios savarankiškai to nebūtume galėjusios padaryti, nes teismai labai daug kainuoja, tai jo, tai tiesiog mums pasisekė.

T: Tai antras klausimas, jūsų vaidmuo šiame procese, tai, kaip suprantu, tiesiog esate pora, kuri su advokatu kreipėtės į teismą?

I: Taip.

T: Gerai. Tai trečias klausimas būtų, ar ir kaip iki įsitraukimo į šitą vat teisminį kelią užsiėmėte aktyvizmu dėl žmogaus teisių arba, sakykim, kova dėl partnerystės? Ir jeigu buvote įsitraukusios, įtraukusi, tai papasakokite, kaip ir kodėl priėjote prie tos minties kreiptis į teismus?

I: Jo. Tai labai stipriu aktyvizmu mes neužsiiminėjom. Visą laiką tiesiog dalyvaudavom protesto akcijose, eitynėse ir panašiai už lygias teises, už partnerystę ir panašiai, bet taip, kad jau kažkokie tolimesni ar didesni žingsniai, tai neteko tokių daryt, tai ganėtinai taip paprastai.

T: Mhm, gerai. Tai dabar toks bendresnis klausimas, kaip jūs apskritai jaučiatės, kai stebite politinius procesus, pavyzdžiui, Seimo diskusijas, sprendimus dėl žmogaus teisių klausimų? Čia gali būt ir apskritai, ir susiję su šia Seimo valdančiąja dauguma, galima ir ankstesniais laikotarpis, kaip bendrai, kaip jums?

I: Hmmm... Labai sunku paaiškint tą jausmą, bet gal toksai visiškas nusivylimas, nes kai teko mums pasimatyti su šita ministre pirmininke Ruginiene, mes išgirdom tokį sakinį, kad nėra niekas daroma šiaip sau, ir visi politikai yra atėję į Seimą iš savanaudiškų paskatų.

Ir kai tu supranti, kad tavo teisės ir kažkokie įstatymai yra jų tiesiog tarpusavio žaidimai kažkokie, tai labai yra skaudu. Nėra taip, kad jie kažko nepriima, nes jų tokie įsitikinimai. Jie tiesiog naudoja LGBT ir mūsų teises kaip žaidimo kortą ir tą supratęs yra žiauriai žiauriai skaudu, nes jie galėtų tą priimti bet kurią dieną ir gyvenimas nuo to nepablogėtų. Tai, matyt, kad toks žiauriai didelis nusivylimas ir jo... Kaip amerikietiški kalneliai, kad tikiesi kažko, negauni, tikiesi, negauni, ir kaip kariamasi šuo, matyt, pripranta, tai, matyt, mes pripratome nieko nebesitikėti iš valdžios.

T: O tai sakytumėt tas pats galioja toks nusivylimas ir liberaliaja ta puse politinio, nežinau, elito?

I: Taip, nes kaip mes supratome iš tų susitikimų ir iš to, kas buvo pasakyta, kad nesvarbu, kas pasiūlys įstatymą ar įstatymo pakeitimus, kita pusė, net jeigu pritaria, atmes tą idėją, nes jiems neapsimoka priešingai politinei jėgai pritarti. Tai yra tiesiog... Jo, tai tiesiog nusivylimas bendrai politika ir bendrai šitu žaidimu ir kad jie žaidžia su žmonių gyvenimais. Taip, tai jo, galbūt tai.

T: Tai suprantu, jūsų motyvas pagrinde nusivylimas, bet dabar turiu kaip tik labai susijusį klausimą: kodėl, jūsų manymu, kai kurie žmonės ir aktyvistai renkasi pokyčių siekti per teismus? Tai aš čia turiu

kelis motyvus, pavyzdžiui, susirašęs, tai vienas iš jų jau jūsų minėtas tas nusivylimas politika. Galbūt dar visuomene kažkoks nusivylimas arba tikėjimas teismais arba kitos priežastys, ar matytumėt kažką iš šitų?

I: Matyt, galbūt prie šitų gal baimė, nes jeigu lauksi, lauksi, gali ir nesulaukti. Yra porų, kurie jau va kaip Vitalijus su Albinu. Jau kiek metų kartu, jie jau senyvo amžiaus, kiek jau galima laukti? Tai gal ir baimė dar prie viso to. Ir, kas be ko, nusivylimas. Tai va.

T: Supratau. Tada dar vienas klausimas, kaip jūs manot, kokių pokyčių siekiama kreipiantis į teismus dėl partnerystės? Ir turiu omeny, ar tik teisinių, ar galbūt ir politinių ar kažkokių socialinių platesnių pokyčių.

I: Manau, kad ir socialinių, ir politinių, bendrai paėmus, ne tik teisinių. Teisiniai tai čia mums, kaip pasakyt, kiekvienam, kiekvienoj dienoj svarbūs, teisės ir pareigos, bet socialinių ir politinių parodyt, kad mes esam vakarietiška valstybė, matyt. Tai irgi yra ganėtinai svarbu, ypač tam kontekste, kai gyvenam tarp, kaip pasakyt, Rusijos pašonėj, parodyt, kad mes ne su jūsų vertybėmis, mes su Vakarų vertybėmis. Tai irgi ganėtinai svarbu, mano nuomone.

T: Tokią žinutę apie valstybės kažkokią kryptį matot.

I: Taip, taip.

T: O tada ar šitą bylinėjimąsi, šitą veikimą teismuose jūs laikote efektyviu būdu siekti pokyčių ir kodėl?

T: Manau, kad ganėtinai efektyviu, nes matom, kad einant, kaip pasakyt, per politikus, per Seimą, per balsavimus ir panašiai niekas neveikia, bet einant per teismus, galbūt užkišus teismų sistemą, juos bereikalingu darbu, su gėjų vedybomis, galbūt tai kažkaip išjudins Seime daryti tikruosius pokyčius. Nes antraip jie nesijudina. Tai aš žinau, kad čia toks bjaurus būdas gadinti nervus teismams ir užkišti jų ertį tokiais va bereikalingais dalykais, bet o ką daugiau daryt? Galbūt taip į mus atkreips daugiau dėmesio.

T: Tada susijęs klausimas, ar tai, manot, yra teisingas būdas siekti pokyčių? Čia jūs galite tą teisingumą apsibrėžti, kaip norite, bet tiesiog įdomi jūsų perspektyva.

I: Aš manau, kad teisingas, nes mes turime teisę tą daryti. Būtų neteisingas, jeigu neturėtumėm teisės. Tegul tai kainuoja valstybei, tai kainuoja per tris tūkstančius eurų už kiekvieną bylą. Galbūt valstybei nusibos eikvot pinigų ir pagaliau įteisins partnerystę. Tokią teisę turim.

T: Tai čia užsiminėt apie tą finansų aspektą. Tai mano sekantis klausimas iš tikrųjų ir yra, ar tas procesas yra prieinamas visiems, ir su kokiais barjerai gali susidurti žmogus, norintis, sakykim, eiti teismo keliu siekiant partnerystės registravimo? Aš šalia finansų dar pasirašiau kaip pavyzdžius, sakykim, laikas, kontaktai su kažkokiom organizacijom, su teisininkais, žinios apie teisę, gebėjimas suprast tuos argumentus ir taip toliau. Ar kažką matytumėt iš tų arba iš savo patirties?

I: Galbūt psichologinė būsena yra barjeras, nes tikrai tai kainuoja daug nervų. O laikas, man rodos, jūs minėjot laiką. Tada... Aš manau, kad apskritai tai yra visiems prieinama, jeigu kreipiamasi į tam tikras organizacijas, galbūt tai užtruks ilgiau, galbūt reikės daugiau palaukti, kol galbūt teisininkai ar advokatai norės to imtis arba turės galimybę to imtis.

Tad jo, bet jeigu einant, kaip pasakyt, jau savarankiškai, tai grynai būtų atsiremta į pinigus. Tai va, nes, kaip sakot?

I: Ar tai įmanoma be advokatų pagalbos kažkaip?

T: Ne, turėjau omeny, kad reiktų savo advokato tiesiog ieškoti. Ne, nebent patys žmonės išmano, aš, tiesą pasakius, nieko neišmanau tame, tai mums tiesiog pasisekė, jo. Bet taip, pridursiu dar šitą vieną dalyką, kad [Organizacija] visą laiką prašo, kad būtų jie minimi, todėl, kad parodytų, kad jie tą daro ir jie tą gali, tam, kad žmonės, kurie negali sau leisti arba nežino, nuo ko pradėti, būtent į juos kreiptųsi ir eitų tuo pačiu keliu su jų parama. Aš manau, kad įmanoma visiems, tikrai galbūt užtruks.

T: O minėję tą emocinį, psichologinį kažkokį aspektą, gal gali truputį daugiau papasakoti apie tai?

T: Tiesiog tas nuolatinis dokumentų pildymas. Viskas atrodo beprasmiška, reikia žiauriai ilgai laukti ir, kaip ir sakiau, kad mes esam pripratę nieko negauti, ir kad visą laiką būna neigiamas atsakymas, tai visą laiką ir gyveni su ta mintimi, kad viską darai veltui, ir nežinia, ar pasiseks, ar nepasiseks. Kadangi, šitą, advokatas jau rado kelią, kaip tą padaryti sėkmingai, tai dabar galbūt mažiau tikimybės, kad kažkas nepraeitų. Tai va, bet jisai daugiau tuos niuansus išmano, tai.

T: Kaip jums pačioms tas procesas atrodo? Ar vyko kažkokie posėdžiai?

I: Mes šitą, atidavėm visą, kaip pasakyt, vairą savo advokatui. Mes nenorėjom tame dalyvaut. Mes nenorėjom iš pradžių rodyti savo veidų apskritai, nes gyvenam kaimiškoj vietovėj. Tai labai buvo baisu. Tai nedalyvavom, bet visą laiką buvo tas toksai kaip komunikacija su advokatu ir Asociacija. Visą laiką buvom informuojamos, kas vyksta, koks etapas, nuolat siunčiami dokumentai pildymui, pasirašymui ir panašiai, tai su viskuo reikia susipažinti, laukti, tikėtis ir, na jo, tai tas toksai, buvo toksai nuolatinis laukimas. Net vienu momentu užmiršom, kad tai vyksta, nes nu supildei, atidavei, pamiršai ir nieko iš to gero nesitiki, nes esi pripratęs prie to.

T: O jeigu dar trumpai galiu pasiteirauti, sakykim, būna kažkokie jau priimami sprendimai ir juos reikia ginčyti. Gal žinot kažką apie tai?

I: Jo, kai buvo priimtas sprendimas, kad mes esam partnerės, mes esam šeima su mano partnere [vardas]. Mes labai labai norėjom džiaugtis. Labai norėjom apie tai kalbėti ir su draugais, ir su artimaisiais, ir panašiai. Bet mus advokatas įspėjo, kad dar yra 30 dienų, kai tai gali būti užginčyta.

Ir vėl buvo tas toksai, tik spėjai apsidžiaugt, trukt už vadžių, vėl iš pradžių. Ir vėl toksai, nu tai atsiras koksai Vėgėlė, koks Žemaitaitis, aš nežinau, kaip tai vyksta. Kas turi daug pinigų ir galios ir kažkaip galbūt ras būdą, kaip tiesiog neduoti to, ko mum labai reikia. Tiesiog jau vėl ta emocinė būseną vėl nukrito, tik spėjai apsidžiaugti, vėl.

T: Mhm, o tai kiek...

I: Tai va tai.

T: Atsiprašau.

I: Oi, ne, daugiau neturėjau ką pridurti.

T: Kiek iš viso tada trūko jums nuo ten, nežinau, sutikimo dalyvauti šitame procese iki tada, kai teismas jau pripažino jus partnerėmis ir šeima.

I: Kiek čia galėjo... Apie pusę metų. Mus nuteikė, kad gali tai trukt kelis metus. Tai mes nesitikėjom, kad taip greitai viskas čia pasidarys. Pusę metų skaitėsi mums trumpai.

T: Supratau, gerai. Tada dar gal galit papasakot, ar turėjot, o gal vis dar turit kažkokių abejonių dėl šito teismo kelio ir kokios jos būtų ir kodėl?

I: Dėl paties teismo kelio ne, abejonių neturiu, aš tikrai dėl to viso turinio, galbūt kiek liūdna, kad mes, kaip ir tą partnerystę gavom, bet tai neturi turinio. Na, mes nesuprantam, ką mums tai duoda iš esmės. Mum kaip šeimos statusui duoda kažkokias jau pamatines minimalias teises. Mes, kaip pajuokaujam, atsistot prie Maximos aikštelėj į šeimos vietą. Aišku, pajuokaujam, ten su vaikais reikia būt. Bet tokio kaip turinio, ką gauna sutuoktiniai, mes kaip ir dar negaunam, net laimėję šitą procesą. Tai teisminis kelias nėra blogas, bet dar nelabai aišku, ką mes su tuo gaunam, ir, matyt, kol užpildys tą turinį, dar reikės praeiti labai ilgas kelius.

T: Truputį dar sugrįšiu prieš šito klausimo vėliau. Turiu tokį susijusį klausimą, bet [poros advokato vardas] šiek tiek užsiminė man apie tą, kad maždaug turės būti... Kiekviena byla, vis nauja ten pora, kuri sieks vis ten, sakykim, ten paveldėjimo, tada, kita pora, ten nežinau dar kažko. Tai jūs, sakykim, dabar liekat su ten registruota pripažinta partneryste, bet daugiau jūs nieko daugiau nebedarysite su tuo, kaip suprantu.

I: Jo, kol kas mes nelabai ką ties tuom darom. Kaip ir mes turim partnerystę, bet valstybė ir Seimas, ir visą ką turi apibrėžt, kas tai yra, nes tai yra tikrai žodis, toks biškelį tuščias, be nieko. Tai jo, dabar kol kas tiesiog laukiam ir žiūrim, ką jie padarys su tuo žodžiu „partnerystė“. Tai vat.

T: Dėl tų abejonių kur klausimą turėjau. Tai vienas iš mano buvo pasirašytų motyvų arba priežasčių abejoti, tai ta viešumo baimė. Gal galit dar truputį plačiau papasakot, kaip tai atrodo – iki prasidedant procesui ir jo metu, ir gal po to, nes, mačiau, jūs ir LRT, man atrodo, interviu davėte, tai įdomu, kaip keitėsi, kaip dabar tai atrodo?

I: Jo, tai, tai kadangi mes savo šeimose turim šiek tiek homofobiškų asmenų ir panašiai, ir ne tik homofobiškų, ir ten tėvai, ir panašiai, jie labai jaudinosi, kad mum čia, nu, galiu pacituot, langus išdaužys, ten daržinę padegs ir taip toliau ir panašiai, jeigu sužinos, nes mes gyvenam kaimo vietovėj ir panašiai, tai... Pradžioj mes labai labai labai tą slėpėm, nes gyvenom tomis nepagrįstomis tėvų ir artimųjų baimėmis. Galbūt jiems gėda už mus, galbūt dar kažką.

Bet, laimėjus bylą, mes pastebėjom, kad tą visą, tuos pasiekimus ir panašiai, kurie priklauso advokatui, Asociacijai, kad juos pradeda gvieštis politikai, ir taip pasidarė labai pikta ir gaila viso to jų įdėto įdirbio. Ir norėjosi, kad tai, ką jie pasiekė, kad turėtų veidą ir vardą. Ir mes tiesiog supratom, kad jie įdėjo labai didelį darbą ir kad mes su partnere irgi turim kažkaip atstovėti, kad dabar mūsų eilė yra kažką padaryti, ir nusprendėm neviešinti pavardžių, bet viešinti veidus ir vardus, ir, aišku, neminėjom vietovardžių, kad nesusirastų, kur gyvenam.

Tai sužinojo visi kaimynai, bendradarbiai iš televizijos ir panašiai, ir niekas nepasikeitė. Visiškai. Ta prasme, visiškai. Toks jausmas, kad jie nuduoda, kad nieko nenutiko... Mano partnerei darbe buvo šiek tiek tokių keistų momentų, nes jos bendradarbiai ją ėjo sveikinti ir panašiai, ir pasakė, kad va pagaliau, dabar aišku, kodėl tu niekada nekalbėdavai apie savo antrą pusę, arba kad savo berną vadini „mano antra

pusė“, o ne vaikas, arba nemini niekada vardo, arba niekada, kai būna ten vakarėliai darbo, kur su antrom pusėm, niekada neatsivedi, sakė, viskas susirišo. Tai jo, tai tiek. Niekas nepasikeitė.

Iš esmės netgi, tiesą pasakius, netgi toks kaip nuplėštas pleistras buvo nuo žaizdos, kad nuo to, kad reikia visą laiką slėptis, meluoti, dabar tiesiog, dabar visa Lietuva žino, dabar jau nieko nebereikia meluoti, nebereikia slėptis, tai ganėtinai toks... Atsikvėpimas. Ir va, kaip matote, langai dar vietose.

T: Neįžiūriu, bet tikiu.

I: Nu, jo aš blurą uždėjau, gal jų ten ir nėra.

T: Tai va, o dar dėl viešumo, aš norėjau paklausti, man įdomu, šiaip sutinkant dalyvauti tam bylinėjimosi procese, kaip suprantu, neprivalote išeiti į viešumą. Advokatas minėjo, kad gali būt kažkoks už uždarytų durų visas procesas. Taip, ar ne?

I: Jo, jo, grynai taip. Mes pradžioj buvom pasirašę tą, kad neviešint nieko apskritai, nei vardo, nei veido, nei inicialų, apskritai zero, jokių jokių detalių, net lyties, kad net dvi panelės, ne, ne. Bet po to kažkaip sakėm, kad gana yra gana.

T: Gerai, tai dabar galime pereiti prie labiau tokios politikos politiškos pusės. Tai pirmas klausimas būtų: ar teko girdėti kritiką tam tikrų veikėjų, kad bylinėjimasis teismuose dėl žmogaus teisių, sakykim, apeina demokratinį procesą arba gali būti net ėjimas prieš visuomenės valią? Kaip jūs į tai reaguojate ir ar pačios mąstote apie šito proceso tą demokratiškumą, sakykim?

I: Aš tai kaip tik manau, kad teismas yra labai toks demokratiškas įrankis pasiekti savo tikslų, jeigu žmonės valdžioje rodo visišką neveiklumą ir impotenciją, nežinau, kaip sakyti kitaip taip. Man tai kaip tik atrodo, kad čia yra teismas už žmogų, teismas už teisybę. Tai ne, ne, nežinau. Man tai atrodo, kad čia žiauriai demokratiška. O tai kaip tu kitaip gali būti apsaugotas prieš, tarkim, valdžios neveiklumą kitaip? Ten bet koks švalius gali sueiti į Seimo rūmus, susėst, ir jie gali specialiai va, kaip išgirdom, blokuoti iš principo dalykus, kurie neturėtų būt blokuojami.

Tai va, man tiktai, gal šiek tiek gaila, kad dabar gaunasi, jeigu, tarkim, reikia mokėti advokatui už visus teisinius procesus, kad gaunasi, kad tu, iš vienos kažkokios *fucked-up* pusės, tu perki savo teises. Tai galbūt tai yra toksai biškeli *fucked-up* momentas. Tai va, bet čia taip jau jeigu jau filosofiškai žiūrint. Va nežinau, ar tai atsakė į klausimą.

T: Taip, aš, kaip suprantu, kaip tokią atsvarą matot, kitą galimybę užtikrint savo teises.

I: Taip.

T: Tai susijęs klausimas irgi, ta kritikos dalis, sakykime, būna, kad teismo sprendimai tarsi uždaro diskusijas dėl politinių klausimų, pateikia tokį vienas atsakymą, apriboja kitus sprendimus, net jeigu visuomenės ten apklausos rodytų, kad būtų didesnis pritarimas tiems sprendimams. Tai kaip jūs tai vertinate?

I: Kurią būtent dalį?

T: Tą, kad sakykim teismas pateikia tokį vienas atsakymą ir čia dažnai yra, pavyzdžiui, Konstitucinio teismo sprendimas tas buvo dėl partnerystės – tai nemažai skambėjo, kad kaip gali teismas nurodyti tokį

vienas sprendimą ir dabar, tarkim, ir Teisingumo ministrė siūlo ten alternatyvas ir yra nepasitenkinimas, kad, tarkim, yra nubrėžtas vienas toks kelias. Tai kaip, nežinau, ar turit kažkokių minčių dėl to?

I: Kadangi teismo sprendimas yra mūsų pusei palankus [juokiasi], tai, aišku, man atrodo, va: taip teismas pasakė, taip ir turi būt. Bet aš nematau, kad Konstitucija ir Konstitucinis teismas jau yra kažkoks nepajudinamas stabas. Aš manau, kad tobulybei nėra ribų. Tai čia toks plaukiojantis klausimas. Aš nežinau, nepasigilinus, tikriausiai neatsakysiu protingai į šitą klausimą. Bet kad tokios įkaltos tiesos tikriausiai niekame negali būti, visur yra tasai *grey area*, nieko nėra juoda ir balta.

T: Mhm. Turiu dar vieną susijusį klausimą. Kaip minėjau pokalbio pradžioje apie tą teismų, sakykime, augančią galią tai, ką apskritai manytumėt apie tai, kad politiškai svarbūs klausimai vis dažniau yra sprendžiami teismuose, o ne parlamentuose?

I: Galbūt šiek tiek tai kelia liūdesį, kad mes, kaip mokesčių mokėtojai, sunešam tiems žmonėms atlyginimus, o jie yra sakykim, negebantys atlikti savo darbo su tokiais atlyginimais. Tai... Ir užkraunami tie vargai ant teismų sistemos. Tai, bendrai paėmus, tai yra labai liūdna ir nesąžininga, ir aš manau, kad tokiems žmonėms nėra vieta sėdėti tokiose pareigose ir gauti tokio dydžio atlyginimus. Tai čia mano toksai galbūt požiūris būtų. Tai neturėtų taip vykti. Tai yra vienas iš būdų spręsti šitas problemas, bet, bendrai paėmus, neturėtų taip vykti. Tai va.

T: Gerai, ačiū. Pokalbio pradžioje truputį kalbėjom apie tai, bet gal galėsit plačiau papasakot, kaip, jūsų vertinimu, yra lengviau pasiekti pokyčių, tai yra per teismus ar veikiant politinėje sistemoje ir kodėl?

I: Mūsų atveju tai per teismus. Kokioj kitoj šaly tikriausiai per politinę sistemą būtų. Tai čia... Kodėl? Tai todėl, kad pas mus tiesiog yra toks žmonių rinkinys Seime dabar, ir aš niekaip nematau, kaip jie gali padaryti sprendimus, jeigu jie iki šiol netgi koalicijos nesudarė normaliai ir dar vis mėtosi, ministro neturi, tai matant šitą paveikslėlį tiesiog aš manau, kad tai tiesiog neįmanoma padaryti grynai per politiką.

Tai va, bet jeigu gyvenant kaip pasakyti idealiam pasaulyje, tai manau, kad kokioje pažangesnėj šaly, gal Jungtinėj Karalystėj, ką aš žinau, Šveicarijoj galbūt nereikėtų eiti ir daryti to per teismus. Tai va.

T: Supratau. Dabar paklausiu jūsų apie teigiamus ir neigiamus, sakykim, bylinėjimosi dėl žmogaus teisių pasekmes. Jeigu galėtumėm pradėti nuo teigiamų, kas jums kiltų į galvą?

I: Teigiamus, tai daugiau teisių. Kaip pasakyti, didesnis saugumo jausmas, daugiau ramybės... Kažkoks toks užtikrintumas yra didesnis, nes vis dėlto LGBT turi tą tokį, kaip pasakyti, mūsų santykiai atrodo laikini ir negaliojantys. Nors mes, pavyzdžiui, su partnere, esame jau 13-a metų kartu, ir visą laiką ten, ar tėvai, ar artimieji sako ai, nu tai čia fazė, čia praeis, bet dabar, kai tai yra teisiškai, kaip pasakyti, įrodyta, įteisinta, kad jūs esate kartu, jūs esate šeima, jūs esate partnerės, tai kažkaip ir, bendrai paėmus, tai atrodo rimčiau ir įtikinamiau, ir niekas dabar nesako, kad čia yra fazė, nieks nesako, kad čia praeis, ar tu pasidarysi normali ir peršoksi atgal ant vyro arba panašiai. Tai va, tai iš tos pusės, iš psichologinės, iš ramybės pusės. Tai va čia tie teigiami tokie pliusiukai būtų.

T: O neigiamų jeigu paklausčiau?

I: Neigiami, tai gal jo, kad tai trunka, kad tai trūksta visame šitame reikale konteksto, kad tai dar ne pabaiga... Kol turėsime visa tai, ką turi sutuoktiniai, kad tai gali žiauriai dar užtrukt, kada reikės

pasinervuot. Galbūt iki gyvenimo galo mes negausim to, ką turi kiti Lietuvos piliečiai. Tai čia tie minusai, kad okay, mes gavom dabar, bet ką mes gavom, mes tiksliai nežinome.

Tai va. Ir tai, kaip pasakyti, garbės ir orumo tai nepriduoda, nes vis dėlto norėtusi tuos dalykus įteisinti kaip visi likę žmonės. Vis dėlto tai yra šventė. Norėtusi kaip ir kažkokios santuokos, ten pasirašyti su svečiais, o ne eiti per teismus, per procesus ir kad tau parašytų, kad advokatas per *chatą*, kad va, sveikinam, mes laimėjom. Nu tu kažkaip nori su šeima, su svečiais, nu, kažkaip, kaip visi likę žmonės, kad tai, kad tai būtų švenčiama, o ne teisiama, kovojama, tai čia tas toksai minusas.

T: Aš dar jam, galiu truputėlį apie tas neigiamas, sakykim politines pasekmes. Tai, man atrodo, viešojoje erdvėje girdime pakankamai daug girdime kritikos, sakykim, Konstituciniam teismui, jis vis dažniau kaltinamas kažkokiu politiškumu, politizavimu. Galbūt matot riziką, kad teismų sprendimai galėtų sustiprint kažkokias politines pastangas apriboti arba politizuoti teismus? Dar turiu kelis pavyzdžius, sakykime, JAV Aukščiausias teismas galimybę spręsti dėl aborto teisėtumo atidavė valstijoms, čia jau pasikeitus sudėčiai. Lenkijoje, sakykime, Konstitucinis tribunolas buvo irgi stipriai politizuotas, prieš kelis metus beveik visiškai uždraudė abortą, taip pat neigia Europos Sąjungos teisės viršenybę. Tai norėčiau paklausti jūs, ar matytumėt kažkokių rizikų, kad, sakykime, teismas priėmė sprendimą dėl partnerystės ir sukelia kažkokį pasipiktinimą ir galbūt tolesnius politinius veiksmus.

I: Aš manau, kad viskas yra įmanoma, mes matom, kaip tarkim, dabar Žemaitaitis su Nemuno aušra bando LRT, kaip pasakyt, kabintis prie, kaip pasakyt, nacionalinio transliuotojo žinių, tai kas tokiem visokiems politiniam veikėjui trukdytų, tarkim, politizuoti Konstitucinį teismą? Man rodos, kad kažkas jau ir bandė, tai va. Tai galvoju, kad viskas yra įmanoma. Tai kelia nerimą. Bet matant visus tuos visuotinius, ten tarkim, kultūros protestus ar panašiai, matosi, kad tų protaujančių žmonių yra labai daug, ir kad jeigu kažkas eitų tokia linkme, manau, kad žmonės sukiltų ir tikrai neleistų ten visokiems keistiems populistam pasiekti savo kažkokių tikslų. Aš tikiuosi. Tai va.

T: Dar vienas klausimas, irgi grįstas aktualijomis. Būna, kad politinė valdžia ignoruoja teismų sprendimus, nesiima veiksmų juos įgyvendinti arba, kaip dabar kalbama apie Teisingumo ministrę, kad gali ir stabdyti tų sprendimų įgyvendinimą. Kaip jūs tai vertinate ir ar tai, jūsų akimis, yra demokratinio proceso dalis?

I: Jeigu... Na čia toksai suktas. Čia dabar žiūrint, iš kurios pusės pasižiūrėsi. Jeigu, tarkim, yra valstybės nuspręsta, kad, kaip Konstitucinis teismas yra pasakęs, tokia yra tiesa, tai, na, kaip ir politikai neturėtų turėti galios savivaliauti ir kažkaip neatliepti tų pasakytų tiesų. O kaip yra iš tikro, tai aš nežinau, čia, matyt, galbūt jo galvoju, advokatas geriau šitą atsakys, aš čia galiu pribilevyzgot nesąmonių.

T: Jeigu turit kažkokių minčių, kokius jums kelia jausmus, ką matot viešojoje erdvėje, jei kažkiek stebit. Būtų tiesiog įdomu išgirsti jūsų mintis.

I: Aš manau, kad tai, kad Teisingumo ministrė ten vėp, kad jinai vienaip ar kitaip pakeis kažką, tai yra kiaura nesąmonė, nes jau Konstitucinio teismo yra nuspręsta. Tai, ką jinai sako, kad ji nesilaikys tų sprendimų, man rodos, tiesiog yra bandymas atliepti savo elektoratui, kažkaip parodyti, kad jinai kažką veikia, bet galia dienos, jinai teisiškai negali prieštarauti. Tai ne, nežinau, man rodos, ten tiesiog vyksta politinis žaidimas, vaidyba, kad kažkas vyksta, kad jinai kovoja už tuos žmones, kurie ją išrinko, bet iš

tiesų jinau nieko negalės padaryti. Tai nežinau, man, sakau, po tų visų išgirstų politinių žaidimų, tai čia atrodo kaip eilinis politinis žaidimas, bendrai paėmus. Kaip yra iš tiesų, aš nežinau.

T: Gerai. Ačiū. Ir priešpaskutinis klausimas, jis irgi labiau praktinis, truputį jau diskutavome apie tai, kad, sakykim, jeigu partnerystės klausimas būtų sprendžiamas parlamente, Seime, galima diskutuoti nuspręsti dėl teisių, pareigų apimties, kurias suteiktų tas partnerystės sudarymas. Bet dabar, kai tie sprendimai yra priimami teismuose, atrodo, yra daug neaiškumo, kokios teisės, pareigos priklauso partneriams. Tai gal galit dar truputį plačiau papasakoti, kaip vertinate šitą būtent susijusią su bylinėjimosi keliu, šitą problemą?

I: Tai problema, matyt, ir išlieka, kad kol kas gaunam tikrai raktinius žodžius, bet ne, bet ne kažkokį turinį ir aiškumą. Bet iš esmės kol kas kito kelio nelabai ir yra. Tai galbūt parlamente ir panašiai galima būtų tą turinį ir visą ką pasisemt, susistyguot ir gaut, bet, žinant esamą situaciją, tai, kaip ir minėjau, tai, kol tai neįmanoma, turim, ką turim per teismus. Tai tikrai nesuteikia pilnavertiškumo, bet tai yra pirmieji žingsniai. Ir, aišku, norisi visko iš karto, čia ir dabar. Bet žinant, kad esam labai jauna valstybė, mums tikrai trisdešimt keli metai, kaip esame laisvi, tai reikia suprast, kad po vienas žingsnį einam. Ir jo, man biškį smegenys nedarba, tiesą pasakius, po darbo dienos. Tai, jeigu aš primaliau kažką, tai sakykit, bet jo, tiesiog, kad yra kaip yra. Ir kol su tokia valdžia esam, tai reikia tenkintis tuo, ką gaunam. Tai... Pirmas žingsnis yra tai, kiti žingsniai po biškučių, po trupinėlių galbūt atneš daugiau. Reikia užknisti teismų sistemą, matyt.

T: Aš dar prieš apibendrinamas, kai norėsiu tiesiog paklaust, ar jūs kažką turit pridėt, kas jums atrodo svarbu, kažkaip gal norėčiau sugrįžt prie tos jūsų patirties su politika. Jūs čia minėjot susitikimą su dabartine premjere Inga Ruginiene. Bet apskritai gal ir iki tol turbūt kažkiek sekėte ten ir praėjusios Seimo daugumos veiksmus, aš kalbu apie konservatorių, liberalų tą koaliciją. Koks tada buvo, sakykim, pojūtis, ar tikėjot galimybėm, kad pokyčiai bus pasiekti per Seimą? Ir gal iki tol? Tiesiog bendrai jūsų patirtis norėčiau išgirsti ir mintis.

I: Ai, tai šitą sekėm visą laiką tą situaciją, nors tuo metu gyvenome užsienyje. Mes tarp kitko ir išvažiuome į užsienį, nes buvome praradusios viltį Lietuvoj kažką sulaukti. Tai sekėm situaciją ir tikrai labai labai tikėjomės daug iš tuometinės valdžios. Mes balsavom iš užsienio, skatinom draugus balsuoti. Ir jo, tikėjomės, kad konservatoriai su liberalais, su Laisvės partija, kad jie kažkaip sugebės susišnekėti, pasiekti tos partnerystės kažkokios.

Tai to pasekoje teko žiauriai nusivilti, ir žinant, kad politinė jėga, kurią mes palaikėm ir iš kurios tikėjomės, nieko nepasiekė, tai iš šitos, kuri dabar atėjo, mes apskritai nieko nebesitikime. Tai dabar toks yra visiškas nuosmukis ir atrodo, kad dar 4, 5 metai išbraukti iš gyvenimo, nes laukimas vyksta. Tai va. Tai ganėtinai apmaudu.

T: Supratau, gerai, tai ačiū labai. Tai sakau, paskutinis tikrai klausimėlis, ar kažką norėtumėt iš savęs pridurti, pridėti, pabrėžti, kas jums atrodo svarbu šitoj temoj, šitam pokalby?

I: Ne, galbūt pridėti nieko, tikrai, jeigu kažką nusivažiavau, tai aš tiesiog po darbo dienos, smegenys iškepusios, tai aš galėjau tokius ***** prišnekėti, nes aš save pagavau vienu momentu, jūs klausiate klausimo, mano užtrumpino smegenys, nes aš visą dieną prie kompo sėdžiu. Jeigu kažką, tai atsiprašau, tikiuos, kad pakankami atsakymai.

T: Ne, labai, labai labai naudinga ir iš tikrųjų daug kas panašiai skambėjo į advokatą jūsų. Ir apie tą demokratiškumą, kad kaip tik tai yra ne kažkaip antidemokratiška, o jūs matot, kaip tik kažkokią galimybę užtikrint tą teisingumą, ir kad tai atitinka Konstituciją. Ir, man atrodo, kažkaip labai daug kas panašiai nuskambėjo.

I: Ačiū dievui.

T: Ir dar norėčiau tada... Baigsiu įrašinėti ir norėčiau paklaust...

P2

T: Gerai, startuoju. Taip, tai pradėdu įrašą. Šiandien yra 2026 m. kovo 10 d. Pranešu, kad galite bet kuriuo metu nutraukti dalyvavimą tyrime. Ar patvirtinate, kad savanoriškai sutinkate dalyvauti šiame tyrime, kad šis pokalbis būtų įrašomas ir kad nuasmeninti duomenys būtų naudojami tyrime?

I: Taip.

T: Gerai, ačiū, tai gal galim pradėti nuo tiesiog jūsų amžiaus ir gyvenamosios vietos?

I: Tai man yra dabar 31-eri jau, ir gyvenu dabar jau [pavadinimas] rajone.

T: Mhm. Gerai, tai papasakokite, kaip jūs susidūrėte su partnerystės siekimu teismuose?

I: Kaip mes susidūrėm, tai gavom pasiūlymą [juokiasi]. Šitą, susipažinom su [Organizacija], tai mes tenai su jais susipažinom, ir jie tiesiog pasiūlė, nes jie kaip tik ieškojo poros, su kuria būtų galima dirbti šiuo klausimu, ir jiems reikėjo poros, kuri viso proceso metu tikrai neišsiskirtų. Nu, tipo, turėtų stabilus, aiškius santykius ir, kaip čia pasakius, gal nebijotų tiesiog į visą šitą balą įbristi.

T: O tai, kaip jūs reagovot, kai su jumis susisiektų ir pasiūlęs tokį dalyką?

I: Oi, mes iškart sutikom. Iškart sutikom. Nes čia buvo toks jau dalykas, apie ką galvojom, nes vis tiek ir su visokiais pažįstamais pakalbėjom ir viską. Tai toksai buvo, kad sakau, kai pasiūlė, mes iš karto šokom į tą laivą. Labai daug net negalvojom, nes tiesiog, kad toksai pribrendo laikas, vis tiek, atrodo, kad jau laikas kažką daryti šiuo klausimu. Ir va, kaip tik vat, gavosi, kad gyvenimo keliai suvedė mus kartu su advokatu.

T: O gal pamenate, kada čia maždaug buvo?

I: Dabar tiksliai nepasakysiu, bet man atrodo praeitą pavasarį gal, galbūt kažkas tokio. Nes visas tas procesas, vis tiek jis užtrunka, tie visi dokumentų pridavimai, teismų procesai, datų paskyrimai ir taip toliau. Tai man atrodo praeitą pavasarį su mumis susisiektų. Tada kažkaip kurį laiką nieko nevyko, kol ten tie visi popieriai kažkur nukeliavo ir jau tada, kai jau buvo paskirta data, jau kai vyko tas visas sprendimo priėmimas.

Tai mes kažkaip net nesitikėjom, kad priims, jeigu atvirai. Mes tiesiog galvojom, kad čia bus dar eilinis kartas, su kuo visa bendruomenė susiduria ir atsitrenkia į sieną. Tai buvo labai netikėta, kad mums palankus sprendimas buvo. Tai net iš pradžių nepatikėjom. Mes galvojom, nejaugi tai iš tikrųjų ką tik nutiko, nes galvojom, kad tiesiog eilinį kartą.

Nes šiaip visokių teismų procesų vyksta ne tiktai Lietuvoj, bet ir Europos Sąjungoj, viską. Ir viskas kol kas lyg biškį toksai, sakau, kaip į sieną daužymasis. Tai kai tokią properšą gavom kažkokią, tai atrode, kad vau. Sunku patikėt.

T: O tada kitas klausimas būtų, ar iki šito įsitraukimo į teisminį kelią, ar jūs užsiėmėt kažkokiu aktyvizmu dėl, sakykime, žmogaus teisių arba kova dėl partnerystės? Ir jeigu taip, gal galite papasakoti, kaip perėjote, nu, jūsų atveju, tai jums pasiūlė, bet tiesiog klausimas, kaip priėjote prie tokios minties eiti į teismus?

I: Šiaip mes esam visuomeniškai aktyvios labai. [Partnerės vardas] Šauliuose yra, dalyvaujam įvairiuose miesto renginiuose, šventėse Lietuvos ir taip toliau. Mano šeima labai patriotiška ir irgi labai daug su Lietuvos istorija susiję. Tai tiesiog toksai savotiškai tas patriotizmas yra nuo mažens pas mus labai toksai ryškus, galima pasakyti, palyginus gal netgi su mūsų aplinka.

Tai dėl to ir buvo, sakau, kažkaip... Būtent su LGBT susijusiu aktyvizmu, tai tiesiog ateidavom į eitynes, ir taip pat dalyvavom socialinėje erdvėje, bet čia tas toksai mūsų, kaip čia pasakyti prisidėjimas prie visko, tai būdavo, tiesiog mes labai daug metų kuriame, video turinį kuriam. Ir esame net kūrę Tomui Vytautui Raskevičiui kažkada palaikymo video, ir jis buvo ir per LRT rodytas ir viską. Nes su video montazu biškį dirbam. Nu žodžiu, tai viskas labiau veikia per socialines erdves, bet teisminiu keliu nieko nesam dariusios.

T: Tai dar kitas klausimas, kurį irgi jau šiek tiek palietėm: tos organizacijos, kurios siūlė šį kelią, tai šiek tiek kaip ir papasakojot. Tada galim turbūt peršokt prie kito iškart klausimo. Kaip jūs jaučiatės, kai stebite politinius procesus? Tai, sakykime, Seimo diskusijas, Seimo sprendimus dėl žmogaus teisių klausimų.

I: Kiekvieną kartą, kai jie šneka, stengiamės asmeniškai nepriimti. Suprantame, kad jie užsiiminėja populizmu. Ir, man atrodo, pastaraisiais metais pakankamai įmerkėm tuos pirmuosius pirštelius į tą politinį pasaulį ir supratom, kad viskas vyksta ne dėl žmonių gerovės, o dėl visokių bendrų susitarimų tarpusavyje.

Tai, sakykime, net patys politikai sako, mum ta partnerystė iš esmės net neįdomi, mes ją priimtume, bet mūsų koalicijos partneriai tam nepritartų, nes tada gaunasi taip, kad jie rajonuose savo nesurinktų balsų, kurie patekė per vienmandates. Tai politikai, kurie savo rinkėjams traktuoja, kad nepalaiko partnerystės, jie privačiai sako, kad jiems iš esmės vienodai ir jie nemato tame grėsmės, bet jiems reikia susirinkti tam tikros auditorijos balsus.

Ir va, kai pradedi suprasti, kaip šitie dalykai veikia, nu tu supranti, kad jie šneka bile šnekėt. Tai, kaip ir sakiau, asmeniškai pradėjom nebepriimti, tiesiog jie bando susirinkti savo balsus iš savo auditorijos, kuri, sakykime, gal vardais pavardėm, neminėsiu, bet... Yra taip, kad galbūt savo auditorijai negali pasiūlyti iš ekonominės pusės, švietimo pusės, galbūt darbo saugos pusės negali savo auditorijai pasiūlyti supratingų tai auditorijai sprendimų, nes jų auditorijai neįdomu tai. Jų auditorijai labiau įdomu ir tą auditoriją, kaip čia pasakyti, užkuria būtent vertybiniai klausimai, tokie, sakyčiau, netgi primityvūs lozungai.

Tai, sakykime, tam tikrų žmonių nesužavėsi ekonominiais inovatyviais sprendimais, bet sužavėsi pasakydamas, kad gėjai yra blogis. Tai va taip ir yra tas politinis pasaulis biškį.

T: O priminkit, jūs buvote su premjere susitikusios.

I: Jo, jo, šiaip ten su daug kuom teko susitikti, tai, bet tas toksai, kur labai viešumoj nuskambėjo, tai jo, su premjere.

T: O galit čia plačiau pasakyti, kas buvo nevieša, ar paliekam?..

I: Ai, aš net nežinau, kas ten tiksliai buvo vieša, nevieša ar ne, nes manau, viskas ten šiaip vieša buvo, nes vis tiek buvo susirinkę ir žurnalistai, ir viską. Tai premjerė mus pasikvietė. Premjerė išreiškė tikrai palaikymą ir jinai nėra nusiteikus visiškai priešiskai LGBT žmonių atžvilgiu. Ir tiesiog, bet jos situacija sudėtinga yra kažką šiuo klausimu daryti.

T: Tai čia kalbėjot apie šią koaliciją, o šiaip, sakykim, bendriau taip žiūrint, nes šitas klausimas jau po pandemijos jau buvo kažkaip labai užskalduotas.

I: Oj, tai čia jau dešimt metų tikriausiai [juokiasi] jo, jo, jo. Nuo to, jau nuo tų laikų, kai ten tas Gražulis vyrai už Lietuvą [juokiasi]. Tai čia man atrodo visą laiką toks *hot topic* 'as, nes, nu kaip ir sakiau, tai suaudrina tam tikrą balsuotojų dalį, ir nu juos suaudrina demonizavimas tas LGBT bendruomenės. Ir, pavyzdžiui, labai daug žmonių, net, sakykime, mano aplinkoje labai daug kas nežinojo, kad priklausau šiai bendruomenei. Kai sužinojo, kad priklausau, labai pasikeitė jų nuomonė, nes kadangi prisižiūri visokių politikų, kurie demonizuoja, vaizduoja LGBT žmones visaip kaip tik įmanoma, ir susidaro tas bendras vaizdas, kad visi jie tokie kažkokie, karikatūra. Bet nu iš tikrųjų čia tiesiog paprasti žmonės, visokių yra. Ir šita, ir toksai. Nu žodžiu, tas demonizavimas.

T: Supratau. Aš dar vieną dalyką prisiminiau, kurio turbūt nepaliečiau, tai aš galvoju, [Organizacija] lyg tai turėjo dar bylų dėl... Bandė ir dėl santuokos, ar ne? Ar jums siūlė kažką?

I: Žinau, kad šiuo metu dar viena byla eis, bet man atrodo apie ją kalbėt dar kol kas per anksti, bet dėl santuokos čia tiksliai nežinau. Žinau, kad čia yra kaip ir norėtų tą daryti, bet kažkokių tikslų dalykų dabar nelabai galiu pasakyt.

T: Tai jūs negavot tokio pasiūlymo, sakykim?

I: Nu dar kol kas nela... Santuoka tokia labiau eina per biškį kitą prizmę, per religines ir taip toliau. Geriau civilinę, man atrodo, sutvarkyti.

T: Okay, tiesiog buvo įdomu, nes man atrodo, [Organizacija] lyg tai seniau, pamenu, kažkaip skelbė kelias bylas, bet kalbėsiuosi dar su pirmininku, tai galėsiu su juo.

I: Jo, jo, jo, tikrai geriau papasakos, nes aš tų istorijos ten tiktais taip paviršutiniškai žinau, tai.

T: Gerai, tai tada toks bendresnis klausimas, jau pereinant prie to veikimo per teismus. Kodėl, jūs manymu, mano klausimu yra kai kurie aktyvistai, bet sukonkretinus, tai [Organizacija], kodėl jie pasirinko va šitą strategiją siekti būtent įstatyminių pokyčių per teismus?

I: Man atrodo, tai yra toksai savotiškai teisingiausias, tiesiausias kelias teisine prasme, nes mes gyvename teisinėje valstybėje. Tai, sakykime, tuo metu, kai politikai užsiiminėja populizmu, galbūt galima įteisinti visą civilinę partnerystę teisiniu būdu, nes iš esmės tai nepažeidžia jokių žmogaus teisių ar orumo klausimų.

O ką galbūt šiek tiek pafantazuojant bando pateikti politikai, kad LGBT žmonės kažką ten bando pažeminti kažkokį šeimos institutą ar dar kažką, taip tiesiog nėra, jie tiesiog *yappina*. Čia tokiu *slang* 'u pasakysiu, beleką *yappina*, bet iš esmės dėl to teisiniu keliu ir geriausiai eiti. Nes mes einam per faktą, o ne per *yappinimą*. Atsiprašau, žodžiu, tai va toksai.

T: O įžvelgtumėt, sakykim, tarp motyvų kažko tokio, kaip nusivylimo politika, visuomene, nežinau, pasitikėjimo ir tikėjimo teismais arba dar kažkokių?

I: Oj. Šiaip teisine sistema aš pasitikiu, teismais pasitikiu, politikais tikrai nepasitikiu, nes jie, sakau, jie dirba tam, kad išsilaikytų save darbo vietoje. Ir jie tuo klausimu darys nu praktiškai beleką, kas jiems tuo metu naudinga. Dėl to mes matome politikus nuolat bekeičiančius nuomones įvairiais klausimais, ir užsiiminėjant visokiais tais populizmais. Ir tiesiog, toks jų darbas [juokiasi], kas iš tikrųjų žiauriai liūdna, nes nu politikas turėtų būti kaip tokia vis tiek profesija, nežinau, kaip kitaip įvertinti, kažkaip su morale ir vertybėm aukštesnėm.

T: Gerai, tada, kaip manot, kokių pokyčių siekiama kreipiantis į teismą dėl partnerystės, turiu omeny, ar tiktai teisinių, ar galbūt ir politinių, socialinių pokyčių? Ir čia galvoju, kad gal kai su [partnerės vardas] kalbėjau, nepaklausiu, kaip jis pačios į tą žiūrėję, ar jūs ėjot grynai dėl savęs, ar norėjot būti kažkokio platesnio tokio pokyčio dalimi?

I: Šiaip norėjom, aišku, norėjom. Mes nesitikėjom, kad būsim platesnio pokyčio dalimi. Mes dėjom tokį biškį *va bank*, nes net nesitikėjom, kad išvis taip toli nueisim. Tai labai smagu būti to pokyčio dalimi, toks, labai įprasmina veiklą visą mūsų iš esmės. O kaip ten klausimo pradžia buvo? Pamečiau.

T: Kokių pokyčių siekiama, ar tiktai teisinių, turiu omeny, kad va čia turėtumėt teisinę galimybę partnerystę...

I: Iš esmės čia yra svarbiausia. Viena kito apsauga vienas kito atžvilgiu per teisę, nes nu, sakykim, paveldėjimai, testamentai, turtas, paskolos. Tiek daug įeina dalykų, ko mums trūksta. Ir iki dabar trūksta, nes dar kol kas Seimas neįvykdė šito sprendimo savo. Tai toksai, kad nu va šitie dalykai yra tokia bazė kiekvienai porai, kas yra reikalinga, nesvarbu, kokia tos poros sudėtis, ar vyras ar moteris, ar dvi moterys, ar du vyrai. Ir šita, ir tiesiog ta bazinė teisė turi būti visiem lygi ir vienoda.

Nes, pavyzdžiui, tie visi paveldėjimo klausimai, tai ir yra baisiausi iš esmės, nes pora gali gyventi šimtą metų kartu, bet mirties atveju viskas keliauja giminaičiams, tai... Atrodo neteisinga, turėtų keliauti partneriui, kaip kad keliauja vyrui ir žmonai.

T: O dėl tų platesnių, sakykime, ar jūs matėt galimybę išsiųst kažkokią žinutę su tuo teismo sprendimu visuomenei, keist kažkaip jų nuostatas ir taip toliau?

I: Man vat atrodo, kad va čia ir yra ta pagrindinė žinutė, kad priėmus partnerystę jokia šeima nesugrius. Ir, man atrodo, dauguma žmonių ir taip ir bijo tų gėjų ir lesbiečių, nes jiems atrodo, kad grius čia šeimos masiškai. Visiškai heteroseksualių šeimų tai nepaveiks, nebent tiktais tie, kurie norės sudaryti patys partnerystę, nes ta partnerystė skirta visiem, ne tik homoseksualiems žmonėms.

Tai, man atrodo, tas ir bus toksai. Nes, vat, sakykim, kiek daug šalių, visos beveik Europos šalys yra priėmusios, niekur ten šeimos dėl būtent šių priežasčių negriuvo.

T: Supratau, gerai, tada galime pereiti prie kelių klausimų serijos, tokių gan panašių, bet vienas iš jų, pirmas iš jų tai būtų, ar bylinėjimasi teismuose laikote efektyviu būdu siekti pokyčių ir kodėl?

I: Man atrodo, tai yra efektyvus būdas, nes mes einam per teisę ir per faktą ir tai, kas yra įrašyta, sakykime, teisinėje, teisėje, ir yra nu juodu ant balto parašyta. Aišku, tai yra tik sudedamoji dalis. Tai yra rezultatas viso kito aktyvizmo, kuris vyksta, sakykim, jau galima sakyti, socialinėje erdvėje ir gatvėse. Nu, sakykime, eisenos, renginiai ir taip toliau. Tai čia yra tiesiog dalis bendro, bet jis yra tas toksai galinis taškas, tas toks pagrindinis, kas ir įtvirtins, kai nebus tikrai kalbos ir eisenos, bet jau bus rezultatas viso to darbo prieš. Nežinau, ar gerai pasakiau, kad nu maždaug suprantat, ką turiu omeny.

T: Taip, taip, taip. Tada kitas klausimas, ar jūsų vertinimu, tai yra teisingas būdas siekti pokyčių? Jau truputį pradžioj paminėjot, kad be teisės...

I: Be teisės neįmanoma šito, jo, jo, tiesiog, čia nėra, kad nuomonės kažkieno pakeitimas. Nu, tai yra svarbu, tai labai prisideda, bet turiu omeny tai yra dalykas, kuris turi būti įtvirtintas įstatymais. Tik teisiniu būdu įstatymus ir galima keisti ir įtvirtinti.

T: Gerai, tada, ar šitas procesas, bylinėjimasis, sakykime, yra prieinamas visiems? Tai tiesiog norėčiau, kad pareflekтуotumėte, su kokiais barjeriais gali susidurti žmones, norintis pasirinkti šitą ėjimo per teismus kara?

I: Ilgas labai procesas, žiauriai ilgas. Tai tas jau yra labai nepatogu. Tai, sakykime, nori, nu tiesiog... Visiškai neromantiškas šiuo metu, jeigu, sakykime, man atrodo tai aktualu visom porom. Toks sausas, neromantiškas, gal, aš netgi sakyčiau, galimai šiek tiek ir žeminantis, nes nu... Nu toks esi daiktas, biškį jautiesi.

O kitas dalykas, tai dar ir žiauriai brangus. Tai, sakykime, metrikacijoje susirašyti, metrikacijos ta santuoka, kiek ten 60 eurų, man atrodo, kainuoja, čia reikėtų pasigūglinti tikslią sumą, bet man atrodo jina šimto eurų nesiekia, o, sakykime, šitie teisiniai procesai [juokasi] tai tūkstančiais kainuoja. Tai, nu toksai, tikra didelė nelygybė egzistuoja. Aš pajuokavau, kad čia gėjo mokestis, galima taip traktuoti.

Aišku, šiuo metu šitas paslaugas daugybė advokatų teikia nemokamai. Šiuo metu, nes vis tiek šiuo metu laimi visas tas bylas, tai ant galo niekas nėra nuskriaustas.

T: Svarbu turėti vat kažkokį advokatą arba kontaktą su organizacijomis.

I: Jo, jo, mačiau ten šiaip nemažai šitą, Instagrame visokių, mačiau postų visokių, kad daug siūlo. Tai, man atrodo, kažkaip galima. Tai va. Mums pasisekė, mums tai nekainavo, bet kitiem kainuoja, deja, ir tai man, ir tai jau atrodo labai neteisinga iš esmės.

T: Tai truputį aptarėm tą neigiamą gal pusę. Tai aš toliau į ją lendu. Šiek tiek sakykime, bendrai paėmus tą procesą, kad vat žmonės savo teisių siekia per teismus, o ne sakykime, ne parlamente sprendžiamas tas klausimas, ne per kažkokius, nežinau, visuomenės diskusijas. Ar jūs turite abejonių dėl tokio ėjimo per teismus? Ir jeigu taip, tai kokių ir kodėl?

I: Aš, kaip ir sakiau, man atrodo, čia yra geriausias būdas eiti per teismus. O dėl diskusijų tai diskutuojama jau 30 metų. Ir iš esmės man atrodo jau iš visų pusių šitas dalykas yra ant tiek išdiskutuotas, kad jau net nebeįdomu šnekėti. Bet šitas klausimas nuolatos yra tampomas. Ir jau nebėra nieko naujo pasakyti, bet

jis kiekvienais rinkimais žiauriai keliamas į viršų, ir vėl tas pats per tą patį. Ir aš sakau, nu, tiesiog valkiojamas klausimas, ir jis tiesiog naudojamas balsams susirinkti, o ne dėl to, kad iš tikrųjų labai jau baisiai aktuali tema. Jinai yra aktuali LGBT žmonėms, kuriems trūksta teisinių, šita, teisinių dalykų vienas kito atžvilgiu.

T: Gerai, tada kitas klausimas būtų, ar teko jums girdėti kritiką, kad bylinėjamasis teismuose dėl vat pokyčių apeina demokratinį procesą arba gal gali būti, sakykime, ėjimas prieš visuomenės valią, ir kaip jūs į tai reaguojate, ir ar pati mąstote apie šito proceso kažkokį demokratiškumą?

I: Šiaip apie šitą galiu labai daug ką pasakyti. Man atrodo, kad vertybiniai klausimai neturėtų būti, šita, sprendžiami, nu kaip va ten sakė, referendumu. Negali būti tokie klausimai sprendžiami, nes visą laiką dauguma tikriausiai nuspręs neigiamai mažumos atžvilgiu. Kad ir kokia ta mažuma būtų, ar tai būtų tautinė, religinė ar kažkokia, bet kokia mažuma niekada nesusilauks iš didžiosios dalies visuomenės palaikymo. Nes tiesiog taip ir veiks ta žmonių psichologija, ir tiesiog taip yra. Nesvarbu, kad tai nekąso niekieno dažniausiai.

Taip pat, va, paprasčiausias klausimas būtų galima, jeigu, sakykime, referendumu arba demokratišku būdu paklausti, è, davai, sumažinam mokesčius ir iš viso niekas nemoka mokesčių. Tai aš beveik įsitikinęs, kad koks 85% žmonių pažymėtų taip, nemokėkim mokesčių.

Todėl ne visi klausimai turi būti sprendžiami referendumais ir demokratiniais dalykais. Tiesiog žmonės nesupranta, už ką balsuoja, už ką tenai, sakykime, paduoda savo balsą, net jeigu tai jų neliečia arba jie nesupranta, kaip tai juos gali paliesti. Tai dėl to vat mano tokia nuomonė yra.

Šiaip už tai, kad kiekvienas gali turėti savo kažkokią kitokią nuomonę ir, šita, turėti savo nuomonę, ir jos laikytis. Čia viskas okay, gyvenam tikrai demokratiškoj šaly ir savo nuomos turėt yra svarbu, kad ir kokios jos būtų, nes tai gimdo vis tiek kažkokias geresnes diskusijas ir leidžia pažiūrėti situaciją iš visų pusių, bet... Žmogaus teisinių ir vertybinių klausimų nemanau, kad šiuo atveju reiktų spręsti demokratiškai, ne tai, kad demokratiškai, bet turiu omenyje referendumu, kad tipo žmonių daugumos nuomone. Tai va.

T: Gerai, ačiū labai, kad pasidalinot. Kitas klausimas taip pat labai panašus. Irgi ta kritika, kad kai kurie sako, kad teismo sprendimai tarsi uždaro diskusiją dėl politinių klausimų. Na, sakykime, teismas tiesiog pateikia vienas atsakymą ir apriboja kitus galimus sprendimus, net jeigu visuomenė jiems pritartų labiau, kaip jūs tai vertinate?

I: Mes gyvenam teisinėj valstybėj. Ir kad ir kartais nepatinka mums kažkokie teisiniai sprendimai, bet aš kažkaip noriu pasitikėti, kad šioje srityje dirba kompetetingi žmonės. Nu vat norėčiau pasitikėti vat šiuo klausimu, valstybiniais dalykais, kad dirba kompetetingi žmonės, kad iš tikrųjų priima faktinį, gerą sprendimą, teisinį sprendimą, kuris nėra paremtas emocija arba nuomone, o faktine teisine sistema paremtas sprendimas. Nu, sakykime, jeigu ten koks nusikaltimas ar dar kažkas, kad yra bet koku atveju visą laiką teismuose yra įvertinamas faktas, o ne emocija. Aš nežinau, ar teisingai išsireiškiau, bet man atrodo, nu supratote, ką turiu omeny. Nu tai va, tai aš linkusi va tikėt, kad pas mus, sakykime, aišku, ten visokių tikrai yra, bet turiu omeny, kad teisinė sistema yra pakankamai tikslinga.

T: Tai, kaip ir atsakėt, bet vis tiek tada paklausiu dar sekančio klausimo, ką jūs apskritai manot apie tai, kad svarbūs klausimai vis dažniau yra, sakykime, sprendžiami teismuose, ar ne parlamentuose? Tai čia galima paimti visokių pavyzdžių, ir kad mūsų Konstitucinis teismas ten dėl partnerystės sprendė, ir Lenkijoje pavyzdžių, ir JAV, ten dėl abortų, dėl kitų klausimų.

I: Jo, jo.

T: Tai, sakykim, tiesiog idėjiškai kaip jums?

I: Nu vat sakau, vat irgi va tas asmeninis žmogaus gyvenimo sprendimas, tai yra su kuo gyventi, kaip tą gyvenimą, su kuo kurti ir koks požiūris ten, sakykime, turėt, neturėtų vaikų. Visi turi labai skirtingas nuomones, bet tai yra žmogaus arba poros apsisprendimas. Ir tai neturi būt visų aplinkui visuomenės sprendimas, kaip kažkas turėtų konkrečiai priimt sprendimus, tai sakykime, tai dėl to aš sakyčiau, kad net nu geriau teisiniai dalykai tai būtų. Ir tiesiog va taip ir eitų.

Nes va sakau, nu va visuomenė negali spręsti šitų klausimų, kurie yra tokie iš esmės individualūs kiekvieno žmogaus gyvenimo pasirinkimai. Nebent tai jau ten būtų kažkas jau žiauriai žiaurus, nu, kur tikrai moralės normų neatitinka, bet... Bet va taip.

T: Gerai. Irgi truputį aptartas dalykas, bet kaip, jūsų vertinimu, lengviau pasiekti pokyčių, tai būtų per teismus ar veikiant politinėje sistemoje ir kodėl?

I: Per teismus tikrai, manau, galima bandyti eiti ir, žinoma, jeigu kuo daugiau visuomenė priimtų. Kuo mažiau šitas klausimas sulauktų dėmesio, nu turiu omeny to karšto tokio dėmesio tokio, kuo mažiau jisai gautų to tokio neigiamo dėmesio, tai, man atrodo, būtų tuo lengviau. Bet nu vis tiek yra.

Nu vat, sakykime, net mūsų atveju, kai ten išėjo visi tie straipsniai, tai mes net žiūrėjom, kiek, šita, botų eina komentuose. Tai net mum buvo pažįstami ten parašę, kurie biškį su tais socialiniais tinklais geriau užsiima, turi geresnį supratimą, tai, sakė visi algoritmai pagauna didžiulius botų antplūdžius būtent po straipsniais mūsų. Nes tiesiog tai buvo kažkam naudinga tuos negatyvius komentarus rašyti. Nors ten anketos nelabai tikros, ne Lietuvos IP adresai net. Nu tai žodžiu, tai šita. Tai va, nes, nu, mums teko susilaukt nemažai tų grasinimų. Tai teko ir su policija, šita, susidurti, ir irgi laimėjom bylą prieš grasinimus. Tai... Tai jo, tai va taip.

T: Gerai. Tada prieinam prie teigiamų ir neigiamų, sakykime, to strateginio bylinėjimosi dėl žmogaus teisių pasekmių. Tai ar matytumėt ar ir kokių, matyt, na tų teigiamų pasekmių?

I: Teigiamų tai, kad žingsniai į priekį, ir kadangi jau ta teisinė... Man atrodo, iš esmės... Gal tas sumažina tą aštrumą visuomenėj, kai jau teisiškai būtų įteisinta. Kai jau nebėra dėl ko ginčytis, jeigu jau įteisinta, tai jau nėra ko ginčytis, nes jau įteisinta. Nu tai ieškosi tada kitos karštos temos.

O šita, kas čia neigiami... Pala, tuoj reik pagalvoti, ką čia atsakyti? Neigiami... Nu tai vat, sakykime, mūsų atveju, tai tiesiog tas viešumas labai nefainiai. Bet čia irgi, jeigu normalizuosim, jeigu bus įteisinta, tų porų bus pilna, nieks nerašys nei tų straipsnių, nei ten bus kažkokia sensacija. Tai va, nes šiaip nu didžiausias neigiamas dalykas tai tas tąsymas per socialines medijas buvo. Tai toksai... Susiranda baisiausių fotkę ir tąso per visus, šita, įmanomus komentarus ar dar kažką. Nu tai žiauriai nefainiai.

Aš net juokavau, galėtų bent jau gražią fotkę išsirinkti, bet suranda kažkokį, iškrapšto kreivą šleivą ten kažką ir nu žodžiu. Dar surask tokią, čia tada reik pasistengti, nes tu turi kažkokį naratyvą parodyti. Tai išrenki baisiausią fotkę, o ne kokią normalią. Tai čia irgi biškį propaganda užsiiminėja kai kurie žmonės.

T: Jeigu dar galiu truputį papildyti dėl tų neigiamų, ką turiu pasižymėjęs, kad sakykime, teismų sprendimai tais jautriais klausimais neretai vat sukelia pasipiktinimą, pavyzdžiui, ir mūsų Konstitucinis teismas vis dažniau tarsi kaltinamas politiškumu. Tai galbūt jūs matot riziką, kad tie sprendimai galėtų sustiprint kažkokias pastangas apriboti arba, sakykime, politizuot, užvaldyti teismus?

I: Jo, aš suprantu, ką čia sakai omeny. Jo, realiai labai gali būti taip. Aš sakau, aš labai taip noriu naiviai pasitikėti, bet tikrai gali būt, ir gali būt va, pavyzdžiui, tiksliai dabar nepasakysiu, kaip ten Amerikoje ta politinėj sistemoj, ta teisinė sistema, bet kažkaip pas juos teisėjai yra pagal politikus renkami, ir, sakykime, jeigu respublikonai yra valdžioje, tai respublikonus palaikantys teisėjai ten, jo, dalimis yra teisėjai. Tai jeigu Lietuvoj šitas irgi būtų variantas, šiaip man labai nesinorėtų, nes aš nematau, kad teismas turi būti politizuotas. Man atrodo, jis turi eiti grynai pagal faktą, o ne pagal politines pažiūras būt priimami sprendimai ir teisiniai sprendimai, sprendžiant įvairias bylas, ar tai būtų kažkokie nusikaltimai, ar tai būtų kažkokie turtiniai dalykai, ar tai būtų kažkokie žmogaus vertybiniai dalykai, žmogaus teisių reikalai.

T: Dar galiu trumpai papildyti. Mūsų kaimyninėj šaly, Lenkijoje, irgi konstitucinis teismas buvo, sakykime, stipriai politizuotas, 2020 metais beveik visiškai uždraudė abortą, taip pat neigia Europos Sąjungos teisės viršenybę. Tai vat aš apie tokius irgi pavyzdžius galvoju savo tyrime. Nežinau, ar turit kažkokių minčių dėl to, kaip ir pakomentavot.

I: Lenkijoje, jo sudėtinga irgi situacija, bet irgi va dabar, prieš mėnesį, Lenkijoje teismai pripažino, kad jeigu sudaryta santuoka yra užsieny, privalo pripažinti ir, šita, jų šalyje. Tai pagal tą teisinę praktiką šiaip iš esmės ir Lietuva gali lygiai tą patį padaryti. Tai dabar iš esmės galima netgi būtų paduoti tuo pačiu, man atrodo, gaunas taip, kad tuo pačiu principu būtų galima paduoti ir Lietuvą. Sakykim, mes galėtume tai galbūt netgi padaryti, paduoti Lietuvą ir laimėti. Nu grynai *copy paste* padaryti. Tai va, tai vat, jie rado va tą, sakau, skylę, kur pralįsti.

Tai va, nes kažkaip teisinė valstybė, nu, vis tiek veikia teisiškai pas juos. Pas juos ten tas abortų klausimas, nesu šitoj temoj labai eduikuota, kad kažką pakomentuot, bet kažkaip ten beveik viską uždraudė, ar ne kažkaip tenais.

T: Mhm, nes valdantieji buvo labai užvaldę ir buvo kaip jų įrankis vos ne.

I: Jo, jo, nu tai va, vienas iš tų irgi klausimų, kur yra naudojamas balsams susirinkti visokių ten, sakau, bobučių ir diedukų balsus susirinkti, nors jiems šitas klausimas išvis nėra aktualus. Nu žodžiu, tai va.

T: Gerai, tai vienas paskutinių klausimų, tai irgi aktualus Lietuvai. Sakykime, būna, kad politinė valdžia ignoruoja Konstitucinio teismo nutarimus, nesiima veiksmų juos įgyvendinti arba, kaip dabar buvo viešojoje erdvėje, nuskambėjo, kad gali ir stabdyti teismo sprendimų įgyvendinimą. Tai kaip jūs tai vertinate ir ar tai jūsų akimis, yra demokratinio proceso dalis?

I: Man atrodo, ne, ir mes, man atrodo, su šituo va būtent susiduriame. Dėl to, žinau, kad advokatas dirba šiuo klausimu dabar, ką daryt. Tai, šita, tai esmė ta, ką jie daro Seime, tai sakykime, teismas priima

sprendimą, kad, sakykime, čia taip ir taip turi būti. Ir tada politikai įdeda į stalčių ir pamirštą ir ignoroja. Nes nėra konkretaus įstatymo, per kiek laiko turi būti teismo sprendimas įvykdytas. Ir jie šituo naudoja. Na, tai va, tai čia vat toks *ongoing* 'as iš esmės yra. Tai... Šiaip turėtų, man atrodo, būti kažkoks terminas, normalus terminas, protingas terminas, ne tai, kad ten kokie 5 metai, bet ir ne vienas mėnesis. Terminas išspręsti ir sutvarkyti teisinius dalykus. Bet šiuo metu man atrodo, kaip suprantu, to nelabai yra, dėl to vat ir prasideda. Gal stabdys teismo sprendimus, bet irgi...

Kaip galima stabdyti teismo sprendimus politikams, kurie neteisiškai tai nori padaryti? Jie nori tai padaryti iš savo nuomonės prizmės ir iš savo... Nu tiesiog tokio, pašnekėkim apie beleką, nes mano reitingai nukrito, tai man reikia pasikelt juos biškį. Nu tai dabar... Dabar vat užkursiu pirtį, nes ten apie švietimą nieko negaliu pasakyti, pasakysiu apie gėjus kažką. Nu tai va.

T: Nu man iš tikrųjų keista, kaip plačiau nenuskambėjo, sakykim teisingumo ministrės ten komentarai, čia labiau žiemą buvo, bet nu kad...

I: Ai blemba, su teisingumo ministre tai [juokiasi] iš viso... Nu kaip, iš viso, man atrodo, yra labai neteisinga, kad ypatingai stipriai religingas žmogus gali būti teisingumo ministru, nes visas teisingumas eina per religinę prizmę, kuri iš viso ne... Lietuva neturi religijos valstybinės. Jo, mes neturim, tai gaunas taip, kad jinai per savo religinę prizmę bus teisinga. Kam jinai bus tada teisinga ir koku, kaip čia pasakyti, pro kurį langą žiūrėdama jinai bus teisinga žmonėm. Pagal savo tą religinę prizmę, kas jos akimis yra religiškai teis... Nu čia yra tiesiog nelogiška tokioj valstybėj gyvenant, pas mus nėra privaloma jokia religija ir tiesiog... Nu žodžiu... Tai iš viso atrodo niekaip nelogiška, nu visiškai nelogiška jos darbo vieta. [juokiasi] Jinai galėtų kažkur kitur, bet tikrai ne čia.

T: Gerai. Tai tada priešpaskutinis klausimas, jis labiau yra praktinis, tai, sakykime, partnerystės klausimą sprendžiant parlamente, tai būtų galima diskutuoti nuspręsti, kokios čia teisės būtų suteikiamos vienas lyties poroms, bet, sakykime, nebūtinai tikrai vienas lyties poroms, bet dabar teismai priima šitas sprendimus. Ir atrodo, yra pakankamai daug neaiškumo, kokios teisės priklauso partneriams, kaip realiai atrodo ta partnerystė. Tai kaip jūs vertinate šitą bylinėjimosi problemą ir kaip jūsų pačių patirtis šituo klausimu?

I: Nu tai va tokia ir patirtis, jie nieko nedaro. Buvo priimtas sprendimas ir, man atrodo, šiuo metu mūsų advokatas ir dirba ties su tuo klausimu, kad jie nieko nedaro, kad jie pradėtų kažką daryti, su protingu terminu priimti šitą įstatymą ir sutvarkyti teisiškai viską. Nes, atrodo, tokie paprasti sprendimai ir tokias nesąmones kalba ir, šita, ten sakykime, kad netgi vestuvių registras, galima padaryti, kad būtų asmens kodą galima įrašyti. Ir meta kaip klaidą, jeigu tai yra dvi moterys arba du vyrai, nu ten pirmi tie asmens kodų skaičiai. Ir šitą *insertą* padaryti tikriausiai IT srityje dirbantis žmogus, kadangi pati, mes, tiek [partnerės vardas], tiek aš, esam iš šitos srities, nu čia nėra sudėtinga.

Bet Tamašunienė paskaičiavo, kad tai kainuotų 2 milijonus, ir aš taip sakau, čia studentai ant dviejų Monstierių padarytų, bet, nu, sakykim. Nežinau, iš kur ištraukti tą sumą, ir šita, ir Ruginienė sakė, neįsivaizduoja, iš kur jie čia traukia tokius paskaičiavimus. Nu, aš suprantu, kad prie šitų sistemų, kad prieiti, yra saugumo reikalavimai ir taip toliau, bet ten tie milijonai, kur ten paskaičiavo, yra nesąmoningos sumos, jos yra nelogiškos. Ir čia eilinį kartą yra užsiiminėjamos kažkokios nesąmonės ir populizmai, kad gąsdinti visuomenę, kaip čia brangiai kainuos Lietuvai.

Nekainuos Lietuvai tai visiškai brangiai. Dabar prasileidinėti visas šitas bylas į tuščius vartus, nes visos poros, kiek žinau, laimėjo, čia Lietuvai brangiau kainuoja. Tai... Tiesiog... Jo, tai sakau, nelogiškų dalykų ten šneka. Tai jo, jo, jo.

T: O tai ką jums praktiškai dabar reiškia, jau kuris laikas praėjo, bet ką jums praktiškai reiškia tas teismo sprendimas?

I: Nu, kad [juokiasi] gal iki pensijos susitvarkysim visus šitas reikalus. Mes turim bendrą turtą, turim bendrą gyvenimą, ir mums tai yra labai aktualu ir labai svarbu.

Bet mes net pažįstam porų, kur turi vaikų. Tai jiems ypatingai aktualu šitie dalykai, nes tai ne tik kalbame apie daiktus, apie turtą, bet kalbame apie šeimą sukurta, kuri jau yra sukurta, ne hipotetinė šeima. Jau jinai yra. Ir juos reikia apsaugoti teisiškai ir, šita, ir tiesiog tai yra svarbu ir tai turi judėti į priekį. O ne kaip dabar biškį pastrigę. Buvo didelis šuolis į priekį ir dabar biškį sustojom. Tai norisi toliau šuoliuoti.

T: Tai tiesiog jus teismas pripažino pora, bet iš to pasekmių kažkokių nekyla teisinių, kaip suprantu.

I: Kai būna kažkur ten pranešam, kai reikia, kažkur tai atsižvelgia ir bando padėti kaip gali. Tai čia tas gerai. Bet jo... Šiaip čia nuo geros valios dabar toksai dalykas priklauso, jeigu kažkokie ten reikalai. Nu va, pavyzdžiui, koks Swedbankas, tai jis ten labai liberalus, ten jo, jo, pritaikysim tas pačias sąlygas. Bet nu, sakykime, kažkokios institucijos, kurios ne taip žiūri. Žinai, tai, nu, sakau, dabar esam tiesiog ant geros valios pastatytos. Nu tai irgi toks nei šis, nei tas.

Man net, sakykim, mano draudimas, pagal idėją mane kompensuoja, mano tyrimus ir taip toliau, visus dantų tvarkymą ir taip toliau mano draudimas kompensuoja man ir mano šeimos nariam. Tai reikštų man ir mano, pagal šitą valstybės akimis, pagal to draudimo akimis, man ir mano vyrui. Bet aš vyro neturiu, aš turiu partnerę. Bet pagal idėją šiaip turėtų ir jai tada kompensuoti. Nu, bet dabar nekompensuoja, nes nėra kažkaip ten sutvarkytų šitų reikalų. Nu tai toksai nu va.

[identifikuojanti informacija iškirpta]

Man atrodo, kad nėra skirtumo, ar pora 5 metus kartu, ar 2 metus kartu, ar, kaip mūsų atveju, mums jau 14-i metai, man atrodo, eina. Šiaip iš esmės nėra skirtumo, bet vat, sakykime, visuomenės akyse, tai mes kažkokio validumo papildomai gauname.

Nu vat, sakykime net ten Benkunskui buvo labai svarbu, kad mes daug metų būtume kartu, nes aš įsivaizduoju, kad gali tai ir komiškai atrodyti, jeigu...

T: Išsiskirtų.

I: Eina teismo procesas ir išsiskiria. Nu visko gyvenime būna, ir visi žmonės gyvena taip, kaip nu jiems yra duota. Jeigu porai lemta išsiskirti, išsiskiria, jeigu jie yra kartu, tai jie yra kartu. Čia neturėtų būti kažkoks stebuklas arba kažkoks vau dalykas.

T: Tiesiog nuskambėtų truputį. Toks argumentas.

I: Bet nuskambėtų. Jo, jo, nuskambėtų tai tikrai labai žiauriai, ir aš įsivaizduoju, kaip čia būtų išvartyta, suvartyta ir pateikta, ir kaip būtų pasinaudota tokiu dalyku.

T: Gerai, tai ar dar norėtumėt kažką pridėti arba pabrėžt, kas jums atrodo svarbu šioje temoje?

I: Ne, kad jau viską pasakiau.

T: Gerai.

I: Tikrai, man atrodo, jau net neturiu jokių...

T: Tai tada baigiu įrašinėjimą.

P3

T: Gerai, tai pradėdu įrašą. Šiandien yra 2026 m. balandžio 10 d. Pranešu, kad galite bet kuriuo metu nutraukti dalyvavimą tyrimą. Ar patvirtinate, kad savanoriškai sutinkate dalyvauti tyrime, kad šis pokylis būtų įrašomas ir kad nuasmeninti duomenys būtų naudojami tyrime?

I: Patvirtinu.

T: Tai gal galima tada pradėti nuo jūsų amžiaus ir gyvenamosios vietos?

I: Amžius – 31 metai. Gyvenamoji vieta – Vilnius.

T: Tai tada papasakokite, kaip jūs susidūrėte su partnerystės siekimu teismuose?

I: Susidūriau [juokiasi]. Persikraustėm į Lietuvą. Prieš tai... Mano žmona yra vokiečių, ir mes, ir aš gyvenau Vokietijoje kažkada, prieš daug metų, ir mes susituokėm Vokietijoje. Tada jau gyvenom Šveicarijoje, bet susituokėm dar Vokietijoje. Paskui trumpai gyvenom Lietuvoje, tada trumpai, jau ilgiau, gyvenome Airijoje, ir tada grįžusios į Lietuvą nusprendėme, kad vis dėlto reikia kažkaip čia įsisteiginti, ypač dėl to, kad mes turim mažą dukrytę. Tai galvojom, kad būtų gal ypatingai svarbu.

T: O tai kada čia buvo daugmaž, kai nusprendėt šitą sprendimą priimt?

I: Tai mes apie tai galvojom jau ištis ilgą... Jau pirmą kartą, kai persikėlėm į Lietuvą, mes galvojome, kaip čia, ką, dar kol aš gyvenau Vokietijoje, kai mes tik susituokėm, ir man reikėjo keistis pavardę ir panašūs dalykai, ir paskui aš ten prisijungiu prie tų sistemų, ir ten rašo, *jūs privalote įregistruoti savo santuoką, jeigu ji buvo sudaryta ir jūs esat Lietuvos pilietis*. Ir aš galvoju, okay, okay, reikia registruot, tai žinai. Ten nelabai šiaip ten, man tie administraciniai dalykai... Aš tada buvau jauna, man buvo 23 metai, man ten jie tokie truputį naujoviški, žinai, tai nesinori nieko padaryti neteisingai. Jau, na, tada kažkaip buvo ta mintis, kad kažką čia reikia daryti, kažkaip reikia registruoti, tas toksai, ta tokia pilietinė atsakomybė, žinai. Paskui ten supratom, kad nieko dar neužregistruosi.

Ir tada viskas, taip... Kažkaip labai nerūpėjo. Bet dabar, kai, mes sugrįžome į Lietuvą 2024 metų birželį. Ir nuo tada jau taip pradėjome, aš laukiausi, ir mes jau nuo tada pradėjome taip rimtai galvoti, kad, okay, reikia susitvarkyti reikalus, nes paskui, kai gims vaikas, tai tikrai nebebus laiko.

Ir būtų smagu, nes mūsų, paskui visą laiką dar buvo gale galvos mintis, kad reikės paskui ir motinystės reikalus tvarkytis, tai mano turbūt labai konservatyvioje galvoje atrodė, kad bus paprasčiau tvarkytis motinystės reikalus, jeigu bus sutvarkyti santuokos reikalai. Bet paskui pradėjom kalbėti su advokatais, nesusię dalykai santuoka ir motinystė. Bet, vienu žodžiu, mums kažkaip tai atrodė, pradėkim nuo pradžių. Visų pirma, mes esame susituokusios, o visų antra, mes esame motinos to paties vaiko.

Tai va, tai tokia buvo logika.

T: O tai kada įvyko tas, kaip sakėt, kalbėjot su advokatais, kada pirmą kartą?

I: O dieve... Aš galiu, žinok, pažiūrėti, nes nežinau... Ai, žinai, dar kaip viskas vyko? Aš pamačiau, nes čia viskas galvoje vyksta, verda, bet žinai, kai reikia imtis konkrečių veiksmų, o mes esam užsiėmę žmones, ir aš pamačiau tada, kad Tomas Vytautas iš Laisvės partijos pasidalino postu *Feisbuke*, kad tiems, kurie pirmi registruosis, bus nemokamai, ten kažkaip, ten kažką.

Ir net man, iš tiesų, kaina net nebuvo toks svarbus dalykas, bet čia tiesiog buvo tokia paskata. Va, dabar kažkas vyksta, čia tiesiog paspaudi, užsiregistruoji, ir viskas aišku. Nes kitaip tai tu nežinai, jeigu niekada nesikreipei į teismą, niekada, žinai, nekalbėjai su advokatais, tai tu nežinai, ten nueisi, ten kokie bus tenai vyresni vyrai, ten jie rėks ant tavęs, sakys tu čia nieko nežinai, kaip čia viskas vyksta. Nu tai, žinai, atrodė, viskas bus paprasčiau.

Ir aš matau... Ne, palauk. Čia jau dėl motinystės, tuoj aš tau pasakysiu tiksliai, kada išsiunčiau...

T: Čia, suprantu, po Konstitucinio teismo to sprendimo, kai Laisvės partija ieškojo tų porų.

I: Jo, jo, jo, jo. Jo, radau. Jau 2025-ais. 2025-ą gegužės 5 dieną.

T: Čia gan greitai po to Konstitucinio teismo sprendimo.

I: Labai greitai, nes ten turbūt labai greitai buvo pasidalinta ir tada, bet sakau, čia man tai nebuvo toksai momentinis sprendimas, nes mes jau apie tai galvojom ilgą laiką. Bet tiesiog buvo toks konkretus būdas, kaip galima susisiekti greitai su advokatu.

T: Mhm. Gerai. Ir tada toks trumpas klausimas, ar ir kaip iki įsitraukimo į šitą teisminį kelią užsiėmėte kažkokiu, nežinau, aktyvizmu dėl žmogaus teisių, dėl partnerystės, taip toliau? Tiesiog įdomu.

I: Ne, turbūt nelabai ten... Dėl žmogaus teisių aktyvizmas. Aš nežinau, ar ten *Pride parades*, ar čia skaitosi aktyvizmu [juokiasi] bet čia turbūt tiktai tokiam lygmenyje.

T: Gerai, tai tada bendras toks klausimas, kaip jūs jaučiatės, kai stebite politinius procesus? Tai, pavyzdžiui, Seimo diskusijas, sprendimus dėl žmogaus teisių klausimų ir, turbūt mano tyrimui aktualiau dar būtų dėl LGBT teisių klausimų.

I: Žinai, priklauso nuo to... Kai stebiu diskusijas įvairias, tai jaučiuosi blogai, aišku [juokiasi]. Nes tos diskusijos dažniausiai būna tokios labai neproduktyvios ir šiaip... Tokios keistos.

Bet jeigu matau, kad kažkaip mes judam į tą pusę, žinai, jeigu ten kažkaip ten, kažkas ten pasidalina kažkokiu tenai sprendimu, kuris kažkur truputį jau juda į tą, žinai, geresnę pusę, kaip tada, kai sužinojome, kad, na, jau per teismą galima yra įsiregistruoti ir taip toliau ir panašiai. Tai tada, žinai, pozityviai. Tai labai priklauso nuo to, kas tai per temos, kurios yra diskutuojamos, kokios ten tos diskusijos verda, bet šiaip apskritai tai stengiuosi kuo mažiau, net nežinau... Susidurti [juokiasi] su viskuo, kas vyksta Seime, nes tiesiog tai yra daug blogų naujienų.

T: Tiesiog neigiamas toks fonas...

I: Nu taip, žinai, tai daug, daug, daug tų neigiamų dalykų, bet aš tik jau labiau tokias jau sukramtytas tada naujienas verčiau. Žinai, kad ten konkrečiai tiesiogiai klausytis tenai ir taip toliau, aš stengiuosi vengti.

T: Gera. Tai tada kitas klausimas, kodėl, jūsų manymu, sakykime, renkamsi pokyčių siekti per teismus?

I: Man tai, panašu, aišku, kad mes, na, Lietuvoje jau truputį atsiliekam nuo Europos. Tai čia faktas. Bet kitas dalykas yra, nes mes esam jau europietiški žmonės, žinai. Ir jau ta mūsų realybė yra tokia tikrai europietiška. Tai, kad mūsų dar kažkaip politika ne, ir administracija, tada to pasekoje, neatspindi to, tai čia yra sudėtingas dalykas. Ir ne vien tik žmogui, kuris ieško ten, žinai, ten, kaip įregistruoti čia partnerystę ar kažką ar panašiai, tai yra sudėtinga, bet visai sistemai tai yra sudėtinga. Ir teismams tai irgi yra sudėtinga.

Nes aš bijojau eiti į teismą, nes, galvojau, teismai, nu žinai, tenai jau ten, o Dieve. Bet visi žmonės, su kuriais susidūrėm, buvo tokie supratingi, ir jie kažkaip, atrodo, dalinasi tuo tokiu, nu jie irgi tokie yra pavargę, kad čia viską reikia per teismą tvarkyti. Jie irgi nenorėtų tuo užsiimti, žinai, bet jie supranta, kad yra poreikis kažkaip sureguliuoti tai, ko nereguliuoja politika, ir ko pasekoje administraciškai negalima sureguliuoti.

Ir kažkaip tas įstatymas, tarsi, atrodo, yra kliūtis visiems, tiek teisininkams, tiek žmonėms, žinai. Ir kažkaip, ir taip, aš suprantu, kad tai yra keista, kad teismas reguliuoja tai, kas turėtų būti sureguliuota politiškai, ar ne? Tarsi teismas turėtų sekti tas nuostatas kažkokias, o gaunasi visai kitaip, bet, na, jeigu dabar toks vienintelis yra kelias...

Aš sakau, tiesiog yra ta tokia praktiška realybė, kur mums reikia kažkaip sureguliuoti tuos dalykus, kurie nėra sureguliuoti ir tiesiog nėra daugiau kur dėtis. Tai jeigu yra tas teisminis kelias. Nu, tai ačiū Dievui, kad nors vienas kelias yra, žinai.

T: Truputį užsiminėte, kad susidūrėt su tokiu kažkokiu nuovargio. Ar čia iš teismo pusės?

I: Ir iš teismo pusės, kur jie, pavyzdžiui, sakė, nes kai mes pradėjome čia... Aš nežinau, kiek man čia galima dalintis ir kiek tenai informacijos buvo nuasmeninta, kiek ne... Bet, pavyzdžiui, kai mes kreipėmės, nes mūsų dėl partnerystės byla yra sustabdyta - todėl, kad egzistuoja viena byla, kur pora tos pačios lyties iš [šalies] – irgi nežinau, ar čia galima sakyti – iš kitos šalies, susituokusi, irgi bandė registruoti partnerystę. Ir partnerystę atmetė, nes kažkaip, vis dėlto, o gal ne, gal aš jau čia kažką ne taip šneku.

Man atrodo buvo taip, kad registruoti santuoką, nes pagal įstatymą, nes Lietuvos įstatymas yra toks labai keistas, jis sako, kad būtina įregistruoti... Kaip ir aš tau sakiau, kad aš mačiau ir aš galvojau, kad čia dabar man labai reikia... Kad tu privalai būdamas Lietuvos piliečiu įregistruoti užsienyje sudarytą santuoką. Ir visos santuokos yra laikomos galiojančios užsienyje sudarytos, išskyrus tas, kurios buvo sudarytos užsienyje tam, kad apeiti Lietuvos įstatymus. Tai, pavyzdžiui, kai tu gyveni Lietuvoje, bet išvažiuoji kažkur susituokti, nes Lietuvoje negalėtum, ir grįžti. Tačiau jeigu tu gyveni kitoje šalyje nuolatos, tai tarsi pagal įstatymą nesusidaro tos išlygos, kodėl tu negalėtum registruoti santuokos.

Ir žinau, kad būtent ta pora vis dar bylinėjasi, nes teismas nusprendė, kad taip, iš tiesų ji turėtų būti įregistruota Lietuvoje, pagal dabartinį įstatymą, nes įstatymas sako, kad būtina. Ir ši byla dar nepasiekė

sprendimo, ir dėl to mūsų byla dėl partnerystės, kadangi mes irgi esame sudariusios santuoką, bet užsienyje, kai gyvenom užsienyje faktiškai, tai irgi tai nebuvo, kad apeiti Lietuvos įstatymą.

Tai mūsų teisininkai natūraliai klausia, ar jūs nenorėtumėt verčiau įregistruoti santuokos, negu registruoti partnerystės? Ir jeigu dabar užregistruosit partnerystę, ar paskui nebus problema registruoti santuokai? Nes teismas gali sakyti, bet jūs jau turite partnerystę, tai jau kaip ir viskas sureguliuota.

Mes sakom, aišku, kad norėtumėm santuokos, sako, gal tuomet galėtumėt jūs palūkėti. Ir akivaizdu, kad jiems irgi ta visa tokia administracija, kur galvojame, kaip čia geriau padėti tiems žmonėms, ar žinot, kad čia tas vyksta? Mes irgi dabar nežinome, ką daryti. Reikėtų viską stabdyti, tada reikėtų palaukti ir tada galėtumėm vėl susiburti.

Nu, ir žinai, ir tas toksai, kur tu tikrai matai, kad jiems irgi nėra lengva. Ir tas krūvis yra didelis, ir ta nežinomybė didelė, ir tas nenoras būti, kadangi čia irgi tos bylos yra vienos pirmųjų bylų, kurias jiems reikia spręsti, atsakomybė ant jų pečių, ir nesinori priimti kažkokių sprendimų, kur paskui reikės viską anuliuoti ir kažką spręsti iš naujo. Tai aš tikrai susidūriau, kaip aš tai matau, su tokiu tam tikru nuovargiu, tam tikra frustracija, kad čia viskas turi taip vykti.

T: Tai realiai jau prieš metus kreipėtės dėl partnerystės, vis dar neturite sprendimo.

I: Vis dar sustabdyta byla, kadangi laukam, visų pirma, anos bylos sprendimo, o ta ana byla buvo kažkaip nusiųsta administraciniam teismui, man atrodo, nes administracinis teismas, na, žiūri į šias administracines visokias detales, ir, kadangi pagal įstatymą buvo nustatyta, kad ta santuoka turėtų būti įregistruota, bet administraciškai mes neturim sistemos, kaip įregistruoti. Na, žinai, kad tiesiog negali suvesti asmens kodo, jeigu žmonės yra tos pačios [lyties], tokių yra praktiškų detalių, kur tiesiog jas sunku apeiti. Ir kažkaip dabar kybo ta byla dar ore.

T: Supratau, tai galim tada pereiti, vėl grįžt prie tų platesnių tokių klausimų. Nu, sakykim, gal dar sugrįšim prie ir jūsų istorijos. Kaip jūs manote, kokių pokyčių siekiama kreipiantis į teismus dėl partnerystės arba, sakykime, dėl santuokos arba tiesiog tos pačios lyties porų santykių pripažinimo? Ar tai būtų tikrai teisiniai pokyčiai, ar galbūt ir kažkokie platesni politiniai, socialiniai, sakykim, pokyčiai?

I: Aš manau, kad viskas viename. Aišku, iš vienos pusės, tai tikrai, kai kalbam apie jaunas žmones ir jų realybes, tai tikrai egzistuoja ir tie teisiniai dalykai, į kuriuos tu nori atsižvelgti. Tu nori būti, galbūt jeigu nori tos partnerystės, tikrai nori ją įregistruoti, galbūt tenai būsto pirkimas, ar ne, kažkokių paskolų bendrų ėmimas, dar kažkas ir taip toliau ir panašiai.

Ir iš kitos pusės, aišku, jeigu ir ne apie jaunas žmones šnekam, ar apie vyresnio amžiaus, ir, žinai, įvairūs dalykai. Tiesiog toks užtikrintumo jausmas, ar ne. O kas, jei mes čia gyvenam kartu ir taip toliau, ir panašiai, ir ten paskui išsiskirsim, ar dar panašiai. Na, visokie teisiniai reikalai.

Iš kitos pusės, tai man atrodo tiesiog, bent jau aš iš esmės, jeigu dabar dar net ir nesusiduriu ten su tom tam tikrom, nes net jei mūsų santuoka sudaryta užsienyje, tai mes kartais de facto esam susituokusios ir Lietuvoj. Nes paskolą ėmėm kartu, nes mes esam susituokusios, žinai, nors iš tikro tai ne. Nu, ir panašūs dalykai. Tai mes kažkaip galim pasinaudoti tuo privalumu, visų pirma, kad mano žmona nėra lietuvė, ir kad mes sudarėm santuoką užsienyje ir mum kažkaip tada galioja europietiški įstatymai. Mes ir

nesusiduriu su tam tikrom dabar labai kažkokiom spaudžiančiom, žinai, problemom, kur reikėtų viską teisiškai.

Bet man kažkaip tas toksai to socialinio teisingumo jausmas. O net gal net ne socialinio teisingumo, kad tiesiog man atrodo, mes esame šeima, mes esame susituokusios jau daug metų. Ir tiesiog tai turėtų būti atspindėta. Žinai, dabar ten būna įvairių dalykų tenai. Ten registruojant ten vaiką į darželį, ten dabar žinai, kaip jūs, ar čia, ar aš vieniša mama? Ne! Bet aš bijau, bet aš ir nesu nevieniša mama, žinai. Ir aš bijau pažymėti, jeigu pažymėčiau vieniša mama, tai aš gaučiau ten gal geresnę vietą daržely, bet aš galvoju, o paskui jau, kai viską sureguliuosim ir užregistruosim, na žinai, visokie dalykai.

Bet tu tiesiog gyveni vienokią realybę. Ir ta realybė yra kažkaip priimama, ir visuomenė... Tiesiog toks dabar yra tas gyvenimas, ir tikrai mes nesame vienintelės, ir yra daug tokių žmonių. Ir kažkaip, ir tai nėra problema, bet kažkaip tai norisi, kad tai būtų pripažinta, nes tai tiesiog...

Ir dėl to, ir man atrodo, ir tas kvietimas Tomo Vytauto, ir taip toliau, ir panašiai. Na, tikrai kreiptis į teismą ir parodyti, kad yra tas poreikis, tai man atrodo, tai, nu taip, kažkoks politiškas tada toks interesas irgi atsiranda, kad, na, mes jau vis tiek taip gyvename ir tiesiog tai reikia sureguliuoti. Ir taip norisi padaryti tam tikrą spaudimą, nes kitaip yra tiesiog neteisinga kažkaip. Ir tikrai nesąžininga tų žmonių atžvilgiu, ir tuos dalykus norisi išspręsti.

Tai, man atrodo, taip susiduria ir tie teisiniai aspektai, ir socialiniai kažkokie aspektai, ir politiniai interesai. Bet labiausiai, man atrodo, tiesiog norisi, kad nebūtų to tokio dvilypiško, kad tu gyveni vienaip, bet ant popieriaus tai kitaip. Tai kažkaip norisi, kad viskas būtų taip teisinga. Aš nežinau, žinai, kažkaip man norisi, kad būtų tvarkinga. Tai jeigu mes esame sutuokusios, kad tai būtų ir užregistruota kaip santuoka.

Nes mes nesituokėm šiaip sau. Dabar, ypač šiais laikais, tai jau tu nesituoki šiaip, dėl to, kad visi taip daro. Vis tiek tu galvoji, na, kas ta santuoka, ir priimi kažkaip tokį labai sąmoningą sprendimą, ar nu čia tikrai reikia, ar mes negalim tiesiog kaip gyventi kartu ir taip toliau, ir panašiai. Tai man atrodo, jeigu tu jau įeini į tą instituciją ir tu ją pasirenki sau, tai jau tu tada kažkaip ja tiki, ar ne. Ir norėtum, kad kai tu persikraustai į kitą šalį, kad lygiai taip pat būtų atspindima, kad tu vis dėlto esi tos institucijos dalis.

T: Tai jums ne tik, nu bent jau ką išgirdau, kad yra ir tas praktinis poreikis susitvarkyt viską, bet yra svarbus kažkoks platesnis, kad būtų tas teisingumas.

I: Kad būtų tas teisingumas. Ir šiaip, nu žinai, aš tiesiog esu ištėkėjusi moteris, ir aš noriu, kad tai būtų pripažinta. Nes taip yra.

T: Gerai, tada du tokie susiję klausimai. Pradėsim nuo to, ar bylinėjimąsi teismuose laikote efektyviu būdu siekti pokyčių ir kodėl?

I: Labai efektyviu, nes tai yra vienintelis būdas siekti pokyčių [juokiasi]. Net nežinau. Kito kelio tai nėra. O kiek aš žinau, visi, kas kreipėsi, visiems sekasi labai šauniai.

Ir šiaip tu ten išgirsti net nebūtinai dėl partnerystės, ten dėl įvairių dalykų. Aš žinau, kad ten buvo daug bylų dėl to, kad ar ne Europos Sąjungos piliečiai, kurie yra susituokę su lietuviais, ar jie gali gyventi Lietuvoje ir taip toliau. Jeigu tu kreipiesi ten kur nors į Europos Žmogaus [Teisių Teismą], visos bylos

laimi. Tai tiesiog tu galvoji, okay, tai gal tas teisminis kelias ir yra tas pagrindinis kelias. Nes tikrai tu girdi, kad ten priimami yra, žinai, teisingi sprendimai, kurie atspindi tokią žmogaus teisių situaciją, kokia dabar, žinai, yra propaguojama Europos mastu. Manau, kad efektyvu.

Nors mūsų pačių byla sustabdyta ir stovi tenai, bet aš tikiu, kad tai yra tik dėl to, kad tas procesas yra lėtas, ir, žinai, yra daug labai įvairių faktorių, kurie tai lemia. Bet aš tikiu, kad kai jau, žinai, užsibaigus tai bylai, bus grįžtama prie mūsų, ir kad viskas bus gerai. Man atrodo, kad registruosim net ne partnerystę, o santuoką. Aš pilnai tuo tikiu, tik tai turbūt gali užtrukti labai ilgą laiką.

T: Gerai, tada antra to dalis, tai būtų, ar jūsų vertinimu, tas bylinėjimasis yra teisingas būdas siekti pokyčių ir taip pat kodėl?

I: Ne, neteisingas. [juokiasi] Teisingas koku atžvilgiu? Aš nemanau, kad žmonės turėtų kreiptis į teismą, nes tai yra tokie paprasti dalykai, kad, žinai, kur tu turėtum prisijungti prie Registrų centro, ten suvesti detales, paspausti dvi varneles ir išsiųsti. Ir baigtas kriukis. O čia vis tiek, žinai, gerai, kad... Aš manyčiau, pirma siena, kurią reikia perkopti, kad tai yra toks labai formalus dalykas, ir tu nežinai, kaip ten kas vyksta, kur čia kreiptis, kur eiti, kur ką daryti. Tu nežinai, ar tau čia pačiam teikti tą bylą, ar čia tau reikia advokato, ir pas kokį advokatą eiti, kiek tau čia kainuos. Ir, man atrodo, kartais tai atrodo toksai labai didelis dalykas, kur tikrai daug žmonių atbaido, aš manau. Ir tiesiog ta galbūt tų išlaidų didelių kažkokių bylinėjimuisi baimė.

Ir net ir šiaip to formalaus proceso, ir kiek tai kainuos laiko, ir kiek kainuos pastangų, ir niekas ten nenori eiti ir ten kažką tenai bandyti įrodyti ir paskui, kad tau bandytų įrodyti, kad ne, kad gal yra priešingai ir taip toliau.

Ir tai tikrai, tikrai toksai yra frustruojantis procesas, ten reikia ten tų dokumentų ir tokių visokiausių tokių nesąmonių, kur žinai... Tai nėra paprasta, ir sakau, kaip paprasta yra užregistruoti kitus dalykus Lietuvoje, kas tikrai yra paprasta, dukros gimimą užregistruoti. Na žinai, dvi minutės ir baigta. Tai, man atrodo, lygiai taip pat ir reikėtų tokius dalykus kaip partnerystę registruoti. Tai ne, nemanau, kad tai yra teisinga, bet kadangi tai yra vienintelis būdas, tai...

T: Jeigu galit, aš visai girdėjau ir iš kitų informantų tą, kad turi įrodinėti savo vat šeimos santykių kažkaip.

I: Jo, jo [juokiasi]. Tas labai fainiai. Tai čia tas vienas dalykas. Taip, tai turi ten sakyti, taip, mes čia tiek metų gyvenam kartu, čia taip ir taip buvo, ir taip, ir toliau, ir įvairius dalykus, pavyzdžiui... Na, įvairūs dalykai yra traktuojami kaip santykių įrodymai. Tai, aš galvoju, mes jų turėjom pakankamai daug, pavyzdžiui, tai mums visai pasisekė. Mes kartu ir esame įsigijusios būstą, kuriame turim deklaruotą gyvenamąją vietą. Ir visos ankstesnės gyvenamosios vietos buvo deklaruotos mūsų abiejų vardu. Kai gyvenom Airijoje, tai ten jie turi tokią sistemą, kur gali su sutuoktiniu kartu būti kaip vienas administracinis asmuo, kur, jeigu ten mokėti mokesčius, tai nuo jūsų bendrai pajamų ir taip toliau, ir panašiai.

Tai tas, pavyzdžiui, dalykas irgi labai padėjo, nes tai rodo, žinai, ten bendrai vedamą ūkį ir taip toliau ir panašiai. O kai pagalvoji, ten kitiems žmonėms, kurie galbūt ne taip labai formaliai, tuos formalumus tokius gali įrodyti, tai tikrai gali būti sudėtingiau.

Ir vėl, žinai, iš tos pusės, kad tai tikrai įmanoma padaryti, bet tai kartais gali būti sunku. Ir, aišku, tas, kai išgirsti iš advokatės, tai papasakokit apie tai, kaip jūs gyvenat kartu, ir kaip tenai jūs... Keistas dalykas tiesiog, žinai, kad turi kažkam įrodinėti, kad čia, kad tikrai tos partnerystės reikia. Atrodo, aš nežinau, kas nors bandytų čia nesąžiningai bandyti įgyti tą partnerystę. Žinai, aišku, niekas neitų per tokias kliūtis ir taip toliau ir panašiai. Ir kam čia apskritai, ten nelabai yra kažkokių didelių privalumų. [juokiasi] Tai va.

T: Kaip tik palietėm gan išsamiai tą temą, kurią norėjau paleist su va šituo sekančiu klausimu. Tai ar bylinėjimosi procesas yra prieinamas visiems, ir su kokiais barjeriais gali susidurti žmogus, norintis pasirinkti šitą kelią? Tai va, kaip ir aptarėm tą įrodinėjimo našta.

I: Aš manau, taip, tai yra įrodinėjimo našta.

T: Drąsa, kaip supratau....

I: Taip, taip, atrodo, nu tikrai, nu kas ten norės eiti su tom institucijom formaliom ten kažkaip tenai aiškintis kažką. Niekas to nenori, niekas to nemėgsta. Tai aš manau, ir ypač tada turi galvoti ir apie, na, tam tikras, čia daug tų socialinių faktorių, socialinę klasę ir taip toliau, ir panašiai. Nu tikrai yra žmonės, kurie gyvenime nesikreips į teismą, jeigu neturės ten kažkokių labai spaudžiančių problemų. Nes tai tiesiog nėra malonu. Ir tai atima žiauriai daug laiko.

Tai resursai. Antras dalykas, atima žiauriai daug laiko. Įprastai kainuoja. Gerai, kad yra iniciatyvų, kur ta našta yra palengvinama. Reikalauja iš savęs, pavyzdžiui, kad tu tenai būtum prieinamas, ten tokiu ir tokiu metu, nes jeigu ten bus tas posėdis...

Posėdyje negali, pavyzdžiui, dalyvauti vaikai, net jeigu tai yra nuotolinis posėdis. Mano vaikas buvo kūdikis, kuris tiesiog yra tam pačiam kambariui. Nu, pats supranti, ir jo tiesiog negali būti, nes jeigu išgirs verksmo ir ten kažką, tai supras, kad kambariui yra vaikas, ir bus nutraukiamas posėdis. Nu žinai, tokie tiesiog nesąmoningi, nesąmoningi dalykai.

Ir ten antradienį ten mūsų vyko tas posėdis, 9-ą valandą ryto. Nei ten... Mano tėvai yra dirbantys, nei ten močiutei paskambinsi, kad ten 9 val. ateitų. Nu žinai, tiesiog kokie dalykai, tai reikėjo greitai susirasti auklę, jai buvo 3 mėnesiai. Tiesiog, tikrai, tikrai gali būti labai daug įvairių barjerų, kur net nesitiki jų, kai pradedi tą procesą. Tai aš manyčiau, kad visi visi šitie.

T: Gerai, tada dar galit papasakoti, ar turėjot, o gal vis dar turit kažkokių abejonių dėl šito kelio, kokios tai būtų ir kodėl?

I: Na, pagrindinės abejonės, aišku, yra kaip aš tau minėjau. Mes kaip ir visai sėkmingai čia dedam tą savo gyvenimą ir vienu žodžiu bendrą ūkį. Ir, kas labai juokinga, bet žmonės, kurie, nepaisant to, kad egzistuoja įvairūs apribojimai ir nelygios teisės ir taip toliau, kurie vis tiek sugeba sėkmingai gyventi kartu, kad jie tada būna toje pozicijoje, kur jiems galbūt mažiausiai gali pasisekti laimėti tokią bylą. Nes tiesiog teismai gali nuspręsti, kad jūs jau viską turit, ko galit norėt. Butas kartu registruotas, gyvenat sėkmingai ir taip toliau.

Tai, man atrodo, tai tas galbūt. Ir vienintelė ta abejonė tai nebent dėl to. Bet ta abejonė menka.

Ta abejonė yra truputį didesnė, jei mes kalbame, pavyzdžiui, apie motinystės registravimą, bet dėl partnerystės registravimo ir, kaip sakiau, netgi dėl santuokos registravimo, man atrodo, kad vis dėlto viskas pavyks.

Ir aš ir iš advokatės, ir iš teisėjos kažkaip tokį gavau *vaibą* [juokiasi], kad čia viskas, kad jūs geriau palaukit, nes paskui tenai bus... Nu, ne tais žodžiais, bet pats supranti. Tai man atrodo, kad ten tikrai viskas bus tvarkoj.

Bet sakau, tai tos abejonės dabar tokios yra jau minimalios. Tai jos daugiau buvo prieš posėdį, dar kai rengėm, kai rinkom visus dokumentus. O dabar tarsi ir atrodo, kad viskas išspręsta, tiesiog, žinai, laikas.

Ir mes, kai kalbėjom apie tai, kaip čia viskas gali išsispręst, kalbėjom apie įstatymą, koks jis yra dabar. Jeigu dar tas įstatymas pasikeis iki to laiko, nu, tai žinai dar, visko gali nutikti. Tai gal dar, aišku, visada yra abejonės... Dar kas nors pakryps blogąja kryptim.

T: O jūsų procesas teisinius uždara? Ta prasme, ten kažkaip suprantu, gali būti nuasmeninta, arba galima, kažkaip, kad viešai ta informacijos eitų.

I: Jo ne, jis yra uždara.

T: Uždara, ar ne. Jūs nenorit jokio viešumo, pavyzdžiui?

I: Aš tai gal ir noriu, bet aš nežinau, ar galima. Nes mes kalbėjome su žurnalistais tada nuo pat pradžių, bet paskui nieko, aišku, nesigauna, nes ta mūsų byla yra tiesiog sustabdyta. Ir jie klausia, ar galbūt galima būtų filmuoti posėdį ar tiesiog posėdžio dieną ir taip toliau. Ir aš atsimenu, aš susisiečiau su teisininkė, ir ji sakė tikrai ne. Aš nežinau, tai kažkaip niekada nebuvo pasirinkimas. Aš nežinau, aš nelabai žinau.

T: Bet čia jūsų iniciatyva, pavyzdžiui, buvo pasikalbėti su žurnalistais?

I: Taip, taip. Tiksliau, Tomas Vytautas dar tuomet perklausė, ar mes sutiktumėm, kad mūsų kontaktais būtų pasidalinta su žurnalistais, ir aš sakiau labai mielai. Ir mes tada pradėjom kalbėti su žurnalistais, bet tiesiog nieko dar neįvyko konkrečiau.

T: Bet ateityje gal, jei būtų pozityvus sprendimas...

I: Jo, jo, galbūt. Aš pati tai esu nieko prieš, netgi būčiau už. Kuo daugiau viešumo, tuo geriau, man atrodo, vis tiek tokiuose dalykuose. Bet viskas taip dar labai uždara. Ir, man atrodo, tiesiog teismo tas uždaramas ir toksai bijojimas kažkaip dalintis kažkokia informacija yra daugiausia dėl tiesiog neuztikrintumo, nes niekas nežino, kaip teisingai dar elgtis, nes tiesiog nėra, žinai. Kai tos pirmos bylas, ir sakau, niekas nenori priimti neteisingo sprendimo.

T: Man atrodo, pirma pora, aš kalbinau, kuri gavo tą teismo pozityvų sprendimą dėl partnerystės. Jos ten LRT interviu davė, ten aš kaip suprantu, tokio papildomo viešumo ir kažkokio spaudimo, kad nebūtų tikrai, vat, gavau sprendimą ir viskas, o kažkokio platesnio tokio nuaidėjimo.

I: Taip, vis tiek parodyti... Ir tikrai aš kiek mačiau internete, tai tikrai susilaukė daug palaikymo ir pozityvumo, ir žmonės tikrai tai švenčia. Tai man atrodo, čia labai faina ir labai svarbu.

T: Gerai, tada galime pereiti prie labiau tos politiškos dalies. Tai tada, ar teko girdėti kritiką, kad bylinėjimasis teismuose dėl žmogaus teisių, sakykime, apeina demokratinį procesą arba gali būti ėjimas prieš visuomenės valią? Kaip jūs į tai reaguojate ir ar patys mąstote apie šio proceso demokratiškumą?

I: Dieve... Na, kažkaip ne [juokiasi]. Ne, aišku, kad nesvarstau apie tokius dalykus. Dabar, kai pasakei, tai aš galvoju, kaip čia ir bandau suprasti galbūt žmones, kurie kalba apie... Bet, kaip jau sakiau prieš tai, tiesiog, mes įstatymiškai, administraciškai labai atsiliepame nuo visos Europos. Tai aš nemanau, kad taip yra dėl to, kad demokratiniai principai Lietuvoje gyvuoja labai gerai. Čia tiesiog žmonės labai konservatyvūs ir labai nieko nenori.

Nes visuomenė akivaizdžiai egzistuoja poreikis... Tokiems dalykams, kažkaip teisiškai įforminti, administraciškai įforminti. Tai man atrodo, čia tiesiog yra disonansas tarp politinės sistemos, kokią mes turim, ir realybės, kurioje mes gyvenam. Ir tiesiog galbūt ta demokratija neveikia taip, kaip ji turėtų veikti, ir dėl to tenka kreiptis į teismus. Bet jo, aš niekada negalvojau, kad čia, žinai, kažkoks nedemokratiškas sprendimas.

Aš labiau galvoju, kad mes tiesiog, dabartinė politinė sistema, tokia kokia yra, pakankamai neatstovauja, tai aš galvočiau, kad tai kaip tik yra, žinai, tam tikras demokratijos toksai...

T: Išraiška.

I: Nu jo, žinai tam tikra nepakankama išraiška.

T: Gerai, irgi susijęs klausimas, kad kai kurie kritikai sako, kad teismo sprendimai tarsi uždaro diskusijas dėl politinių klausimų, pateikia vienas atsakymą ir apriboja kitus sprendimus. Net jeigu, sakykim, visuomenė jiems pritartų labiau. Tai galiu netgi pavyzdžių gal labiau pateikti. Tai, tarkim, ypač po Konstitucinio teismo sprendimo yra, man atrodo, dabar Sinica, politikas toks, kaip tik sulaukė Seime gal vakar palaikymo. Jis kviečia organizuoti referendumą, sakykim, sako, kad Konstitucinis teismas peržengė, vat savo ribas ir jis negali aiškinti, kas yra šeima. Tai tiesiog būtų įdomu išgirsti jūsų mintis dėl to.

I: Na, mano mintys tai yra, kad apskritai politikai, kurie kalba apie... Na, Konstitucinis teismas jis tam ir yra, kad jis galėtų visų pirma priimti tokius sprendimus. Čia yra tiesiog Konstitucija. Mes gyvenam politinėj sistemoj, kur mes įgaliojom Konstitucinį teismą priimti tokius sprendimus, ir mes tiesiog kažkaip negalime paskui skųstis ir sakyti, man dėl to, kad šitas sprendimas netinka, aš nusprendžiau, kad galbūt Konstitucinis teismas turi kažkokią žinai netinkamą funkciją.

Tai aš nežinau, tai tada kažkaip reikėtų iš esmės pergaltuoti [juokiasi] visą sistemą, kurioje mes gyvenam. Tai man atrodo, čia toks yra įdomus reikalas. Man atrodo, visada bus sprendimų, kuriems mes nepritarsim. Bet tiesiog mes gyvenam tokioj sistemoj, kur Konstitucinis teismas turi tokią galią. Man atrodo, čia nėra ko kvestionuoti.

Ir, aišku, taip tie tokie sprendimai yra dažnai galutiniai, vėlgi, nes tokia yra Konstitucinio teismo funkcija, bet aš nemanau, kad tai kažkaip stabdo kažkokia diskusija. Akivaizdžiai diskusijos toliau vyksta. Ir ta politinė diskusija toliau vyksta. Tikrai, kad ji gan nelabai produktyvi visuomet yra. Ir, aišku, tos skirtingos pusės niekaip nesuranda kažkokio kompromiso.

Ir, aišku, reikia galvoti ir apie tai, na, kiek visa tai yra iš tikro kažkoks siekis kažką keisti, atstovauti kažkokius interesus kažkokių žmonių, ar tai yra tiesiog kažkokia politinė kampanija ir taip toliau. Mano tokios mintys.

T: Gera, tada ką apskritai manote apie tokį reiškinį, na, sakykim, bent jau literatūroj vis labiau girdimą, kad politiškai svarbūs klausimai arba, nežinau, vertybiškai svarbūs klausimai vis dažniau yra sprendžiami ne parlamente, o teismuose.

I: Na, aš pati nežinau, kiek tai yra tiesa. Aš žinau, kad Lietuvos atveju, iš tų bylų, kurios man yra pažįstamos, nes jos man yra kažkaip asmeniškai artimos. Aš žinau tik tiek, kad dažnai tai yra tiesiog vienintelis kelias. Tai aišku, aš labai norėčiau, kad parlamente visi išsiaiškintų, kaip čia viską daryti, ir priimtų įstatymus laiku, ir sprendimus kažkokius problemom, kurios visuomenėj egzistuoja ir niekur nepranyks, spręsti. Tai būtų puiku.

Aš irgi manyčiau, kad tai yra tas teisingas, kad taip viskas turėtų vykti. Bet jeigu taip nėra, o ką daugiau galime daryti?

Žmogaus teisės yra toks dalykas, kuris negali būti nusprendžiamas lokaliai. Tu negali sakyti ne, Lietuvoj žmogaus teisės yra kitokios. Vis tiek egzistuoja tam tikri standartai, tam tikri, žinai, mokslas ir taip toliau ir panašiai, į ką mes turim orientuotis. Ir mes esame įvairių institucijų platesnių politinių dalimi. Tiek Europos Sąjungos dalis, tiek... Mes žiūrim į viską, mes žiūrim į Jungtines Tautas, kai kalbam apie įvairius politinius dalykus.

Tai negali būt, kad mes nusprendžiam, kad tam tikrose srityse taip, mes esam europietiški, mes esame demokratiški, ir taip toliau ir panašiai, o kai kuriose srityse ne. Tai aš tiesiog galvoju, kad na, mes turim tokią truputį sulūžusią politinę sistemą, kuri neadekvačiai sprendžia tuos klausimus. Ir jeigu mums pavyktų kažkaip susitvarkyti taip, kad būtų įmanoma apskritai kažkokį įstatymą priimti, kad pakankamai balsų, kad jie nebūtų tiesiog perkeliama iš vieno parlamento į kitą tie klausimai. Tai būtų puiku ir gerai. Bet mes tiesiog neturim tokios politinės jėgos ir, na, tenka rinktis vienintelį būdą, kuris geba kažką konkrečiai išspręsti ir pateikti kažkokį konkretų rezultatą.

T: Gera. Ar ir kokių matytume to teigiamų strateginio bylinėjimas dėl žmogaus teisių pasekmių?

I: Teigiamos pasekmės dėl bylinėjimosi žmogaus?.. Taip, visų pirma, būna užtikrinamos žmogaus teisės [juokiasi]. Nu labai teigiama pasekmė, man atrodo. Nu, žinai, tokie dalykai. Nu taip, jeigu tu tiesiog negali pasiekti, jeigu nepavyksta užtikrinti tiesiog gyvenant gyvenimą tokioj sistemoj, kurioje tu gyveni, tai tiesiog tu kreipiesi. Aišku, smagu, kad yra, kur galima kreiptis, jeigu sakai, okay, čia nėra neteisybė. Ar kažkaip mano teisės nėra pakankamai atstovaujamos ir taip toliau, ir tavęs kažkas išklauso ir tikrai gali kažką pakeisti. Man atrodo, tai yra nuostabu, ir tai pagrindinis pagrindinė priežastis, dėl ko tiek žmonių dabar kreipiasi į teismus, stengdamiesi gauti kažkokį sprendimą, kuris jiems padėtų įteisinti tam tikrus aspektus. Tai labai paprasta priežastis.

T: O kažkokių neigiamų padarinių matytumėt tokio veikimo?

I: Iš vienos pusės, man atrodo, kad tai gali būti toks dalykas tada, jeigu viską teismas... Tai tampa tarsi teismo funkcija, kas, aišku, neturėtų būti, mes visi tai suprantam. Bet... Jeigu praktiškai tai padeda

žmonėms ir jeigu praktiškai tai atsako į tą tokią opią problemą, kuri dabar egzistuoja, ir duoda mums kažkokį atsakymą, per daug nekeičiant visos nusistovėjusios sistemos, tai gali būti toks *easy way out*.

Bet, man atrodo, kaip ir tu minėjai, ta diskusija jau kažkaip egzistuoja, kad, na, kodėl teismas turi čia būti atsakingas už tuos visus dalykus? Tai iš vienos pusės, aš pritariu, kad... Ir šiaip tam teismui tampa tokia administracine našta, kur tiesiog neturėtų būti tiek tų bylų. Žinai, tada tikrai apsunkina ir jų darbą, ir tie sprendimai tokie būna labai vienareikšmiški – įteisinti partnerystę, – bet vis tiek, kiek žmonių turi dalyvauti tuose posėdžiuose, kiek darbo ir visko įeina, kur, sakau, ten galėtų būti 2 mygtuko paspaudimai. Tai čia toks.

Bet kol nėra alternatyvų, tai ką daugiau daryti.

T: Gerai, tada vienas paskutinių klausimų. Tai būna, kad politinė valdžia ignoruoja Konstitucinio teismo nutarimus, nesiima veiksmų juos įgyvendinti arba, kaip dabar, panašu, gali ir stabdyti tų teismų sprendimų įgyvendinimą. Ką turiu omeny, tai turbūt Teisingumo ministerijos visokius argumentus, kodėl negali ten paruošti...

I: Taip taip taip.

T: Tai kaip jūs tai vertinate ir ar tai jūsų akimis yra demokratinio proceso kažkokia dalis?

I: Na, kažkiek tai, žinoma, yra demokratinio proceso dalis. Nes natūralu, kad visos tos skirtingos dalys mūsų demokratinio aparato interoguoja viena su kita. Kiek aš mačiau, kiek man pačiai teko susidurti su Teisingumo ministerija, tai, aišku, nes jie irgi turėjo pateikti atsakymą į mūsų bylą, tai jie tiesiog, tokie, nusiplauna rankas ir sako, čia ne mūsų atsakomybė.

Tai, žinai, aš iš tos pusės nežinau, ar jų ta labai svarbi rolė visame šitame... Kaip čia pasakyti. Akivaizdu, kad tai, kaip dabar viskas yra sprendžiama, nėra tas būdas, kaip viskas turėtų nusprendžiama. Čia visi sutinka: čia ir aš sutinku, žinai, ir kažkas, kas labai nusiteikęs prieš partnerystę irgi sutinka su tuo dalyku. Bet tiesiog dabar mes gyvenam tokioj... Čia toksai yra tiesiog sprendimas, kuris padeda tas problemas išspręsti greičiau. Kol mes dar neturime jokių kitokių sprendimų. Kai turėsime kažkokį kitokį sprendimą, tada jau galėsime žiūrėti, kaip čia viską įforminti taip, kad visiems tiktų ir kad atspindėtų visas tas roles ir atsakomybes, kurias mūsų politinis aparatas turi.

Bet kol kas tai ką aš žinau. Man taip, iš vienos pusės, yra natūralu, kad kažkokios institucijos įsijungia ir sako, pala pala, čia taip neturėtų būti, kodėl čia teismas priiminėja tokius sprendimus, turėtų būti kažkaip kitaip. Bet, iš kitos pusės, tiesiog reikia turėti geresnį sprendimo variantą, jeigu mes kritikuojam tai, kaip viskas yra sprendžiama dabar.

T: Gerai, dar turiu vieną tokį praktinį klausimą, bet aš manau, kad jis labiau aktualus porom, kurios jau gavo tą sprendimą, kad atrodo, kad, gauni teismo sprendimą, bet nežinai, kas tau iš to praktiškai kyla, tai aš nežinau, ar jūs susidūrėt su tuo, bet.

I: Oo, čia geras klausimas. Tai, man atrodo, susidursim su tuo. Bet jo, geras. Jeigu jau ten, aš irgi nežinau, įdomu, kaip tai porai.

T: Nes, kaip suprantu, į registrus vis tiek neįrašo, tiesiog turi teismo popieriuką, su kuriuo gali.

I: Jo, tas geras, nes dažnai susiduri... Man, pavyzdžiui, labai įdomu buvo, nes ir partnerystę bandant įteisinti, ir motinystę, visų pirma tu turi kreiptis į Registrų centrą ir gauti neigiamą atsakymą. Ir tai padaryt yra sunku, nes ta prasme kaip tu padarysi? Nes negali nueiti į Registrų centro savitarną, nes ten suvesi į laukelius tuos dalykus, sakys, klaida. Nueini tada tiesiai pas juos, ir jie sako, ne, mes negalim registruoti, ir sakau, aš suprantu, bet man reikia to kažkokio neigiamo atsakymo. „Bet mes negalime pateikti neigiamo atsakymo, nes mes negalime tiesiog suvesti į sistemą“. Ir tokie dalykai, ir taip tikrai būna, ir paskui „man reikia nueiti pasikalbėti su savo viršininke, aš nežinau kaip čia, jūs man parašykite ant lapo, ir aš jum parašysiu „nepatvirtinu“. Ir tokie dalykai. [juokiasi]

T: Performansas.

I: Jo, jo, jo. Nu bet tipo, o ką daryt? Ir aš pilnai suprantu ir, aišku, ten tie paprasti darbuotojai, kurie ten dirba tose institucijose, jie, aišku, kad tau negali padėti, jie nėra įgalioji. Ten tos visos sistemos, kaip ten veikia, jas reikia permąstyti, reikia truputį keisti.

Tai aš įsivaizduoju, kad taip, gauni tą patvirtinimą dėl partnerystės, tu turi tą lapelį, o realiai tu gali nueiti į Registrų centrą ir sakyti prašome registruoti, bet kada tai įvyks ir kaip, tai čia dar geras klausimas, ir ar apskritai tai įvyks. Aš nežinau, ar, pavyzdžiui, teismui priėmus tą sprendimą, ar tam tikros institucijos yra įpareigojamos tada tai padaryti, ar per kiek laiko, ar yra kažkaip, žinai... Tai įdomu bus pamatyti mūsų pačių atveju, bet aš įsivaizduoju, kad jie turbūt irgi kažkaip šiuo metu ieško sprendimų.

T: Gerai, tai man atrodo, kad neužlaikysčiau, tada dar paskutinis klausimas, ar dar norėtumėt pridėti arba pabrėžti kažką, kas jums atrodo svarbu šioje temoje?

I: Aš nežinau... Gal kažkaip mes ir palietėm pačius tokius svarbiausius dalykus. Aš manau, kad vienas dalykas, ką vertėtų pridėti, yra tai, kad apskritai, nepaisant tų tokių formalumų, kur, taip, mums reikia ten tokius pateikti tuos visus dokumentus, bet jie negali būti anglų kalba, juos reikia išverti.

Net jeigu dabar, žinai, mes sakėm, aha, bet čia yra galimybės kreiptis į teismą ir nepatirti jokių išlaidų. Nėra. Faktiškai vis tiek atsiras kažkokių išlaidų. Ar tu, žinai, turi mokėti už vertimą, ar ten už kažkokį ten dokumentų patvirtinimą, ar dar kažką.

Bet, iš kitos pusės, tai visi asmenys mūsų teismų sistemoje, su kuriais teko susidurti, yra labai malonūs ir tiesiog *on the same page*. Jie irgi pilnai supranta, kad čia yra toks dalykas, kuris yra tiesiog nepakankamai sprendžiamas politiškai. Ir jeigu tikiesi susidurti kažkaip, nes iš politikos mes žinom, kad čia yra toksai, žinai, *contested* klausimas, kur ten egzistuoja labai daug įvairių nuomonių, tai teisinėj sistemoj ne, ir labai vienareikšmiškai yra žiūrima į šitą dalyką. Ir jie tiesiog supranta, kad, na, tai yra toks dalykas, kuris tiesiog ne... Neįmanoma kvestionuoti žmonių gyvenimo kartu arba tai, kad žmonės yra susituokę, ypač jeigu mes kalbame apie Europos šalis. Ir tiesiog privaloma įforminti, nes negalima tiesiog palikti žmonių tokioje nežinomybėj. Ir pagal įstatymą tai privaloma įforminti. Tai visi sutinka.

Na, mes gyvenam tokioj visuomenėj, mes sakom, jeigu mes sudarom šitokius kažkokius kontraktus tarp žmonių, mes privalom juos suregistruoti, ir tai turi būti matoma.

Tai aš manau, kad, kur ta baimė anksčiau būtų galėjęs būti, kad mes kreipsimės į teismą, mums ten reikės įrodinėti, kad čia yra teisinga ir panašiai, tai visai nereikėjo, nes tu tiesiog turi įrodyti, kad taip, jūs

faktiškai gyvenat kartu, esat kartu ir taip toliau. Bet, kur aš galvojau, kad galbūt reikės kažkaip advokuoti už savo teisę, tai to visai nėra elemento.

Tas yra galbūt svarbu kalbant apie kitas poras, kurios galbūt kažkada kreipsis. Tai tiesiog yra toks administracinis procesas patapęs, kad tiesiog tai iš esmės nėra byla. Jeigu tu tiesiog pateiki visus įrodymus, tu gauni sprendimą. Ir baigta.

T: Formalumas toks.

I: Tiesiog formalumas, jo, jo, jo. Tai svarbu, kad to tokio bylinėjimosi, kaip mes jį įsivaizduojam, iš esmės jis neegzistuoja. Kur tu sakai, ne, ne, ne, čia viskas yra taip. Tai va. Tai manau tą svarbu paminėti, nes tas procesas tampa toks grynai administracinis, daug labiau negu teisinis. Tai va, tai gal tik tai, o daugiau, manau, kad viską pakalbėjom.

T: Gerai, tai tada gal baigiu įrašą.

P4

T: Tada įjungiu įrašymą ir dar kartą paprašysiu tada jų susitikimo. toje sekime va. Dabar pradeda įrašą, šiandien yra 2026 m. sausio 20 d. Pranešu, kad galite bet kuriuo metu nutraukti dalyvavimą tyrime. Ar patvirtinate, kas savanoriškai sutinkate dalyvauti tyrime, kad šis pokalbis būtų įrašomas ir kad nuasmeninti duomenys būtų naudojami tyrime?

I: Taip, patvirtinu ir sutinku.

T: Gerai, ačiū. Tai gal galima pradėti nuo jūsų amžiaus ir gyvenamosios vietos?

I: Taip, dabar man yra 58 m. Gyvenamoji vieta tai yra sodyba, [vietos aprašymas]

T: Mhm, gerai tai tada gal...

I: Ne sodyba, net ne kaimas, o vienkiemis.

T: O, supratau. Gerai, tai gal galite tada papasakoti, kaip jūs susidūrėte apskritai su partnerystės siekimu teismuose?

I: Pirmiausia, buvo laukiama ilgai, ilgai dėl apskritai Partnerystės įstatymo iš valdžios institucijų. Ir tiesiog teismuose buvo, kai buvo priimtas gegužės berods 17 dieną Konstitucinio teismo sprendimas, kad teismo keliu galima išspręsti šitą klausimą, tai tuomet ir padarėm visus reikalingus žingsnius. Nors apie šitą dalyką, tai vat Laisvės partijoje Dainius Žalimas jau kalbėjo, ir gerokai prieš prezidento rinkimus, kad Seimui nepriėmus reikalingo įstatymo tuo klausimu, bus galima kreiptis į teismą.

T: Mhm. Supratau, o tada ar ir kaip iki įsitraukimo į šitą teismo kelio jūs užsiėmėte kažkokiu aktyvizmu dėl žmogaus teisių arba, sakykime, kova dėl partnerystės. Ir jeigu taip, gal galite papasakot, kaip ir kodėl priėjot prie minties kreiptis į teismus.

I: Nu tai į teismą, tai aš jau sakiau, kad kai buvo galimybė, nes anksčiau, ir buvo kreipėsi, nežinau, viena, berods, pora, kuri... Teismas nieko, kol nebuvo Konstitucinio teismo nustatymo, tai jie nieko, jokie

teismai šito dalyko net nedarė, jie nei galių turėjo, nei kompetencijos galiausiai. O dėl žmogaus teisių, aš nebuvau tas žmogaus teisių kovotojas, gal sakyčiau labiau savo pavyzdžiu kovojau už žmogaus teises, bet veikloje, nu kažkada tai padėjau surinkti už tą patį Dainių Žalimą parašus dėl prezidento rinkimų, kuris ir kovoja už žmogaus teises. Tai va tokia ir veikla.

T: Jūs čia užsiminėte apie Laisvės partiją, tai ar buvo žmonių ar organizacijų, kurios siūlė jums šitą teisminį kelią, ir jeigu taip, gal galite papasakoti plačiau?

I: Teisminį kelią siūlė dabartinis partijos pirmininkas, ir per Raskevičių taip pat mums nurodė advokatę, kuri nemokamai padėjo sutvarkyti dokumentus ir atstovavo mus teisme.

T: Mhm, o kaip tai atrodė, ar su jumis susisiekė kažkaip ar kaip?

I: Ne, aš tiesiog, buvo paskelbta, kad nori nemokamo advokato, tai prašom kreiptis į Laisvės partiją. Aš tą ir padariau. Tiesiog reikėjo užpildyti anketą.

T: Supratau.

I: Paskambino, ir advokatė sutvarkė. Tarp kita ko, mes esam trečia pora, kuri įteisino Lietuvoj.

T: Supratau. Kalbinau jau pirmą porą, dabar trečią. Gerai.

I: Mhm. Nu tai galėsit ir ketvirtus ir penktus.

T: Taip. Gerai, kitas toks bendresnis klausimas, kaip jūs jaučiatės, kai stebite politinius procesus, pavyzdžiui, Seimo diskusijas ir sprendimus dėl žmogaus teisių klausimų?

I: Kas vyksta dabar, nu, tai yra apgailėtina iš tikrųjų. Tiesiog apgailėtina. Nu tai, be abejo, tai yra opozicija yra opozicija. Nu tai liberalai, Laisvės partija galiausiai nėra Seime, tie patys konservatoriai, tai yra, nu, pagarba. Visiem kitiem, valdančiajai koalicijai, nu, man tiesiog gėda už tą Sausio 13-ąją, kurioj pats dalyvavau ir stovėjau, ir prie Seimo, ir prie bokšto. Gėda dėl to paties Laisvės kelio, kuriame irgi dalyvavau.

T: Supratau. O dabar jūs kalbate apie dabartinę Seimo daugumą?

I: Aš kalbu apie dabartinę Seimo daugumą.

T: O kaip anksčiau?

I: Anksčiau buvo gaila, kad nebuvo priimtas įstatymas dėl, nu, tų vadinamų bebrų kitose partijose, išskyrus Laisvės.

T: Supratau. Gerai, tada apie tą reiškinių, kurį pristačiau jums, turiu omeny tą gal pirmąją porą, kuri kreipėsi į teismus, kad registruotų partnerystę. Kodėl, jūsų manymu, kai kurie žmonės ar aktyvistai renkasi pokyčius siekti per teismus?

I: Tai kito kelio nėra. Tiesiog, jeigu būtų priimtas Partnerystės įstatymas, nueini pas notarą ar į tą patį civilinės metrikacijos skyrių, užsiregistravai, tave įregistravo Registrų centre, ir duomenys visi VMI, dėl viso turto, dėl viso paveldėjimo, dėl sveikatos, lankymo ten ligos metu ir taip toliau ir dėl visų kitų dalykų. Dabar buvo vienintelis, tai yra, kito kelio nebuvo. Tai vat ledai pralaužti, pirmas ledolūžis, ir tai ne iki

galo. Ir tas yra tikrai teismas priėmė, įpareigojo Lietuvos Respublikos valstybę, tai reiškia, kad Teisingumo ministeriją, civilinės metrikacijos skyrių ir Registrų centrą įregistruoti partnerystę. Deja, civilinės metrikacijos skyrius permetė viską, ką aš siunčiau jiems, į Registrų centrą, Registrų centras atrašė, kad jie neturi instrumento to padaryti, o Teisingumo ministerija tiesiog nesukuria tų teisinių aktų, kurie įgaliotų Registrų centrą, kad būtų partnerystė įteisinta. Ir viskas. Ir čia galima, va, dėl teismų kol kas galima padėti tašką. Kol kas tai yra tikrai pokyčiai.

T: Gerai, prieisim prie tų problemų, su kuriomis susidūrėte dar truputį vėliau. Dabar sugrįžtant prie to, jūsų manymu, kaip manote, kokių pokyčių siekiama, kreipiantis į teismą dėl partnerystės, ką turiu omeny, ar tikrai teisinių, ar galbūt ir politinių, ir kažkokių platesnių socialinių pokyčių?

I: Tai socialiniai pokyčiai yra. Tai aš šitą kaip ir minėjau. Tai du aspektai. Vienas yra pokytis, psichologinis aspektas, kad bet koku atveju nebereikia man įrodinėti, kad mes esam šeima. Nes turėjau tokių patirčių, kur labai artimi draugai viešino peticijas pasirašymui, kad [nesigirdi] tie santykiai nebūtų [nesigirdi]. Tai aš labai nustebau dėl šito. Tai vat psichologinis aspektas. Antras aspektas – materialinis. O jeigu globaliai žiūrėti dėl politinio aspekto, tai, tiesą sakant, man truputėlį, net ne truputėlį, bet labai keista, mes Europoje, tikrai dabar galvoju iš šalių, tikrai Lenkija neturi partnerystės įstatymo, Rumunija, Bulgarija, Slovakija. Viskas. Tai mes kažkaip tai uodegoj. Tai va čia vat vardan tos Lietuvos. Kad orientuojamės ne į Vakarus, orientuojamės į Rytus.

T: Gerai tada, ar bylinėjimasi teismuose, konkrečiai dėl partnerystės, ar laikote tai efektyviu būdu siekti pokyčių ir kodėl?

I: Vienas yra dalykas, kad tas būdas yra efektyvus, tačiau yra pakankamai ir žeminantis, bet kito kelio nėra. Dėl to, kad visi rašinėliai, nuo susipažinimo, kas už ką atsakingas, ar švenčiate Kalėdas, su kuo švenčiate, ar tėvai žino, ar nežino, nu vienu žodžiu. Tai tas savo duomenų paviešinimas, tai yra testamentų, ligos, sakykim, atveju, testamentų paveldėjimo atveju, testamentų, galiausiai banko sąskaitos ir taip toliau. Nu tai vat, turi įrodinėti, kad esi. Nes tarp vyro ir moters, nuėjo, susirašė ir tuo viskas pasibaigė. Kaip jau sakiau, kol kas kito kelio nėra. Ir dar kitas aspektas, kad tai ir valstybei labai daug kainuoja. Ir tą patį, ką darė mano advokatė, kuri darė visiškai nemokamai, nu tai jinau irgi tam tikrą žmogaus teisių srityje auką padarė, didžiulę, netgi, sakyčiau. Tai va, nežinau, ar atsakiau.

T: Taip, taip, taip, aišku. Dabar panašus susijęs klausimas, ar jūsų vertinimu, tas veikimas per teismus, ar tai yra teisingas būdas siekti pokyčių ir taip pat kodėl?

I: Tai yra, iš mano pusės, teisingas būdas. Dėl to, kad kito būdo niekas neišrado. Viskas. Ta prasme, kito kelio nėra, ar teisingas, neteisingas, ten galima žiūrėti. Be abejo, kad jis teisingas, nes kito kelio nėra. Tai va.

T: Gerai, galim tada pereiti prie kito klausimo. Ar šitas bylinėjimosi procesas yra prieinamas visiems? Ir su kokiais barjeriais gali susidurti žmogus, norintis teisme registruoti partnerystę?

I: Dabar yra neteisingas klausimas. Jisai negali teisme registruoti partnerystės. Tikrai teismas gali pripažinti žmones partneriais ir įpareigoti instituciją įregistruoti partnerystę. Įpareigoti, pavyzdžiui, tą patį Registrų centrą ar tą pačią sukurti teisinius aktus Teisingumo ministeriją, kad ta partnerystė būtų įregistruota. Teismas neregistruoja.

T: Supratau.

I: Tai va.

T: O, jeigu grįžtant tada, ar tai yra prieinamas procesas?

I: Vienas yra dalykas, klausimas, kiek pora, na, jeigu pora yra pensijoje, ir jeigu jie neturi nemokamo advokato, tai kainuoja pakankamai daug. Aš netgi sakyčiau, kad labai daug advokato paslaugos kainuoja. Galite pasiskaityti, tarp kita ko, dėl šito bijau pasakyt. Net ChatGPT paklaust vidutinę kainą, kiek tai kainuoja.

T: O jeigu, turint tą pagalbą, ar tai tada, kažkiek finansiškai kainuoja porai?

I: Tai porai gali būti, nu, matot, kas yra dabar. Man atrodo, kad prieš mus buvusios dvi poros, tai buvo viskas gyvai. Tai jau vienas iš tų barjerų, kai reikia peržengti teismo, ateit į teismo salę ir nusivilkti marškinius. Ir triusikus.

Mūsų atveju viskas vyko jau rašytine forma, ir mums teismas išnagrinėjo tikrai dokumentus, paruoštus advokatės. Mūsų buvo ir surinkti dokumentai ir mums gyvai dalyvauti nereikėjo. Tai vienas iš barjerų tų tokių, kur kažkas vengia, sakykim, eiti ir to proceso, jau dingio. Bet yra kitas barjeras, kad tai užima ir daug laiko. Su dokumentų surinkimui, nusiuntimui, laukimui ir, sakykim, mes viską suruošėme galiausiai gegužės pabaigoj, ir tikrai, berods, rugsėjį buvo priimtas sprendimas, po kurio dar reikėjo mėnesį laukti, kad niekas neapskųstų. Nu tai va.

T: Supratau, tai laikas pakankamai svarbu, jūs minėjote pirmosioms poroms tą drąsą, kaip suprantu.

I: Taip.

T: O, pavyzdžiui, ar jums ir patiems reikėjo suprasti tuos procesus ir visokius teisinius argumentus, ar čia tiesiog advokatas užsiėmė šituo, advokatė?

I: Tą, ką man atsiuntė teisine kalba advokatė, teismo nutarimą, tai aš jai skambinau, ne, aš pirmiausia ne jai skambinau, aš tiesiog nusiunčiau, paklausiau dirbtinio intelekto, kad jisai išverstų į žmonių kalbą, o paskui paskambino advokatė. Tai man jinai paprastai viską išaiškino.

Bet jeigu reikėtų pačiam sutvarkyti dokumentus, niekaip be advokato, niekaip.

T: Supratau. Tai reikia vis dėlto tos pagalbos.

I: Taip, būtinai, be advokato niekaip, nebent kas turi teisinį išsilavinimą, tai yra tie patys advokatai.

T: Supratau, gerai, tada galim pereiti prie kito klausimo. Papasakokite, ar turėjote, o gal vis dar turite abejonių dėl šio kelio? Kokios tai galėtų būt abejonės ir kodėl?

I: Neturiu jokių abejonių, daryčiau viską iš naujo. Ir dar vienas dalykas, kaip ir jau visą laiką miniu, kad kito kelio nėra. Tai yra vienintelis kelias, viskas, nėra nei dešinės, nei kairės, tik tiesiai.

T: *Supratau, gerai, tada galim pereiti prie to politiško aspekto. Tai pirmas klausimas iš šitos serijos būtų, ar teko girdėti kritiką, kad bylinėjimasis teismuose dėl žmogaus teisių apeina demokratinį procesą*

arba gali būti ėjimas prieš visuomenės valią? Kaip jūs į tai reaguojate ir ar patys mąstote apie to proceso demokratiškumą?

I: Tai, žinoma, tai čia ir būtent ir yra demokratija. O jeigu kalba prieš žmogaus valią, tai prisiminkite, kaip buvo kažkada, kaip moterys skynėsi kelią į balsavimą tą patį, arba galiausiai, kad jos pačios turėtų tokias pats teises, kaip ir vyrai. Ir kaip balsavimas pirminis, kuriame dalyvavo tik vyrai, be abejonės, kad tai buvo nepriimta. Tai dabar jūs įsivaizduojate visuomenę... Ar demokratija yra tame, kad didžioji dauguma nusprendė, kad mes negalime gyventi ir tai jau yra? Demokratija yra, kad ir mažumos turi teisę gyventi, nebūti žeminamos. Čia privalo, didžioji dauguma negali nuspręst, kaip tau gyvent, ir jie negali pasakyti, ar aš esu šeimoje, ar ne, nu niekaip.

T: Supratau.

I: Ir kalbant apie tą patį referendumą, kad čia dauguma turi nuspręsti, nu kaip jie gali nuspręsti? Nu tai čia kaip šitas, nežinau, lapių pulkas nuspręstų, vištai ar gyventi, ar negyventi? Tai vat.

T: Gerai, supratau. Panašus irgi susijęs klausimas. Kai kurie sako, kad teismo sprendimai tarsi uždaro diskusijas dėl politinių klausimų, na, jie pateikia vienas atsakymą ir apriboja kitus sprendimus, net jeigu galbūt visuomenė jiems pritartų labiau, tai kaip jūs tai vertinat taip pat?

I: Demokratinėj visuomenėj yra teisės viršenybė. Ir nei visuomenė, nei prezidentas, nei Seimas negali prieštarauti jokiam teismo sprendimui. Tai vat čia yra tikrai teisės viršenybės principas. O čia kad, kur ten kas, nežinau, iš kur tie duomenys, ar tai iš *Feisbuko* platybių, ar iš tų rašančiųjų, na, iš botų, tai čia taip. Mano burbulė galiausiai, nu, kaip ten bebūtų, tokių žmonių, aš, ačiū Dievui, neturiu.

I: Gerai. Dabar apie tą teismų galią, ką jums minėjau. Ką apskritai manote apie tai, kad politiškai svarbūs klausimai vis dažniau yra sprendžiami teismuose, o ne parlamentuose?

I: Nu tai vienas yra dalykas, jeigu parlamentas neišspręstų tam tikrų klausimų, tai lieka tik teismui, būtent šiuo atveju. O parlamentas jau kiek metų, 35 metai neišspręst šitų klausimų, tai ką daryt? Ir, beje, teismas yra viršiau už parlamentą. Tai va.

T: Gerai. Dar vienas klausimas, iš dalies jau esate irgi atsakęs, bet pakartosiu, kaip, jūsų vertinimu, lengviau pasiekti pokyčių, ar tai būtų per teismus, ar veikiant politinėje sistemoje ir kodėl?

I: Balsuojant. Vat sekančiuose, kituose rinkimuose arba, duok Dieve, jeigu būtų priešlaikiniai rinkimai, tai, ypatingai jaunimui, balsuoti už adekvačias, normalias partijas, už adekvatų, normalų prezidentą ir taip kovoti, būtent savo dalyvavimu balsavime, tam, kad neišrinktų to, kas dabar yra, tokia, kokia yra dabartinė koalicija.

T: Jūs minėjot, kad 35 metai be progreso, ar neprarandate vilties, kad įmanoma politiniu keliu?

I: Matot, kas yra, tu nieko, ar yra viltis, ar nėra, tu čia gali viltis kiek nori, bet yra kaip yra. Kaip jau ir minėjau, tai yra, nu, dalyvauti, skatinti dalyvauti savo artimuosius, draugus, pažįstamus, kad dalyvautų kituose rinkimuose. Nes šitie rinkimai yra prarasti. Ir netgi, nu, kaip ten bebūtų, bet statistiškai yra daug jaunimo nebalsavę.

Nu ir taip paėmus, pasižiūrėkite, dabar Žemaitaičio važiavimas per per... Jaunimas atsibudę, bet eina klausytis kas? Metų 75 plus, kur be interneto, kur be nuovokos ir kur ateina kaip į koncertą pasižiūrėt, nu tai tokie ir balsuoja.

T: Gerai. Dabar paklausiu jūsų apie teigiamas ir neigiamas bylinėjimosi dėl žmogaus teisių pasekmes. Tai pradėkim nuo to, ar ir kokių matytumėt teigiamų pasekmių.

I: Nu, teigiamos pasekmės, kad mes laimėjom teismą. Mes įvardinti kaip partneriai, ir *that's it*. Tai yra absoliutus, kaip ir Dainius Žalimas kalbėjo, kad tai yra tik vienintelis kelias, ir teismai, būtent, tai pirmiausia turim dėkoti Konstituciniam teismui, kuris išaiškino šitą problemą. Ir Konstitucinis teismas įgaliojo teismus nagrinėti ir pripažinti poras šeimomis ar partneriais. Nu, kaip pavadinsi, taip nepagadinsi, jokio skirtumo. Bet esmė tai taip. Ir, aišku, bet koku atveju, šiuo atveju tai tikrai teigiamos. Ir reikia tikėtis, kad bet koku atveju, tai yra, jeigu bus dar palikimo atvejai ar dar kažkas, bet koku atveju teks bylinėtis iš naujo, bet čia jau bus pralaužti ledai, bent įrodant kažką tai, kad bent jau teismas pripažino kaip partnerius. O paskui...

Bet kol kas sakau, tas teismo sprendimas yra absoliučiai popierinis. Nes nei viena institucija, įpareigota vykdyti teismo sprendimo, to nedaro. Tai vat.

I: Supratau. O jeigu kalbant apie neigiamas, ir aš neturiu omeny konkrečiai vien jūsų bylos arba kitų porų bylų, bet apskritai žiūrint į tą reiškinį, kai siekiama kažkokių pokyčių per teismus, ar matytumėt kažkokių potencialių neigiamų pasekmių tame?

I: Neigiamos yra, aš galiu pasakyti, kodėl poros nesikreipia tenai. Kad laiko tai pažeminimu. Vietoj to, kad būtų padaryta, kaip jau ir minėjau, Seimas priima, Partnerystės įstatymas yra, tiek homoseksualios, tiek ir heteroseksualios eina, užsiregistruoja, padaro partnerystę, viskas įtvirtinta Registrų centre, visi santykiai, paveldėjimai ir taip toliau, viskas aišku. Tai tiesiog kalbėjau su kai kuriom porom, tai jos sakė, čia man yra pažeminimas, kad aš turiu savo gyvenimą įrodinėti per teismus. Tai va, tik tokia neigiama iš mano pažįstamų. O šiaip aš asmeniškai nematau.

T: Tai jeigu galėčiau truputį papildyti pavyzdžiais ir idėjom, ką aš turiu omeny, tai, kad teismų sprendimai, kaip matome viešoje erdvėje, ypač jautriais klausimais, neretai sukelia kažkokį pasipiktinimą. Tai, pavyzdžiui, Konstitucinis teismas vis dažniau yra kaltinamas politiškumu. Galbūt jūs matot riziką, kad va tokie rezonansiniai kažkokie sprendimai galėtų sustiprint pastangas apribot arba politizuot teismus?

I: Jokių būdu ne. Jokių būdu ne. Vienas yra dalykas, kas piktinasi. Jeigu piktinasi politikai, be abejonės, kaip jau minėjau, demokratinėj šaly, vakarietiškoj šaly turi būti teisės viršenybė. Ir teismai su politika neturi jokių sąsajų, lygiai taip pat, kaip ir politikai negali turėti teismams jokios įtakos.

T: Gerai, tada galima pereiti prie dar kito klausimo. Būna, kad politinė valdžia ignoruoja Konstitucinio teismo nutarimus, nesiima veiksmų juos įgyvendinti ar, kaip dabar kalbama, gali ir stabdyti teismų sprendimų įgyvendinimą. Kaip jūs tai vertinat ir ar tai, jūsų akimis, yra demokratinio proceso dalis?

I: Ne. Politikai negali stabdyti. Teismo sprendimas yra galutinis, buvo galima jį apskųsti per 30 dienas, to buvo nepadaryta. Teismo sprendimas yra įsigaliojęs. Nebent mes virstumėme kokia nors autokratine valstybe, ir visos demokratijos baigtųsi, tuomet taip.

T: Supratau. Tada priešpaskutinis klausimas, jis labiau praktinis klausimas, ir jūs apie tai paminėjot, tai gal galėsit dabar plačiau papasakoti? Partnerystės klausimą sprendžiant parlamente galima diskutuoti nuspręsti dėl suteikiamų tų teisių apimties. Tačiau dabar viešoj erdvėj, atrodo, yra visai kritikos, kad kai sprendimas dėl partnerystės priimamas teismuose, atrodo, yra nemažai neaiškumo, kokios teisės priklauso partneriams. Kaip jūs vertinate šitą bylinėjimosi problemą, ir ar patys, kaip supratau, susidūrėt su tuo kažkiek?

T: Dabar, žiūrėkit, yra tas, kaip jau ir minėjau, tai yra teismas neregistruoja partnerės, bet jis įpareigojo institucijas, tas tris institucijas, kaip aš minėjau, kad jie privalo tą partnerystę užregistruoti. Jeigu partnerystė užregistruojama, tai automatiškai išsprendžia tiek paveldėjimo... Turtiniai santykiai yra tie patys, kaip ir sutuoktinių. Tai yra, ir paveldėjimas, ir banko sąskaitos, ir lankymas ligoninėje, ligos istorijos sužinojimas ir panašiai. Bet tai turi padaryti, būtent teisiniai aktai turi būti iš Teisingumo ministerijos ir tuomet Registrų centras tą dalyką įregistruoja ir įsigalioja visi tie dalykai.

I: Mhm. O tai kaip dabar praktikoje atrodė jūsų patirtis?

T: Tai mūsų patirtis, mes tiesiog turim tą popierių iš teismo ir viskas, o daugiau viskas yra pakibę ore. Kaip ir buvo, taip ir yra. Niekas nepasikeitė.

T: Tai kažkokių konkrečių pasekmių jūsų porai dabar?

I: Negali būti, kol nėra įregistruota. Nei vienai porai negali būti jokių, nu, sakykim, vienas iš mūsų miršta, ir automatiškai valstybė nuskaičiuoja. Nu, sakykim, yra testamentas, paveldėtojas jau valstybei turi sumokėti apie 15–16 % nuo turto vertės.

Tai vat. Ir paveldėti savo būstą, savo sodybą, sakykim, savo, už savo pinigus pastatytą, ir už tai dar turite, jeigu ką, mirus jūsų artimajam, turite sumokėti dar 15 procentų valstybei. Iš to turto, kurį patys sukūrėte savo ranka. Ir jokio kito kelio nėra, nebent vėl bylinėtis teisme.

T: O kaip tai atrodytų, jeigu toliau kažkaip bylinėtumėtės?

I: Aš nežinau, kol dar to neįvyko, bet tai čia reiktų paklausti advokato arba va ta, kur buvo pora Albinas Vitalijus, skaitėte tikriausiai, nu tai vienas iš jų mirė. Tai vat, tai būtų įdomu iš jų sužinoti, kaip ten su paveldėjimu. Nes irgi buvo partnerystę užregistravę, atsiprašau, laimėję bylą teisme, bet užregistruoti jie negalėjo.

T: Supratau, mhm, gerai, tai iš manęs dar yra paskutinis klausimas, tiesiog ar dar norėtumėt pridėti arba pabrėžti kažką, kas jums atrodo svarbu šioje temoje?

I: Žinot, man yra svarbu, kad yra, kur sakiau, klausimų kur sakiau klausimas, kad teismai registruoja, tai teismai niekaip neregistruoja.

T: *Okay*, pasitaisysiu šitą, mhm.

I: Neišgirdau.

T: Pasitaisysiu šitą, ačiū.

I: Nu ir paskui dėl tų, kodėl teismai, nu tas, kaip ir jau minėjau, tai yra vienintelis kelias, kuris atsirado tik tai vat gegužės mėnesį. Jokie, tarp kita ko, jeigu ką, jokios, sakykim, galima padaryti santuoką, galima padaryti santuoką nemokamai Portugalijoje, galima padaryti santuoką, jeigu nesi pilietis, Danijoje. Galima padaryti santuoką kitose šalyse, kad ir būnant užsieniečiu. Galima taip padaryti buvo bent jau Britanijoje, bet šita santuoka absoliučiai negalioja Lietuvoj. Ar santuoka, ar partnerystė, sudaryta kitoje šalyje, su visais dokumentais ir ceremonijom, jina nulinė yra Lietuvoj.

T: Supratau. Gerai, tai tada ačiū jum. Aš baigiu įrašinėti gal tada.

I: Gerai.

P5

T: Taip, pradedu įrašą. Šiandien yra 2026 m. balandžio 23 d. Pranešu, kad galite bet kuriuo metu nutraukti dalyvavimą tyrimą. Ar patvirtinate, kad savanoriškai sutinkate dalyvauti tyrime, kad šis pokalbis būtų įrašomas ir kad nuasmeninti duomenys būtų naudojami tyrime.

I: Sutinku.

T: Gerai, tai gal galim pradėti tada nuo jūsų amžiaus ir gyvenamosios vietos?

I: 45 metai, Vilnius.

T: Tai tada tiesiog papasakokite, kaip jūs susidūrėte su bylinėjimusi teismuose.

I: Iš tikrųjų tai labai paprastai, per [Organizacija]. Jos vadovas, su juo kalbėjomės, daug metų esam pažįstami, ir tiesiog užsiminė apie poreikį tokiom bylom, ir aš pasakiau, kad tai būtina mus įtraukt. Tai vat ir viskas, nuo to ir prasidėjo, nuo paprasto pokalbio, visiškai apie kitus dalykus, bet tuo pačiu buvo ir apie bylas.

T: Ir tada sakykit, kokia jūsų ta byla buvo, nes pakankamai tokia drąsi pasirodė man.

I: Mūsų byla buvo, ir jina iki šiol nesibaigusi, nes jina yra pradėta nagrinėti Strasbūre. Tai jina yra dėl santuokos registravimo Lietuvoje. Nes idėja buvo ta, kad iš esmės nėra taip vienareikšmiškai, reikėtų ir išaiškinimo Konstitucinio, nes niekada iš esmės dėl santuokos Konstitucinis nėra pasisakęs, yra pasisakęs dėl šeimos ir vienu sakiniu, kuris faktiškai nieko neapibrėžia, yra užsiminęs apie santuoką.

Tai, kadangi Konstitucinis nėra išaiškinęs, mūsų siekis buvo, kad Konstitucinis priimtų nagrinėti ir išaiškintų šitoj šituo atveju. Kadangi mūsų Konstitucija taip pat yra rašyta remiantis kitais tarptautiniais dokumentais ir kuriuose nėra, ten yra nurodoma vyrai ir moterys, daugiskaitoj, ir ta kilmė iš esmės dėl santuokos sudarymo atsirado ne dėl lyties kaip tokios, o dėl to, kad abiejų lyčių atstovai sutiktų, nes santuokos buvo sudaromos ir prievarta. Tai faktiškai tarptautiniai dokumentai daugiau referuoja į savanorišką sutikimą, o ne į pačią lytį. Tai mum buvo, taip pat kilo klausimų, ar nėra taip pat ir mūsų Konstitucijoj.

T: Tai čia 2023 metai, ar ne?

I: Taip, čia yra 2023 metai.

T: Dar prieš Konstitucinio teismo sprendimą dėl partnerystės.

I: Kaip sakot?

T: Dar prieš Konstitucinio teismo sprendimą dėl partnerystės, kuris ten atvėrė kelią daug bylų dėl partnerystės.

I: Tai iš esmės Vyriausybės kreipimasis rėmėsi šitų bylų argumentais. Ieškiniai, kurie buvo pateikti, tai daugelis, jeigu kalbintumėt advokatą Aivarą Žilinską, tai tikrai pamatytumėt, kad ten dalis teksto tiesiog buvo nukopijuota. Tai manau, kad tos bylos, iš esmės jos pastūmėjo ir pačius politikus sukrusti ir padaryti tą žingsnį dėl kreipimosi į Konstitucinį. Nes jie pirmiausia pamatė galimybę, kas yra svarbu, o tada jau buvo dalis argumentų jau paruošta. Tai buvo daug paprasčiau tiesiog tą padaryti politiniam lygmeny.

T: Tai gerai, gal galite dar plačiau šiek tiek apie patį procesą, kaip tada nežinau, atrodo, gal strategavimas bylos, kaip jau, nežinau, kreipėtės į ten civilinę metrikaciją turbūt, ir visą šitą kelią būtų, įdomu išgirsti.

I: Tai mes pasirašėm santuokos, nu, tokią sąjungos sutartį, partnerystės ar kaip, jinau yra tokia daugiau laisvos formos, ir tada kreipėmės dėl jos registravimo metrikacijos biure, tada atsisakė, tada kreipėmės į pirmą instanciją. Aišku, visą laiką buvo tas momentas, kad mes prašėme kreiptis į Konstitucinį teismą, paties teismo išaiškinimo. Aišku, nei vienas teismas to nepadarė. Trys instancijos praeitos ir tuomet kreipėmės į Strasbūrą. Tai dabar Strasbūre jau prasidėjo nagrinėjimas, yra užduoti klausimai Lietuvai kaip valstybei atsakyti.

T: Ir kiek jūs tikėtės, nežinau, kažkokio proveržio, kiek tai yra realistiška?

I: Na, proveržis gal daugiau yra susijęs su tuo, kadangi greičiausiai Strasbūro teismas nesiims nurodinėti dėl šeimos, kaip čia, sąjungos statuso, nes visą laiką nesikiša paprastai, teismas iki šiol ir leidžia pačiai valstybei narei nuspręsti, kokia forma yra įforminami tos pačios lyties asmenų šeimos – tai gali būti partnerystė, tai gali civilinė sąjunga, tai gali būti santuoka, ta prasme tų opcijų yra labai įvairių. Tai į tai greičiausiai Strasbūras nesikiš, ir ta dalimi ir nėra mūsų pateiktas reiškinys. Manau, kad Strasbūro teismas pritaikys visiškai analogiją, kadangi tai nėra nei pirma kažkokia byla, yra daug jau priimtų sprendimų, tai analogiškai pagal kitus sprendimus turėtų būti ir nutarimas. O jis yra palankus, ta prasme, įpareigojantis valstybę priimti teisės aktus, kurie leidžia įtvirtinti ir įteisinti sąjungas. Tai, kokia forma, vėlgi valstybė turės pasirinkti, bet manau, kad Strasbūro teismas tikrai čia šitais atvejais, nes yra dar ir kita byla kitos poros dėl partnerystės, ir yra labai panašūs klausimai užduoti, tai, matyt, bus analogiški atsakymai ir toj byloj, ir toj byloj.

T: Supratau. O čia dar viešojoje erdvėje užmačiau, kad jūs kaip ir dar turit atskirą bylą, ar ne, dėl santuokos pripažinimo, sudarytos užsieny?

I: Taip, tai kadangi, na, mūsų tikslas su [vardas] buvo susituokti Lietuvoje, kadangi, kai perėjom visus teismų instancijas, teismus Lietuvoj ir padavėm ieškinį Strasbūrai, tada nusprendėm, kad kadangi neaišku nei kada bus atsakymas, nei kada iš viso pasikeis teisinė aplinka, dėl to mes susituokėm Belgijoje. Ir dabar yra dar vienas ieškinys pateiktas, kadangi civilinės metrikacijos skyrius atsisako registruoti mūsų santuoką savo registruose, Lietuvos registruose. Iš esmės Lietuvai mes esam du atskiri asmenys, teisiškai niekaip tarpusavyje nesusiję, nors iš tikrųjų mes esam sutuoktiniai. Ir yra paduota į teismą, tai dar praeitų metų balandį, tiesa, byla yra susistabdyta, nes Vyriausiajame administraciniame teisme yra kita byla, ir nuo Vyriausiojo administracinio teismo sprendimo priklauso visų kitų bylų sprendimas. Nesame

vieninteliai, kurie pateikė ieškinį dėl santuokos pripažinimo, sudarytos užsienyje. Kadangi aš matau, prie mūsų bylos taip pat prisega kitas bylas, aš tiesiog matau pranešimus per eTeismų sistemą, kur yra kiti ieškiniai, ir jie yra prisegami prie mūsų, kad iš esmės analogiškas sprendimas būtų taikomas ir kitose bylose.

Mes, tiesą pasakius, nesame vieninteliai, kurie laukia administracinio teismo sprendimo, kuris turėtų aiškiai įvardinti, ar civilinės metrikacijos taisyklės yra teisėtos. Ir tokiu atveju nuo to sprendimo priklausys taip pat ir mūsų teismų sprendimai, bent pirmos instancijos. Aišku, jeigu būtų neigiami, būtų atsisakoma registruoti, tai mes ir toliau eisim iki Strasbūro teismo. Nes tiek Strasbūro teismas, tiek visiškai neseniai Europos Sąjungos Teisingumo Teismas yra priėmęs sprendimus, tai Europos Sąjungos Teisingumo Teismas Lenkijos atžvilgiu. Tai bet koku atveju vėlgi čia nebūtumėm pirmieji, eitumėm iki galo, ir tikimės, kad, na, akivaizdu jau užprogramuotas iš esmės sprendimas bet koku atveju. Tik tai klausimas yra, kiek metų tai užtruks.

T: Tik tai dėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, tai, kaip supratau, tiesiog įpareigoja valstybes kažkaip įtraukti į registrus tas užsienyje sudarytas santuokas, bet nebūtinai tai kažką irgi reikštų jums teisiškai, ar ne?

I: Teisiškai tai daug ką reiškia, kadangi, kai tu esi registre, tu iš esmės tampi šeima.

T: *Okay.*

I: Tai teisiškai daug ką reiškia, tai iš esmės tada jau gali naudotis visom šeimoms teikiamomis privilegijomis, pradedant nuo labai juokingų, kai yra, pavyzdžiui, notaro įkainiai skirtingi šeimoms nariams ar ne šeimoms nariams, iki paveldėjimo teisės, iki mokestinių dalykų. Ta prasme, na, iš esmės tai keičia traktavimą tiesiog šeimos vieneto. Nes dabar, sakau, esam visiškai atskiri žmonės, niekaip nesusiję tarpusavy. Tai yra daug dalykų, netgi tas pats nekilnojamo turto mokestis dabar yra šeimoms yra palankesnis negu, sakykim, atskiriems asmenims. Tai yra daug, nu, tokių labai nedidelių, bet niuansų, kurie keičia iš esmės gyvenimą.

T: Supratau, gerai. Dar, jeigu galim tiesiog apsibrėžti, man įdomu jūsų vaidmuo šiame procese, nes kai kurios poros tai tiesiog atrodo atiduoda advokatui ir ten vyksta procesai savarankiškai, bet jūs taip visai, atrodo, esat įsigilinę, tai įdomu ar kažkiek daugiau įsitraukę esat į tą strategavimą kažkokį, nežinau, sprendimus, kur keliaus, kaip bylinėsitės ir taip toliau.

I: Nežinau, tiesą pasakius, dėl to, kad esu GayLine.LT redaktorius, tai aš tiesiog žinau daugiau. Tai yra mano kasdienybė. Tai žinau daugiau apie bylas. Plius aš daugelį metų dirbau valstybės tarnyboje, tai man yra įdomu gilintis ne į antraštes, na, kad kažkas paskelbė ką nors, bet aš einu į tuos pirminius dokumentus, tai vat, jeigu būna kažkoks tai ar Teisingumo Teismo sprendimas, ar struktūra, ar ten Žmogaus Teisių Teismo sprendimas, tai aišku, aš einu į pirminius šaltinius ir žiūriu, kas tenai prašyta.

Nes iš tikrųjų yra labai daug klaidų ir Lietuvos žiniasklaidoj, ir apie tas pačias bylas, ir ką jos iš tikrųjų reiškia ir kai kurios bylos yra visiškai nurašomos, nors, pavyzdžiui, koks nors Strasbūro teismas atmeta, sakykime, bylą, bet jis pateikia paaiškinimą, kuris yra neįkainojamos vertės ir visiškai praveria galimybes, pavyzdžiui, trans žmonėms čia ne taip seniai buvo irgi vienas iš sprendimų, tai iš esmės tas paaiškinimas pats ir argumentai, nors ir atmestas ieškinys, bet jisai yra labai svarbus visų teismų praktikai

visoje Europoje. Tai man yra įdomiau, sakau ne žiūrėti ten, kas ką paskelbė, bet tiesiog eiti į pirminius šaltinius, žiūrėti, aiškintis, žiūrėti, kaip yra argumentuojama, kiek teismai iš esmės žengia tolyn arba galbūt jie konservatyviai pasilieka ten ties panašiais sprendimais. Tai šitie procesai, be abejonės, man įdomūs. Tai dėl to, kad tai asmeniškai man įdomu, tai dėl to ir žinau daugiau.

T: Dar turbūt prieisim prie tų aspektų, bet tikrai atrodo ir dėl partnerystės tų bylų, ir dėl sakykim, dėl šito Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimo, kiekvieną įrašą kiek paskaitai, atrodo, arba su koku tik žmogum pakalbėsi, tai kiekvienas turi savo interpretaciją ir kitaip, čia netgi mano pašnekovai tyrime, atrodo, vieni čia vienaip vertina savo sprendimus gautus, kiti kitaip, tai dar prieisim, manau. O kaip tik palietėt tą įdomų aspektą, kad vat esat šito portalo redaktorius, tai tiesiog visų pašnekovų klausiu, ar apart vat išitraukimo į šitą teisminį kelią, ar kažkaip užsiimat, nežinau, aktyvizmu ar kažkokia veikla dėl, sakykim, LGBT teisių, tai būtų įdomu išgirsti gal plačiau apie jūsų darbą su portalu arba kitas veiklas.

I: Tai daugiausia, aišku, laiko atima pats portalas, nes tai yra maždaug 2 valandos kiekvieną dieną, nepriklausomai savaitgalis ar ne, ar vestuvių diena, ar atostogos, ar ne. Tai čia jokio skirtumo, vis tiek jisai turi judėti. Tai yra labai didelė laisvo laiko dalis, nes tai yra visiškai neatlygintina veikla. Tai va, tai portalas, aišku, atima didžiausią dalį, o plius kiti dalykai, tai įvairūs seminarai, renginiai. Pernai surengiau pirmąjį Dienos prieš homofobiją, bifobiją, transfobiją minėjimą Seime, apskritai pirmąjį istoriją. Tai šiuo metu rengiamas antras renginys, daug platesnis, įtraukiantis įvairių politinių frakcijų atstovus. Tai va, tai man svarbu daryti pokytį, į tai ir orientuojusi. Daugiausiai, sakau, tiesiog konkretūs veiksmai, kurie gali suteikti daugiau žinių, pakeisti nuomonę arba net ir priversti galbūt suabejoti tam tikrų žmonių nuomone, kurie labai garsiai reikia arba dominuoja viešojoje erdvėje. Tai yra mano kasdienybė.

T: O tada dar visai įdomu, yra, sakykim, tas bylinėjimosi kelias, bet jisai nu tiesiog teisminiai procesai ir taip toliau, bet jūs visai davęs esat tų interviu, atrodo, tai ar laikot, nežinau, kažkaip mąstot apie tai, kad aktualu daryt papildomą kažkokį spaudimą arba nebūtinai spaudimą, bet tiesiog viešintis, kažkokių papildomų priemonių imtis, kad, nežinau, augtų kažkokia tikimybė priimt aktualius sprendimus. Tiesiog ar strateguojat, kad tiesiog viešumas būtų papildoma tokia priemonė kažkaip?

I: Tai atėjo iš esmės mintis apie būtinybę būti matomiems, mums kaip porai taip pat, atėjo iš labai konkrečios praktikos, iš įvairių dalyvavimo mano tarptautiniuose seminaruose ir kalbant su LGBTQ+ aktyvistais, kurie turi milžinišką patirtį kitose šalyse. Ir jie kartojo praktiškai, aišku, kiekvienos valstybės aplinkybės ir kontekstas yra skirtingas, bet vienintelė mintis buvo visą laiką ta pati, kad jie pasiekė tą, ką jie turi tik tai tokiu atveju, kai iš esmės pradėjo žmonės kalbėti drąsiai apie save, kai tai nebėra kažkas slapto, nežinomo, keisto, o tai yra tiesiog visur aplinkui. Tokiu atveju iš esmės žmonės pradeda keisti savo poziciją, nes jie mato drąsesnius žmones ir jų šeimose, jų aplinkoje, jų draugų rate, jų darbovietėse. Ir mano tikslas čia, labai aiškiai noriu pasakyti, čia nėra malonumas eiti į viešumą ir kalbėti apie savo santykius. Tai yra būtinybė, siekiant, kad kiti taip pat galėtų pradėti kalbėti. Ir iš esmės nuo to kritinio kiekio, kiek žmonių kalbės, labai priklausys tai, kokias mes teises turėsime Lietuvoje.

T: Supratau, tada pereiname prie tokių bendresnių, gal politinių labiau klausimų. Ir pradžiai būtų įdomu, koks jūsų santykis, sakykim, su politiniais procesais Lietuvoje, ne tik turiu omenyje šitą kadenciją, bet ir ankstesnes, kaip vertinat galimybes pasiekti pokyčių politiškai, kaip jaučiatės stebint visokias diskusijas dėl žmogaus teisių klausimų, bet konkrečiau turbūt LGBT klausimų, kaip tai jums situacija atrodo?

I: Prasta.

Gal taip pasakysiu. Panašu, kad mes tiesiog sukamės nuolatos ratu. Jeigu dalis žmonių sako, kad situacija gerėja, mano akimis, asmeninėje erdvėje galbūt taip, tuose burbuluose, kuriuose yra žmonės, tikrai taip. Bet kai mes šnekame apie valstybės sprendimus, tai jie yra tiesiog žingsnis atgal, žingsnis į priekį ir taip nuolatos. Iš esmės mes labai panašioj vietoj esam.

Tai mano santykis su politika iš esmės yra daryti įtaką tam, kad situacija keistųsi. Nežinau, ar yra įmanoma ją pakeisti. Bet, kita vertus, aš puikiai turiu patirties vėlgi iš kolegų kitose šalyse, kad net ir savo pozicijos atstovėjimas nesant politiniam pokyčiam, kurie neįvyksta, tai yra galimybė bent jau išlaikyti status quo. Nes jeigu yra nekalbama apskritai, tai viskas tiesiog važiuoja nuo kalno žemyn.

Tai jeigu nėra jokio pasipriešinimo, tai mano iš esmės misija yra tokį pasipriešinimą kurti, jį rodyti, jį komunikuoti, kad iš esmės nebūtų taip lengva viską atsukti atgal, net ir tai, kas yra iškovota. Tai gal taip pasakysiu.

T: Tas ciklas, kaip minėjot, tiesiog įdomu, kažkada turėjot vilčių, kad bus pasiektas pokytis, sakykim Seime arba?

I: Ne.

Todėl, kad aš sakau, aš labai daug metų dirbu viešajam sektoriuj, ir su politikais. Ir tai, kas buvo komunikuojama praeitoj kadencijoje, tai, na, man yra labai aišku, kas yra komunikacija ir kas yra realybė. Aš tikrai žinau, kaip yra sudaromos koalicinės sutartys, kokie yra įsipareigojimai ir taip toliau, ir jeigu jų nėra sutartyje, visi linkę siekti, bet nepadaryti, tai reiškia, tai yra niekiniai dalykai. Tai ta prasme net yra nuo koalicinės sutarties sudarymo praeitoj Vyriausybėj buvo aišku, kad šitie siekiai, kurie buvo deklaruojami, jie nebus pasiekti.

Nes koalicijose, vat, kaip, pavyzdžiui, Latvijoje susiklosčiusi gera padėtis, kai yra trys partijos norėjo sudaryti naują koaliciją, tai yra labai aiškiai, visi atsineša savo prioritetus ir jeigu jie tarpusavyje nesutaria, kad jie visi dėl to dirbs, nors ir labai nepatenkinti dėl jų, tai tokiu atveju nėra rezultatų. Ir Latvija aiškiai parodė, kad įmanoma net ir labai mažai partijai būnant išsikelti sąlygas labai aiškias ir padaryti taip, kad tai įvyktų. Dabar, kai Latvijoje šnekama apie Stambulo konvencijas, vėlgi išėjimą iš Stambulo konvencijos, tai kažkodėl apie partnerystę niekas nekalba. Na, aš tiesiog noriu parodyti, kad išsisprendė klausimas ir prie jo niekas nenori grįžti, net esant kitokiai daugumai ir kitokiam balsų pasiskirstymui.

Tai esmė tai yra valios užsispyrimo klausimas, kai yra sudaromos koalicijos. Ir nuo to viskas prasideda. O vėliau tu gali daug ką sakyti, daryti, bet jeigu tu nesutarei su partneriais, tai tada... Tai ne, aš praktiškai netikėjau ir praeitame Seime, ir šitame Seime aš nematau jokių galimybių.

T: Gerai, tada įdomu išgirsti iš jūsų ir čia, kaip ir viso interviu metu turbūt tą klausimą dengiam ir aptarinėjam, bet tiesiog, kodėl vis dėlto renkamasi pokyčių siekti per teismus? Tai įdomi gal ir jūsų asmeninė patirtis, bet ir ką, nežinau, iš kitų gal esat girdėję, kokie tie motyvai?

I: Pagrindinė priežastis yra nusibosta laukti politinių pokyčių, kurie neįvyksta daugelį metų. Ir tada, matant iš esmės sėkmės istorijas ir iš kitų šalių, ypatingai tarptautiniuose teismuose, vienintelis kelias

yra iš esmės eiti per teismus, ir jeigu to nesugeba Lietuvos teismai spręsti, tai tiesiog siekti, kad išspręstų tarptautiniai teismai. Tai yra jau pramintas kelias, yra daug paprastesnis. Tai nėra, sakau, pirmosios bylos kažkokios tarptautiniuose teismuose. Ir dėl to atsiranda aiški viltis ir tikslas. Jeigu būtų tai visiškai kita situacija, kad teismų sprendimai tokie nebūtų priimti analogiškai, ir reikėtų viską daryti tiesiog pirmą kartą, tai, aišku, atsirastų noro tą daryti, bet nebūtų tokio daugiau užtikrintumo. Nes tu niekada nežinai, kaip baigsis tavo kelias. O tai yra sunkus kelias, tai yra pinigų kainuojantis, resursų kainuojantis, laiko ir nervų. Nes teismai teismais, bet visa šita veikla sulaukia įvairiausių grasinimų, komentarų ir panašiai. Tai ta išsiviešinimo, kaip sakant, kaina irgi yra pakankamai brangi.

T: Mhm. Prieisim prie šitų barjerų ir sunkumų, bet jau iš iš dalies iškart atsakėt. Dar mano būtų klausimas, kaip jūs manot ir kaip jūs asmeniškai patys į tai žiūrit, pavyzdžiui, kai kreipiatės į teismus dėl santuokos, ar jūs siekiate tikslą, sakykim, teisinių pokyčių ir jums svarbi asmeninė ta kažkokia teisinė apsauga, ar matot, ir galimybę pasiekti kažkokių platesnių pokyčių, sakykim, kažkokių politinių, socialinių. Kai kurie pašnekovai mini kažkokį edukacinį poveikį teismų. Tai kaip jums?

I: Mano pagrindinis siekis iš esmės iškovoti didesnes teises visai bendruomenei ir tokiom porom kaip mūsų su [Vardas]. Čia yra pagrindinis. Mes tikrai nekovojuame dėl savęs. Mes galim išvykti į užsienį, mes jau esame, beje, susituokę, ir daugelyje šalių būtumėm sutuoktiniai arba partneriai. Čia tikrai kelios Europos sąjungos šalys, kurios vis dar nėra susitvarkiusios savo teisės, ar ne. Tai asmeniškai tai nėra taip svarbu, kaip svarbu iš esmės iškovoti kitokią realybę visai bendruomenei. Nes nesinori, kad... Vis dėlto čia visi senstam, ir nesinori, kad kai mūsų nebus, kitos poros būtų toje pačioje vietoje, kur mes buvom. Tai mes tikrai to nenorim, ir mūsų tikslas iš esmės yra pasiekti pokyčius, kad kiti jau būtų kitose kovose ir visiškai kito kitokio lygio negu dabar mes.

Nes tikrai iššūkių bus visą laiką, bet norisi tiesiog jau tam tikrą pagrindą užtikrinti visiems, kad visi turėtų reikėtų, o tada jau kitos kovos jau yra visiškai kitokio lygio ir, sakau, kitokių temų ir panašiai.

T: Įdomu, kokios tai galėtų būti, ką turit omeny?

I: Pačios įvairiausios, pavyzdžiui, Ispanijoje dabar yra didžiulis judėjimas dėl gėjų kultūros apsaugos. Gėjų kultūra yra netgi laikomos tos greitos pažintys, nuotykių, *cruisingo* vietos, nes nu visa tai kaip ir nelegalu pagal tam tikrus teisės aktus. Tai ten yra visiškai kitokio lygio, kalbama apie tai, kad ta erdvė vis tiek turi likti, nes tai yra tam tikros kultūros dalis. Bet tai kalbama jau tuomet, neįsivaizduojama dabar Lietuvoje tokių diskusijų, tuomet, kai yra pagrindinės teisės užtikrintos ir visi jaučiasi saugiai, tai tada atsiranda kitų temų, kurios yra visiškai, na, tokios nišinės. Na, pavyzdžiui, yra kultūros žmonių judėjimas dėl *queer* meno raiškos, kuris yra pakankamai, nu, atviras, ir gali būti suvoktas kaip kurių kaip pornografija, pavyzdžiui, vertinamas labai ypatingai konservatyvių žmonių kaip įžeidžiantis ir panašiai. Tai jau judėjimas yra apie tai, kad, na, tokiame menui būtų niša, ir jisai nebūtų tikslas, sakykime, nustumtas į paraštes, kad maždaug tikslas keliose galerijose būtų galima, bet tai būtų ir nacionalinio meno dalis. Tai vėl aš šneku apie tai, kad atsiranda visiškai kitokio lygio klausimai, ir tada jau yra išsiskaidymas tam tikras didesnis į įvairias potemes. Žmonės tiesiog stengiasi užsitikrinti tos tokios mažesnės bendruomenės poreikius, ir jų teisę būti ir dalyvauti viešame gyvenime. Tai, sakau, tai čia yra jau kitas lygmuo, kurį įmanoma pasiekti iš esmės tik tai, kai yra pagrindinės teisės užtikrintos.

T: O jums, pavyzdžiui, minėjot čia, kad aktualiau netgi ne dėl savęs, bet dėl kitų, dėl bendruomenės teisių, bet matote kažkokią galimybę, kad vat, ar tai būtų, nežinau, partnerystė, ar tai būtų, nežinau, netgi gal santuoka kažkaip pasiekta, ar matot, galimybę, kad tai turėtų dar kažkokių vat tų platesnių, sakykim, nežinau, ar tai būtų tolerancija, ar tai kažkokia pagarbos, nežinau, visuomenės nuostatų pokytis?

I: Iš esmės visą laiką čia yra toksai vištos ir kiaušinio klausimas, kas yra pirma, ar visuomenė turi pasikeisti ir tada keičiami teisės aktai, ar teisės aktai pakeisti, o po to visuomenė turi keistis. Tai man atrodo, kad aš esu to šalininkas, kad vis dėlto teisės aktai turi keistis ir tada keičiasi visuomenė. Kodėl? Todėl, kad teisės aktai iš esmės formuoja tam tikrą elgseną. Jeigu viena ar kita elgsena yra neleidžiama ir netoleruojama, tai tokiu atveju jinai pradeda nykti. Ir man atrodo, kad dėl to, ir čia yra gal daugiau Skandinavijos apskritai šalių požiūris, kur iš esmės manoma, kad kuo tiksliau reglamentavus galima užsitikrinti esminis pokyčius ir elgsenoje, ir kasdieniam gyvenime. Tai aš esu būtent tokio flango šalininkas ir manau, kad be teisės aktų neįmanoma pasiekti, kad visa visuomenė staiga atsibustų visiškai kitokia. Nes visą laiką, net ir esant teisės aktams, bus žmonių, kurie kels klausimą dėl jų teisėtumo, norės juos galbūt keisti, koreguoti, nebūtinai į gerąją pusę, ta prasme, ta politinė diskusija yra nuolatos nesibaigianti ir niekada nesibaigs.

T: Gerai, tada du susiję bus klausimai, tai pirmas iš jų – ar strateginę bylinėjimąsi teismuose laikote efektyviu būdu siekti pokyčių ir kodėl?

I: Taip, nes tai yra, sakau, kelias, kuomet politikai nepriima sprendimų ir būtų galima tai pasiekti teismuose. Tai rodo jau esančių bylų sprendimai iš kitų šalių. Plius tai aiškiai rodo pilietinės visuomenės galimybes veikti, ir taip pat indikuoja politikams, kad nebus taip paprasta, jeigu būtų norima suvaržyti dar labiau teises, nes yra ir judėjimas, kuris nori iš esmės jas padidinti. Tai kuo daugiau tokių bylų būtų, tuo iš esmės daugiau mes matytumėm aiškaus, na, tokio bandymo manevruoti politikų visuomenėje ir stengtis šiek tiek priderinti savo žinutes ir strategijas. Tai norėtųs, kad tokių bylų būtų daugiau.

T: O kaip, jūsų vertinimu, ar tai yra teisingas būdas siekti ir kodėl?

I: Nėra teisingo kelio apskritai. Tai yra dabar vienintelis būdas įmanomas esant tokiai politinei situacijai, jau daug metų.

T: O tada vat, kaip ir palietėm šitą dalyką, bet tiesiog gal turėsit dar papildomai minčių, ar tas bylinėjimosi procesas, kelias yra prieinamas visiems ir su kokiais barjeriais gali susidurti žmogus norint, vat, pavyzdžiui, pasirinkti šitą kelią?

I: Ne, nėra toks lengvai pasiekiamas. Aišku, galima kreiptis į nevyriausybinės organizacijos ir prašyti pagalbos, visą laiką turės kontaktų ir galbūt net suras advokatą, kuris dirbs pro bono. Bet taip nebus visada. Ir bet koku atveju tai vis tiek kažkiek tai kainuos, jeigu tai yra finansiškai, bet, sakau, ne tik finansiškai, bet ir kitaip. Kai tu eini į viešumą tomis bylomis, o man atrodo, kad tai yra svarbu eiti į viešumą, nes tokiu atveju tai tampa tikrai asmenine byla. Jeigu tai yra asmeninis poreikis, na, tiesiog pakeisti savo gyvenimą, bet nepakeisti kitų, tai tada taip, *okay*, viskas gerai, žmonės renkasi tokį kelią, ir aš jį gerbiu. Bet man atrodo, kad yra daug efektyvesnis tuomet, kai tu iš esmės sieki pokyčio visiems. Ir tokiu atveju gauni ir tu asmeniškai, nes tas pokytis ateina ne tikrai, na, ta prasme visiems, tai visai bendruomenei ir tau taip pat.

Tai taip, tai kainuoja procesas, bet jisai vertas ir laiko, ir pastangų. Nes būna, atsiranda kiti dalykai, išeinantys už bylos rėmų.

I: O, pavyzdžiui, tas teisminis procesas, kaip jums jis, kokia jūsų patirtis su tuo? Nes realiai jau trys metai nuo tada, kai prasidėjo jūsų byla, tai ilgas laiko tarpas iš tikrųjų. Jeigu galėtumėt plačiau papasakot visą patirtį.

I: Tai ten daug yra, nu, tokio laukimo. Nes nėra taip, kad tai būtų labai intensyvu. Plius, jeigu, sakykim, apie finansinę dalį, tai [Organizacija], jinai surinko aukas ir padengė bylos kaštus, tai čia šitoj vietoj mums nekainavo. Aš turiu kitų bylų, kur yra dėl neapykantos skatinimo ir panašiai, ir už kurias tikrai tenka mokėti. Ir dabar jau ginuosi, bandau gintis pats, skųsdamas kiekvieną žingsnį, nes ten net ir policija nutraukia tyrimus ir panašiai. Tai ten gal kainuoja daugiau. Bet iš esmės tai procesas yra toks: kažkas įvyksta, po to vėl ilgas laiko tarpas, nevyksta nieko. Tai tiesiog daugiau laukimo ten.

Aišku, norėtusi visko greičiau kaip ir visiems, bet tu supranti, kad ir teismų sistema, jinai neveikia pagal tavo grafiką, jinai turi savo rutiną, ir tu turi ją gerbt.

T: O ta viešuma kaina, užsiminė apie.

I: Nu tai komentarai, grasinimai. Jau viena byla pasibaigus yra, jau nuteistas žmogus. Tai va. Yra kita irgi pasibaigus, tai ten irgi yra, žmogus gavo bausmę. Dabar dar dėl trijų asmenų yra ikiteisminiai tyrimai. Žodžiu, linksma gyvent.

T: Mhm. Tai jūs pakankamai taip, nežinau, optimistiškai vertinat tą kelią, bet trumpai, būtų įdomu, ar turėjot, pavyzdžiui, pradžioj kokių nors abejonių dėl to kelio, ir kaip dabar, ar turit kažkokių abejonių, ar tiesiog laikot tai geru būdu?

I: Neturiu abejonių ir neturėjau abejonių. Ir manau, kad tai yra teisingas kelias ir bene vienintelis įmanomas dabar. Tikrai gal greičiausiai labiausiai nuvilianti dalis gali būti tokia, kad praėjus visus sprendimus ir gavus net ir Strasbūro teismo sprendimus, galiausiai vis tiek niekas nepasikeis. Tai va. Ir tada reikėtų vėl viską iš naujo užvesti tam, kad reikalauti žalos ir panašiai. Tai, nu, sakau, tai yra ilgas procesas, kuris labai norėtųsi, kad būtų trumpesnis, ir tai priklauso daugeliu atvejų nuo mūsų politikų taip pat. Bet kadangi matosi, kad, na, ta politinė dauguma arba nuotaikos politinėse partijose nesikeičia šitais klausimais, tai tiesiog tai gali tapti tikrai labai labai ilgu procesu. Labai daug metų su iš esmės vis tiek labai mažais pokyčiais. Tai vat tas gal labiausiai nuviltų, jeigu taip ir būtų, bet tai yra įmanoma išeitis.

T: Gerai, tada galim prieiti prie, sakykim, tų demokratiškumo aspektų. Tai tiesiog, ar teko girdėt kritiką, kad šitas strateginis bylinėjimasis, siekiant, sakykim, pokyčių dėl žmogaus teisių klausimų apeina demokratinį procesą arba gali būti ėjimas prieš visuomenės valią. Kaip jūs į tai reaguojate ir ar patys procese mąstote apie to kažkokį demokratiškumą?

I: Aš tai nelabai mąstau, tiesą pasakius. Dėl to, kad, man atrodo, mokykloje moko, kas yra demokratija ir kokį kokią dalį sudaro teismai demokratijoje. Tai man tai čia viskas yra aišku. Tai ta kritika atsiranda iš tų žmonių, kurie manipuliuoja, kurie iš esmės arba patys nesuvokia demokratijos, kaip tokios, kas tai yra, arba stengiasi pasinaudoti kitų žmonių nežinojimu ir tiesiog tokiu būdu atkreipti į save dėmesį. Bet iš esmės tai man klausimų dėl teismų vaidmens demokratijoje nėra.

T: Mhm, gerai. Irgi susijęs klausimas tai, kad kai kurie sako, kad teismų sprendimai tarsi uždaro diskusijas dėl politinių klausimų, pateikdami tą vieną atsakymą, ir gal čia labiau aktualu būtų dėl partnerystės, kad pakankamai daug tokio šaršalo girdim. Ir teisingumo ministrės, kad gal va tą Artimo ryšio vis dėlto ten dar galim kažkaip arba Civilinio kodekso kažkokias pataisas, gal būtų geresnis kelias. Tai kaip jūs tai vertinat, kad, atrodo, pavyzdžiui, pas mus Konstitucinis teismas gan aiškiai nurodė į tą Partnerystės įstatymo kelią.

I: Bet jis yra nurodytas daug anksčiau pačių politikų. Ta prasme, jeigu ten 1990-kažkelintais, tai buvo iš esmės sakoma, kad partnerystė bus apibrėžta atskiru įstatymu, jeigu to nebūtų, tai nebūtų partnerystės klausimų. Ta prasme, reikia tada grįžti į ištakas. Tai jeigu buvo kitas kelias, tai jisai galimas, ten kitos šalys turi civilinę sąjungą arba kitokias formas, nu, kurios,

suranda tų pavadinimų, koks skirtumas tas pavadinimas, bet turinys yra labai panašus. Tai dabar rištis prie pavadinimo, kad patys politikai įtvirtino tokį pavadinimą, ir dabar jis neva netinkamas, tai aš nematau prasmės. Yra labai aiškiai jis įtvirtintas, jeigu to norima, iš esmės jį galima, tą pavadinimą pakeisti į bet koki kitą. Bet turinys, jis nuo to nesikeičia. Turinį reikia sukurti, o jeigu atsisakoma sukurti turinį, tai manau, kad ne pavadinimo problema, bet nenoro kurti tą reguliavimą.

T: Tai vat manau, kad čia ir kalba ne apie pavadinimą, o iš esmės kliudo turinys, bent jau iš tų diskusijų.

I: Taip, bet turinį, iš esmės šeimos santykius, juos jau apibrėžė, na, tarptautiniai teismai, tai tiek Žmogaus Teisių Teismas, tiek Teisingumo Teismas, tiek mūsų sutartis Europos Sąjungos, nes ten jos yra susietos taip pat su konvencijom, tai Žmogaus teisių Konvencija, aiškiai apibrėžia tam tikras gaires. Bet panašu, kad tam tikriam politikam nepatinka tos gairės. Tai nuo to, kad jiems nepatinka, tai ką padarysi. Aš nematau, kad reikia reaguoti į tai, kad kažkam kažkas nepatinka. Yra nustatytos tam tikros taisyklės. Lietuva jų privalo laikytis. Tai, kad nesilaiko tiek metų, tai yra problema. O kokia forma ir kaip tai pavadins? Tai čia yra jau kitas dalykas.

O tas artimo ryšio, tai nieko bendro su tomis gairėmis, kurios yra ir teismų sprendimuose, neturi. Tai nuo to, kad bus kažkoks artimas ryšys, tai nepanaikina mūsų ieškinių, kurie yra dabar Strasbūro teisme, ir kitos poros dėl partnerystės, niekaip. Ta prasme, jos ir toliau tęsis. Nes jeigu būtų artimo ryšio projektas, tai iš esmės vis tiek yra, akivaizdu, kad nesilaikoma tarptautinės teisės.

T: Mhm. Gerai, tada sekantis mano klausimas būtų apie tą augančią teismų galią, kaip čia vis dažniau yra kalbama, tai ką jūs apskritai manot, bendrai paėmus, apie tokį vat, kad vis dažniau, atrodo, tokie svarbūs klausimai arba nebūtinai jau tokie ir svarbūs, bet tiesiog skaldantys, kažkokie jautrūs, kad jie yra sprendžiami teismuose, o ne parlamentuose?

I: Tai rodo politinės sistemos silpnumą ir lyderystės stoką. Bet kadangi kai tau trūksta lyderystės, tu nenori to pripažinti, tai tada tu žiūri į kitą ir rodai pirštu į kitą. O teismai yra pakankamai konservatyvūs. Visi sprendimai, kurie iki šiol buvo priimti, jie yra pakankamai konservatyvūs, labai didelio proveržio nei vienoje srityje nėra buvę. Iš esmės remiasi jau seniai įtvirtintomis nuostatomis, šiek tiek jas paaikškina daugiau, bet tokio, kad būtų proveržis kažkoks tai didelis, tai nėra buvę. Tai aš sakyčiau, kad teismai išlieka konservatyvūs, bet net ir konservatyvių pažiūrų politikams tai kliūva dėl to, kad jie neturi lyderystės priimti sprendimus, kuriuos ir taip jau, sakau, konservatyvūs teismai patvirtina.

T: Aš čia kaip tik turiu pasižymėjęs jūsų komentarą, kad apie tą Konstitucinio teismo sprendimą, kad partnerystė sudaroma teismo keliu, ir jūs įvardinot tai kaip diskriminaciją. Tai gal įdomu dar plačiau būt išgirsti jūsų mintis apie tai.

I: Tai yra diskriminacija visų porų, ne tikai LGBTQ+, kurios nori sudaryti partnerystę kaip tokią. Kadangi santuokos atveju tu tiesiog, labai paprastai, čia yra grynai procedūriniai dalykai, santuokos atveju pora norisi sutuokti, nuėjo į metrikacijos skyrių, pasirinko datą, laiką, sumokėjo mokestį, žino, kada įvyks ceremonija, pasikvietė svečius, įvyko šventė. Dabar bet kuri kita pora, kuri nori sudaryti partnerystę, kreipiasi į teismą, nežino, kada bus posėdis, nežino, kada bus priimtas sprendimas, negali nei ruoštis, nei kažką tai planuoti. Sužinos apie teismo posėdį, ten likus kelioms dienoms iki to posėdžio. Dar dažnai nagrinėjama bus tiesiog uždara tvarka, tai yra rašytine tvarka. Kada sužinos – neaišku, kada bus tas sprendimas paskelbtas, dar jisai turi įsigalioti. Ir tiktai tada gali kažkokią tai nors šventę organizuoti ir panašiai. Tai ta prasme, tai akivaizdu, kad yra visiškai du keliai, kur vienur ta svarbi data ir tu turi teisę tiesiog ją švęsti ir džiaugtis tuo ir turėti tuoj pat rezultatą, tiesiog tu čia pat davei įžadus ir jie yra tvirtinami. Tuo tarpu kitu atveju, jeigu tu ir pasirašei sutartį, tol, kol jinai įsigalios ir jau nebebus galima apskūsti, tu niekada nežinai kada ir nėra jokios ceremonijos galimybės turėti ir nėra jokios galimybės šventės turėti. Ir jos nei suplanuoti, nei ką. Tai yra visiška diskriminacija. Žmonės turi turėti vienodas sąlygas sudaryti sąjungą, kokia jinai bebūtų, ar partnerystę ar santuoką. Nėra skirtumo, patys žmonės apsisprendžia, kokia forma, bet jie turi turėti vienodas sąlygas. Teisminis kelias tikrai yra pažeminimo kelias, nes jis reikalauja pateikti dokumentus, susirasti advokatą, dar už jį sumokėti, tada dalyvauti teisminiame procese ir, sakau, ir tu niekada nežinai, nei koks sprendimas bus galutinis, nei kada įsigalios, nei ar jis bus teigiamas. Tai yra tikrai neorus kelias link sąjungos pripažinimo.

T: Jo, man kai kurios poros ypač akcentavo šitą, kad įrodinėti tą savo santykį ten, pateikt kažkokius dokumentus, tai vat šitas kaip toks labai jau žeminantis momentas buvo išskiriamas toks.

I: Nes santuokos atveju tau nereikia įrodinėti, kad tu buvai tiek ir tiek metų, metus ar kiek mėnesių. Galbūt tu vieną dieną esi pažįstamas, bet jeigu tu sutikai, tu tai gali daryti. Tai kodėl yra? Na, sakau, man atrodo, kad teisminis kelias bet koku atveju yra žeminantis kelias, lyginant su kitom porom, ir sakau, čia neišskiriant pagal seksualinę orientaciją arba lytinę tapatybę, bet apskritai tai yra nepriimtinas kelias.

T: Mhm, gerai, tada noriu paklausti apie pasekmes, tai ar ir kokių matytume teigiamų, bet ir neigiamų strateginio bylinėjimosi dėl žmogaus teisių, dėl LGBT teisių, pasekmių. Kokios tai galėtų būti?

I: Teigiamos yra tai, kad yra iš esmės, sakau, keičiamas politinis laukas, politinės diskusijos, nurodoma aiški kryptis. Yra didelė tikimybė, kad tos bylios bus galiausiai laimėtos. Tai yra tam tikri reputaciniai dalykai pačiai šaliai, dėl kurių rūpinasi ir įvairūs politikai, ir jiems tai yra svarbu.

Tai yra svarbu ir verslui, tai dėl to iš esmės matome ir verslo iniciatyvas įvairias, kurie jungiasi ir net įveda savo taisykles savo įmonėse, norėdami pagerinti sąlygas ir pritraukti darbuotojus ne tikai iš Lietuvos, bet ir iš užsienio.

Tai iš esmės keičia apskritai diskusinę aplinką, kontekstą ir galiausiai, sakau, tikėtinas teigiamas rezultatas. Tai nauda visai bendruomenei.

I: Neigiamų dalykų aš nematau, nors tokie veiksmai visą laiką iššaukia pasipriešinimą, bet nieko nedarant tai nereiškia, kad to pasipriešinimo nebūtų dar daugiau.

T: O apie tą politinio lauko ir diskusijų pokytį, sakykim, pats, kaip redaktorius arba apskritai kaip besidomintis žmogus, kaip jums atrodo, ar po Konstitucinio teismo sprendimo buvo kažkoks lūžis diskurse, diskusijose apie LGBT teises, apie partnerystę, apie visus šituos dalykus?

I: Jisai buvo, ir tai rodo dabartiniai bandymai su referendumo idėja, nešti Seime. Reikia suprasti taip, kad pokyčiai visoj visuomenėj, kai jie vyksta, tada tam tikra grupė mobilizuojasi juos paneigti arba pakeisti į buvusią tvarką tam tikrą, eina tolyn ir nori, sakykim, kitų pokyčių. Tai, kad dabar mobilizuojasi dalis politikų ir neša tą referendumo idėją, tai rodo labai akivaizdžiai bandymus įtvirtinti tai, kas buvo prieš Konstitucinio teismo nutarimą. Ir tai reiškia, kad pokytis jau įvyko. Na ta prasme, jie jau yra kitoj erdvėj ir stengiasi atkeisti atgal. Tai tiesiog, jeigu taip liniškai laiko plotmėj žiūrint ir istorijos tekmėj, tai stengiamasi sugrąžinti tai, kas buvo prieš šito teismo nutarimą. Tai mes jau esame, reiškia, paėję šiek tiek į priekį, ir stengiamasi atstumti atgal. Tai reiškia, kad jau pokytis įvyko, nes jeigu jo nebūtų įvykę, nebūtų ir šitų iniciatyvų.

T: Mano sekantis klausimas kaip tik yra apie tai, kad būna, kad politinė valdžia ignoruoja teismų nutarimus, nesiima veiksmų juos įgyvendinti arba, kaip panašu dabar Lietuvos atveju, tai ir tiesiog bando stabdyti tą įgyvendinimą. Tai kaip jūs tai vertinate? Ar tai, jūsų akimis, yra, sakykim, demokratinio proceso dalis?

I: Tai būtų demokratinio proceso dalis, jeigu būtų gerbiama pati demokratija kaip tokia. Kai Teisingumo ministerija paduoda apeliacijai paduoda teismo sprendimą, kuris pripažino partnerystę, tai reiškia, kad institucija, kuri turi užtikrinti teisingumo procesus, pati atlieka neteisėtą veiksmą, pamindama Konstitucinio teismo nutarimą. Tai reiškia, kad net ir institucijai kaip tokiai Konstitucinio teismo sprendimai neveikia. Ir tokiu atveju labai aiški išvada, kad iš esmės tikslas Teisingumo ministerijos yra šiuo metu griauti demokratinius procesus Lietuvoj. Ir tai daroma institucijos lygmenyje. O Vyriausybė niekaip nereaguoja ir iš esmės leidžia tiem procesam vykti. Tai demokratinis procesas iš esmės yra labai aiškiai apibrėžtas. Yra valdžių atskyrimas, ir yra taip pat aiškus teismų sprendimų vykdymas.

Nes jeigu teismų sprendimai yra nevykdomi, tai tokiu atveju kažkas yra ne taip su demokratija. O dabar yra akivaizdu, kad Lietuvoje tam tikros politinės jėgos yra nusiteikusios prieš demokratiją apskritai, nes jeigu tuo vienu klausimu galima taip daryt, tai reiškia galima ir kitais klausimais tai daryt.

T: Mūsų teisingumo ministrė, pavyzdžiui, dėl partnerystės tame kontekste, tai aš čia pasižymėjęs, yra komentavusi, kad visų lygių teismų sprendimai yra tam, kad juos vykdyti, kaip juos vykdyti, tai jau yra kita klausimo dalis. Tai man vat visai įdomu, ar yra įvykęs kažkoks tas diskurso ar tiesiog čia gal pareigos apriboja ją, kad negali tiesiog akivaizdžiai vertybiškai grįst savo pasirinkimų, bet apeliuojama į kažkokius biurokratinius tokius klausimus, kad čia užtruks tvarkyt, kad čia kainuos ir taip toliau, kaip jums atrodo?

I: Aš nelabai kreipčiau dėmesį į tuos pasisakymus. Iš esmės yra teismų sprendimai, jeigu yra nevykdomi, tai tokiu atveju sakau tiesiog pati ministerija, kaip tokia, ne ministrė, nes ministrai gali būti įvairūs, įvairių pažiūrų. Reikia atskirti politinę komunikaciją nuo iš esmės darbų, kuriuos privalo atlikti, arba daro, arba nedaro ministerija. Tai, jeigu iš esmės, mes, aišku, nežinome vidaus, bet buvo kalbama, kad reikės

maždaug metų sukurti, patobulinti registrą. Tai tie metai, čia netrukus ir sueis terminas. Jeigu tai nebus padaryta, tai reiškia iš esmės ministerija nevykdo teismo sprendimo. Viskas. Čia tai, ką ministrė pasako vieną ar kitą kartą, tai yra svarbu dėl politinio paties lauko formavimo, bet neįmanoma pagal tai vertinti nei demokratijos padėties, nei lygiateisiškumo, nei pagarbos teismų sprendimams. Manau, kad reikia žiūrėti grynai į techninius dalykus, tai yra į tų sprendimų vykdymą, teisės aktus, kurie yra išleidžiami ir patvirtinami, teisės aktų projektus, kuriuos inicijuoja konkrečiai institucijos. Seimo nariai gali inicijuoti įvairius, čia priklauso nuo jų nuomonės, bet labai svarbu, kokią poziciją turi tiek ministerijos, tiek Vyriausybė.

T: Čia dabar kaip tik pasirodė informacija, kad Teisingumo ministerija, kaip supratau, pirmą kartą jau pradėjo skųsti tuos sprendimus dėl partnerystės.

I: Tai aš tą ir minėjau. Tai vat tai rodo konkretų veiksma, kuris iš esmės gauna demokratiją. Tai reiškia, kad tai nėra... Aišku, mums sunku pasakyti, kokiais argumentais remiantis, nes mes nematome tos bylos detalių, bet jeigu tai yra tiksliai tokiu atveju, na, kad tiesiog tiksliai pats principas nepatinka, kad teismas taip nusprendė, tai tokiu atveju tai yra ėjimas prieš Konstitucinio teismo sprendimus. O jeigu tai yra kitos aplinkybės, nes gali būti tam tikrų specifinių aplinkybių specifinėje byloje, mes to, sakau, kadangi nežinome tos informacijos, tai tokiu atveju yra kitaip. Bet na, teisingumo ministrės komunikacija apie šitą būtent apeliaciją yra labai aptaki ir nurodanti, kad pati priežastis nepatiko, na, kad įpareigota registruoti.

Tai šiuo atveju politinė komunikacija rodo, kad ministerija priėmė sprendimą, kuris yra neteisėtas. Aišku, turi teisę skųsti, bet Teisingumo ministerija turėtų vykdyti Konstitucinio teismo sprendimus, o ne bandyti skųsti iš to išplaukiančius teismų sprendimus. Nes Teisingumo ministerija yra atsakinga už būtent teisingumo užtikrinimą, ir čia yra klausimas, kaip galima eiti prieš savo pareigą netgi. Tai turėtų būti lyderystė, vėlgi, ką šnekėjau, kad nėra lyderystės, jau akivaizdu. Bet jeigu ir instituciniame lygmenyje jos nelieka, tai tokiu atveju mes, sakau, mes jau nebesame demokratija.

T: Mhm. Gerai, tai mano paskutinis klausimas, iš tikrųjų aš galvoju, kad galim galbūt jį ir praleist, nes įprastai tiesiog klausiu žmonių, kurie gavo sprendimus dėl partnerystės arba siekia jų, kad atsidadė tokioje nežinomybėje, atrodo, ir kiekviena pora kitokį požiūrį turi šituo klausimu, bet nežinau, nebent jūs turit komentarą, bet šiaip galim ir praleist turbūt.

I: Ne. Mes laukiame, tikimės geriausio ir, aišku, tikimės politinių pokyčių, bet jų sunkiausia tikėtis.

T: Tai gerai, tada pabaigai, ar dar kažką norėtumėt pridėti, pabrėžti, kas jums atrodo svarbu visoj šitoj temoj, kurią aptarėm?

I: Nieko, man svarbiausia, kad kai tas tyrimas užsibaigs ir jau bus galutinis darbas, ir to linkiu, jį parašyti, būtų labai labai džiugu turėti interviu tiesiog portalui, apžvelgiant tuos rezultatus bendrus, paminint aktualiausius dalykus. Nes darbų yra rašoma tikrai nemažai, bet, deja, dažniausiai, iš maždaug per 4 metus, kiek kas jeigu kreipėsi, tai atgalinio ryšio buvo vieną kartą. Tai labai norėtųsi atgalinio ryšio.